

T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

“ORTADOĞU”DA YENİDEN
YAPILANDIRILAN IRAK VE
TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

Furkan TÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Azmi ÖZCAN

GEBZE

2007

ÖZET

TEZ BAŞLIĞI: Büyük Ortadoğu'da Yeniden Yapılandırılan Irak, Türkiye'ye Etkisi ve İlişkilerin Geleceği.

Yazar Adı: Furkan TÜRK

ABD'nin Ortadoğu Projesi kapsamında dış müdahaleye ve işgale maruz kalan Irak'ın bugünlere gelmesine yol açan olayları ve nedenlerini iyi bilmek Türkiye açısından bir zorunluluktur. Bu ülkenin içinde bulunduğu derin kriz Türkiye'yi de etkileme potansiyeline sahip olup buna yol açan sebepleri neden ve sonuçların iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Özellikle 1991 sonrası üzerine yoğunlaşan bu çalışmada ilk olarak Ortadoğu bölgesi ve Irak Devleti'nin yapısı incelenmiş ülke içerisinde mevcut demografik yapıya göz atılmıştır. Irak'ın kuruluşundan itibaren ülke tarihi, ağırlıklı olarak Kürt sorunu bağlamında incelenmiş ve ülkeyi bugünlere taşıyan hadiseler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Irak'ın 2003 yılında işgali sonrası içinde bulunduğu durumu, hazırlanan Irak Anayasası'nı ve getirdiği sonuçları, ülkeyi gelecekte bekleyen muhtemel siyasi senaryoları ve Türkiye'nin bu ülke ile olan ilişkilerinin gelecekte alacağı muhtemel şekil son bölümde incelenen konu başlıkları olmuştur.

Çalışma ile Irak'ın Türkiye açısından sahip olduğu önem, bu ülkede meydana gelen hadiselerin Türkiye'nin geleceğini etkileme potansiyeli ön plana çıkarılmıştır. Bu ülkenin yaşamış olduğu geçmişteki olaylar ve güncel hadiseler bizler için bir ders niteliğinde olup, bunlara bağlı olarak Irak ile olan ilişkilerin geleceği konusunda öngöründe bulunulmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS : Reconstruction of Iraq in Great Middle East, It's Effect On Turkey and Future of Their Relationship.

AUTHOR : Furkan TÜRK

It is necessary to know the events and their reasons that has caused Iraq to be subjected to foreign occupation and intervention. No doubt the profound crisis in our southern neighbor has a potential of affecting Turkey.

To begin with, the construction of Iraqi Government, the demographic construction in the country and Middle East have been studied. The history of the country from the XX. century onwards, especially has also been examined and analysed.

The topics studied in the last part are the developments after the 2003 occupation; the Iraqi Constitution, its results, the political scenarios waiting the country, and finally the nature of relations which Turkey and Iraq will have in the future.

TEŞEKKÜR

İki sene boyunca almış olduğum yüksek lisans eğitimi esnasında kendilerinden çok şey öğrendiğim ve bir insan olarak bilgi ve kültürlerinden istifade ettiğim Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün değerli öğretim görevlilerine, ayrıca tez çalışmam esnasında bana yol gösterip yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Salih AYNURAL'a ve Prof. Dr. Azmi ÖZCAN'a teşekkürlerimi sunarım. Her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme de bu vesile ile bir kez daha őükranlarımı bildiririm.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
HARİTALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. ORTADOĞU KAVRAMI	4
2.1. Bölgenin Jeopolitik Önemi	6
3. IRAK'IN KONUMU VE ETNİK YAPISI	9
3.1. Irak Coğrafyası	9
3.2. Ülkenin Demografik Yapısı	10
3.3. Kuzey Irak'ın Demografik Yapısı	13
4. IRAK'IN KURULUŞU VE BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞINA KADAR OLAN TARİHİ	17
4.1. Irak – Ülkenin Kuruluşu ve İngiliz Mandası	18
4.2. Darbeler ve Baas Partisi İktidarı	20
4.3. İran-İrak Savaşı	22
5. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE IRAK KÜRTLERİ	25
5.1. İngiliz Manda Yönetiminde Irak Kürtleri	26
5.2. İlk Örgütlenme Çabaları ve KDP'nin Kuruluşu	27
5.3. Kürt Hareketinin Parçalanması ve KYB'nin Kuruluşu	31
5.4. İran-İrak Savaşının Kürt Hareketine Olan Etkileri	31
6. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI VE SONUÇLARI	34
6.1. Savaşın Nedenleri ve İşgalin Meydana Getirdiği Uluslararası Tepki	34
6.2. Savaşın Neticesi ve Ayaklanmalar	35
6.3. Çekiç Güç ve Kuzey Irak'ta Değişen Dengeler	38
6.4. Birinci Körfez Harekatının Türkiye'ye Etkileri	41

6.4.1. Savaşın Türkiye'ye Siyasi Yansımaları	41
6.4.2. Türkiye Açısından Çekiç Güç'ün Değerlendirilmesi	44
7. KÜRT HAYAT SAHASININ KURULMASI	47
7.1. Federe Kürt Devletine Giden Yol	47
7.2. Washington ve Ankara Süreçleri	51
7.3. Kürt Parlamentosu'nun İkinci Kez Açılışı	53
8. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE AMERİKA'NIN BÖLGEYE MÜDAHALESİ	55
8.1. ABD'nin Ortadoğu Politikaları	58
8.2. Önleyici Müdahale Kavramı ve Bush Doktrini	61
8.3. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Bölgesel Nedenleri	65
8.3.1. ABD'nin Tek Kutup Haline Gelmesi	65
8.3.2. Diğer Ülkelerin Ortadoğu'ya Müdahil Olma Girişimleri	66
8.4. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Dahili Nedenleri	67
8.4.1. Washington'da ki Politik Zorlamalar	67
8.4.2. Lobilerin Baskısı	68
8.5. ABD'nin Irak'a Müdahalesinin Esas Nedenleri	69
8.5.1. Petrolün Güvenliği	69
8.5.2. Terörizmle Mücadele	71
8.5.3. Demokrasi İhracı	73
8.5.4. İsrail'in Bekasının Sağlanması	74
9. İKİNCİ KÖRFEZ HARBİ VE SONRASI	76
9.1. Savaştan Önceki Mevcut Durum	76
9.1.1. Irak Muhalefeti	76
9.1.2. Ambargo ve Petrol Karşılığı Gıda Programı	78
9.1.3. Silah Denetimleri	79
9.2. İki Savaş Arasında Irak Türkmenleri	80
9.3. Türkiye'nin Tutumu	84
9.4. Savaş Sonrası Ortaya Çıkan Siyasi Manzara	90
9.5. Irak'ta Parlamento Seçimleri ve Yönetim Yapısı	100
9.5.1. 30 Ocak 2005 Seçimleri	100
9.5.2. 15 Aralık 2005 Seçimleri	104
9.6. Yeni Irak Anayasası ve Getirdikleri	110

10. IRAK'TA DEĞİŞEN DENGELERİN TÜRKİYE'YE OLAN ETKİLERİ	117
VE TÜRKİYE'NİN UYGULAMASI GEREKEN POLİTİKALAR	
10.1. Harekat Sonrası Kurulan Dengelerin Türkiye'ye Etkileri	117
10.2. Irak'ın Federal Yapıda Yeniden Yapılandırılması	122
10.3. Etnik ve Mezhep Temelli İç Savaş	130
10.4. Kerkük Referandumu	139
10.5. Irak'ın Parçalanması ve Bağımsız Kürt Devleti'nin Kurulması	149
10.6. Sınır Ötesi Operasyon	159
11. SONUÇ	168
KAYNAKLAR	173
ÖZGEÇMİŞ	195
EK-1 YENİ IRAK ANAYASASI	196

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
DKK	: Devrim Komuta Konseyi
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
IGYK	: Irak Geçici Yönetim Konseyi
İİDYK	: Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi
IKP	: Irak Komünist Partisi
ITC	: Irak Türkmen Cephesi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PASOK	: Kürdistan Sosyalist Partisi
SSCP	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNICEF	: BM Çocuk Fonu
UNSCOM	: Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu

:

HARİTALAR DİZİNİ

		<u>Sayfa</u>
Harita 2.1	Ortadoğu Siyasi Haritası	5
Harita 3.1	Irak Siyasi Haritası	9
Harita 3.2	Irak'ın Demografik Durumu Gösterir Harita	12
Harita 3.3	Kuzey Irak, Behdinan ve Soran Bölgelerini Gösterir Harita	15
Harita 8.1	Irakta Petrol Sahaları ve Petrol Boru Hatlarını Gösterir Harita	70

TABLolar DİZİNİ

		<u>Sayfa</u>
Tablo 9.1	30 Ocak 2005 Seçim Sonuçlarını Gösterir Çizelge	103
Tablo 9.2	15 Aralık 2005 Seçim Sonuçlarını Gösterir Çizelge	106

1. GİRİŞ

Türkiye, dünyanın en istikrarsız bölgeleri sayılan ve geçmişten günümüze sorunlar yumağı halinde dünya kamuoyunu meşgul eden Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu üçgeninin merkezinde yer almaktadır. Türkiye sahip olduğu konum itibariyle büyük bir değere sahip olsa da, bu konum beraberine çeşitli riskleri de barındırmaktadır. Bölgesel ve dünya barışı için tehlike teşkil eden hadiseler, her an bu ülkeyi de içine çekebilme potansiyeline sahiptir.

Osmanlı Devleti'nin bölgede hakimiyetini kaybetmesi ile doğan güç boşluğu batılı sömürgeci devletlerce doldurulmuş ve tüm bölge etnik, dini ve coğrafi vb. gerçeklerden uzak parçalara ayrılmıştır. Bunun doğurduğu istikrarsızlık ve rekabet ise bölge insanının yakasını bu güne kadar bırakmamış, Ortadoğu halkları birbirlerine düşman olarak, barışın ve huzurun yüzünü görememişlerdir. Her daim bölgede hayati çıkarları olduğunu iddia eden Amerika Birleşik Devletleri (ABD), tıpkı geçmişin sömürgeci devletleri olan İngiltere ve Fransa'nın yaptığı gibi bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda yapılandırmak istemektedir.

Dünyada ki istikrarsız bölgelerin başında gelen Ortadoğu, günümüzde de dünya kamuoyunu meşgul eder konumunu muhafaza etmektedir. Devrik Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ile bozulan dengeler tüm bölgeyi derinden sarsmış, aradan geçen yıllara rağmen istikrar ve huzur sağlanamamıştır. ABD, savaşın nihai hedefi olan Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılmasını gerçekleştirmiş ancak çıkarlarını tehdit ettiğine inandığı Saddam Hüseyin'i İran'ın bölgede ki etkinliğinin artabileceği kaygısı ile devirmekten kaçınmıştı. Savaştan sonra Irak'ın siyasi birliğini bozan, kuzeyinde ise tamamen kaybetmesine yol açan bu süreç, 11 Eylül saldırıları ile yeni bir dönemece girmiştir.

11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen terör saldırıları soğuk savaşın ardından başlayan tek kutuplu dünya sürecini yeni bir boyuta taşımıştır. ABD

bu yeni dönemde kimilerine göre uluslararası hukuk kurallarına tamamen aykırı olarak, kendisine karşı tehdit potansiyeli taşıdığı unsurları, kendisi saldırıya maruz kalmadan önce yapılacak bir karşı saldırı ile önleme politikası uygulamaya başlamıştır.

Bu kapsamda ilk olarak terör ve istikrarsızlık merkezi olduğunu iddia ettiği Afganistan'ı işgal ederek, yönetime Batı yanlısı bir iktidarın gelmesini sağlamıştır. ABD'nin Afganistan'dan sonraki hedefi ise Irak olmuştur. Birinci Körfez Savaşı sonrasında yarım bıraktığı Irak'ta kendisine bağlı bir yönetimi başa getirme ve bu ülkeyi kendi menfaatleri doğrultusunda yeniden yapılandırma hedefini 20 Mart 2003'te başlattığı ve 1 Mayıs 2003 tarihinde son bulan İkinci Körfez Savaşı ile gerçekleştirmiştir.

Ancak hareketin sona ermesi ile farklı bir boyuta ulaşan ve içinden çıkılmaz bir hal alan ülke içinde ki istikrarsızlık ve işgale karşı direniş ABD'nin nihai hedeflerine ulaşmasını bugüne kadar engellemiştir. Amerikan kamuoyunun Irak'tan geri çekilme konusundaki baskıları ise artmaya devam etmektedir.

Bush yönetiminin ve Washington'da etkin İsrail lobisinin bölgede atmak istediği muhtemel üçüncü adım olan İran rejiminin devrilmesi hedefi Irak'ta ki istikrarsızlığa takılmıştır. Amerikan yönetimi Ortadoğu'da kendisine bağımlı yeni bir müttefike, Kürt Bölgesel Yönetimine sahip olmuştur. Ayrıca Irak'ta bulunan enerji kaynaklarına hakim olma konusunda önemli bir adım atmış olsa da savaşın gerçek nedenlerinden birisi olan İsrail'in güvenliğini sağlama stratejisinin aksi bir netice doğurduğu da ileri sürülebilir.

Yapılan bu çalışmada ağırlıklı olarak Birinci Körfez Savaşı'ndan itibaren Irak'ın bugünlere gelmesine neden olan tarihi süreci, ABD yönetiminin Ortadoğu'ya bakış açısını, uğradığı işgalden sonra yeniden yapılandırılan Irak'ın bugünü ve yarını, Türkiye ile olan ilişkilerinin muhtemel geleceği, ülkede ki yeni yapının Türkiye'ye olabilecek muhtemel etkileri, Kürt meselesi ağırlıklı olarak incelemek hedeflenmiştir. Her geçen gün yeni gelişmelerin

meydana geldiği, sadece Türkiye'nin değil tüm dünyanın gündemini meşgul eden Irak konusu şu an Türkiye için en acil güvenlik konularının başında gelmektedir. Bu nedenle Irak'ı ve bu ülkeyi bugünkü durumuna getiren emperyalist devletlerin stratejilerini iyi anlamak, meydana gelen hadiseleri önceden görüp tedbir almak bir zorunluluktur.

1. ORTADOĞU KAVRAMI

Ortadoğu, insanlık tarihi boyunca kùltürlerin ve dinlerin kesişme noktası olmuş, bölge tarih boyunca bir çok medeniyete beşiklik etmiştir. Ancak taşıdığı önem ve sahip olduğu konum, bu coğrafyayı insanlık tarihi boyunca süren mücadelelerin ve savaşlarında sahnesi yapmış, sürekli olarak merkezi konumunu muhafaza etmeyi başarmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi ile başlayan ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Bağdat'ın fethedilmesi ile perçinlenen Ortadoğu'da ki Osmanlı hakimiyeti süresince bölge istikrara kavuştuysa da, dünyada ki güç dengelerinin değişmesi ile barış ve huzur dönemi sona ermiştir. 19 ncu asırda Avrupa'da başlayan sanayi devrimi ve keşfedilen petrolün önemi, bu toprakları emperyalist batılı devletlerin hedefi haline getirmiştir (Aybars, 2002, sf 122-125).

19. yüzyıl boyunca batılı devletler, politikalarını gerçekleştirebilmek maksadıyla bölgede ki dini azınlıkları istismar etme yoluna gitmişler, 20. yüzyıldan itibaren ise doğu sorununun çözümünde etnik unsurların istismarı ön plana çıkmıştır. Batı, Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın bir çok yerinde bu politikalarını tatbik ederken, resmi kurumlarının düzenli ve istikrarlı çalışmaları, akademik çevrelerinin doğru olan yada gerçeği yansıtmayan propaganda amaçlı eserleri sayesinde ve de garip bir şekilde kendi ülkelerinde yaşayan "anti emperyalist" yurttaşlarının zıt gözükken ancak aynı maksada hizmet eden gayretleri sayesinde çoğu kez muvaffak olmayı başarmıştır (Bacinoğlu ve Bacinoğlu , 2001,sf.107).

Bölgedeki sömürgeci paylaşım kavgasında dengelerin oturabilmesi için iki tane dünya savaşının yapılması gerekmiştir. Bu savaşların galibi olan ve birbiriyle stratejik müttefik konumunda bulunan İngiltere ve ABD arasında paylaşım savaşı diplomasi boyutunda yürütölmüş, ancak hiçbir zaman durmamıştır. İkinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde bölgede belirleyici

gücün İngiltere olmasına karşın, bu savaştan sonra bu konuma ABD yükselmiştir (Karadağ, 1979, sf. 344).

Harita 2.1: Ortadoğu Siyasi

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps/middleeastandasia/middleeastpol2003

Ortadoğu'da baskın güç olmayı başaran ülkeler, bölgede ki iç dengeleri her defasında hiçe sayıp tamamen kendi menfaatlerine uygun yapılandırmalar gerçekleştirmişlerdir. Dış desteklerle oluşturulan devletlerin dahildeki bölünmüşlüğü, kendi milletlerinin ülke içerisinde kamplara ayrılması, her daim iç problemlerle uğraşmalarına neden olmuştur. 1982 yılında Dünya Siyonist Örgütü'nün İbranice yayın organı olan Kivunim dergisinde, İsrail Dışişleri Bakanlığının eski bir görevlisi olan Oded Yinon, Ortadoğu devletlerini iskambil kağıdından yapılmış evlere benzetmiştir. Yazısında Ortadoğu devletlerinin hiç birisinin homojen birer ulus devlet olmadığını vurgulamış, aksine yapay bir şekilde birbirlerine tutturulmuş ve

daima dış etkilere açık bir mozayiğe benzediklerini vurgulamıştır (Eroğlu, 2003, sf.65).

Emperyalist devletlerin bölgeye olan ilgisi siyasal, politik, kültürel ve sosyal olayları etkilediği gibi bölgenin tanımlanmasını bile kendi bakış açıları ile dünyaya kabul ettirebilmişlerdir. Gerçekte de, siyasi terminoloji olarak “Ortadoğu” kavramı yerel bir tanımlama olmayıp, bu mücadelenin ana güç odaklarından Avrupa (esasinda İngiltere) merkezli bir dünya görüşünün yansımasıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Akdeniz’de bulunan İngiliz kuvvetlerinin bağlı bulunduğu komutanlığın (Ortadoğu Komutanlığı - Middle East Command) adlandırılması için kullanılan terim daha sonra uluslararası literatürde kendisine yer bulmuştur (Sander, 2000, sf.226 ; Davutoğlu, 2004, sf.130).

Bölgede ki sınırların keyfi bir şekilde çizilmesi nedeniyle Ortadoğu halkları politik, ekonomik ve sosyal gelişim sürecini bir türlü tamamlayamamış, yapay bir şekilde kurulan devletçikler gerçek bir devlet olma niteliklerine sahip olamamıştır. Bölge hala dünyanın demokratikleşme sorunu yaşayan en önemli yeri olma niteliğini korumakta ve burada meydana gelen krizler ülkelerin sınırlarını aşarak, küresel boyutlara ulaşmaktadır (Aras, 2004, sf.162).

2.1. Bölgenin Jeopolitik Önemi

Ortadoğu’nun en başta gelen önemi sahip olduğu konumdur. Eski dünyada denilen üç kıtanın (Afrika-Asya-Avrupa) buluşma noktası olması, bölgeyi tüm insanlık tarihi boyunca “Büyük Oyun”un aktörlerinin mücadele sahnesi yapmıştır (Yüce, 2006, sf. 106). Bu bölge kara havzası açısından Asya’nın batısını, Afrika’nın kuzeyini, Avrupa’nın doğu sınırlarını ihtiva etmektedir. Kafkasya yolu ile Rusya ve Sibiryaya, Anadolu vasıtası ile Avrupa’ya, Sina Yarımadası, Kızıldeniz’le Afrika’ya, İran ve Hazar Denizi ile Orta Asya ve Güneydoğu Asya’ya açılmaktadır.

Deniz havzaları açısından ele alındığında da, Karadeniz ve Hazar'ın güneyi kıyıları, Akdeniz'in güneyi ve doğusu bu bölgenin deniz sınırlarını oluşturmaktadır. Bölge Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile tüm dünyaya açılabilir. Ayrıca Süveyş Kanalı, Aden, Hürmüz, İstanbul ve Çanakkale Boğazı gibi dünya ölçeğinde stratejik önemi tartışılmaz su yolları tümüyle bu bölgede yada yakınında yer almaktadır.

Ortadoğu uzun çalışmalar sonucu ortaya konan ve her biri tarihi tecrübelerle desteklenen jeopolitik çalışmaların ana konularından birisi olmuştur. Sir Halford Mackinder'in ortaya attığı Kara Hakimiyeti teorisi açısından incelendiğinde, Kalpgah'ın yani Avrasya'nın hemen yanı başında ona etki eden bir pozisyonda olduğunu görülmektedir. Nicholas J. Spykman'ın Kenar Kuşak teoreminde ise Avrasya'yı kuşatan kenar kuşak ülkelerinin sahip oldukları kaynakların ve imkanların merkez bölgeye nazaran daha fazla olduğunu görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin sıcak denizlere inme ve ABD'nin kuşatma stratejisinin temel çatışma sahası ola gelmiştir (Davutoğlu, 2004, sf. 135). Ayrıca Spykman, bu kenar kuşak ülkelerini Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya olarak saymaktadır ki bu ülkelerin bir çoğunun Ortadoğu coğrafyasında yer aldığını yada bölgeye komşu olduğu ortadadır. Amerikalı Saul B.Cohen tarafından ortaya atılan Jeostrateji ve Jeopolitik Alanlar teorisinde ise, kilit ve tampon bölge olarak değerlendirilen Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'nın, büyük güç merkezlerinin yayılmalarını kolaylaştıran yada engel çıkaran birinci dereceden öneme sahip yerler olduğu açıklanmaktadır (Cömert, 2000, sf.91-104). Alfred Thayer Mahan'ın deniz jeopolitiğini incelendiğinde Ortadoğu'nun öneminin değişmediğini, bilakis daha da arttığını görülmektedir. Geleneksel olarak deniz ağırlıklı strateji izleyen İngiltere ve de günümüzde ki tek kutup olan ABD gibi küresel güç odakları için, kendileri ile rekabet eden rakip güçlerin eline geçmemesi gereken bir hayati bir savunma hattı ve egemenlik üssü konumunda bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafya dünya ana kıtasına yönelecek açılımın kilit bölgesini oluşturmaktadır (Davutoğlu, 2001, sf.324).

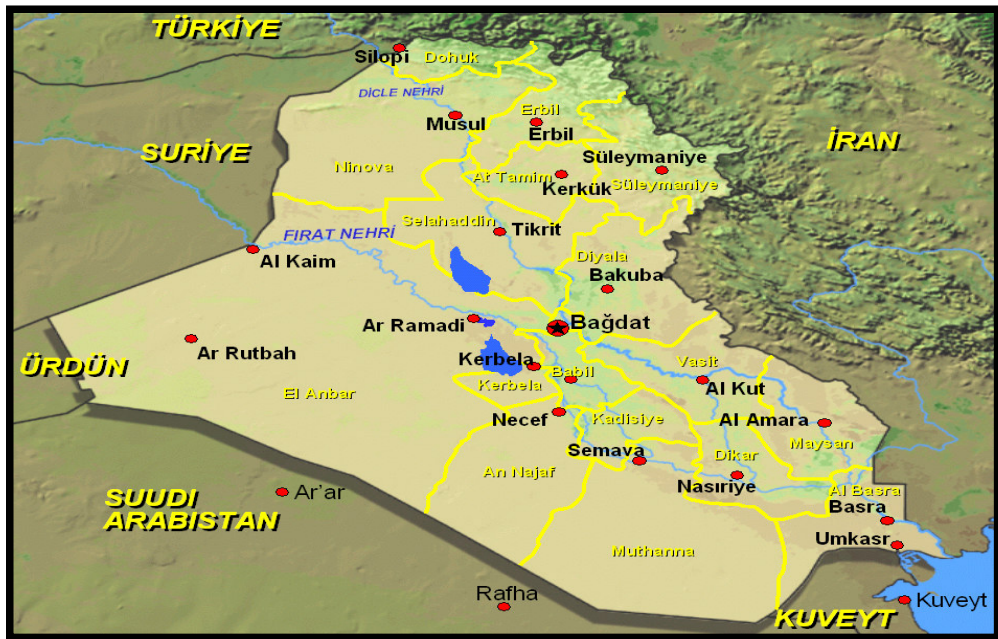
Sahip olduğu petrol rezervleri dolayısıyla dünya çapında hayatî bir önem taşıyan bölge, gelişmiş ülkelerinin petrol ihtiyacının büyük bir kısmının karşılandığı yer konumundadır. Halihazırda dünyada ki petrol rezervlerinin yüzde 63.3'sinin bölgede olduğu değerlendirilmektedir. Tüm gelişmiş ülkeler petrol ihtiyaçlarının büyük bir kısmını Körfez ülkelerinden temin etmektedir. Tüm 20 nci yüzyıl boyunca oynanan büyük oyunun coğrafyası olduğu dikkate alındığında, bu bölgenin sahip olduğu hayati önem dahi iyi anlaşılabilir (Arı, 2005, sf. 831-832 ; Pamir, 2005, sf.52).

3. IRAK'IN KONUMU VE ETNİK YAPISI

3.1. Irak Coğrafyası

Irak, Arabistan yarımadasının Kuzeyinde 29°00'-37°40' Kuzey enlemleri ile 38°70'- 48°50' Doğu boylamları arasında bulunan bir Ortadoğu ülkesidir. Ülkenin kuzeyinde Türkiye, doğusunda İran, güneydoğusunda Basra Körfezi, güneyinde Suudi Arabistan ve Kuveyt, batısında ise Suriye ve Ürdün bulunmaktadır.

Harita 3.1: Irak Siyasi

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps/iraq.html

Ülke 438.446 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Güney kıyılarında 45 km. uzunluğunda bir sahil şeridine sahip olup, Basra kıyıları ve Umm Kasr limanı ile denize açılmaktadır. Ülke sınırlarının toplam uzunluğu 3919 km.'dir.

Irak'ın sınırları içindeki arazinin oldukça farklı özellikler göstermesi, ülke içerisinde yaşayan unsurları arasında tabii sınırlar meydana getirmiştir. Ülkenin kuzey kesimlerinde ki dağlık yapı, güneye doğru inildikçe yerini çöllere bırakmaktadır. Ülke topraklarını kuzeyden güneye kat eden Fırat ve Dicle nehirleri asırlardır Mezopotamya'nın hayat damarları olmaya devam etmekte, nüfusun büyük bir çoğunluğu iki nehrin suladığı bölgelerde yaşamaya devam etmektedir.

3.2. Ülkenin Demografik Yapısı

Irak, Osmanlı Devletinin Kürt, Asuri Hıristiyan, Türkmen, Yahudi, Sünni ve Şii Araplar gibi birbirinden çok farklı topluluklarını barındıran Musul, Bağdat ve Basra eyaletlerinin birleştirilmesi suretiyle meydana getirilmiştir. Bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana, Irak'taki çok farklı rejimler ve liderler bu heterojen yapıyı birleştirerek bir Irak ulusu ve istikrarlı bir devlet inşa etmeye çalışmışsa da başarılı olamamışlardır.

Irak'ta modern anlamda ilk genel nüfus sayımı 1947'de yapılmıştır. Bundan 10 sene sonra 1957 yılında ikinci sayım takip etmiş, daha sonra 1965 ve 1977 yıllarında nüfus sayımları yapılmıştır. Buna göre ülke nüfusunun 1947 yılında 4,8 milyon, 1957'de 6,3 milyon, 1965'de 8 milyon, 1977'de ise 12 milyon kişiye yükseldiği ve yüksek nüfus artışının istikrarlı bir şekilde sürdüğü görülmektedir. Ancak daha sonra İran'la başlayan ve de birbirini takip eden savaşlardan sonra sürekli olarak harbin ve de ambargoların pençesinde kıvranan Irak'ta sağlıklı bir nüfus sayımı imkanı bulunamamıştır. Buna karşın uluslararası kaynaklar, Irak'ın nüfusunun 1987 yılında 16,3 milyona, 2000 yılında ise 22,7 milyona ulaştığını tahmin etmektedirler. Irak'ta ortalama olarak kilometre kareye 46 kişi düşmektedir. 20 yaş altındaki genç nüfusun genel nüfusa oranının % 60 gibi çok yüksek bir oranda olduğu ülkede, nüfus artış hızı %2.7 gibi çok yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Irak'ta günümüzde yaklaşık 27 milyon kişinin yaşamakta olduğu değerlendirilmektedir. Ülke nüfusunun 2010 yılında 32,5 milyona, 2020 yılında 40,5 milyona ve 2030 yılında 47,5 milyona ulaşması

beklenmektedir (A Country Study: Iraq, www.lcweb2.loc.gov/frd/cs/iqtoc.html. ; Özdağ, Laçiner, Erkmen, 2003, sf. 452).

Temmuz 2005 verilerine göre ülke nüfusu 26.074.906 kişidir. Ülke nüfusunun etnik dağılımına bakıldığında genelin %75-80'inin Arap, %15-20'nin Kürt ve Türkmen, Asurî, Keldani, Yezidi ve diğerlerinin oranının yaklaşık %3 olduğu tahmin edilmektedir. Ülkenin demografik yapısı incelendiğinde etnik yapı kadar, hatta bundan daha önemli olarak dinsel (mezhepsel) yapının dağılımı dikkat çekicidir. Ülke nüfusunun %97'si Müslüman, %2'si Hristiyan ve %1'ide Yezidi'dir. Ülkede ki bulunan müslümanların %60-65'inin Şîî, %32-37'sinin de Sünni inanca mensup olduğu tahmin edilmektedir. Şii nüfusun etnik yapısının ise 2/3'ünden fazlasının Arap kökenli, diğerlerinin ise Türkmen ve Kürtlerden meydana geldiği görülmektedir. Türkmen nüfusu Şîî ve Sünni olarak farklılık göstermektedir. Kürt nüfusun çoğunluğu Sünnî olup, Şafi mezhebine mensuptur. Ayrıca ülkenin orta ve güneyine yayılmış Fayli olarak adlandırılan Şii Kürt nüfusta mevcuttur. Fayli Kürtler çoğunluğun aksine Gorani olarak adlandırılan bir İran kökenli dili konuşmaktadırlar. Kuzeyde yaşayan Yezidî'lerde etnik olarak Kürt olsa da sahip oldukları inanç diğer kesimlerle aralarında kesin bir sınır oluşturmakta ve ayrı bir aidiyet sağlamaktadır. Hristiyan nüfusun çoğunluğu Asurî kökenli, bir kısmı ise Süryani kökenlidir (Izady, 2004, sf.253-260 ; Özdağ, Laçiner, Erkmen, 2003, sf. 454; www.globalsecurity.net ; Özdağ, 1999, sf.18-20). Irak nüfusunun 26 milyon olduğunu varsayarsak, nüfusun dağılımı kabaca şu şekildedir:

Harita 3.2 : Irak'ın Demografik Durumu

Kaynak: www.globalsecurity.net

Ülkenin kuzey kesimlerinde etnik köken unsuru aidiyet konusunda belirleyici rol oynarken, güney kesimlerinde mezhepsel köken önem kazanmakta Şii'lik duygusu Arap olmanın önüne geçmekte, Yezidilik inancı ise Kürtlüğün önünde bulunmaktadır. Şii Türkmenler savaştan sonra siyasi tercihlerini Şii partilerden yana kullanarak milli değil dini duyguları ön plana çıkarmışlardır.

Şiiler, Bağdat ve güneyindeki vilayetlerde yoğun olarak yerleşik durumdadırlar. Nefes Şii'liğin en önemli dini merkezi konumundadır. Ülkenin ikinci büyük şehri Basra, Nasriye, Kerbela, El Amara, Kut gibi şehirler Şii nüfusunun yoğun olarak yaşadığı şehirlerdir. Baas rejimi zamanında ülkeyi yöneten elit kesimi oluşturan Sünni Araplar ülkenin orta ve batı kesiminde ağırlıklı olarak yaşamaktadır. Selahaddin, Diyala, Bağdat ve El-Anbar vilayetlerinde yoğun olarak yerleşmişlerdir. Kürtler ise yoğun olarak kuzeydeki Dohuk, Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde yaşamaktadırlar.

Irak'taki üçüncü büyük etnik grup olan Türkmenler ise kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan Telafer'den Mendeli'ye uzanan bir hat şeklindedir. Telafer, Musul, Erbil, Altinköprü, Kerkük, Tuzhurmatu, Kıfrı, Karatepe, Hanekın, Badrah ve Mendeli başlıca Türkmen şehirlerini oluşturmaktadır. 1957 yılında yapılan sayımda Irak nüfusunun % 8.4'ünün Türkmen olduğu açıklanmıştır ki bu rakam 567 bin kişiye karşılık gelmektedir. Geride kalan 50 yıllık zaman dilimi içerisinde Irak'ta ki nüfus artış hızı ve nüfusun ulaştığı rakam incelendiğinde günümüzdeki Türkmen nüfusunun 2 milyon kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir (Hasan, Irak'ın Gizlenen Gerçeği: Türkmenler, 2003, sf. 47-49 ; www.iraqiturkman.org.tr/siyasidurum).

Ülkenin etnik yapısında ki çeşitliliğin yanı sıra, etnik unsurlarında kendi içlerinde çeşitli dini inanç gruplarını barındırması, (Sünni-Şii Arap/Türkmen, Sünni Kürt-Yezidi Kürt, Süryani/Asuri/Keldani Hristiyan vs.) ülke içerisinde aşiret kültürüne dayalı feodal yapının büyük ölçüde korunması nedeniyle ülke millî devlet olma sürecini tamamlayamamıştır. Ayrıca ülkenin diğer devletlerle ve de kendi içerisinde yaşadığı sorunlar, feodal toplum yapısından kaynaklanan uzlaşma kültürünün eksikliği nedeniyle çözülememiş ve sürekli olarak çatışma ortamı oluşmuştur. Rekabetin ve çekişmelerin getirdiği anlaşmazlıklar kolaylıkla çatışmalara yol açmakta, Aşiretler arası mücadeleler çoğu zaman dış güçlerin müdahalesine de davetiye çıkarmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü ülkede milli birlik tesis edilememiş, Irak halkı istikrarın ve huzurun yüzünü görmekten mahrum kalmıştır (Arı, 1998, sf. 26 ; Davutoğlu, 2004, sf. 439).

3.3. Kuzey Irak'ın Demografik Yapısı

Kuzey Irak'ta 1992 yılında ilan edilen ve bugüne kadarda Irak'tan fiili olarak bağımsız hareket eden Federe Kürt bölgesinin nüfus yapısına ayrıca değinmekte fayda var. Irak'ın kuzeyinin de ülkenin geri kalan kısmında olduğu gibi çoğul bir nüfus yapısına sahip olduğu, etnik unsurların kendi içlerinde mezhepsel ve dil yönünden farklılıklar taşıdığı görülmektedir.

Günümüzde Irak'ın Kuzey'inin toplam nüfusunun 6 milyona yakın olduğu ve nüfusun %70'inin Kürt (4 milyon), %20'sinin Türkmen (1.5 milyon) ve %10'ununda diğer etnik unsurlardan oluştuğu tahmin edilmektedir (Turgut, 2006, sf.43).

Bölgede egemen olan iki büyük Kürt partiden Mesut Barzani'nin lideri olduğu Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)'nin hakim olduğu Behdinan bölgesi, ağırlıklı olarak aşiret yapısına dayalı, feodal ilişkilerin sürdüğü kırsal bir kesimdir. Kürt Parlamentosunun bulunduğu ve Soran Kürtlerinin ağırlıkta olduğu Erbil kenti hariç tutulursa, KDP bölgesinde ancak küçük ölçekli diyebileceğimiz Zaho, Dohuk, Şaklava ve Selahattin vardır. KDP daha çok Kürt milliyetçisi bir söylem benimsemiştir. Tabanını teşkil eden aşiretler, Kirmançi lehçesi ile konuşmaktadır ve ağırlıklı olarak Nakşibendi temelindeki dini tarikatlara mensuptur. Parti daha çok kırsal kesimde etkindir. Bölgede ki ikinci büyük parti olan Celal Talabani'nin liderliğini yaptığı Kürdistan Yurtsever Birliği (KYB) ise Soran Bölgesinde (Süleymaniye, Revandiz civarında) hakim konumdadır. Bu bölgede yer alan aşiretler partinin tabanını teşkil etmektedir. Soran bölgesi ise, esas itibarı ile şehirli nüfusu barındıran, feodal ilişkilerin zayıfladığı, şehirleşme ve sanayileşmenin ilerlediği bir bölgedir. Partinin sosyal demokrat bir dünya görüşü vardır ve KYB Sosyalist Enternasyonele üyedir. Kürtçeyi Sorani lehçesi ile konuşan bu aşiretler genelde Kadiri tarikatına mensuptur. Büyük Zap Suyu, Behdinan ve Soran bölgelerini birbirinden ayıran tabii bir sınır niteliğindedir (Yıldırım, 2007, sf. 164-165 ; Kurubaş, 2003, sf.27).

Iraklı Kürt gruplar açısından Türkmenlerin nüfusu tartışmalıdır. Bu tartışmanın esas kaynağı ise Kürt grupların ısrarlı bir şekilde hak iddia ettikleri Kerkük'ten kaynaklanmaktadır. 1957 yılında Irak genelinde yapılan nüfus sayımında 590 bin kişinin Türkmen olduğu tespit edilmiştir. Buna istinaden günümüzde ki Irak Türkmen nüfusunun 2 - 2.5 milyon civarında olduğunu kabul etmek makul ve bilimsel bir değerdir. Bu nüfusun çoğunluğu Musul, Telafer, Kerkük ve Erbil gibi şehirlerde ikamet etmektedir. (Nermeen Al-Mufti, 25 Haziran 2003, Turkomans Under Threat).

Harita 3.3 : Kuzey Irak, Behdinan ve Soran Bölgeleri

Kaynak : www.lib.utexas.edu/maps/middleeastandasia/iraqkurdishareas2003

Buna karşılık Türkmen kaynaklar Irak genelindeki nüfuslarını 2.5 milyon olarak göstermektedir. Süleymaniye, Dohuk ve Zaho'da Türkmen nüfus ise fazla değildir. Erbil kentinde bulunan Türkmenler bölgenin en eski kentli unsuru olmakla beraber bu kent, günümüzde Kerkük'te yaşanmakta olan zorla demografik değişimin bir örneğini oluşturmaktadır. Geçmişte ağırlıklı Türkmen nüfusu barındıran bu şehir gerçekleşen göçler ve asimilasyon politikaları ile günümüzde Kürt kimliğine sahip bir yer konumuna gelmiştir.

Hristiyanlar ülkede yaşayan en büyük dini azınlıktır. Irak Hristiyanları Katolik Keldaniler ve Doğu Ortadoksları, Asuriler (Nasturi'de denmektedir) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ülkedeki hristiyanların inançlarını yaşamaları konusunda önemli bir problem bulunmamaktadır. Saddam döneminin önemli siyasi figürlerinden olan Tarık Aziz'de Keldani Hristiyan'dır (Rangwala, 2002).

Ülke genelinde 1950'li yıllarda % 6'lık bir oran teşkil eden Irak Hristiyanları, 1970'li yılların sonunda göçler nedeniyle genel nüfusa oranları % 3'e düşmüştür. Ülkede halen 120.000 civarında Hristiyan olduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfusun 85.000'ini bölgede yaşayan en eski halklardan Asuriler, 35.000'ini ise Keldaniler oluşturmaktadır. Asuriler, zaman içerisinde Bağdat yönetiminin politikaları neticesinde bölgede ki ayrılıkçı Kürt gruplarla işbirliği yapmış ve Irak muhalefetinin içinde yer almışlardır (Kaymaz, 2007, sf.136-137 ; www.politikalresources.net/kurdistan). Izady'nin verdiği rakamlara göre ise tüm Irak'ta ki Hristiyan nüfus 250 bin civarındadır (Izady, 2004, sf.241).

Araplar bölgeye ülkenin etnik entegrasyonunu sağlayabilmek maksadı ile Irak devletinin sistemli çabaları sonucu yerleştirilmişlerdir. Körfez savaşından sonra bölgenin Bağdat'ın vesayetinden çıkması üzerine, etnik Arapların bir kısmı ile muhaliflerin dışındakiler ülke Güneyine geri dönmüştür.

Yezidiler aslen Kürt kökenlidir, ancak dini inançları ile kesin olarak ayrılırlar. Kırmançi lehçesi ile konuşmaktadırlar. Nüfusları konusunda telaffuz edilen rakamlar 300 bin kişi civarında olduklarıdır. Bu nüfusun yaklaşık yarısı Musul'un batısında ki Cebel-i Sincar, Şeyhan, Teklif ve Hamdaniye'de yaşamaktadır (Zeidan, 2003).

4. IRAK'IN KURULUŞU VE BİRİNCİ KÖRFEZ

SAVAŞINA KADAR OLAN TARİHİ

Tüm 19. yy. boyunca dünyada hegoman güç olan Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan yolunu açık tutmak, enerji kaynaklarına yani petrole sahip olma, büyük öneme sahip Ortadoğu'da diğer emperyalist güçlerin hakimiyetine izin verme şeklinde özetlenebilecek politikası Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte sonuç vermiştir. İngiltere'nin bölgeyi kendi çıkarlarına göre şekillendirmesi ile tüm Ortadoğu bugünkü şeklini almış ve tüm 20 yüzyıl boyunca bölgede akan kan durmamıştır.

Irak'ın enerji açısından zengin kaynaklara sahip olduğu o daha o dönemlerde bilinen bir husustu. Irak'ta yüksek oranda petrol potansiyelinin varlığı ilk olarak bir Alman petrol araştırma grubu tarafından 1871 yılında tespit edilmişti (Şükür, Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi, 2003, sf.379). Bölgede dört asırdır devam etmekte olan Osmanlı hakimiyeti 1918 yılında sona ermiş, tüm bölge sömürgeci Fransa ve İngiltere arasında paylaşılmıştır. İngiltere'nin savaştan önce yürüttüğü çalışmalar dünya savaşının ardından bölgeye tamamen yerleşmesini ve burada hakim güç olmasını sağlamıştır. İngiltere savaştan önce ve savaş esnasında Osmanlı Devleti'ne karşı Mekke Emiri Șerif Hüseyin ile işbirliği yapmış ve kendisine savaştan sonra kurulacak Birleşik Arap devletinin kralı olması vaat edilmiştir.

Ancak harpten sonra meydana gelen siyasi gelişmeler başka yönde olmuştur. Birleşik ve büyük bir Arap imparatorluğu yerine küçük ve çok parçalı Arap devletçikleri bu iki emperyalist devlet tarafından kurulmuştur. Bunda ise her iki devlet arasında Birinci Dünya savaşı devam ederken imzalanan ve Ortadoğu'nun paylaşımını esas alan Sykes-Picot Anlaşması temel alınmıştır. Bu anlaşma ile Ortadoğu bugünkü şeklini almıştır.

4.1. Irak – Ülkenin Kuruluşu ve İngiliz Mandası

Birinci Dünya Savaşı sürerken gizli bir şekilde Kahire’de buluşan İngiliz Dış İşleri Bakanı Mark Sykes ile Fransız meslektaşısı Georges Picot 16 Mayıs 1919’da imzaladıkları bir anlaşma ile tüm Ortadoğu’yu iki ülke arasında nüfuz bölgelerine bölmüştür. Paylaşım esnasında Ortadoğu’nun etnik, kültürel, dini, coğrafi yapısı ve bölgenin tarihi göz önünde bulundurulmamış, bunların yerine her iki sömürgeci ülkenin menfaatleri gözetilmiştir (Şükür, Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi, 2003, sf.381; Ritter, Pitt, 2002, sf. 19).

Sykes-Picot hattı denilen ve masa başında cetvelle çizilen bu sınırlar, her iki devletin bölgeye bakış açılarını da sergilemektedir. Bu anlaşmaya göre savaştan sonra her iki ülkenin nüfuzundan uzaklaşamayacak ve çıkarlarını tehdit edemeyecek yapay devletlerin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma neticesinde yapılan paylaşımında ve nüfuz bölgelerinde kurulan devletlerden Irak, Ürdün, Filistin, Kuveyt, Arabistan ve Basra Körfezinde ki emirlikler İngiliz bölgesinde; Suriye ve Lübnan ise Fransız bölgesinde yer almıştır. Yapılan anlaşma ile Musul petrol bölgesi Fransa’ya bırakılmış olsa da Bolşevik devriminden sonra Rusya’nın Ortadoğu’ya yönelik planlarının boşa çıkması ile İngiltere Musul bölgesine el koymuş, Fransa’da savaştan sonra 1918’de bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Bağdat, Basra ve Musul vilayetlerinden müteşekkil Irak’ta Osmanlı idaresi son bulmuş ve İngiliz manda yönetimi başlamıştır (Öke, 1992, sf. 7 ; Şükür, Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi, 2003, sf.380-381).

İngiliz Yüksek Komiseri Percy Cox tarafından Bağdat Sarayında, Şerif Hüseyin’in oğlu Faysal’a taç giydirildiği tarih olan 23 Ağustos 1921, Irak Devleti’nin resmî kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir (Kaymaz, 2003, 149). Türk Kurtuluş Savaşı sonunda yapılan Lozan görüşmelerinde Türk-İrak sınırı saptanamamış, Musul ve Kerkük’ün statüsünden kaynaklanan anlaşmazlık nedeniyle sınır tespiti meselesi Türkiye ile İngiltere ile arasında

yapılacak görüşmelere havale edilmişti. İki ülke arasında yapılan görüşmelerde netice alınamaması üzerine İngiltere, sorunu 1924 yılında Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür (Armaoğlu, Lozan Konferansı ve Musul Sorunu, 1998, sf.154).

Bu tarihte İngiltere'nin kurucu üye olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ise üyesi bile olmadığı Milletler Cemiyeti İngiltere'nin lehine karar vererek Musul ve Kerkük'ü İngiliz mandasındaki Irak'a vermiştir. Türk Irak sınırını tespit eden Ankara Anlaşması İngiltere'nin de katılımı ile 5 Haziran 1926 yılında imzalanmıştır (Yalçın, 1998, sf.170). Ayrıca bu anlaşma ile Musul petrol gelirlerinin %10'luk bölümünün 25 yıllık bir süre ile Türkiye'ye bırakılmasına karar verilmiştir. Ancak Türkiye, 500 bin sterlin karşılığı bu hakkından vazgeçtiğini açıklamıştır. Anlaşmadan sonra Irak'la Türkiye arasında dostluk ilişkileri tesis edilmiş ve 1928 yılında karşılıklı elçiler açılmıştır. Anlaşmanın maddeleri arasında Irak'ta yaşayan Türklerin durumu ve haklarının Türkiye garantörlüğüne alınmasına dair herhangi bir hüküm konmamıştır (Saatçi, 1997, sf.180).

İngilizler başta ülkeyi bizzat yönetmeyi düşünmüşlerse de halkın sert muhalefetiyle karşı karşıya kalmışlardır. Yeni kurulan ülkede birbiri ardına patlak veren isyanlar özellikle kuzeyde Kürt aşiretler, Türkmenler ile güneyde ki Şiilerin arasına çıkmıştır. Bu dönemde Şiiliğin merkezi konumunda ki Necef, din adamlarının başını çektiği isyanların merkezi olmuştur (Arı, 2005, sf.169-170 ; Özmen, 1998, sf.76).

Kral Faruk ülkeyi güçlendirmek ve manevra alanını genişletebilmek için Irak ordusunu güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak bu çabasında Kürtlerin ve Şiilerin olumsuz tavrıyla karşılaşmış ve bu unsurlardan askere almalarında daima problemlerle karşılaşmıştır. Her iki topluluk da Irak ordusunda Sünni Arapların emrine girmeyi reddeder bir tavır göstermiştir. Ancak zamanla Şii ve Sünni Arapların arasında ki ticari ilişkiler ve münasebetler artış göstermiş, ülkede nisbi bir yumuşama meydana gelmiştir. Ülke; Milletler Cemiyetine 30 Mayıs 1932 yılında bağımsız bir devlet olarak katılmıştır. Kral Faruk 1933

yılında ölmüş ve onun ardından ülkedeki dinsel ve etnik çatışmalar artış göstermiştir (Ritter, Pitt, 2002, sf. 15 ; Arı, 1998, sf. 35).

Türkiye'nin Irak'la ve de diğer bölge ülkeleri ile olan ilişkisi, 1930'lu yıllarda daha ileri boyutlara ulaşmış, bölgede barışı ve güvenliği sağlamak maksadı ile 8 Temmuz 1937 tarihinde Türkiye, Irak, Afganistan ve İran arasında Tahran'da Saadabat Paktı imzalanmıştır (Eroğlu, 1990, sf. 342). Ancak 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı, İran'ın Sovyetler Birliği ve İngiltere arasında nüfuz bölgelerine bölünmesi, Irak'ta ve Afganistan'da ki iktidar değişiklikleri ve siyasi istikrarsızlık paktın uzun ömürlü olmasına mani olmuştur (Akşin, 1966, sf. 80).

4.2. Darbeler ve Baas Partisi İktidarı

İkinci Dünya savaşı yıllarında ve de öncesinde egemen güçler arasında yaşanan mücadeleden Irak'ta payın almıştır. 1936 yılında Kürt kökenli bir Albay olan Bekir Sıtkı liderliğinde bir darbe olmuş, böylelikle Almanlar kendilerine yakın bir yönetimi başa getirmişlerdir. Ancak 1941 yılında Mayıs harekatı olarak bilinen ikinci bir askeri darbe bunu takip etmiş böylelikle İngilizler tekrar hakimiyeti kurmuşlardır (Arı, 2005, sf.172-174).

Bütün dünyayı kasıp kavuran, Türkiye'yi de etkileyen bu savaş sırasında Alman orduları Balkanlardan sınırlarımıza dayanmıştır. Almanlar, Türkiye üzerinden Ortadoğu'ya ulaşmayı hedeflemişse de Rus cephesinin açılma planları nedeniyle taarruz fikrinden vazgeçilmiştir. Bu dönem içerisinde İngilizler, Irak yönetimini de Almanya'ya karşı harbe teşvik etmişse de Irak yönetimi, Türkiye'ye benzer politikalar izleyerek harbe girmekten kaçınmıştır.

Savaştan sonra, bölgede bir İsrail devletinin kurulma riski artmış, bu nedenle de Arap ülkelerinde milliyetçilik duygularının da artış göstermiştir. Bu dönemde Irak, Suriye Ürdün ve Lübnan'ın bir tek ülke olarak birleşmesi düşüncesi ortaya atıldıysa da bu fikir gerçekleşmemiştir. Bunda ise güçlü bir

Arap ülkesi olan Mısır'ın bu konumunu kaybetmeme isteği önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda savaştan sonra bölgede İngilizlerin nüfuzunun azalması ve İsrail devletinin kurulması birlik fikrinin hayata geçmesini engellemiştir (Arı, 2005, sf.273-280). İkinci Dünya savaşı sonrasında dünyada ki güç dengelerinde büyük değişimler yaşanmıştır. İngiltere savaşı kazanan tarafta olmasına rağmen harpte uğradığı zararlar ve de üstlendiği borçlar nedeniyle oldukça zayıf düşmüş, bu nedenle bölgede ki hakimiyetini yitirmiştir. Ortaya çıkan boşluk ise ABD ve Sovyetler Birliği tarafından doldurulmuştur.

Ortadoğu'yu tehdit eden Sovyet tehlikesi karşısında bölge ülkeleri arasında savaştan önce kurulan Saadabad Paktına benzer bir paktın kurulması fikri doğmuştur. Böylelikle 24 Şubat 1955 yılında Irak ile Türkiye arasında imzalanan ve Bağdat Paktı adını alan yeni bir ittifak tesis edilmiştir. Bu pakta daha sonra İngiltere, İran ve Pakistan da katılmıştır. Bu paktın yürürlükte olduğu zaman diliminde Türk-Irak ilişkileri en dostane dönemini yaşamıştır. Irak Kral Faysal'ın ölümünden sonra istikrarsızlığa uğramış ve ülkede anarşi baş göstermiştir. Bu dönem içerisinde İngiliz danışmanlarının nezaretinde hazırlanan 1925 anayasasını yürürlükten kaldırmıştır. Bu anayasa 1943 yılında önemli değişikliklere uğrasa da o güne kadar yürürlükte kalmıştı (Arı, 2005, sf.279).

14 Şubat 1958 tarihinde Irak, doğu komşusu Ürdün'le Araplık esasına dayalı bir federasyon kurulduğunu ilan etmiştir. Federasyon anayasası; federasyonu oluşturan ülke vatandaşlarına ırk ve din farkı gözetilmeksizin BM İnsan Hakları Beyannamesi'nde yer alan tüm hakların verileceğini garanti etmekte idi (Börklü, www.hurgokbayrak.com). Ancak bu federasyon, kurulduğu yılın Temmuz ayında General Kasım'ın Irak'ta iktidarı ele geçirmesi ile sona ermiştir. 1958 yılında gerçekleşen kanlı bir darbe ile ülkede Krallık devrilmiş ve Cumhuriyet ilan edilmiştir. Ülkenin ilk Cumhurbaşkanı darbeye gerçekleştiren General Abdülkerim Kasım olurken, geçici bir anayasa yürürlüğe konmuştur. Bu anayasa ile Arapların ve Kürtlerin milli haklarının garanti altına alındığı ilan edilmiştir. Irak bu darbenin ardından

1959 senesinde Bağdat Paktından çekilmiştir. Ülkede bu dönem komünist akımların ve etnik milliyetçiliğin yükselişte olduğu bir dönem olmuştur (Ritter, Pitt, 2002, sf. 21).

Irak'ta meydana gelen bu sarsıntılar tüm Ortadoğu'yu etkilemiş, Irak'taki bu darbeden etkilenen Suriye'de de benzer bir askeri darbe yaşanmıştır. Yeni yönetimlerin Sovyetler Birliği'ne meyketmesi nedeniyle endişelenen ABD ve İngiltere harekete geçme ihtiyacı hissetmiştir. Bunun sonucu olarak ABD Lübnan'a askeri müdahalede bulunmuş, İngiltere ise karışıklıkları bahane ederek Ürdün'e asker göndermiştir. General Abdüsselam Arif 1963 yılında bir darbe yaparak yönetime el koymuş darbe esnasında Abdülkerim Kasım Baas Partisi'ne mensup subaylarca öldürülmüştür. 10 Şubat 1964 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdüsselam Arif ile Molla Mustafa Barzani arasında ateşkes anlaşması imzalanmıştır. 13 Nisan 1966 Abdüsselam Arif ve iki bakan bir kazada ölünce yerine Abdurrahman Arif geçmiştir. 17 Temmuz 1968 tarihinde bir darbe ile iktidar tekrar el değiştirmiş ve Ahmed Hasan El-Bakr Cumhurbaşkanı, Saddam Hüseyin ise Cumhurbaşkanı yardımcısı olmuştur (Arı, 2005, sf.279-281).

Irak 1973 Arap-İsrail savaşında Suriye cephesine asker göndererek savaşa iştirak etmiş, 1979'da Mısır'ın İsrail ile anlaşması üzerine bu ülkenin Arap Birliğinden çıkarılması için Suriye ile ortak hareket etmiştir. 1976 yılında asker olmadığı halde General rütbesi ile ordunun başına geçen Saddam Hüseyin'in etkisi giderek artmış ve sonunda Cumhurbaşkanı Ahmed Hasan El-Bakr görevinde 11 yıl kaldıktan sonra istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece Irak tarihinde Saddam Hüseyin dönemi başlamıştır (Arı, 2005, sf. 476, 481).

4.3. İran-İrak Savaşı

Irak'ın doğu komşusu İran'la olan münasebetleri Baas Partisinin iktidara geldiği döneme kadar iyi bir seyir seyretmişti. Bu dönemde Türkiye'nin de katıldığı, ortak güvenlik kaygısı taşıyan Saadabad ve Bağdat Paktları iki ülke

arasındaki ilişkilerin dostane ve işbirliği içerisinde gelişmesine olanak vermişti. Ancak 1958 yılında gerçekleştirilen darbe ile Cumhuriyet'in ilan edildiği Irak, Bağdat Pakti'ndan çekilmiştir. Esas itibarı ile Sovyet yanlısı bir politika izleme başlaması ve o günden sonra doğu komşusu ile sorun teşkil eden argümanlar öne sürmesi iki ülkenin ilişkilerine zarar vermiştir (Eroğlu, 1990, sf. 342).

1968 yılında Baas Partisi'nin iktidara gelmesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler iyice kötüleşmiştir. Irak, Şatt-ül Arap su yolu ve Kuzistan gibi sorunları gündeme taşımış ve İran'dan toprak talebinde bulunmuştur. Toprak talebi İran'ın Irak politikasını belirleyen birinci etken olmuştur. Birbirini zayıf düşürmeyi temel politik amaç olarak belirleyen her iki ülke, bu doğrultuda azınlıkları istismar yolunu seçmiştir. Irak, İran'da yaşayan Sünni Arap toplumunu kışkırtırken, İran'da Kuzey Irak'ta ki Kürt muhalefete yardım etmiştir (Keskin, 2003, sf 126). İran'ın, Irak'ta bulunan Şii nüfusu etkilemeye çalışması ve Devrim ihracı politikasının odağına oturtması Irak'ın tepkisini çekmiş, savaşın ise başlıca nedenlerinden birisini oluşturmuştur (Arı, 2005, sf.479).

1979 yılında İran'da gerçekleşen devrim, çatışmanın temel nedenini değiştirmemiştir. Ancak Saddam yönetimi, İran'da gerçekleşen devrime tepki duymakta olan dünya ülkelerinin desteğini sağlamayı başarmıştır. Devrimin İran ordusunda yol açtığı sarsıntı, Irak'ın komşusunu kısa bir savaşla kolayca mağlup edebileceğini değerlendirmesine yol açmıştır. Bu nedenle 22 Eylül 1980'de Şatt-ül Arap su yolu meselesini bahane gösteren Irak, İran'a saldırmıştır. Böylece 8 sene süren ve iki tarafından da hiçbir şey elde edemediği İran-İrak savaşı başlamıştır (Kurt, 2007, sf. 156-157).

İrak savaşın ilk döneminde İran'a karşı üstünlük kurduysa da, ilerleyen dönemlerde toparlanan İran savaşta dengeyi kurmayı başarmıştır. Cephelerde karşılıklı yıpratma şeklini alan ve taraflara kayıplardan başka hiçbir şey getirmeyen savaş, BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 598 sayılı ateşkes kararının taraflarca kabul edilmesi ile 18 Temmuz 1988 günü

sona ermiştir (Arı,1998, sf.190) . Uzun süren ve bir netice elde edilemeyen İran-Irak savaşı taraflara kayıplardan başka hiçbir şey getirmemiştir.

5. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE IRAK KÜRTLERİ

Rusya; Deli Petro'nun siyasi vasiyeti gereği sıcak denizlere ulaşmayı bir devlet politikası haline getirmiş, ancak karşısında hep Osmanlı Devleti'ni bulmuştur. Kırım Savaşı esnasında Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin yardımına gelmesi ile boğazlar yolunun kendilerine kapalı olduğu Rus devlet adamları tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle güçlü Avrupalı devletlerin dikkatlerini çekmeyecek ve onların tesir sahası dışında kalan alternatif bir güzergaha yönelmeyi tercih etmişlerdir. Bu güzergah Kafkasya-Doğu Anadolu-İran-İrak-Basra Körfezi-Hint Okyanusu yolu ile sıcak denizlere ulaşma konusunda Rus stratejilerinden birisini meydana getirmiştir. İlk olarak 19. yy.'ın ikinci yarısı boyunca Kafkasya'ya yüklenmişler ve bu bölgeyi büyük ölçüde ele geçirmeyi başarmışlardır. Rus Devleti'nin izlediği bu strateji Kafkasya'nın güneyinde karşılaşacakları topluluklardan birisi olan Kürtleri anlayabilmek, gerektiğinde onları kendi amaçları doğrultusunda kullanıp, istismar edebilmek için Kürtler hakkında araştırma yapmaya yöneltmiştir. Bu nedenle de Ruslar, Kürt toplumu hakkında araştırma yapan ve onlarla her daim birlikte yaşadıkları Türkler arasında nifak sokmaya çalışan ilk yabancı devlet olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Erzurum, İran'da ise Urumiye'de açılan Rus Konsolosluklarında görev yapan A.Jaba, B.Nikitin ve V.Minorsky gibi Rus devlet görevlileri bugün Kürdolojinin öncülerinden sayılmaktadır. Henüz Kırım savaşının bitmesinden beş sene sonra, 1860 yılında St.Petersburg Üniversitesi'nde kurulan Kürdoloji bölümü Rusların bu işe ne kadar ciddi olarak ele aldıklarını ve bu konu ile ilgilendiklerini gösteren kanıtlardır (Önder, 2002, sf. 146).

Kürt hareketinin doğuşu ve büyümesi irdelendiğine bu oluşumun kendi içerisinde doğal bir gelişim göstererek gelişmesinden ziyade emperyalist, bölgede çıkar hesabı olan devletlerin yönlendirmesi ve teşvikleri sonucu geliştiğini söylemek mümkündür. Bu teşvikler emperyalist devletlerin menfaatleri ortadan kalkınca her seferinde son bulmuş ve Kürtler yüzüstü

birakılmıştır. Irak Kürtlerinin 20. yüzyıl boyunca yaşadıkları macera da bu iddianın en büyük kanıtıdır. Günümüzde ABD'nin Irak'ta en iyi müttefiki konumunda ki Kürt gruplarla olan ilişkisi, tarihte meydana gelen ihanet ve yüzüstü bırakmalara bir alternatif oluşturup oluşturmayacağını ise zaman gösterecektir.

Türk-İrak ilişkilerinin tarihi seyrini, ilişkilere etki eden etmenleri ve Irak'ın bugün içinde bulunduğu duruma nasıl geldiğini anlayabilmenin yolu, geçmişte bu ülkenin yaşadığı problemleri iyi anlayıp tahlil etmekten geçmektedir. Bu olayları doğru analiz edebilmek için bu ülkede ki Kürtlerin siyasi geçmişlerini, Bağdat'la, komşu ülkelerle ve de birbirleri ile olan münasebetlerini iyi bilmek bir zorunluluktur.

5.1. İngiliz Manda Yönetiminde Irak Kürtleri

24 Aralık 1922'de Irak hükümeti ve İngiltere, Milletler Cemiyetine bir bildiri göndererek *“Irak'ta yaşayan Kürt toplumuna bu sınırlar içerisinde bir Kürt Hükümeti kurma hakkının tanındığı”* açıklanmıştır. Bunlara ilave olarak 16 Aralık 1925'te Milletler Cemiyeti'nin Musul'la ilgili aldığı kararda *“Kürtlerin ülkelerinde ki idare, adliye işleri ve okullardaki öğretimleri için Kürt kökenli memurların tayin edilmesi ve Kürtçe'nin bu işlerde resmi dil olarak kullanılması talepleri hesaba katılmalıdır”* ifadesi de yer almıştır (Kurubaş, 2003, sf.24).

Haziran 1930'da İngiltere ile Irak arasında imzalanan ülkenin bağımsızlığına dair anlaşmada, Kürtler'den hiç bahsedilmemesi üzerine ülkenin kuzeyinde ayaklanma çıkmıştır. Bu ayaklanmalarda Şeyh Mahmut Berzenci ön plana çıkmış, ancak ayaklanmalar bastırılınca tutuklanarak sürgüne yollanmış ve 1956 yılında Bağdat'ta ölmüştür. Berzenci'nin bölgeden ayrılmasından sonra Şeyh Ahmet Barzani ön plana çıkmıştır (Yıldırım, 2007, sf. 189).

Irak'ın Milletler Cemiyetine üye olması nedeniyle 1932 yılında yayınlanan bir bildiri ve kabul edilen bir yasa ile ülkedeki azınlıklara önemli haklar tanınmıştır. Başbakanı Nuri Said tarafından hazırlanan bildiri; *“Kürt, Türk ve diğer her türlü dil ve din azınlığının kişisel ve siyasi haklardan eşit olarak istifade edeceği, ayrımcılık yapılmayacağı, her vatandaşın dilediği dilde ticari, dini ve her türlü basın yayın faaliyetinde bulunabileceği, mahkemelerde kendi dilini yazılı ve sözlü olarak kullanabileceği, inanç ve ibadet özgürlüğünün korunacağı, azınlıkların kendi dillerinde eğitim yapabilecekleri, Kürtlerin yoğun olduğu Kuzey kesiminde resmi dilin Arapça ile birlikte Kürtçe olacağı...”* gibi konular vurgulanmıştır (Turhan, 1996, sf.30-36).

Ancak bu vaatlerin tam olarak yerine getirilmemesi ve de o günkü Kürt hareketini tatmin etmekten uzak olması nedeniyle ayaklanmalar sona ermemiştir. Irak'ın Milletler Cemiyetine üyeliği onaylanmadan önce Bağdat yönetimi Barzani ile bölgedeki diğer aşiretler arasındaki çatışmaları bahane ederek, İngiliz uçaklarının desteği ile kuzeye müdahale etmiştir. Yenilgiye uğrayan Barzaniler Türkiye'ye iltica etmişler ve Türk hükümeti tarafından Muş civarına yerleştirilmişlerdir. Barzaniler, 13 Mayıs 1934'te Irak hükümetinin ilan ettiği afı Irak'ın kuzeyine geri dönebilmişlerdir (Özdağ, 1999, sf.21). Türkiye'de ki sürgün dönemini anlatan Barzani o günleri şu şekilde aktarmaktadır: *“İngilizlerin talebi üzerine Türkiye bizi asabilirdi. Ancak Türkiye'de beklediğimiz akıbet biz karşılamadı. Nitekim orada iyi muamele gördük”* (Hiçyılmaz, “Ortadoğu'da Hilal ve Haç Savaşı”, 2007).

5.2. İlk Örgütlenme Çabaları ve KDP'nin Kuruluşu

1941 yılında Şeyh Mahmud Berzenci'nin yardımcısı Refik Hilmi tarafından Süleymaniye'de kurulan Hevi (Umut) adlı kuruluş Kuzey Irak Kürtleri tarafından yapılan ilk örgütlenme çabası olmuştur. Ancak örgüt bölgede bir etkinlik kurmayı başaramamıştır. Bölgede yer alan bir kısım gruplar Irak Komünist Partisinde (IKP) katılmış ve bu partide önemli ölçüde egemen olmuşlardır. Yine bu dönemde İran'da kurulmuş Je-Kaf adlı Kürt

örgütünün Irak'ta bulunan taraftarları, 1943 yılında Rizgari (Kurtuluş) adlı bir örgüt kurmuşlar, daha sonra Hevi adlı örgütte bu oluşuma katılmıştır (Kurubaş, 2003, sf. 25).

Merkezi yönetime karşı gerçekleştirilen 1943-1945 ayaklanması sona ermeden önce Molla Mustafa Barzani Azadi isimli bir parti kurmuştur. Kurulan bu partinin programında, diğer Kürt örgütleri ile iyi ilişkiler geliştirmek, mevcut tüm Kürt aşiretleri arasında koordinasyonu sağlamak gibi hedefler yer almaktaydı. Ayaklanmanın bastırılması üzerine 1945 yılında beraberindeki yaklaşık 10.000 aşiret mensubu ile İran'da Kürtlerin yeni kurmuş oldukları kısa ömürlü "*Mahabad Cumhuriyeti*"ne geçen Barzani, buradayken İran Kürdistan Demokrat Partisi'nin bir kolunun Irak'ta kurulması için çalışmalara başlamıştır (Yıldırım, 2007, sf. 191).

Rizgari, Soreş, ve Hevi gibi önceden kurulan örgütlerinde bu yeni harekete katılmaları ile 16 Ağustos 1946 yılında Irak Kürt Demokratik Partisi (IKDP) kurulmuştur. Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkını almak için mücadele vermek, Kürtlerin yaşadıkları yerleri özerkliğe kavuşturmak gibi hedefler parti programında yer almakta idi. 1953 yılında Kerkük'te yapılan 3. Kongrede partinin adı Irak Kürdistan Demokratik Partisi olarak değiştirilmiştir (Kurubaş, 2003, sf. 25-26).

1958 yılında General Abdülkerim Kasım'ın gerçekleştirdiği askeri darbe ile Irak'ta Monarşi rejimi yıkılmış ve Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyetin kurulması ile 26 Temmuz 1958'de ilan edilen yeni Anayasa'da Arapların ve Kürtlerin milli hakları isim zikredilerek garanti altına alınmıştır. 1947 yılında Sovyetler Birliğine sığınan Molla Mustafa Barzani 1958 yılında monarşinin yıkılması ile Irak'a geri dönebilmiştir. Barzani'nin 11 yıl sürgünde yaşadığı Sovyetler Birliği'nde Kürtlerden sorumlu olarak kendisi ile görüşen KGB görevlisi Pavel Sudoplatov Barzani'yi ve Ortadoğu'ya süper güçlerin bakış açısını şu şekilde özetlemiştir; "*Barzani, Kürt halkının geleceğini süper güçleri çıkarları doğrultusunda kullanmaktan geçtiğini görebilecek kadar zeki bir adamdı. Hiç kimse zaten Kürt problemine gerçekçi bir çözüm arama*

çabasında değildi. Kürdistan'ın geleceği ne Washington'da, ne Londra'da, nede Kremlin'de bir insani sorun olarak görüldü. Petrol yataklarına ulaşma, kontrol altına alma hem Batı'nın hem de doğu'nun Kürt sorununa eğilmesinin tek ve yegane nedeniydü" (Yıldırım, 2007, sf.168).

Ekim 1959 yılında 4. Kongre gerçekleştirilmiş ve Molla Mustafa Barzani tekrar parti başkanlığına getirilmiştir. 1960 başlarında ise parti, Irak Kürdistan Demokratik Partisi (IKDP) adı ile Irak'ta yasallaşmıştır (Kurubaş, 2003, sf. 34-35). 10 Şubat 1964 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdüsselam Arif ile Molla Mustafa Barzani arasında ateşkes anlaşması imzalanmış, ancak 1969 Nisan'ında Irak yönetimi ateşkesi bozarak Kürtlere karşı yeniden harekete geçmiştir. Çatışmalar 11 Mart 1970'de Saddam Hüseyin ile Molla Mustafa Barzani arasında yapılan Özerklik Anlaşması ve Devrim Komuta Konseyi (DKK) bildirisi ile sona ermiştir. 17 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilen Irak Geçici Anayasası'nın ardından yayınlanan bildirinin 10 uncu maddesi ile *"Irak halkının Arap ve Kürt olmak üzere başlıca iki ulustan oluştuğu, Kürt bölgesinde resmi lisanın Kürtçe ve Arapça olduğu"* kabul edilmiştir. Ayrıca Mahalli idareleri *"Yerinden yönetim"* esasına göre düzenleyen, Kerkük bölgesi için *"Özel bir idare tarzı"* öngören kanun kabul edilmiştir (Yıldırım, 2007, sf.193-199).

Özerk Bölgenin sınırları ve yapısı ile Kerkük Vilayeti'nin statüsü konusunda IKDP'de çıkan fikir ayrılıkları nedeniyle mutabakata varılamamıştır. Bunun üzerine 11 Mart 1974 tarihindeki Devrim Komite Konseyi (DKK)'nin 248 sayılı kararı ile geçici anayasada değişiklik yapılarak *"Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin özerk statüden yararlanmasını"* öngören Kürt Özerk Bölgesi Kanunu tek tarafı olarak kabul edilmiştir. Bu kanun ile Bağdat tarafından atama yoluyla Özerk Bölge Yasama Meclisi ve Yürütme Konseyi belirlenmiştir (Yıldırım, 2007, sf. 197-200).

Bu tarihlerde Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da ABD'nin karşısına rakip olarak çıkması ve bölgede nüfuzunu giderek artırması Amerikan yönetimini oldukça tedirgin etmiştir. Irak, Sovyet Rusya ile 1972 Nisan'ında bir dostluk

ve işbirliği anlaşması imzalamış ve bu ülkeden silah dahil her türlü desteği temin etmeye başlamıştır. Bu şekilde Sovyetler Birliği'nin Irak'ın en önemli müttefiklerinden birisi haline gelmesi ile Irak yönetimi imzalamış olduğu özerklik anlaşmasını uygulamaktan vazgeçerek Kürtlere karşı yeniden harekete geçmiştir (Arı, 2005, sf.478).

Bunun neticesinde ABD, bölgede Sovyet nüfuzunu dengelemek ve Irak'ı sınırlandırmak maksadı ile İran'ı desteklemeye başlamış, bu ülkeye büyük ölçüde yardımlarda bulunmuştur. ABD'nin desteğini arkasına alan İran, Şattül-Arap su yolu başta olmak üzere aralarında birçok sorun bulunan Irak yönetimini zayıflatmak için, Kürtler'e verdiği desteğini arttırmıştır (Kurt, 2007, sf. 156). OPEC ülkelerinin 6 Mart 1975 tarihinde Cezayir'de yapılan toplantısında, aralarında derin anlaşmazlıklar bulunan iki ülke anlaşıklarını ilan etmişlerdir. Irak'ın Şattül-Arap üzerindeki hak iddiasından vazgeçmesine karşılık olarak İran da Irak'ta bulunan rejim muhalifi Kürtler'e verdiği desteği geri çekmeyi kabul etmiştir (Erkmen, 2000, sf. 219).

Cezayir protokolünün imzalanmasının hemen ardından Irak ordusu Kürtlerin üzerine yürümüş ve dış destekten mahrum kalan Kürtleri ağır bir yenilgiye uğramıştır. Ardında 50 bin ölü bırakan ayaklanmadan sonra yaklaşık 200 bin kişi İran'a sığınmak zorunda kalmış ve mülteci durumuna düşmüştür. Molla Mustafa Barzani "*Kürdistan'ın Özerkliği için verilen mücadelenin sona erdiğini*" açıklayarak ABD'ye gitmiş ve bu ülkede 1979 yılında ölmüştür. Ancak bu ağır yenilginin Kürt hareketine verdiği zarar bununla da sınırlı kalmamış, etkilerini bugünde hissettiren sonuçlar doğurmuştur. IKDP'nin içinde uzun bir süredir var olan muhalefet partiden kopmuştur. Böylece Kürt hareketinde çok başlılık meydana gelmiştir (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.272; Kurubaş, 2003, sf.35-36).

5.3. Kürt Hareketinin Parçalanması ve KYB'nin Kuruluşu

1975 yılında Bağdat yönetiminin Kürt ayaklanmasını bastırmasının ardından, IKDP'den kopmalar yaşanmıştır. Bu kopmaların başını ise parti içerisinde sol kanadın temsilciliğini yapan ve 1964 yılından beri muhalif konumunda ki Celal Talabani ile İbrahim Ahmet çekmiştir. Kürdistan Emekçiler Birliği, Kürdistan Devrimciler Birliği ve daha önceden KDP'den ayrılmış olan Genel Hat ile aynı yıl kurulmuş olan Kürdistan Sosyalist Hareketi'nin bir araya gelmesi ile Celal Talabani'nin önderliğinde Kürdistan Yurtsever Birliğini (KYB) kurulmuş oldu. Bu hareket, Irak'lı Kürtlerin kaderi ile alakalı self determinasyon ilkesini temel alan bir siyaset tarzı belirlemiştir. Hareketin sloganı ise "Demokrasi, Özgürlük, Eşitlik" idi. KDP'nin bölünmesi bununla sınırlı kalmamış, Soran bölgesinde ki sosyalistler Kürdistan Sosyalist Partisi (PASOK) 'ni, bu partiden ayrılanlar ise Kadir Aziz'in liderliğinde Zahmetkeş isimli yeni bir parti kurmuşlardır. Dr.Mahmut Osman Irak Kürdistanı Sosyalist Partisi'ni, Sami Abdurrahman ise Kürdistan Demokratik Halk Partisi'ni kurmuştur. Ali Sincari'nin başını çektiği Yezidi Kürtler ise 1980 yılında Suriye yanlısı Kürdistan Demokrasi Birliği'ni kurmuştur (Kurubaş, 2003, sf.27 ; Özkan, 2003, sf.173).

Kuzey Irak'ta yaşanan bu parti enflasyonuna rağmen Kürt hareketi zaman içerisinde KDP ve KYB'nin başını çektiği iki kutuplu bir hale gelmiştir. Bu ayrışmanın nedenini sadece siyasi ideolojiler belirlememiş olup, toplumlar arası bölgesel farklılıklar, liderlik çekişmesi, aşiret bağlamında ki anlaşmazlıklar nedeniyle sık sık çatışmalar yaşanmıştır.

5.4. İran-İrak Savaşının Kürt Hareketine Olan Etkileri

Şattul-Arap su yolu meselesinin Eylül 1980'de iki ülke arasında savaşa dönüşmesi ile başlayan İran-İrak savaşı esnasında, peşmergeler Irak'ın

kuzeydoğusunda geniş bir bölgeye hakim olmuşlardır. Mesut Barzani, Celal Talabani ile Irak yönetimi arasında 1983 yılı Aralık ayında özerklik görüşmeleri yeniden başlamış, fakat 1985'in Ocak ayında hiç bir sonuç alınmadan kesilmiştir. Görüşmelerin kesilmesi üzerine her iki Kürt lider Kasım 1986'da Tahran'da bir güç birliği oluşturarak, 1987 başlarından itibaren Humeyni'yi destekler bir pozisyon almışlardır. İran'da düşman topraklarında kendisinin doğal müttefiki haline gelen Kürt gruplara daha önceden yaptığı gibi para ve silah yardımıyla bulunmuştur (Kurt, 2007, sf.157 ; Kurubaş, 2003, sf.36).

1986 yılında Irak'ın İran karşısında zor duruma düşmesi üzerine Türkiye, ABD ve İran'a Irak'ın çökmesi halinde Musul ve Kerkük'ün geri verilmesini talep edeceğini bildirerek bölgede dengelerin kendi aleyhine bozulmasına izin vermeyeceğini göstermiştir (Lesser, Fuller, 2000, sf.76). Ancak daha sonra Irak savaşta yeniden dengeyi sağlamayı başarmıştır.

Mayıs 1988'de İran, Kürt grupların desteği ile kuzey cephesinde karşı saldırıya geçmiştir. İran ordusu sınırdan 30-40 km. kadar içeri girmiş ve Irak kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Irak ordusu, bu olaydan sonra, düşmana yardımcı oldukları iddiasıyla 17 Mart 1988 tarihinde Halepçe kentine hava saldırısı düzenleyerek, kimyasal silah kullanmış ve 5000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Arı, 2005, sf.586). İran bu olayda Kürtleri yalnız bırakmış, yardım etmemiştir. Halepçe katliamı, dünya kamuoyunda büyük bir tepki ve kızgınlığa yol açmıştır. Bu tepki üzerine BM Güvenlik Konseyinin bir yıl önce aldığı ateşkes çağrısını önce Irak, arkasından İran Temmuz 1988'de kabul etmişler ve bu karar 20 Ağustos 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Arı, 1996, sf.26).

Irak ordusu düşmanla işbirliği yaptıkları gerekçesi ile Kürtlere karşı Enfal Operasyonu'nu başlatması üzerine 7 Mayıs 1988'de Irak'ın kuzeyindeki hemen hemen tüm Kürt grupların bir araya gelmesi ile Kürdistan Cephe'nin kurulduğu ilan edilmiştir. KDP, KYB, IKP, PASOK, Kürdistan Demokratik Halk Partisi ve Irak Kürdistanı Sosyalist Partisi cepheyi kuran partiler olmuştur.

Ancak meydana getirilen bu güç birliği Enfal'de çok sayıda Kürdün öldürölmesini engelleyememiş, binlerce kişi Türkiye'ye ile İran'a sığınmak zorunda kalmıştır. Kürdistanı Cepheye 1990 yılında Kürdistan Emekçiler Partisi ve Asuri Demokratik Hareketi'de katılmıştır (Kurubaş, 2003, sf 29).

Enfal esnasında toplam 51.542 kişi başta Hakkari olmak üzere sınırı geçerek Türkiye'ye sığınmıştır. Bu dönemde Batılı ölkeler bu sığınmacılardan toplam 1018 kişiyi sembolik olarak kendi ölkelerine kabul etmişler ve Türkiye'yi de sığınmacılara kötü davranmakla, yetersiz şartlarda barındırmak ve insan haklarından yoksun bırakmakla suçlamışlardır (Bostanoğlu, 1999, sf. 408). Batılı ölkelerin sergilemiş oldukları çifte standart ve Türkiye'ye karşı takınmış oldukları haksız tutum Türk kamuoyunda büyük tepkiye yol açmış, daha sonraki yıllarda bölgede meydana gelen krizlerde benzer bir durumla karşılaşmama konusunda bir hassasiyet meydana gelmiştir. Bu durum 2003 krizinde de kendisini göstermiş, savaştan önce Türkiye'nin endişe kaynaklarından birisi olmuştur (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.278).

İran-Irak savaşının sona ermesi ile birlikte Bağdat yönetimi uzlaşma arayışı çerçevesinde Kürt partilere temas kurmuş, ancak Kürdistanı Cephe'nin 1970 bildirisine göre daha geniş hak taleplerini içeren yeni bir teklifi ile karşılaşmıştır. Bahse konu bu yeni tasarıda Irak'ın kuzeyinde ki bütün idari ve yasal düzenlemelerin Kürt gruplarca gerçekleştirilmesini, Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevinin bir Kürde verilmesini ve Kerkük şehrinin Kürdistan bölgesinin başkenti olarak kabul edilmesi istenmiştir. Taraflar arasında yapılan görüşmeler Kerkük'ün statüsü nedeniyle sonuçsuz kalmıştır (Dilek, Pimi Çekilmiş Bomba: Kerkük, 2006, sf.17).

6. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI VE SONUÇLARI

6.1. Savaşın Nedenleri ve İşgalin Meydana Getirdiği Uluslararası Tepki

İran'la yaptığı savaş süresince tüm Ortadoğu'yu ve Arap ülkelerini İran'a karşı koruduğunu argümanını sürekli olarak gündemde tutan Saddam Hüseyin, bu savaştan elle tutulur bir kazanç sağlayamasa da prestijini artırarak çıkmayı başarmıştı. Irak, batılı ülkelerin geniş desteğini kazanmış olmanın verdiği inançla ve de harpte deneyim kazanmış ordusunun büyüklüğünün verdiği özgüven ile Arap dünyasının liderliğine soyunmuştur. Osmanlı yönetimi esnasında Basra'ya bağlı bir küçük bir kaza olan Kuveyt'in, İngiltere tarafından devlet haline getirilmesi ve Irak'tan koparılması önceden beri Bağdat yönetimlerince kabul edilmeyen bir husustu. Önceden beri Irak, bu toprakların kendisine ait olduğunu ileri sürmekteydi (Kocaoğlu, 1996, sf.78; Ritter, Pitt, 2002, sf. 19).

İran-Irak savaşını takip eden dönemde Körfez ülkelerinin üretimi artırmaları petrol fiyatlarında düşüğe neden olmuş, ekonomisi petrole dayalı olan Irak ekonomisine bundan büyük zarar görmüştür. Bunlara ilave olarak savaş esnasında bölge ülkelerinden almış olduğu 70 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilen borçlarının silinmesi konusundaki talebi de gerçekleştirilmemiştir. Irka ayrıca Varba ve Bubiyan adalarının Irak'a terk edilmesi veya kiraya verilmesini, Rumeyla petrol sahasında gerekli hudut düzeltmesi yapılarak hakkı olan payın Irak'a verilmesini de talep etmekte idi. Irak'ın düşük petrol fiyatlarından ötürü Kuveyt'i ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni sorumlu tutması Körfez'de yeniden savaş rüzgarlarının esmesine neden olmuştur (Bilgi, 2003, sf. 226 ; Arı, 2005, sf.561-565).

Uluslararası toplumun müdahalesini muhtemel görmeyen Saddam, uzlaşma maksadı taşımayan taleplerinin reddedilmesi ile Kuveyt'i ilhak etmeye karar verdiğini belli etmiştir. Bu ortam içerisinde içinde bulunduğu

ekonomik krize çare bulmak ve Ortadoğu'da lider ülke olma arzusu taşıyan Saddam yönetimi 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'in işgalini gerçekleştirmiş ve bu ülkeyi ilhak ettiğini ilan etmiştir. Bu şekilde Temmuz 1990 ortasında başlayan kriz Ağustos ayı başında yeni bir hal almıştır (Gerger, 2006, sf.454).

ABD ve Rusya Federasyonu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez ortak bir açıklama yaparak Irak'a yapılan silah satışının durdurulmasını istemişlerdir. Soğuk savaş süresince müttefiki olan Irak'ı yalnız bırakması, uluslararası arenada gücü kalmayan Rusya'nın diplomatik anlamda da teslimiyetçi bir ruh hali sergilemeye başladığının ilk işaretlerinden birisi olmuştur (Cafersoy, 2003, sf.155). İşgalden bir gün geçmeden ABD'nin yaptığı ambargo çağrısına İngiltere ve Fransa olumlu cevap vermiş, Japonya Irak'a vereceği krediyi askıya almıştır. Irak'a karşı sürekli olarak İran'ın yanında yer almış olan Suriye'de Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini istemiştir. Ürdün, Yemen, Filistin ve Sudan gibi ülkeler ise Irak'ı kınamaktan kaçınmıştır.

BM Güvenlik Konseyi Kuveyt'in işgalinden 6 gün sonra Küba ve Yemen'in (her iki ülke sonraki yıllarda da bu çizgilerini değiştirmemiştir) çekimser kaldığı bir oylamayla oy çokluğu ile Irak'a ekonomik ambargo uygulamaya karar vermiştir. NATO Türkiye'ye karşı ittifakın ünlü 5 nci maddesini uygulayacağını deklare etmiştir. Mısır, Fas ve Suriye sonradan bir hayal olduğu anlaşılan çok uluslu Arap ordusunun oluşturulması için asker vereceklerini ilan etmişlerdir. Bu dönemde Irak 8 yıl boyunca savaştığı İran tehdidini ortadan kaldırmak amacıyla savaş esnasında işgal ettiği topraklardan çekilmiş ve Cezayir Anlaşmasını tanıdığını açıklamıştır (Kurt, 2007, sf.157).

6.2. Savaşın Neticesi ve Ayaklanmalar

28 Ağustos 1991 tarihinde Irak Kuveyt'i 19 ili olarak ilan ederek bu ülkeyi ilhak ettiğini açıklamasının ardından, aynı gün BMGK 660 nolu kararla bu durumu kınamış ve Kuveyt'ten geri çekilmesini istemiştir. Güvenlik

Konseyi 6 Ağustos'da 661 sayılı kararı almış, böylelikle ekonomik ambargo ve çekilmenin sağlanabilmesi için gereken vasıtaların kullanılmasını serbest bıraktığını Bağdat yönetimine tebliğ edilmiştir (Pubantz, Moore, 2004, sf.100). Ancak geri adım atmayı reddeden Saddam Hüseyin, kendisine BM Güvenlik Konseyi'nce bildirilen 15 Ocak 1991'e kadar Kuveyt'ten çekilmesini öngören 678 nolu karara da uymayınca ABD'nin öncülük ettiği ve 38 ülkeden meydana gelen uluslararası koalisyonun saldırısı da 17 Ocak tarihinde başlamıştır (Kaya, 2003, sf.314-315). Bir aydan fazla süren hava bombardımanının ardından, 24 Şubat tarihinde başlayan "Çöl Fırtınası" adlı kara harekatı ile Kuveyt'ten çekilmek zorunda kalmıştır (Bostanoğlu, 1999, sf. 402-403).

Bu şekilde Irak Silahlı Kuvvetlerinin kayıtsız şartsız Kuveyt'ten çıkarılması, meşru Kuveyt hükümetinin tekrar iş başına getirilmesi ve Ortadoğu petrolünün kesintisiz ve güven içerisinde dünya ülkelerine akışının sağlanmasını hedefleyen hareket amacına ulaşmıştır (Çelik, Görtuna, 2005, sf.29). Saddam Hüseyin, Kuveyt'i elinde tutmayı başarsaydı, OPEC üretiminin % 20, dünya petrol rezervlerinin de % 20'sini doğrudan eline geçirmiş olacaktı. Neticede, Kuveyt'i ilhak etmiş bir Irak, deyim yerindeyse bölgesel bir süper güç ve uluslararası bir petrol karteli haline gelebilirdi (Kocaoğlu, 1996, sf. 13).

Irak ordusunun yenilgiye uğrayıp Kuveyt'ten çekilmesi ile Koalisyon güçleri harbin amacını gerçekleştirmiş oldu. Savaşın meşru gerekçesini teşkil eden halin sona ermiş olması nedeniyle askeri hareket Irak içlerine doğru genişlemedi ve ateşkes ilan edildi. (Ritter, Pitt, 2002, sf. 26).

Şubat ayında Irak'a yönelik olarak yayın yapan "Hür Irak'ın Sesi" isimli radyo kanalı Irak halkını Saddam rejimini yıkmaya davet eden yayınlar yaparak, ayaklanma çağrısı yapmaya başlamıştır. Iraklı Kürt gruplar Enfal Operasyonunda yedikleri ağır darbe nedeniyle Körfez Savaşı esnasında Irak Ordusuna karşı herhangi bir eylem gerçekleştirememiştir. Savaş başlamadan önceki dönemde KDP İsrail ile KYP ise ABD ile görüşmüşse de bu devletlerin

desteğini temin edememişlerdir. Kasım 1990'da Irak Kürdistan Cephesi ile Amerika'lı yetkililer Şam'da bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmede ayaklanma durumunda Irak Kürdistan Cephesi'ne silah yardımı yapılacağı ve ayaklanmada destek olunacağı vaat edilmiştir. Irak'lı Kürtler ise Filistin Kurtuluş Örgütü gibi uluslararası tanınma talep etmiş, ancak bu talepleri Arapların tepkisini çekebileceğinden kabul görmemiştir (Özdağ, "Türkiye, Kuzey Irak ve PKK", Ankara, sf.64).

İlk olarak ülkenin Güney'inde rejim muhalifi Şiiilerin başlattığı ayaklanmayı 2 Mart 1991'de Süleymaniye'de patlayan Kürt ayaklanması takip etmiştir. Bölgede Kürt hareketine mesafeli bir tutum izleyen ve geleneksel Kürt partileriyle sorunlar yaşayan Saddam'a bağlı aşiretlerinde katıldığı bu ayaklanmada kısa sürede yayılmıştır. Kerkük, Erbil ve Duhok gibi şehirler isyancıların eline geçse de Arap nüfusun çoğunlukta olduğu Musul kenti ele geçirememiştir (Özkan, 2003, sf.176; Hasan, 2004, sf.34 ; Kaymaz, 2005, sf.12).

Irak'ın parçalanmasının bölgedeki dengeleri İran'ın yararına bozabileceğini düşünen ve savaşın meşru gerekçe ve hedefleri arasında Irak rejiminin yıkılmasının bulunmaması gibi nedenlerle Amerika, ayaklanmacılara verdiği desteği aniden geri çekmiştir. Bunun üzerine Körfez savaşında uğradığı kayıplara rağmen Irak Ordusu, ilk önce Şii ayaklanmasını daha sonra da 21 Mart 1991'den itibaren helikopter desteğiyle Kürt isyancıların direnişini kısa sürede bastırmıştır (Kazancı, ABD ve Irak Şiiileri İlişkisinde Yeni Süreç, www.tusam.org, 12 Nisan 2004). Irak güçleri muhalif olduklarını iddia ettikleri yaklaşık 100 bin kişiyi tutuklamış, olaylar sırasında ise yaklaşık 20 bin insan hayatını kaybetmiştir. Türkiye ve İran'a doğru kaçan halkın durumu 1988 yılında meydana gelen Halepçe katliamının da etkisi ile tam bir drama dönüşmüş ve yaklaşık 1.500.000 Kürt ve Türkmen sınıra dayanmıştır (Kurubaş, 2003, sf.36-37).

İlki 1988'de Enfal'de gerçekleşen bu ikinci kaçış hadisesi ile birlikte sığınmacıların ülkelerinde ki problemleri bir kere daha Türkiye'ye

taşımışlardır. Zayıflamaya başlayan ve etkisini yitiren PKK terörü bu olaydan güçlenerek çıkmış ve eylemlerini artırmıştır. Irak'lı Kürtlerle Saddam arasındaki problemlerin sık sık kendi ülke sınırlarından içeriye taşınması karşısında Türkiye, BM'den Irak'a baskı yapılmasını istemiş ve bir Tampon Bölge kurulması konusunda talepte bulunmuştur. Üç sene arayla gerçekleşen bu iki büyük göç hadisesi Kürt meselesini dünya kamuoyunun gündemine taşımıştır. Saddam yönetimi ile birlikte Türkiye'de haksız bir şekilde suçlanmaya başlanmış, eleştirilerin odağı olmuştur. Türkiye bilhassa bu süreçten sonra topraklarında yaşanan hadiselerin Kürtlerin bir hak araması değil, bir grup teröristin işi olduğunu anlatmakta zorlanmıştır (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.278).

6.3. Çekiç Güç ve Kuzey Irak'ta Değişen Dengeler

Böylelikle 5 Nisan 1991 günü BM'nin 688 sayılı kararı ile Irak-Türkiye sınırına yığılan yüz binlerce insanın can güvenliklerini korumak, insani yardım sağlamak, Irak Ordusunun saldırısını engellemek amacıyla Huzur Operasyonu başlamıştır. Gıda, giyecek, çadır gibi malzemelerden oluşan ilk yardım 7 Nisan 1991'de bölgeye ulaşmıştır. 10 Nisan'da Irak uçaklarının 36. paralelin kuzeyinde faaliyet göstermesi yasaklanmıştır. 17 Nisan'da tarihinde katılımcı ülkelerin birlikleri (ABD, Hollanda, İspanya, İtalya, İngiltere ve Fransa) Türkiye ve Kuzey Irak'a konuşlanmaya başlamıştır (Oran, "Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti", 1998, sf. 161).

Huzur Operasyonu kapsamında icra edilen faaliyetler 15 Temmuz 1991'den itibaren sona ermiş ve bu tarihten itibaren İkinci Huzur Operasyonu veya Çekiç Güç olarak adlandırılan ikinci safha başlamıştır. Türkiye, 12 Temmuz 1991'de almış olduğu Bakanlar Kurulu kararıyla, içinde TSK unsurlarında yer aldığı gücün Türkiye'de konuşlanmasına izin vermiştir. TBMM tarafından 17 Ocak 1991 tarihinde alınmış olan 126 sayılı TBMM kararı uluslararası gücün ülke topraklarına yerleştirilmesinin hukuki dayanağını teşkil etmiştir. Buna göre; "... kriz sürecinde ve sonrasında hasıl

olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde korumak..." ve "...lüzumu, kapsamı ve zamanı hükümet tarafından takdir ve tayin olacak şekilde ... 678 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını desteklemek ..." şeklinde bir hüküm yer almakta idi (Arı, 2005, sf. 583).

Türkiye, İncirlik ve Batman'da bulunan NATO tesislerinin NATO dışı amaçlarla kullanılması iznini verirken, görev yapacak olan Türk komutanının, görev kuvveti komutanıyla aynı rütbe ve statüye sahip olmasını da şart koşmuştur. Ayrıca, Çekiç Güç'ün çalışma ve faaliyetlerinde Türk Genelkurmayının müsaadesi istenmiştir. Çekiç Güç kapsamında Türkiye'ye getirilecek silahların yine Türkiye'nin denetimine tabi tutulması istenmiştir. Ayrıca gücün görev süresi 6 ay olarak tespit edilmiş ve meclis tarafından bu süre sonunda görev periyodunu uzatıcı kararlar alınmıştır. (Oran, "Türk Dış Politikası", 2001, sf.261)

Eylül 1991'de Türkiye'nin isteği üzerine kara birliklerinin görev süresi sona ermiş ve Çekiç Güç İncirlik ve Diyarbakır'da konuşlanan hava gücünden ibaret bir kuvvete dönüşmüştür. Ayrıca Irak toprakları içerisinde Zaho'da bir Askeri Eşgüdüm Merkezi kurulmuştur (Özkan, 2003, sf.178). Başbakanlık tarafından TBMM'ye sunulan ve Meclis tarafından 25 Aralık 1996 tarihli oturumunda kabul edilen bir düzeltme tezkeresi ile "Çekiç Güç" ismi "Keşif Güç", Huzur Operasyonu adı ise "Kuzeyden Keşif Harekatı"na çevrilmiştir. (Akfırat, 2004, sf. 69)

Çekiç Güç'ün görev alanı 36. enlemin kuzeyindeki Irak toprakları ile sınırlı tutulmuş ancak Soran Bölgesi'nin bahse konu enlemin güneyinde kalmasına rağmen bu bölgede Çekiç Güç'ün koruması altına alındığı ilan edilmiştir. Buna karşılık Musul'un bahse konu enlemin kuzeyinde kalmasına rağmen koruma bölgesinin dışında bırakılmıştır. Bu durum Irak Türkmenlerini olumsuz etkilemiş, Türkmen nüfusun yarısı Güney'de Saddam'ın yönetimi altında kalırken, diğer yarısı Kuzey'de ki Kürt grupların baskısı ile karşılaşmıştır (Nakip, 1998, sf. 88; Hasan, 2004, sf.34-35 ; Ayışığı, 2005).

Bu şekilde Saddam Hüseyin'i devirmekten kaçınan Amerika, onun ülkede ki otoritesini sınırlandırmak suretiyle fiili bir durum meydana getirmiştir. 36 ncı paralelin kuzeyi ve 32 nci paralelin güneyinde meydana gelen de facto durum Irak'ın bu bölgelerde ki devlet otoritesini de ortadan kaldırmıştır. Saddam'ın sahip olduğu siyasi ve politik güç, savaşla tamamen ortadan kaldırılmamış, bu sayede bölgedeki İran faktöründen kaynaklanan dengeler gözetilmiştir. (Davutoğlu, 2004, sf.442.)

Savaşın sonra Kuzey Irak'ta meydana gelen siyasi ve askeri otorite boşluğu nedeniyle muhalif Kürt hareketi uluslararası desteğe ve korumaya kavuşmuştur. Göç hadisesi sırasında dünya televizyonlarına yansıyan mağduriyet manzaraları, Irak Kürtlerine o güne kadar elde edemedikleri bir uluslararası desteği kazandırmıştır (Hasan, Kuzey Irak Medyasında Türkiye'nin Görüntüsü, 2003, sf. 305). BM'nin ve bölgede yoğun olarak faaliyet gösteren NGO'ların da katkıları ile Kürt hareketi en canlı ve verimli dönemine girmiştir (Akfırat, 2004, sf. 26). Ayrıca yine bu dönem içerisinde dile getirilen Kürtlerin 25 milyona varan nüfusları ile dünyadaki en büyük devletsiz ulus oldukları iddiası sık sık dünya kamuoyuna servis edilmiştir (Fouskas, 2004, sf.20).

İkinci Dünya Savaşından sonra temerküz kamplarında ortaya çıkan manzara, İsrail devletinin kurulmasında Yahudi toplumuna nasıl bir uluslararası destek sağlamışsa, senelerce dünya kamuoyunu meşgul eden Halepçe katliamı, Enfal, karla kaplı dağlarda Saddam'ın ordusundan kaçan halkın perişan görüntüsü ve sığınmacı çadırlarındaki insan manzaraları benzer bir hissin Iraklı Kürtlere karşıda hissedilmesini sağlamıştır.

Almanya'da Thomas Ross isimli bir dış politika uzmanının, bu dönemin atmosferi içerisinde yazdıkları şu şekildedir; "Irak, kolonyal dönemden kalma" ulusal kimliği olmayan, yapay, uyduruk bir yapılanmadır... Kürtler tarihin öksüz çocuklarıdır... O nedenle Batı; Kürtlere ve Irak'a kendi kaderlerini tayin etmeleri için her şeyi denemelidir. Batı, bu sorumluluğundan kaçamaz". Bu aynı zamanda Avrupa'da ki kamuoyunun genel havasının ve

hissiyatını da göstermektedir. Avrupalılar arasında Kürtlerin “*doğunun yetimleri*” ve “*aldatılan halk*” oldukları, “*dünyada bir devlete sahip olmayan en büyük millet*” oldukları konusunda bir konsensus vardır ve de neredeyse herkes bu fikirleri paylaşmaktadır (Bacınoğlu ve Bacınoğlu, 2001, sf. 106).

6.4. Birinci Körfez Harekatının Türkiye’ye Etkileri

6.4.1. Savaşın Türkiye’ye Siyasi Yansımaları

BM Güvenlik Konseyi’nin 6 Ağustos 1990’dan itibaren üye devletlerden Irak’a karşı askeri ve ekonomik yaptırım uygulama kararına uyan ilk ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Ankara, 8 Ağustos’ta Irak ve Kuveyt’le tüm ticari ilişkilerini kesmiş, bu iki ülkenin mal varlıklarına el konulduğu ilan edilmiştir. Her iki ülkeye yapılan ihracat, gıda ve sağlık malzemeleri hariç durdurulmuştur. (Armaoğlu, 1996, sf. 33). Daha önce İran’la yapılan savaş esnasında Basra Körfezi’nden petrol ihracatını gerçekleştirememesi sebebi ile harp süresince hayati bir şekilde bağımlı kaldığı Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı’da kapatılmıştır. Böylece, Irak’ın günde 1,5 milyon varil tutarında ki Türkiye üzerinden yapılan üçüncü ülke ihracatları da sona ermiştir. Tüm bu kararlarla da Türkiye’nin Irak’tan alacaklı olduğu 700 milyon dolar da tehlikeye girmiştir (Kocaoğlu, 1996, sf. 79).

O günlerde dikkati çeken hususlardan biriside kriz boyunca Cumhurbaşkanı Özal’ın Türkiye’nin siyasetini yönlendirmesi olmuştur. Özal’ın krizin ilk günlerinde telaffuz ettiği, ekonomik yönden “bir koyup üç alma” düşüncesi dayanmaktaydı (Bostanoğlu, 1999, sf. 401). Türkiye’nin bu karardan birkaç gün evvel Ankara’ya gelen Irak Başbakan Yardımcısı Taha Yasin Ramazan, Özal ile yaptığı görüşmede petrol boru hatlarının kapatılması halinde Türk-Irak ilişkilerinin bozulacağını belirtse de, Özal cevaben Irak’ın Birleşmiş Milletler’in kararlarına uyması gerektiğini, yapıcı hareket etmesi halinde Türkiye’nin Irak’a yardımcı olacağını belirtmiştir. Böylece Türk-Irak ilişkilerinde gerginliğe doğru giden bir süreç de başlamış olmuştur. Ankara, Birinci Körfez Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Ortadoğu’da

geleneksel olarak takip ettiği bölgesel tarafsızlık ve statüko politikasını terk ederek koalisyon güçlerinin yanında yer almıştır. (Bilgi, 2003, sf.227)

TBMM; 5 Eylül 1990 tarihinde Türkiye'ye karşı bir tecavüz olması durumunda buna derhal karşılık verebilmesi maksadıyla Bakanlar Kurulu'na Silahlı Kuvvetleri kullanma ve savaş hali izni vermiştir. Ayrıca Türk topraklarını yabancı askerlere açma ve Türk askerlerini yabancı bölgelere gönderme konusunda da bir karar almıştır. Ancak her ne kadar meclis böyle bir karar aldıysa da, Türk askeri büyük kamuoyu tepkisi ve muhalefet nedeniyle yurt dışına gönderilmemiş, hükümetin Irak'a karşı bir cephe açma düşüncesine muhalefet eden dönemin Dışişleri Bakanı Ali Bozer, Milli Savunma Bakanı Sefa Giray ve Genelkurmay Başkanı Org. Necip Torumtay istifa etmişlerdir (Bostanoğlu, 1999, sf. 404).

Türkiye izlemeye çalıştığı bu aktif politika ile engelleyemeyeceği siyasi gelişmelerin büsbütün dışında kalmamaya çalışmış, krizden sonra yapılacak görüşmelerde Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasında söz sahibi olmak ve çıkarlarını korumak istemiştir. Bunu ise Cumhurbaşkanı Özal'ın söylediği "*Kriz sonrası Ortadoğu'da oluşacak masada Türkiye'nin de yer almasını istedik, menüde değil!*" sözlerinden anlamak mümkündür. (Yavuz, 1998, sf. 167-168) Ayrıca Özal, "*200 yıldır Türkiye'nin ilk kez savaşın kazanan tarafında yer almayı başardığı*" yolunda ki yorumları ile bazı kazançlar sağlayacağı şeklinde ki beklentileri önem taşımakta idi (Lesser, Fuller, 2000, sf.82).

Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990'da almış olduğu kararla, 15 Ocak 1991 tarihine kadar Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini istemiş ve kuvvet kullanma yolunun önünü açmıştır. Türkiye olası bir müdahalede durumunda İncirlik'te konuşlu bulunan koalisyon güçlerine hava sahasını açacağını bildirmiştir. Neticede diplomatik girişimler sonuç vermemiş ve koalisyon güçlerinin saldırısı 18 Ocak tarihinde başlamış ve hareket esnasında İncirlik üssü yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Körfez Savaşı sonucunda Irak'ın siyasi birliği zarar görmüş ve bu durumdan Türkiye'de oldukça etkilenmiştir. Irak'ın kuzeyinde meydana gelen ve uluslararası koruma altına alınan de-facto oluşum Türkiye'nin uzun vadeli çıkarlarını olumsuz etkilemiştir. Türkiye her fırsatta Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin üzerinde ısrarla durmuş, bu konuya dış politikasında öncelik vermiştir. Bu konuda zaman zaman ABD yönetimleri ile de ters düşme durumunda kalmıştır. Bu bölgedeki otorite boşluğundan doğan siyasi krizler sık sık Türkiye'yi de içine alma eğilimi göstermiştir. Ayrıca, 1990'lı yıllarda terör tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla Irak'ın kuzeyine çeşitli askeri operasyonlar düzenlenmiş, bu ise dünya kamuoyunda Türkiye aleyhtarı bir hava esmesine neden olmuştur (Lesser, Fuller, 2000, sf.76). Türkiye'nin terörle mücadelesi ısrarla Kürt halkına karşı yapılan askeri bir müdahale, Kürt muhalefetinin imhası olarak algılanmıştır. Terör olaylarından "Kürt serhildanları, Kürt intifadası, Türk-Kürt etnik savaşı" gibi kavramlarla bahsedilmiştir (Çitlioğlu, 2005, sf.41; Bacınoğlu ve Bacınoğlu, 2001, sf.124-128).

Terör örgütünün Kuzey Irak'ta etkisinin azaltılabilmesi maksadı ile Kürt gruplara destek olunmuş, bu sayede nispeten başarı elde edilmiştir. Türkiye'nin kendilerine sağladığı Kırmızı diplomatik pasaportlarla dünyaya açılabilen Kürt liderler, bu dönemde yaptıkları işlerde Ankara'nın onayını alma ihtiyacı hissetmişlerdir. PKK'ya karşı Türk ordusu ile operasyonlara katılan KDP, 1997 yılında terör örgütünün KYB ile birlikte gerçekleştirdiği saldırıya ancak Türkiye'nin yaptığı yardımla karşı koyabilmiştir (Bilgi, 2003, sf.230-231). Ancak zaman içerisinde her iki Kürt partisinin sergilemiş oldukları ikili tavır güvenilirliklerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Washington sürecinden sonra ABD yönetiminin bölgede ağırlığını artırması, Türkiye'nin bölgedeki ağırlığının azalmasına neden olmuştur (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.284-285 ; Olson, 2005, sf.100-101).

Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesini, küresel ve bölgesel düzeyde süren sorunların ve meydana gelecek gelişmelerin yönlendireceği bir

gerçektir. Soğuk Savaş'ın bölgedeki kırılma noktasını oluşturan Körfez Savaşı, Ortadoğu'da köklü değişikliklere yol açmış, dengeleri sarsmış, bunu takiben yeni dengelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından ABD, tek süper güç olarak gücünü bu savaşla perçinlemiştir. Görünürde bu gelişmeler bölgede Sovyet desteğine sahip Suriye ve İran gibi ülkeleri zayıflatmış olsa da, doğrudan dış destekten yoksun kalan bu ülkeler, ABD'nin baskılarına rağmen, kendi imkanları ile uluslararası sistemde ayakta kalma imkanını elde etmişlerdir. Bir anlamda özgüvenlerini kazanarak güçlenme fırsatı bulmuşlardır.

6.4.2. Türkiye Açısından Çekiç Güç'ün Değerlendirilmesi

Çekiç Güç konusu 1990'lı yıllar boyunca kamuoyunun gündemini meşgul etmiştir. Bu gücün ülke topraklarında ki varlığı, icra ettiği faaliyetler ve amacının ne olduğu sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. Görev süresinin Meclis'te her uzatılması iktidarla muhalefeti karşı karşıya getirmiştir. Bu gücün lehinde ve aleyhinde çok sayıda argüman ileri sürülmüştür.

Lehteki görüşler şöyle sıralanabilir:

Çekiç Gücün görev maksadı olan Irak ordusunun ülkenin kuzeyinde yaşayan Kürtleri ezmesine engel olmuş, daha önce sık sık yaşanan göç hadiseleri ve gayri insani manzaralar büyük ölçüde son bulmuştur. 1988 ve 1991 yıllarında yaşanan kitlesel göçlerin üçüncüsünün meydana gelmesi engellenmiştir.

Bugüne kadar Türkiye terörle mücadelesi esnasında Avrupa kamuoyundan büyük eleştiriler almış, teröre maruz kalmasına rağmen yaptığı mücadele "*yargısız infaz*" ve "*soykırım*" gibi haksız suçlamalara maruz kalmaktadır. PKK batılı devletlerce terör örgütü olarak kabul edilmesine rağmen, örgütün gerçekleştirdiği eylemler ısrarlı bir şekilde terör eylemi olarak açıklanmaktan kaçınılmaktadır. Terörle mücadele Türk ordusunun Kürt halkı ile savaşı gibi takdim edilmesi batılı ülkelerde bir moda halindedir.

Ancak Türkiye'nin Çekiç Güç'e ev sahipliği yapması ve Saddam yönetimine karşı Iraklı Kürt grupları himaye etmesi Kürtlerle bir problemi olmadığını dünya kamuoyuna gösterebilmiştir (Bacınoğlu ve Bacınoğlu, 2001, sf.160 ; Çitlioğlu, 2005, sf.41 ; Çaycı, 2005, sf.36).

Bu gücün varlığının devamı ABD'nin Türkiye'ye ihtiyaç duymasını sağlamıştır. Bu nedenle iki ülke arasında yürütülen ilişkilerde ve Kuzey Irak'a yönelik operasyon gibi konularda Türkiye'nin elinde tuttuğu en önemli siyasi pazarlık kozlarından birisini oluşturmakta idi. Türkiye 1990'lı yıllarda sık sık Kuzey Irak'a askeri operasyonlar düzenlemiş ve bu esnada Amerika başta olmak üzere batılı ülkeleri bu gücün varlığının kazandırdığı pazarlık marjı sayesinde ikna edebilmiştir.

Yine bu dönem sayesinde Iraklı Kürt gruplarla yakın ilişkiler tesis edilmiştir. Bu sayede bölgede meydana gelen olaylar hakkında birinci elden bilgi edinme yoluna gidilmiş, bölgede meydana gelen gelişmelerde belirleyici rol oynama düşüncesi ve PKK'yı diğer Kürt gruplardan izole etme düşüncesi hakim rol oynamıştır. Yine bu dönemde Kuzey Irak'ın Türkiye'ye olan ekonomik bağımlılığının da temelleri atılmıştır (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.281).

Saddam yönetimi bu gücün varlığı sayesinde Türkiye'ye karşı bir tehdit odağı haline gelmemiştir. Diğer güvenlik öncelikleri Saddam'ın Ankara'ya karşı daha fazla sertleşmesine mani olmuştur. Ayrıca bu gücün varlığının Körfez'de bulunan diğer Arap ülkelerinin güvenliğine sağladığı katkıdan dolayı, Türkiye'nin bu ülkelerle olan ilişkileri değişik bir boyut kazanmıştır.

Çekiç Güç'ün eş komutanının bir Türk subayı olması faaliyetlerinin kısmen kontrol altında tutulmasını sağlamıştır. Çekiç Güç'ün ülkeden gönderilmesi halinde başka bir ülkede faaliyetlerine devam edebileceği değerlendirilmekte idi. Bu durumda faaliyetlerinin büsbütün kontrol dışına çıkabileceği ve Kürt gruplarla ilişkisinin takip edilemeyeceği öne sürülmekte

idi (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.280).

Bu unsur aleyhine öne sürülen en önemli aleyhte argüman ise, bu gücün terör örgütü PKK'ya yardım ettiği iddialarının kamuoyunda yankılanması di. Körfez Savaşını takip eden günlerde PKK faaliyetlerinde önemli bir tırmanma meydana gelmiş, terörist örgüt krizden güçlenerek çıkmayı başarmıştır. Türk basınında Çekiç Güç'e ait helikopterlerin PKK'ya yardım malzemesi attığı ve PKK'lı yaralıları taşıdığı yolunda haberlerin yer alması büyük kızgınlığa neden olmuştur. (Oran, Türk Dış Politikası, 2001, sf. 263 ; Özkan, 2003, sf.88)

Bu dönemde Saddam Hüseyin'in Kuzey Irak'a dönememesi meydana gelen otorite boşluğunu kalıcı bir hale getirmiştir. Bu ise Türkiye'nin uzun vadeli çıkarları ile uyuşan bir durum değildi. Bu otorite boşluğunun uzun vadede bir Kürt devleti ile doldurulma ihtimali Türk kamuoyunun bu gücün aleyhine dönmesine neden olmuştur.

7. KÜRT HAYAT SAHASININ KURULMASI

7.1. Federe Kürt Devletine Giden Yol

Kürdistan Cephe üyelerinin Şubat 1992'de Şam'da bir araya gelmeleri ile bölgesel Kürt hükümeti kurma çalışmaları kapsamında parlamento seçimleri yapılması ve KDP-KYB peşmergelerinden oluşan bir ordu kurulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda Kuzey Irak'ta 19 Mayıs 1992'de seçimler yapılmış, ardından 04 Temmuz 1992'de bölgesel hükümet teşkil edilmiştir (Yavuz, 2006, sf.23). Türkiye'nin destek vermediği bu seçimler Türkiye ile Kuzey Iraklı Kürt gruplar arasında ki ilk ciddi problemi meydana getirmiştir. Özellikle Kürt grupların hedeflerini federe bir devlet kurmak olarak açıklamaları Türkiye'nin kaygılarını artıran bir gelişme olmuştur (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.281 ; Yavuz, Irak'ın Kuzey'in de ki Gelişmelerin Bölge Jeopolitiğine Etkileri, 2006, sf.23) .

Eylül 1992 tarihinde KDP-KYB'ye bağlı peşmerge güçlerinin birleştirilerek bir Kürt ordusu kurulmasına yönelik bir karar alındıysa da bu karar kısa sürede gruplar arasında çatışmaların patlak vermesi ile akim kalmıştır. Kürt gruplar benzer bir şekilde İkinci Körfez Savaşını takip eden süreçte aynı kararı almışlar, ancak aradan geçen zaman zarfında bunu gerçekleştirememişlerdir (Özkan, 2003, sf.181).

Kürt Parlamentosu'nun 4 Ekim 1992 tarihinde almış olduğu bir kararla "Kürdistan Federe Kürt Devleti"nin kurulduğunu ilan edilmiş ve bu yapının Erbil, Süleymaniye, Duhok ile Kerkük'ü içerdiği duyurulmuştur. O güne kadar Bağdat yönetimi ile yapılan müzakerelerde özerklik talebini dile getiren Kürt gruplar konjektörün yanlarında olması ile taleplerini Federe devlet statüsüne yükseltmişlerdir (Kurubaş, 2003, sf.42). Başbakanlığa getirilen Fuad Masum "Geldiğimiz nokta ne özerkliktir. Nede bağımsızlıktır. İkisinin ortasında bir yerdeyiz. Nereye doğru gideceğimizi zaman gösterecek" şeklinde sözleri ile

Kürt hareketinin geldiği noktayı göstermiştir (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.66). Amerikalı bölge uzmanlarından F. Cuny ise bu durumu “Kürtler açısından bağımsızlık ilan etmeksizin, gerçekleştirilebilecek devlet statüsünün en somut şekli” olarak yorumlamıştır (Kocaoğlu, 1995, sf.391).

Körfez savaşı sonrası Irak’ın kuzeyinde oluşan güç boşluğu, Türkiye’nin bölgeyle ilgilenmesini zorunlu bir hale getirmiştir. Bölgedeki gelişmelerin içinde yer alan faal bir oyuncu haline gelmiş, dengelerin Türkiye’nin aleyhine oluşmaması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Temmuz 1992’de Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın daveti üzerine Mesut Barzani ve Celal Talabani Ankara’ya gelip, MİT yetkilileri ile görüşmelerde bulunmuşlardır. Burada kendilerine İkinci Körfez savaşı sonunda iade edecekleri diplomatik pasaportlar verilmiştir. Bu dönemde Kürt gruplara Ankara’da temsilcilik açma izni verilmiştir (Arı, 2005, sf.586 , Erkmen, Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.281).

Kuzey Irak’ta kurulan müşterek yönetimin ve Kürt Parlamento’sunun ömrü uzun sürmemiş eski husumetler ve anlaşmazlıklar çok kısa bir sürede gün yüzüne çıkmıştır. Birleşip ordu olacakları iddia edilen KDP ve KYP’ye bağlı peşmergeler, Mayıs 1994 yılından itibaren kendi aralarında savaşa tutuşmuştur. Bu çatışmalara bölgedeki üçüncü silahlı unsur olarak kendisini kabul ettiren PKK’da zaman zaman müdahil olmuştur (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.67).

Çok kısa bir süre önce Enfal’de gerçekleştirilen katliamlardan çıkmış olan ve o karanlık günlerde kimsenin hayalini bile kuramayacağı imkanlara çok kısa bir sürede kavuşan Kürt hareketinde kin ve düşmanlık, akıl ve mantığa galip gelmiştir. Uluslararası desteğin ve korumanın sağlandığı, Saddam’ın ordusunun Kuzey Irak’a giremediği, seçimlerin yapıлып parlamentonun oluşturulduğu ve bir biri ardına kazanımların elde edildiği böyle bir dönemde patlak veren silahlı çatışmanın temel nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Aşiret çekişmeleri. İbn Haldun'un Asabiyet teorisi ile izah ettiği aşiret kültürü. Büyük çekişmelerin ve rekabetin getirdiği, en ufak anlaşmazlıkların kolayca çatışmaya döndüğü sosyal yapı bölgede çatışmaların eksik olmasının sağlayan bir durum meydana getirmiştir. Aşiretler arası çekişmeler çoğu zaman dış güçlerin müdahalesine de davetiye çıkarmıştır (Davutoğlu, 2004, sf. 439).

- Kişisel rekabet. Her iki liderinde kendi liderliklerini garantileme gayretleri. Mesut Barzani'nin kendisini günümüzde de yaptığı gibi Kürt halkının lideri olarak lanse etmesi, ancak bunun Soran Kürtleri arasında hiçbir zaman kabul edilmemesi. Celal Talabani ile aralarında süre gelen liderlik çekişmesi Meclis yönetiminde etkin olma rekabeti ve birbirine üstünlük sağlama çabaları. Her iki liderin birbirlerine karşı kullanmış oldukları "megaloman, Kürt katili ve terörist" yakıştırmaları. Barzani ve Talabani arasında ki liderlik çekişmesinin günümüzde son bulduğunu söylemek mümkün değildir (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.65),

- KDP'nin daha feodal ve muhafazakar bir tabana sahip olmasına karşın, KYB'nin daha sosyal demokrat bir kimliğe sahip olması (Kurubaş, 2003, sf. 21)

- Gelirlerin paylaşılabilmesi. KDP'nin Habur'dan elde ettiği geliri yerel yönetimin bütçesine aktarmaması. KYB'nin ise İran'la olan sınır ticaretinden Habur Sınır Kapısı kadar gelir elde edememesi (Özmen, "Kuzey Irak'ta ki Kürt Partiler Arasındaki İhtilafların Nedenleri", 1996, sf.58).

- Behdinan ve Soran bölgeleri arasında önceden beri var olan kültürel ve sosyal farklılıklar. Tarafların ortak bir millet olma davranışı göstermemesi, konuşulan lehçelerin dahi farklı olması (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf. 271).

- Tarafların birbirlerini seçim sonuçları konusunda hile yapmakla itham etmesi. Seçim sonuçları hakkında Mesut Barzani'nin yapmış olduğu ilk

değerlendirmede KDP'nin % 51, KYB'nin % 48 oy almasını başvuru hilelerine bağlamış, seçim sonuçları uzunca bir süre taraflarca kabul edilmemiştir (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.66).

Bu dönemde çatışmaların durdurulması ve tarafların bir araya getirilmesi çabaları kapsamında 1994 yılında parafe edilen ve yeni seçimlerin yapıp kuvvetlerin birleştirilmesini öngören Paris Anlaşması, Türkiye'nin karşı çıkması, bilahare çatışmaların yeniden başlaması üzerine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1995 yılında ABD'nin Irak muhalefetini bir araya getirme çabaları çerçevesinde Irak Milli Kongresi gözetimindeki uzlaşma arayışları ve bu kapsamda gerçekleştirilen Dublin görüşmeleri sonuçsuz kalmıştır (Kurubaş, 2003, sf.40 ; Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.274 ; Özdağ, 2003, sf.17).

31 Ağustos 1996 tarihinde KYB saldırıları nedeni ile iyice köşeye sıkışan KDP, hiç beklenmedik bir anda Bağdat yönetimi ile anlaşarak Irak ordusunu Kuzey'e davet etmiştir. Irak ordusunun bu beklenmedik hareketi bölgede ki dengeler bir kere daha değişmiş ve o güne kadar KYB'nin kontrolünde bulunan, Soran Kürtlerinin yoğunlukta olduğu Erbil KDP'in eline geçmiştir. Kuzey Irak'ta aniden ortaya çıkan bu durum sonrasında Zaho'da konuşlanan Çekiç Güç'ün Askeri Koordinasyon Merkezi ile görev yapan NGO'lar acele bir şekilde bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır (Arı, 2005, sf.588). Görev kapsamı Irak Kürtlerini Saddam'a karşı korumak olan bu koordinasyon merkezinin varlık nedeni Barzani-Saddam işbirliği neticesinde ortadan kalkmıştır. Bunun bölgeye olan askeri yansımaları ise Çekiç Güç'ün, görevi sadece 36 ncı paralelin Kuzeyindeki uçuşa kapalı bölgeyi denetlemek olan Kuzey'den Keşif Gücü'ne dönüşmesi olmuştur. (Akfırat, 2004, sf. 26)

Amerika'nın baskısı ile Irak ordusu kısa bir süre sonra bölgeyi terk etmiş, Amerika ve Türkiye'nin girişimleri ile 23 Ekim 1996'da ateşkes ilan edilmiştir. 30-31 Ekim 1996 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşmeler neticesinde ateşkesin kalıcı hale getirilmesi ve bölgede kampları bulunan terör örgütünün faaliyetlerine son verilmesi amacıyla bir bildiri yayınlanmıştır.

7.2. Washington ve Ankara Süreçleri

ABD yönetimi Irak'ta rejim muhalifi unsurları bir araya getirme çabaları kapsamında en fazla gayreti Kürt grupları için harcamıştır. 1998'den önce icra edilen Dublin ve Ankara süreçlerinin akim kalması üzerine Washington süreci gerçekleştirilmiş ve 17 Eylül 1998'de ilan edilen Washington Bildirisi ile bir sonuca ulaşılmıştır. Bu bildiri aynı zamanda adeta yeni bir devletin programı niteliğini ihtiva eden unsurları da barındırmakta idi (Kurubaş, 2003, 2003, sf.40).

Varılan bu mutabakat, Amerikan yönetiminin bölgedeki geleceğe yönelik planları kendisini göstermiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı, Washington'a davet edilmemenin ve ilan edilen bildiride devre dışı bırakılmanın rahatsızlığını yaşamıştır. Anlaşmada yer alan "*Irak'ın federatif modelde yeniden yapılandırılması*" ifadesi Saddam Hüseyin sonrasında Irak'ın idare şekli hakkında Amerikan yönetiminin de kararını ve hedefini yansıtmaktaydı (Yavuz, Irak'ın Kuzey'in de ki Gelişmelerin Bölge Jeopolitiğine Etkileri, 2006, sf.24). Anlaşmanın diğer önemli hükümleri şunlardır;

Taraflar (ABD, KDP ve KYB) Irak'ın toprak bütünlüğünü tanıyor ve Dohuk, Erbil, Süleymaniye vilayetlerinin Irak'ın parçası olduğunu kabul etmişlerdir. Bu ifade ile dolaylı yoldan bu üç yerleşim yerinin "Kürt Bölgesi" olarak kabul edildiği uluslararası topluma deklare edilmiştir. Tartışmalı bir konumda olan ve o tarih itibari ile Kürt grupların kontrolünde bulunmayan Kerkük şehrine atıf yapılmamıştır.

Mutabakat zaptında, "KDP ile KYB'nin, Irak'ın sınırlarının "Teröristler" ve "Diğerleri" tarafından ihlalini önlemekten yükümlü oldukları" şeklinde bir ibare yer almaktaydı. Böylece bu sektörde ki sınır güvenliği merkezi Irak yönetiminden alınıp Kürt gruplara verilmekte, Kürt parlamentosu bölgedeki egemen otorite olarak lanse edilmekte idi. Sınır güvenliği konusunda üstünde durulan temel kavramlardan birincisi olan teröristlerin kimliği belirgin

olmakla beraber, terörist harici unsurların kastedildiği “diğerleri” ifadesi belirsiz bir kavramdır.

Türk ordusunun herhangi bir sebeple Irak sınırını geçmesi halinde (terörizmle mücadele gibi) KDP ve KYB bu maddeyi meşru bir dayanak olarak öne sürebilir. Her iki Kürt partisi ile birlikte imza sahibi olan üçüncü tarafının Amerika olduğu hatırlanmalıdır. Günümüzde Amerikan yönetiminin Kuzey Irak’a olası bir müdahaleye karşı çıkmasının nedenlerinden birisinin de bu madde olduğu söylenebilir.

Müteakip paragrafta “çoğulcu ve demokratik bir Irak’ın, Kürt halkı ve bütün Iraklılar için teminat olacağı” ifade edildikten sonra, bunun ancak “Irak’ın, federal modelde yeniden yapılanmasıyla...” mümkün olabileceği vurgulanmıştır. “Geçici Ortak Yerel Hükümet”in üç ay içinde yeniden kurulmasına karara verilmiştir.

Kürt hareketinde iç çatışmaları sona erdirmesi ve hareketin kontrolünün ABD’ye geçmesi açısından Washington görüşmeleri bir dönüm noktası olmuştur. Saddam Hüseyin’in 1996’da düzenlediği saldırı sonrasında bölgeyi terk etmek zorunda kalan NGO’lar ve Peşmergeler tekrar bölgeye yerleşmişlerdir. Bu süreç içerisinde CIA’in peşmergeleri olarak adlandırılan kişiler Büyük Okyanus’ta yer alan Guam adasında götürüp, orada eğitim görmüşlerdi. Bu şekilde Irak’ ABD’nin doğrudan müdahalede bulunduğu ve işgal ettiği 2003 yılına kadar sürecek istikrarlı bir dönemde başlamış oldu (Özkan, 2004, sf. 307-313).

Washington’u takip eden süreçte Barzani ve Talabani’nin de katılımı ile Kasım 1998’de Ankara’da üçlü bir toplantı düzenlenmiştir. Ankara’da düzenlenen toplantının bölgede bulunan en önemli güç merkezi olan Amerika’nın, bölge politikalarında Ankara’yı tamamen dışlamadığını ortaya konmuştur (Yavuz, Irak’ın Kuzey’in de ki Gelişmelerin Bölge Jeopolitiğine Etkileri, 2006, sf.24).

Kuzey Irak'ta yaşayan dört etnik gruptan biri olan ve Türkiye'nin ısrarla bölgedeki gelişmelere dahil etmeye çalıştığı Irak Türkmenleri toplantılara katılamamışlardır. Böylece Türkmenlerin Irak'ın kuzeyinin geleceğinin konuşulduğu bu toplantıya katılımlarının, dolaylıda olsa bizzat Türkiye tarafından engellendiği söylenebilir (Aras, 2004, sf.167).

Birbiri ardınca gerçekleştirilen ve Kuzey Irak'ta istikrarı tesis eden her iki süreç de, bölgede Türkiye'nin uzun vadeli politikalarının olmadığını bir kere daha göstermiştir. Mevcut politikalarını ise destekleyecek argümanlara sahip olmadığı ise maalesef bir kere daha ortaya çıkmıştır. Bu iki süreç ilerdeki dönemlerde Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde izlediği politikalara da etki etmiştir.

Irak'a olan ilgisi hiç azalmayan ve yönetime karşı muhalif hareketi organize eden ABD ise 31 Ekim 1998 tarihinde "Irak Özgürlük Yasası (H.R.4655)"ni Senatosundan geçirerek kabul etmiş, bu ülkeye karşı olan politikasını aksatmadan kararlılıkla sürdürmüştür (Akfırat, 2004, sf.100).

7.3. Kürt Parlamentosu'nun İkinci Kez Açılışı

Yukarıda açıklanan politikalar doğrultusunda sürdürülen çalışmalar neticesinde, 1996'da dağılan Kürdistan Ulusal Parlamentosu, 6 yıl aradan sonra 4 Ekim 2002 tarihinde Erbil'de tekrar toplanmıştır. Barzani parlamentonun açılışında yaptığı konuşmada bağımsız bir devlet peşinde olmadıklarını ve de Irak'ın toprak bütünlüğüne saygılı olduklarını vurgulamış, hiçbir komşu ülkenin Kürt varlığından kaygı duymaması gerektiğini, Irak'taki Araplar, Kürtler, Türkmenler ve Asurilerin ancak federal bir Irak'ta demokratik ve özgür yaşayabilecekleri belirtmiştir. Barzani ayrıca, Türkiye, ABD ve İngiltere'nin koruması sayesinde ayakta kalabildiklerini vurgulayarak, bu ülkelere teşekkür etmiştir (Kurubaş, 2003, 2003, sf.40).

Yeni meclisin açılışı ile birlikte, 1998 Washington mutabakatı onaylanmıştır. Yeniden açılan Parlamento'nun başkanlığına KDP'li Neçirvan Barzani, Başbakanlık grevine ise KYP'den Berhan Emin getirilmiştir.

Parlamento başkanlığı için üç ayda bir dönüşümlü seçim yapılması da kararlaştırılmıştır. Parlamentonun ilk açılışında olduğu gibi, 105 sandalyeden 50'si KDP'ye, 50'si KYB'ye ve 5'i de azınlık statüsünde kontenjan tanınan Asurilere verilmiştir. Kürt bölgesinde yaşayan Türkmenler ise Parlamento seçimlerini boykot ederek seçimlere katılmamıştır. Barzani bu konuda *"kendileri parlamentoya çok yakın, neredeyse birkaç metrelik bir mesafede bulunuyorlar. Görüldüğü kadarıyla Türkmen Cephesinin katılmamasının arkasında başka bir sebep var"* diyerek Türkmen boykotunun ardında Türkiye'nin olduğunu öne sürmüştür.(Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.55)

Ayrıca, Barzani ve Talabani'nin hazırladıkları Anayasa taslağında, ayrı bir bayrak ve parayı öngören, bölge başkanına bir ordu bağlayan, bağımsız statüye yakın bir Kürdistan'ı öngörmesi ve Kerkük kentini Federe Kürt bölgesinin başkenti ilan edilmesi üzerine, Başbakan Ecevit, *"isteğimiz dışında savaşa sürükleniyoruz"* açıklamasını yapma mecburiyeti hissetmiştir (Aras, 2004, sf.175).

Meydana gelen tüm bu gelişmeler ve girilen süreçler Kuzey Irak'ta ki çift başlı yönetimi ortadan kaldıramamış, ancak devletleşme yolunda büyük önem taşıyan kurumların kurulmasını ve siyasi, ekonomik ve sosyal bir düzenin tesis edilmesini sağlamıştır. KDP'nin bölgesinde yer alan Zaho'da bir askeri akademi kurulmuş, bölgesel hükümetin çalışanlarını kapsayan bir emeklilik mekanizması meydana getirilmiş, bir çok ülkede temsilcilikler açılmış ve de ticari münasebetler kurulmuştur. (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf. 278) Yine bu dönem içerisinde Amerika'nın ve AB'nin destekleri ile bölgede üç tane üniversitenin kurulması gerçekleştirilmiştir. (O'leary Carol, 2002) Bölgede kamyonlarla yapılan petrol ticaretinin yerel yönetime gelir getirmesi için KDP tarafından Kurdoil isimli bir şirket kurulmuştur. Bölge ekonomisinin sağladığı gelişme bir ABD raporunda şu şekilde ifade etmektedir: *"Kürdistanî Cephe sosyal hizmetler ağını yürütmek ve maaşları ödemek için yeterince para kazanmaktadır"* (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf. 274).

8. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE AMERİKA'NIN BÖLGEYE MÜDAHALESİ

Ortadoğu, kültürlerin ve dinlerin kesişme noktasında olduğu gibi, her devirde güç mücadelelerine sahne olmuş bir bölgedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu'da ki çıkar çatışmalarında aktörler değişmiş ve ABD ön plana çıkmıştır. O zamana kadar bölgede dominant güç olan İngiltere, savaşa birlikte eski gücünü kaybetmiş ancak ABD ile paralel yürüttüğü siyaseti sayesinde bölgeyi tamamen terk etmemiştir (Kocaoğlu, 1996, sf. 83).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin Ortadoğu'ya yerleşme konusunda ki kararlılığı, ticari çıkarlarını her şeyin üstünde tutan ABD'yi Ortadoğu'nun siyasi ve stratejik yapısı ile de ilgilenmesini zorunlu kılmıştır. ABD Başkanı Truman'ın 12 Mart 1947'de ABD Kongresi'nde açıkladığı ve "*Truman Doktrini*" olarak anılan Ortadoğu politikası zamanla güncelleştirildiyse de ABD'nin Ortadoğu politikasının temelini oluşturmaya devam etmiştir. Bu politikanın temelini ise "*Petrolün, Amerika'nın ve onun sanayileşmiş müttefiklerinin ekonomisine zarar vermeyecek şekilde ve sabit fiyatlarla dünya pazarına kesintisiz akımını güvenceye almak*" şeklinde özetlemek mümkündür (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 46).

Ayrıca İsrail'in güvenliğinin tesisi, İran devriminden sonra bu ülkenin devrim ihracı çabalarının önüne geçilmesi, bölge ülkelerinin kitle imha silahı üretmelerinin önlenmesi, tüm bölge ülkelerinin ekonomik olarak batı ile entegrasyonu ve terörle mücadele gibi konularda ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını belirleyen hususlar olmuştur (Kuloğlu, 2002, sf.11-12).

Ortadoğu da yer alan dünyanın en zengin enerji kaynaklarını ve stratejik öneme sahip ulaşım yollarını kontrol edebilmek için tüm bölgede oldukça güçlü ve yoğun bir askeri varlık bulunduran ABD'nin, bölgeye bakışını anlayabilmek bakımından şu tespitler ilginçtir. Eski ABD Başkanı Jimmy Carter'ın 1977-81 yılları arasında Güvenlik Danışmanlığını yapan Zbigniew

Brzezinsky'nin "*Büyük Satranç Tahtası*" isimli kitabında Ortadoğu'nun Avrupa'ya sadece ABD'den daha yakın olmakla kalmayıp, aynı zamanda bir çok Avrupa devleti için uzun vadeli hayati çıkarlarının olduğu bir bölge olduğunun tespitini yapmıştır. Ardından ABD'nin bölgedeki menfaatlerini Avrupa ile paylaşmaya hazır olup olmadığı sorusunu sormuştur. İran ve Irak konusundaki iki kıta arasında yaşanan anlaşmazlığın Washington'da eşit arası bir görüş ayrılığı olarak değil, bir boyun eğme olarak algılandığı tespitini yaparak, ABD'nin bu konuda müttefikleri dahil hiç kimseye taviz verme eğiliminde olmadığını belirtmiştir (Brzezinsky, 1998, sf.34-39).

Soğuk savaş sonrasında tek kutup haline gelen ABD'nin dış siyaseti daha egoist ve buyruk verici tarzda gelişme göstermiştir. Dünya çapında tek belirleyici güç olabilmek için uyguladığı politikalar iç siyasetinde de destek bulmuş, BM gibi kuruluşları kendi stratejilerine engel bir kurum olarak görme alışkanlığı başlamıştır (Eslen, Ünal, 2006, sf.81). Bu yeni dönem içerisinde daha dayatmacı, daha hegoman politikaları uluslararası kuruluşlara dikte ederek, hukuku kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamış ve bu suretle eylemlerine tek taraflı meşruiyet kazandırmıştır. Tüm bu eylemlerinin aksine söylem olarak ise, kurmaya çalıştığı yeni dünyada demokrasinin, serbest ticaretin ve hukuka dayalı küresel bir düzeninin egemen olacağını deklare etmiştir (Kissenger, 2000, sf.8). Yeni dönem içerisinde jeopolitik parametreler de değişiklik göstermiş, dünya ülkeleri radikal, geleneksel, otokratik, demokratik, ABD yanında olan ve olmayan gibi tanımlamalarla ifade edilir olmuştur (Kamel, Quilliam, 2004, sf. 204).

11 Eylül'den sonra bu politikalarında başlıca dayandığı kavram "Terörle Savaş" olmuştur. ABD kendi güvenliği ve enerji sorununa küresel olarak yaklaşmakta ve tesis etmeyi başardığı hegomanyanın devamı için dünyanın dört bir yanında askeri birlik konuşlanmaya devam etmektedir. Resmi rakamlara göre ABD'nin ülke dışında 130 farklı ülkede toplam 702 üssü olduğunu belirtmektedir (Chalmers, 29 Mayıs 2005, www.japanfocus.org). 2003 yılının verilerine göre yurtdışında ki Amerikan askeri varlığı 387.920 kişiyi bulmaktadır ve bu rakam tüm Amerikan ordusunun % 27'sine tekabül

etmektedir (Kane, 2005, sf.1). Bu politikanın tesisi için gerekli olan askeri üsler Kuveyt, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar gibi ülkelerde mevcut olup, gelecekte kurulması muhtemel üsler için muhtemel yerlerin başında Kürt bölgesi yer almaktadır (Oran, “Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti”, 1998, sf. 155-162).

Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan süreçte ABD, Ortadoğu'da büyük bir askeri güç yerleştirmiş ve bölgede ki en güçlü ve belirleyici güç halini almıştır. ABD'nin ve onun öncülüğünde diğer bazı büyük güçler dünyanın belirli bölgelerine, kendilerince geçerli olan bazı meşru sebepleri gerekçe göstererek, müdahalede bulunabilmektedir. Ortadoğu bu bölgelerin başında gelmektedir (Canbolat, 2003, sf. 347). Bu dönemde Rusya Federasyonu kendi iç sorunları ile uğraşırken, ABD'nin bölgedeki hegemonyasına en önemli meydan okuma Fransa ve Almanya'nın öncülüğünde AB'den gelebilmiş ancak bu da yeterli etkiyi sağlamamıştır. Körfez ülkeleri, kendilerini Irak tehdidinden kurtardığı için ABD'ye minnet duymuşlar ve politikalarına karşı çıkmamışlardır. Filistinliler Körfez Savaşı'nda Irak'a destek verdikleri için çok zor duruma düşmüşler ve İsrail ile anlaşma sürecine girmişlerdir. Irak ise sonraki yıllarda uluslararası yaptırımlara maruz kalmaya devam etmiş, ayrıca ülkesinin önemli bir kısmı üzerindeki denetimini de yitirmiştir (Lekon,2005, sf.14).

ABD bölgedeki çıkarlarını tehdit eden, ayrıca bölgedeki varlığının meşru gerekçesi olarak öne sürdüğü İran ve Irak'a karşı uyguladığı “*çifte çevreleme*” politikası ile bu iki ülkeyi ekonomik ve siyasi olarak uluslararası arenada izole etmeyi amaçlamış ve Irak'ı uluslararası sistemin dışına çıkarmayı başarmıştır (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf.290). Bölgeye siyasal olarak girdiği 1940'ların sonundan beri Ortadoğu'da hiç bu kadar güçlü olmayan ABD, bu etkinliği oluştururken Türkiye ile kurduğu işbirliğinden büyük ölçüde yararlanmıştır.

8.1. ABD'nin Ortadoğu Politikaları

11 Eylül saldırılarının yol açtığı tahribat terör kavramını dünya kamuoyunun gündemine taşımıştır. Hadisenin boyutu ve gerçekleşme biçimi, maruz kalınan şiddetin kaynağının ne olduğunun sorgulanmasına yol açmış ve giderek artan terör meselesinin ve radikalizmin önüne nasıl geçilebilir sorusunun daha sık sorulmasını sağlamıştır. Terör örgütlerinin büyük bir kısmının içinden çıktığı Ortadoğu coğrafyasının içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve siyasi bunalım, burada yaşayan halk kitlelerini radikalleştirdiği fikri genel kabul görmeye başlamıştır (Kuloğlu, Salkaya, 2004, sf.27). Bir başka deyişle Ortadoğu halklarının memnuniyetsizliği, öfkesi ve gittikçe radikalleşmesi bu bölgelerde yer alan devletlerin modernleşme süreçlerinin başarısızlığından kaynaklanmıştır. Bu devletler kendi halklarına daha iyi yaşam standardı sunamamış, ekonomik durumlarını iyileştirememiş ve de demokratik haklarını sağlamakta yetersiz olmuşlardır.

Bu duruma bir çözüm bulabilmek ve sosyal krizin gelecek kuşaklara aktarılmasına engel olmak maksadı ile Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) fikri ortaya atılmıştır. Kuzey Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya, Afrika boynuzundan Kafkasya'ya kadar olan coğrafya projenin uygulama sahası olarak belirlenmiştir. Projeyi, bölgede yer alan ülkelerde mevcut rejimlerin değiştirilmesini ve yerlerine demokratik sistemlerin ikamesini hedefleyen, serbest piyasa ekonomisi şartlarının oluşturulması öngören ve esasları Washington yönetimi tarafından saptanan bölgesel bir tasarı olarak tanımlamak mümkündür. Projenin coğrafyasında yer alan ülkelere bakıldığında İsrail haricinde tüm ülke halklarının büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğu göze çarpmaktadır (Dumanlı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya Yönelik Emperyalist Projeler, 2005, sf. 11).

Girişimin arka planında aralarında ABD, Sovyetler Birliği ve çoğu Avrupa ülkesinin bulunduğu toplam 35 ülkenin katılımı ile imzalanan 1975 tarihli Helsinki Sözleşmesi yer almaktadır (Ekrem, 2004, sf. 11). Bu sözleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan tartışmalı sınırların

tanınması ve anlaşmazlıkların sona erdirilebilmesi için bir mekanizma kurulması amacıyla imzalanmıştır. Sözleşme, insan hakları ve özgürlükleri temel kavramlar olarak ele almıştır. Bu sözleşmenin getirdiği avantajlarla Batı dünyası, Doğu Bloğu'nda mevcut muhalif unsurları destekleyip, koruyabilme imkanı elde etmişti. Sovyetlerin nüfuz alanında ki Doğu Avrupa devletlerine daha geniş haklar verilmesi de bu sayede talep edilebilmişti. Şimdi de genellikle baskıcı ve otoriter rejimlerin hüküm sürdüğü BOP coğrafyasında bu projenin benzer bir etkiye bulunması arzu edilmektedir (Gerger, 2006, sf.523). Konu hakkında bir Amerika Dış İşleri yetkilisi; “...(Helsinki'nin) Avrupa'ya bir araya getirmeye katkıda bulunduğu ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasında önemli bir rol oynadığına inanılmaktadır... Aynı şekilde, bu fikir (Genişletilmiş Orta Doğu Girişimi) aşırı uçların sahip olduğu çekiciliği yıkacaktır” şeklinde projeden beklentilerini ifade etmiştir (Zehra, 15 Mart 2004, www.mediamonitors.net).

Proje, ilk defa 8-10 Haziran 2004'teki Sea Island/Georgia'da düzenlenen G-8 Zirvesi'nde “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP)” olarak dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Türk kamuoyunda “Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)” adı ile tanınmıştır. G-8 ülkeleri ile bölge ülkelerinden Türkiye'nin dışında Irak, Afganistan, Cezayir, Bahreyn Ürdün, ve Yemen'in de katıldığı zirvenin sonuç bildirgesinde Fas'tan Güneydoğu Asya'ya kadar uzanan coğrafyada sosyo-ekonomik ve siyasi alanlarda demokrasinin tesis edilmesi ve yeniden yapılandırılma suretiyle dünya barışının sağlanması hedeflenmiştir (Ekrem, 2004, sf. 12; Kuloğlu, Saklaya, 2004, sf.26). ABD Dış İşleri Bakanı Condelesa Rice, 7 Ağustos 2003 tarihli The Washington Post gazetesinde yayınlanan, “Transforming The Middle East-Ortadoğu'yu Dönüştürmek” başlıklı yazısında, bölgede bulunan 22 ülkenin yeniden dizayn edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Bu konuda konuşan bazı ABD'li yetkililerin açıklamalarında söz konusu ülke sayısı 29'a çıkarılmaktadır (Rice, www.washingtonpost.com, 7 Ağustos 2003).

Dünya'nın güvenliğini tehdit eden radikal akımların ve terörün, fakirlikten, geri kalmışlıktan, eğitimsizlikten kaynaklandığına dair

değerlendirilme yapılmış ve asıl bunlarla mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu sorunların çözülmesi için üç alanda dünya devletlerinin ortak çaba göstermesi ve demokratik reform yapılması önerilmiştir (Musaoğlu, Efeğil, 2007, sf.3 ; Cheney, 6 Şubat 2004 ; Çelik, Görtuna, 2005, sf. 52).

1. Siyasî Alan: Demokratikleşme ve hukukun üstünlüğünün kabul edilmesi, insan hakları ve reformların kalıcı ve etkin olabilmesi için kurumsallaşmaya gidilmesi. İş birliği, serbest fikir alış veriş ve farklılıkların barışçı yollarla çözümüyle netice verecektir. Devlet yönetimlerinde reform, iyi yönetim, açıklık ve modernleşme de demokrasiyi tesis etmenin temelleridir.

2. Sosyal/Kültürel Saha: Herkes için eğitim, ifade özgürlüğü, kadın-erkek eşitliği ve aynı zamanda küresel bilgi teknolojisine ulaşım; modernleşme ve refah için çok önemlidir. Daha iyi eğitilmiş iş gücünün sağlanması, küreselleşmiş dünyaya entegrasyon açısından kritik önemdedir. Okur yazar oranını artırma, özellikle genç kız ve kadınlar için okula gitme a (Looney, Kasım 2004, sf. 6).

Kısacası, geri kalmışlığın, cahilliğin ve fakirliğin hüküm sürdüğü Ortadoğu'da, siyasî ve ekonomik açıdan gelecekte umudu olmayan birey artışı durdurulursa, giderek artmakta olan radikallik, terör, uluslararası suçlar ve yasa dışı göçe yönelik eğilimler azalma gösterecektir. Çalışmanın kapsamı serbest piyasa ekonomisi, serbest seçimler, basın ve fikir özgürlüğü ve insan hakları örgütlerine destek gibi bir muhteviyat içermektedir. (Çelik, Görtuna, 2005, sf. 57-58).

Avrupalı devletlerin bu yeni Amerikan projesine mesafeli yaklaşması ve Arap hükümetlerinin kendi iç işlerine karışılması olarak algılanması projenin diğer devletler tarafından desteklenmemesine neden olmuştur. Bölgedeki yoğun Amerikan aleyhtarlığı, bu projenin uygulama safhasında ABD'nin karşısına büyük güçlükler çıkarmıştır. Bu nedenle Amerikan yönetimi, projenin siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal zorluklarını paylaşabileceği,

aynı zamanda bölge insanının ikna olmasını kolaylaştırabilecek, bölge politikalarında etkin, stratejik ortaklarıyla beraber hareket etmeyi planlamıştır (Veliev, 2006, sf.14-15).

11 Eylül saldırısı, ABD'nin dış politikasını şekillendirirken bir takım önceliklerinin değişmesine ve tehdit algılamalarında farklılıkların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu saldırının gerçekleşmesine kadar ABD'nin bölgede izlediği politikalara esas yön veren etkenler; petrolün ve batıya ulaşma yollarının, dolayısıyla Basra Körfezi'nin güvenliğini sağlamak, İsrail'in varlığını garanti altına almak şeklinde özetlenebilir (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 46-48). Ancak bu terörist saldırı sonrasında kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek ve potansiyeli giderek artmakta olan terör tehdidi ile başa çıkmak öncelikli dış politika gündemleri halini gelmiştir (Fouskas, 2004, sf.17).

Güneydoğu Asya ve Hazar havzası ile birlikte değerlendirildiğinde Büyük Ortadoğu Coğrafyası, barındırdığı nüfus ve sahip olduğu enerji kaynakları ile büyük bir potansiyele sahip bir pazar özelliği taşımaktadır. ABD dış ticaretinin büyük bir kısmını AB, Çin ve Japonya ile gerçekleştirmektedir. Amerika'nın ekonomisinin her yıl verdiği devasa dış açık düşünüldüğünde bu ticareti dengeleyebilmesi ve küresel boyutlardaki ekonomik gücünü ve etkinliğini muhafaza edebilmesi için bu pazarlarda rakiplerinden önce üstünlük kurmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında da projenin Amerikanın halkının yaşam tarzını ve ekonomik çıkarlarını korumayı amaçladığı söyleyebiliriz.

8.2. Önleyici Müdahale Kavramı ve Bush Doktrini

Terörizm hedef alarak saldırdığı kitleden çok daha büyük bir kesimi yıldırıp, korkutmak maksadıyla, siyasi amacını gerçekleştirebilmek veya taviz kopartabilmek için bir grubun isteyerek ve hedef gözeterek masum bir kitle üzerinde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır. (Vurmay, 2005, sf. 12).

Bir kavram olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmamış olmasına rağmen, çağımızda ulaştığı boyut ve yol açtığı tahribat, taşıdığı tehdit potansiyeli ile birlikte adeta yeniden keşfedilmiştir. Bu açıdan bakıldığında 11 Eylül 2001 tarihi terörizmin yeni bir miladıdır. Milyonlarca insan canlı yayında terörün dehşetine tanık olmuş, eylemin hafızalarda hiç çıkmayacak görüntüleri televizyon ekranlarında insanların zihnine adeta kazınmıştır. Görülmemiş bir boyutta gerçekleşen ve dünyanın tek küresel gücünü kendi evinde vuran saldırılar, milyarlarca dolarlık zararın yanı sıra binlerce insanında ölümüne de neden olmuştur. İnsanları dehşete ve paniğe düşüren saldırı amacına ulaştığı söylenebilir. Zaten terörizmin asıl amacı da budur (Akgün, 2001, sf. 127).

Bu eylemler aynı zamanda şiddete maruz kalan taraf olan ABD'yi, Pearl Harbour baskını hariç tutulursa, dünya kamuoyunun gözünde ilk defa mazlum ve mağdur durumuna düşürmüştür. Bu ise Washington yönetimini dış politikasında belirlediği hedefleri elde etmek için ellerini serbest bırakmış, yaptığı eylemlerin meşru gerekçesi haline gelmiştir (Özkan, 2003, sf.351).

İlk başlarda yapılan yorumlar Amerikan egemenliği ile vücut bulan küreselleşmenin ağır bir sarsıntı geçirdiği ve bu olaylardan sonra ABD'nin büyük bir güç olarak algılanamayacağı şeklinde idi. Ancak zaman içerisinde olayların gelişim şekli ABD yönetiminin bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda istismar edeceğini göstermiştir (Erkmen, 2001, sf.9) .

ABD Başkanı Bush, ilk saldırının ardından yaptığı açıklamada *“Terörist saldırının Amerika'ya savaş ilan etmek olduğunu”* söylemiş, saldırının ardından 20 Eylül'de Amerikan Kongre'sinde yaptığı konuşma ile terörle savaşın temel ilkelerini ilan etmiştir: *“Terörle savaşımız El Kaide ile başlıyor, ama orada bitmiyor. Global menzile sahip her terörist grup bulununcaya, durduruluncaya ve yenilinceye kadar bitmeyecek. Terörizme barınak ve destek sağlamayı sürdüren her devlet, ABD tarafından düşman rejim sayılacak”*. Bu şekilde Bush yönetimi cephe genişletmiş ve fiili bir saldırı olmasa dahi potansiyel tehditi kendisi için yeterli bir gerekçe sayıp harekete geçeceğini ilan etmiştir (Barnett, 2005, sf.172). Washington'da yönetim

erkinde etkin olan neo-con'lar meydana gelen hadiseyi, bir düşman taarruzu olarak tanımlamış ve hukuka havale etmeyip, savaş yoluyla mücadele edilmesi gerektiği fikrini benimsemişlerdir. Yürütülecek mücadeleyi yer ve zaman açısından da sınırlamaya tabi tutmamışlar, küresel boyutlarda her yerde her zaman devam edeceğini deklare etmişlerdir. Mücadelede alınması gereken tedbirleri sadece güvenlik artırıcı pasif önlemler olarak sınırlamayıp, esas olarak aktif mücadele ve karşı-terör (kontra terör) metodunu, yani Yani uluslararası terörün kaynağına gidilip buraların kurutulmasının gerektiği fikrini benimsemişlerdir (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 39).

Soğuk Savaş yılları boyunca ABD'nin Doğu Blokuna karşı temel stratejisi tehdidi çevrelemeye ve caydırmaya dayanan bir savunma olmuştur. Ancak soğuk savaşın sona ermesi ile dünyada hakim olan belirsizlik ve küresel güç dengesinin bozulması ile ortaya çıkan asimetrik tehdit bu stratejilerin de büyük ölçüde ortadan kalkmasına yol açmıştır (Barnett, 2005, sf.111-115). Caydırıcılığın savunacak bir vatani, vatandaşı olmayan terör grupları karşısında pek bir anlamı kalmamıştır. Ayrıca, sahip oldukları kitle imha silahlarını terör örgütlerine vermekten çekinmeyecek diktatörlerin varlığı da çevreleme gibi uzun vadeli, caydırma amaçlı stratejilerin etkinliğini ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu neden ise ABD'yi bir an önce Saddam'dan kurtulması gerektiği fikrini benimsemesine yol açmıştır (Özkan, 2003, sf. 351).

ABD'nin Eylül 2001'de ilan ettiği "*Birleşik Devletler Ulusal Güvenliği*" adını taşıyan ancak "*Bush Doktrin*" olarak adlandırılan bu yeni güvenlik stratejisi "*önleyici müdahale*" kavramını ön plana çıkartmaktadır. Bu belge uluslararası dengeleri hem teorik hem de pratik olarak sarsabilecek radikal unsurlar içermektedir (Kösebalaban, 2002, sf. 34; Kuloğlu, Saklaya, 2004, sf.26).

ABD'nin Washington ve New York şehirlerine 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen terörist saldırılar sonrasında, ABD'nin ortaya attığı önleyici müdahale kavramı ile kendisine bir saldırı gerçekleştirme potansiyeli

taşıdığına inandığı ve El Kaide terör örgütüne destek sağladığını iddia ettiği Afganistan'a ve Irak'a yönelik askeri hareket düzenlemiştir. Bunun neticesinde, Ortadoğu'da süre gelen statükonun bozulduğu, dengelerin değiştiği bu yeni süreç, tüm bölge ülkelerini olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. (Crawford, Mart 2003, www.bostonreview.net).

Yeni doktrine göre bir tehdit olasılığı varsa, o tehdidin gerçekleşmesini beklemeden müdahale etmek meşrudur ve gereklidir. Çünkü tehdit bir kere gerçekleşti mi, 11 Eylül hadisesinde olduğu gibi, iş işten geçmiş olabilir. Doktrin de bu konuya şu cümle ile değinilmektedir; *“ABD, haydut devletleri ve onların terörist dostlarını, bizi ve müttefiklerimizi kitle imha silahlarıyla tehdit eder hale gelmeden önce durdurmaya hazır olmalıdır.”* Doktrin hedefi uluslararası terörizm odakları ve teröre destek veren yönetimler olarak belirlenmiştir. Bir başka deyişle özgürlükleri rejiminde benimsemeyen uluslarla mücadeleyi kapsadığı ileri sürülebilir (Dedeoğlu, 2002, sf. 28).

Yeni doktrin, terörle mücadele ve önleyici müdahalenin yanı sıra tehdit potansiyeli taşıyan ülkelerin kitle imha silahlarına sahip olmasını engelleme, ve ABD'nin askeri gücüne diğer ülkelerin yetişmesine izin vermeme gibi hedefleri de ihtiva etmektedir. Ayrıca Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasının doktrinde açıkça bahsedilmemesine rağmen ilk hedeflenen amaçlardan birisi olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır.

Yeni dönem içerisinde Pentagon'un askeri politikası, iki kelimeyle *“askeri yıkım (military devastation)”* anlamına gelmektedir. Bu doktrine göre, “ABD ordusu -şimdiye dek- denizaşırı ülkelerde meydana gelen savaşları çıkartan taraf olmamış, kazanmak için değil, yatıştırıcı ve bozulan dengeleri düzeltmek maksadı ile müdahalede bulunmuştu. ABD ordusu, kitleleri ve etnik çatışmaları kontrol altında tutmak amacıyla savaş alanına sürülmüştü (Kuloğlu, Saklaya, 2004, sf.26). Ancak ABD'nin bu politikasının yanlış olduğu ve düzeltilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Pentagon'un daha saldırgan yeni politikasına göre, artık eski yumuşak insancıl politikadan vazgeçilmelidir.

ABD ordusunun yeni temel görevi, terörü destekleyen devletlere sadece değeri çok yüksek bir bedel ödetmek değil, bunları tamamen yıkmak olmalıdır (Barnett, 2005, sf.62-70).

Afganistan'ın ardından önleyici müdahaleye maruz kalan ikinci ülke olan Irak, Ortadoğu'da tek sorun olarak görülmediği, ancak doktrinin geçerliliğinin test edileceği bir denek olacağı değerlendirilmektedir. Bu ülkede elde edilen neticeye göre başka ülkelerde de değişiklikler yapılmasının planlandığı ve ABD yönetiminin bölgeye yönelik ihtiraslarının bu ülke ile sınırlı tutulmayacağı iddia edilebilir (Eslen, Ünal, 2006, sf.80-81). ABD, Irak'ta düzeni ve istikrarı sağladıktan sonraki dönemde terörizmi desteklediğini iddia ettiği devletlere karşı uluslararası baskı ve izolasyon tesis etmeye çalışacağı, gerektiği yerde askeri müdahale ile bu devletleri kendisi için tehdit olmaktan çıkartmaya çalışabileceği öne sürülebilir. Irak'tan sonra sırada ki hedefin muhtemelen İran ya da Suriye olması muhtemeldir (Göçer, 2005, sf.8-9 ; Şahin, 2007, sf.12)

8.3. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Bölgesel Nedenleri

ABD'nin ikinci defa Irak'a müdahalede bulunmasına neden olan bölgesel faktörleri; Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte tek kutup haline gelmesi ve de ABD politikalarına rakip diğer bölgesel güçlerin Ortadoğu politikalarına müdahil olma girişimleri olarak iki grupta toplamak mümkündür. Bunları kısaca inceleyecek olursak;

8.3.1. ABD'nin Tek Kutup Haline Gelmesi

ABD, uluslararası sahada sahip olduğu bu konumu muhafaza edebilmek için hem küresel bazda hem de bölgesel olarak dengeleri koruma ihtiyacı hissetmiş, dünyanın bir çok yerinde kendisinin lehine olan güç dengesinin bozulmasına izin vermemiştir (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 25). Kendisine rakip olarak ortaya çıkan küresel bazda Çin-Rusya yaklaşması

ve beraberinde gelen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nü kontrol etmek ve yönlendirmek zorunda kalırken, diğer taraftan her iki dünya savaşı esnasında ki müttefik ve Soğuk Savaş süresince koruduğu Avrupa devletlerinin giderek güçlenerek izlemeye başladığı küresel politikaları kontrol altına alma çabası içine girmiştir (Eslen, 2005, sf. 9). ABD'nin bu dönemki küresel rakiplerine karşı dış politikası "*Fransa'yı cezalandır, Almanya'yı görmezden gel, Rusya'yı affet*" şeklinde formüle edilmiştir. Bölgesel bazda ise bölge dengelerini bozma eğilimi gösteren ülke ve liderleri (Irak ve Saddam Hüseyin gibi) dengeleyip, caydırma gayreti içine girmiştir (Barnett, 2005, sf. 189).

Saddam Hüseyin'in, İran ile sekiz yıl savaşı, silahlanması, Kuveyt'i işgali, Körfez ülkelerini tehdit etmesi, Filistin'i destekleyip İsrail'e karşı düşmanlık beslemesi gibi nedenlerle kontrol edilmesi gereken bir lider görüntüsü çizmiştir. Bu durum ise ABD'yi Saddam'ı devirme ve Irak'ı kontrol altında tutma gibi bir amaç için savaşa teşvik etmiştir.

8.3.2. Diğer Ülkelerin Ortadoğu'ya Müdahil Olma Girişimleri

İki kutuplu düzende blokların liderliğini yapan Sovyetler Birliği ve ABD Ortadoğu politikalarına birlikte müdahil olmuşlar, karşılıklı dengeleri gözetmişler ve diğer ülkeleri oyunun dışında tutmuşlardı (Kocaoğlu, 1996, sf. 83). Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bu düzen tamamen değişmiştir. ABD'nin yanı sıra diğer Batılı güç merkezleri Ortadoğu'ya daha çok ilgi göstermeye başlamışlardır. Rusya bu dönemde etkisini büyük ölçüde yitirmiş, Çin ise bölgede yer edinme çabası içine girmiştir. Bu ülkelerin petrol ve doğal gaz rezervlerine duyduğu ihtiyaç ve üretimi ile fiyatlandırmada etki sahibi olmak istemeleri, ABD politikaları ve menfaatleri ile çatışmıştır (Adıbelli, 2006, sf.12-13).

Bu kaynakların durumunu ve dağıtımını etkileyebilecek Irak'ın Kuveyt'i işgali benzeri oldu bittiler ABD'nin kabul edebileceği cinsten değildi. Gelecekte de benzer durumlara maruz kalmak istemeyen ve bölge

yönetimlerini kendi kontrolüne almak isteyen ABD, ikinci bir müdahale ihtiyacı hissetmiştir.

8.4. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Dahili Nedenleri

Washington'da mevcut iç politik zorlamaların ve lobilerin etkisi ise savaş giden yolu açan dahili nedenlerdir. Çeşitli nedenlerden ötürü bir savaşın çıkması için ABD yönetimine baskı kurmuşlar ve bu konuda bir çok faaliyette bulunmuşlardır. Bunları kısaca şu şekilde tarif edebiliriz.

8.4.1. Washington'da ki İç Politik Zorlamalar

Her ne kadar 1991 Savaşı'ndan sonra Saddam Hüseyin ve Baas Partisi'nin iktidarda kalması ABD menfaatleri için daha uygun görülse de, Saddam yönetimi ve Irak sorunu ABD'nin iç ve dış politikasında temel önceliklerden birisi olmaya devam etmişti. Savaştan sonra geçen süreçte Irak'a yönelik bir çok söylem, askeri müdahale ve eylemde bulunulmuşsa da bunlar nihai aşamada sonuçsuz kalmış ve Saddam yönetimi devrilemediği gibi politikalarında da bir değişiklik olmamıştı (Arı, 1998, sf.241-246).

11 Eylül saldırılarından sonra ise Bush yönetimi Irak ve Saddam'ı hedef alan bir çok iddialı açıklamada bulunmuşlar ve açıkça hedef olarak göstermişlerdi. Saddam'ın bölge ve dünya barışı için geçmişte olduğu gibi şimdide tehlike arz ettiği, Irak'ın da kitle imha silahlarına sahip olduğu dünya kamuoyu önünde sıklıkla gündeme getirilmişti. Bu politika Washington yönetiminin Saddam'a yönelik atacağı adımlar için meşru bir zemin hazırlarken, diğer yandan Saddam'a karşı harekete geçmeyi ve bir savaş çıkarmayı adeta bir zorunluluk halini almıştı. Savaşın mimarlarından Richard Perle, Başkan Bush'un siyasi itibarını korumak maksadı ile Irak'la savaşa girmesi gerektiğini açık açık söylemiştir. Ağustos 2002'de The New York Times'a verdiği bir demeçte *"Başkan'ın söylediklerinden sonra Saddam'ın üzerine gitmemek O'na olan güveni sarsar, bu da terörizmle olan savaşta*

geri adım atmak olur” diyerek bu durumu açıkça ifade etmiştir. Yani Bush yönetimi için, geri adım atılamayacak bir psikolojik bir şartlanmışlık durumu meydana gelmişti. Müdahaleden vazgeçildiği veya ertelendiği takdirde ABD'nin dünya kamuoyunda ki itibarı bundan zarar görecekti. Bu psikolojik faktör de ABD'yi ikinci Irak savaşına teşvik etmiştir (Ritter, Pitt, 2002, sf.14).

8.4.2. Lobilerin Baskısı

Washington'da alanın kararlar hangi konuda olursa olsun, birçok tarafın yer aldığı pazarlıklar mekanizmasının bir ürünüdür. Bu müzakere mekanizmasının tarafları baskı grupları da denilen lobilerdir. ABD politik sisteminde altı binden fazla kayıtlı, bir o kadar da gayri resmi lobi kuruluşu faaliyet göstermektedir. Amerikan sisteminde Başkan belli bir konuda politikasının yasaya dönüşmesi isteği ancak Kongre'nin çoğunluğu aynı görüşü paylaştığı takdirde gerçekleşir. Lobiciliğin önemi de bu noktada kendisini gösterir (Bal, 2001, sf.60-61).

Bu nedenle, ABD Parlamentosu ve yönetiminde lobicilik başlı başına bir sektör haline gelmiştir. Amerikan siyasi sistemini oluşturan üçlü Yasama-Yürütme-Yargı zincirine eklenebilecek bir başka halkadan bahsedilebilirse buda lobiler olacaktır. Lobicilik ABD'nin dış politikasını yönlendirebilmekte ve dış ülkelerin ABD ile ilişkilerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu kapsamda ABD'deki Yahudi lobisi, ülkenin Ortadoğu politikasına ve özellikle İsrail ile olan ilişkilerini yönlendirebilmektedir (Kodalıoğlu ,1994, sf. 30-32).

Yahudi lobisinin özellikle son savaştaki etkisinin büyük olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kurulduğu günden bu yana İsrail'in, Ortadoğu'da karşısında bulunduğu güçlerden biriside Irak devleti olmuştur. Hangi rejimle yada kim tarafından yönetilirse yönetilsin değişmeyen bu İsrail karşıtı tutum nedeniyle Irak'ın kontrol altında tutulması İsrail için önemli bir husus teşkil etmektedir. Bu sebeple doğal olarak ülkedeki Yahudi lobisi, İsrail'i bölgede rahatlatacak, bir düşmanın bertaraf olmasını sağlayacak bir müdahaleyi desteklemiştir. Bu da ABD'nin savaşa girmesine etki eden bir diğer faktördür (Arı, 2000, sf.

239 ; Mearsheimer, Walt, www.turksam.org, 31 Temmuz 2006 ; Kuloğlu, 2002, sf.18).

8.5. ABD'nin Irak'a Müdahalesinin Esas Nedenleri

İkinci Körfez Savaşı'nın esas nedenleri ise buraya kadar bahsedilen nedenlerden ise hiç birisi değildir. Asıl neden olarak öne çıkan hususları petrol, terörizm, demokrasiyi yaygınlaştırma çabaları ve İsrail'in bekası olmak üzere dört başlık altında incelemek mümkündür: Bunlar ;

8.5.1. Petrolün Güvenliği

Dünya petrol rezervlerinin en önemli bölümü Ortadoğu'da bulunmaktadır. Irak, 2005 yılı itibariyle 115 milyar varil petrol rezervi ile dünyadaki toplam rezervin %9.6'sına sahiptir. Ayrıca bu ülke hala keşfedilmeyi bekleyen zengin petrol kaynaklarına sahiptir (BP Statistical Review of The World Energy, www.bp.com/sectiongenericarticle).

ABD'nin Mezopotamya petrollerine ilgisinin tarihi, bölgede petrolün bulunmasının tarihi kadar eskidir (Aybars, 2002, sf 122-125). Petrolün varlığının keşfi ile dünya petrol şirketlerinin gözü bu coğrafyaya çevrilmiştir. ABD'nin bölge petrollerine duyduğu ihtiyacı hatırlatan ve sonra ki yıllarda takip ettiği politikalarına yön veren hadiselerden biriside hiç kuşkusuz 1973 Arap-İsrail savaşı ve bu savaş esnasında Arapların uygulamış olduğu petrol ambargosudur. Ambargodan dolayı Batılı ekonomiler sarsılmış ve daha önce yaşanmamış bir şekilde enerji sıkıntısı meydana gelmiştir. (Arı, 2005, 389-392). Dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger'in deyimi ile uygulanan petrol ambargosu, "*Savaş sonu gelişen dünyayı geri dönüş yapmayacak kadar alt üst etmişti*" (Kocaoğlu, 196, sf.55).

Harita 8.1. : Irak'ta Petrol Sahaları ve Petrol Boru Hatları

Kaynak: www.globalsecurity.net

İran devrimi ile birlikte dünyanın en büyük petrol üreticilerinden birisi olan ülke, birden bire ABD'ye karşı düşmanca politikalar izlemeye başlamıştır. Bu durum arz güvenliğine büyük önem veren ABD için, diğer üretici ülkelerin öneminin artmasına neden olmuştur. Bu üreticilerden birisi olan Irak'ın bir diğer üretici ülke olan Kuveyt üzerinde hak iddia ederek, bu ülkeyi 1990 yılında işgal etmesi ve daha sonra kendi petrolerinin işletmesinin önemli bir bölümünü Rus, Çin, İtalyan ve Fransız şirketlerine vermesi bu ülkeyi ABD yönetiminin gözünde daha hassas bir konuma sokmuştur. Uluslararası enerji ajansının 2002 yılı raporuna göre Irak ile Fransız, İtalyan Rus ve Çin'li şirketler arasında gerçekleştirilen petrol anlaşmalarının tümü gerçekleşebilse idi günlük petrol üretimi 4,7 milyon varile ulaşabilecekti (Pamir, 2005, sf. 64 ; Bilgin, 2007, sf.31). Her üç devletin Irak savaşına olan muhalefetinin nedenlerinden biriside budur. Yapılan bu petrol anlaşmalarını kendi güvenliklerine aykırı gören ABD ve İngiltere savaştan hemen sonra

geçmiş dönemde yapılmış olan petrol anlaşmalarının geçersiz olduğunu ilan etmişlerdir (Yıldız, 2004, sf. 143,169).

Günümüzde bakımsızlık, yatırım ihtiyacı ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle kapasitesinin altında üretim yapan Irak, 115 milyar varil ispatlanmış ve 214 milyar varil tahmini rezerv ile, OPEC'teki fiyatları tek başına etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Ayrıca üretimde Suudi Arabistan'ı (270 milyar varil rezerv) geçebilme potansiyeline sahip tek ülke durumundadır (www.bp.com). ABD ve İngiliz petrol devleri Irak'ın işgalinden sonra, kendileri için en uygun olan şartlarda imtiyazlar elde etmiştir. Bu şekilde ABD bölgedeki potansiyel rakipleri olan Çin, Fransa, Almanya, Rusya ve hatta Japonya gibi devletlerin muhtemel açılımlarına Irak bağlamında engel olmuştur. (Fouskas, 2004, sf.20 ; www.energy.gov ; Hacısalihoğlu, www.jeopolitik.org).

“Blood and Oil” ve “Resource Wars” adlı kitapların yazarı olan Prof. Michael Klare *“Irak'ın kontrolü petrolün bir yakıt olarak değil, güç olarak kullanımı ile ilgilidir. Basra Körfezi'nin kontrolü, Avrupa'nın, Çin'in ve Japonya'nın kontrolü ile ilgilidir. Bu şekilde musluk ABD'nin elinde olacaktır”* şeklinde ki tespiti de bu durumu açıklamaktadır (Pamir, 2005, sf. 53).

8.5.2. Terörizmle Mücadele

Ortadoğu bölgesi kitle imha silahları edinmek isteyen, ABD ve Batı hedeflerine yönelik terör eylemleri gerçekleştiren örgütleri barındırmaktadır. Terörizm Ortadoğu'ya yönelik Amerikan askeri ve siyasi müdahalesini caydırmak için başvurulabilecek bir unsur olduğu her zaman dile getirilen bir olgudur. Global etkiler doğuran 11 Eylül 2001'de ki terör saldırısı, bu müdahaleye meşruiyet kazandırmak üzere çok iyi bir vasıta olarak kullanılmıştır (Yavuz, 2006, sf. 25).

Saddam Hüseyin'in El-Kaide ile bağlantılı olduğu iddiası ABD yönetimince dillendirilse de geçerliliği olmayan bir argümandır ve hiçbir

zaman ispat edilememiştir. Ayrıca bu iddianın dayanaksız olduğu da kabul gören bir husustur. Saddam Hüseyin'in Irak rejimi her şeyden önce laik bir rejim idi ve sürekli olarak ülkedeki dini grupları çökertmek için çalışmıştı. Eğer El-Kaide'ye söylendiği gibi destek verecek olsa idi, bu silahlar en başta kendisine karşı kullanılma riski mevcuttu (Ritter, Pitt, 2002, sf. 15).

Terörizme karşı askeri müdahale ile karşılık verilmesi gerektiğini savunanlara göre, ABD kendisini yok etmeyi hedefleyen ve onun küresel menfaatlerine karşı gelen, gerilla tarzını benimsemiş, terörü bir araç olarak kullanan düşmanlarına ile bir savaş halindedir. Bu durumda teröristler, eğer başka devletlerden yardım ve destek alıyorsa o devletler de aynı derece suçludurlar ve misillemeyi hak etmektedirler (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 33-34).

Özellikle son yıllarda sıkça gündeme gelen terörizme destek veren ülkeler veya terörist örgütler listelerinin oluşum süreçleri bu konuda verilebilecek en iyi örneklerden birisidir. ABD Dışişleri Bakanlığının 2001 yılında açıkladığı rapora göre terörizme destek veren ülkeler İran, Irak, Suriye, Libya, Küba, Kuzey Kore ve Sudan şeklinde açıklanmıştır (www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2000/2441.htm). Bu fikri benimseyenlerce Irak'ın genel olarak Filistin meselesi bağlamında teröre destek veren bir ülke olduğu ve terörle mücadele kapsamında müdahale edilmesi gerektiği fikri savunulmuştur.

ABD, menfaatlerine aykırı hareket eden devletlere karşı "*haydut devletler (rouge states)*" kavramını dünya siyasi literatürüne sokmuştur. Bu şekilde Amerikan çıkarlarının aksine davranış içine girme eğiliminde olan ülkelere ödeyecekleri bedeller gösterilip, caydırma düşüncesi güdülmüş ve Amerikan dış siyasetine meşruiyet kazandırılmak istenmiştir. ABD yönetimi, Afganistan-Irak-Suriye-İran-Kuzey Kore olarak formüle edilen bu despotik ülkelere demokrasi ve özgürlük ihraç edip, bu ülkelerin modern ve medeni dünyada yer almalarını sağlama peşinde olduğu iddiasındadır (Adem, 2004, sf.116).

8.5.3. Demokrasi İhracı

ABD'nin savaştan en büyük beklentilerinden biriside hiç kuşkusuz Irak'ta bir rejim değişikliği gerçekleştirmektir (Fouskas, 2004, sf. 17). Bush yönetiminin BOP kapsamında en çok dile getirdiği hususlardan birisi olan demokrasi ihracı, geçmiş dönemlerde ABD'nin bölgeye uyguladığı politikalarla çok da uyumlu değildir. Çünkü geçmişteki ABD başkanları dünyanın diğer bölgelerinden farklı olarak Ortadoğu'da demokrasinin yaygınlaşması gibi bir amaç gütmemişlerdi. Bu konuda izlenen genel politika hanedanlıklarla ve dikta rejimleri yönetilen bölge ülkelerinde ki yönetimlerin, Amerikan yanlısı siyasetlerini devam ettirdikleri sürece statükonun devamını sağlama şeklinde kendisini göstermiştir (Erkmen, ABD'nin Ortadoğu'da Değişim İhtiyacının Nedenleri, 2003, sf.99).

Ortadoğu'da demokrasinin yaygınlaşmasının bölgenin güvenlik sorununu çözeceği yada çözüme olumlu katkı sağlayacağı argümanı ABD politikalarına etkisi sınırlı olmuştur. Bunun en önemli nedeni demokratik seçim ve usullerin hakim olması halinde en azından kısa ve belki de orta vadede yönetime Amerikan ve Batı aleyhtarı kişi ve grupların geleceği ya da yönetimdekilerin bu tür grupları daha fazla dikkate almak zorunda kalacakları korkusudur (Ritter, Pitt, 2002, sf.16).

Ancak 11 Eylül'den sonra ABD yönetimi, bu ülkelerde ki mevcut sorunların demokrasi çerçevesinde çözülmedikleri takdirde uzun vadede Amerikan çıkarlarına zarar vereceği fikrine kapılmıştır. Bu kapsamda ortaya atılan BOP'un öne sürdüğü argümanlardan biriside, bölgede rejim değişikliklerine giderek demokrasiyi yaygınlaştırmak şeklindedir (Şükür, ABD'nin Irak ve Ortadoğu'yu Demokratikleştirme Politikası, 2003, sf.90-91).

Demokrasinin yerleşmesi ve özgür seçimlerin yapılması halinde seçilecek Arap liderlerinin ideolojik açıdan Amerikan aleyhtarı olmasalar bile ülkelerinin iç dengelerinden kaynaklanan nedenlerden ötürü, muhtemelen Amerikan çıkarlarının dışında davranış sergileyecekleri öne sürülebilir. Yani

bu liderlerin geçmiştekilere nazaran Filistin meselesinde İsrail karşıtı bir tutum benimsemeye devam edecekleri ve ülkelerinin milli kaynaklarını yani petrolü ve doğalgazı (Venezüella örneğinde olduğu gibi), kendi halklarının menfaatleri doğrultusunda ABD'nin istediğinden farklı olarak kullanmak isteyecekleri tahmin edilmektedir (Ritter, Pitt, 2002, sf. 16).

ABD'nin bu endişesinin yersiz olmadığı son yapılan Filistin seçimleri ile kendisini göstermiştir. ABD'de terör örgütleri listesinde bulunan Hamas iktidara gelmiştir. Ayrıca işgalden sonra Irak'ta Sünni kesimin yönetimden dışlanıp, Şiiilerin yönetimde büyük ölçüde söz sahibi olmaları, İran'ın bu ülkedeki etkisinin artmasına yol açmış ve ABD'nin hiç istemediği bir durum meydana gelmiştir. Bu gerçekler ise Bush yönetimini ve BOP'u, Ortadoğu'da ki demokratikleşme hedefi konusunda açmaza sürüklemektedir (Vurmay, Filistin Felaketin Eşiğinde, 2006, sf.4 ; Bulut, 2005, sf.7).

8.5.4. İsrail'in Bekasının Sağlanması

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında 11 Eylül sonrasında yaşanan gelişmeler, Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra yaşanan değişim ile karşılaştırıldığında ilkinin daha ağır bastığı ileri sürülebilir. Soğuk savaştan sonra statükoyu koruma şeklinde kendisini gösteren ABD'nin Ortadoğu siyaseti, 11 Eylül'den sonra komple bir dönüşüme uğramıştır. Bu süreç içerisinde hiç değişmeyen tek şey İsrail'in bekasının sağlanması konusunda Washington yönetiminin tutumu olmuştur (Kasım, 2003, sf. 135).

Filistin meselesinde barış sürecinin sonuçlanmaması halinde bölgenin çatışmaya olan eğiliminin artacağı ve teröre yol açan faktörlerin güçleneceği rahatlıkla söylenebilir. Bu nedenle caydırıcılık ve güç kullanımına duyulan ihtiyaçta artacaktır (Kuloğlu, Saklaya, 2004, sf.28).

ABD'nin Irak'a yönelik operasyonunun nedeninin sadece Saddam Hüseyin'i devirmek olmadığı açıktır. Teröre destek veren ülkeler listesinde yer alan Irak'ın Ortadoğu'da Filistin yanlısı, Anti-Amerikancı politikalarına son

verilmesi, ABD'nin ve İsrail'in güvenliğini gelecekte de garanti altına alma adına atılan bir adımdır (Yılmaz, Erkmen, 2001, sf. 66).

9. İKİNCİ KÖRFEZ HARBİ VE SONRASI

9.1. Savaştan Önceki Mevcut Durum

Birinci Körfez Savaşı sonrasında ABD’de yapılan Başkanlık seçimlerinde beklenmedik bir sonuç alınmış ve tarihte ilk defa savaş kazanmış bir başkan seçimleri kaybetmiştir. Washington’da gerçekleşen bu yönetim değişimi ile ABD’nin Irak politikası yeni bir mecraya girmiştir. Önceki Başkan Bill Clinton’ın Irak’a yönelik politikası başlıca üç vasıta ile yürütülmüştü. Bunlar;

9.1.1. Irak Muhalefeti

ABD Başkanı Bill Clinton döneminde Irak’a karşı yürütülen “*Çifte Çevreleme*” stratejisinin başarısızlığa uğraması, George W. Bush’un Başkan olması ile yerini bölgedeki hadiselerle daha doğrudan müdahil olan politikalara bırakmıştır. Uluslararası tecridin tek başına yeterli olmayacağı düşünülerek, Irak’la ilgili politikalarını bu ülkede mevcut muhalefetin yardımı ile yürütülmesine karar verilmiştir (Erkmen, ABD’nin Ortadoğu’da Değişim İhtiyacının Nedenleri, 2003, sf.107 ; Yılmaz, 2000, sf. 66).

Bu doğrultuda ABD yönetiminin 1998 yılında çıkardığı Irak’ı Kurtarma Yasası ile Irak muhalefetinin daha organize ve kurumsal olmasına çalışılmıştır (Yavuz, 2003, sf.415). Meydana gelen bu yeni durum Saddam Yönetimi ile başa çıkmayan Irak muhalefetinin umudunu artırmıştır. Bilhassa soğuk savaş döneminden kalma argümanlar kullanan Kürt gruplar bu dönem içerisinde sahip oldukları sosyalist söylemi bırakarak demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi kavramları daha çok kullanmaya başlamışlardır (Erkmen, İç Etkenler Açısından Irak’ın Geleceği, 2003, sf.18).

Muhalef gruplar ile ABD arasında 2001 yılından itibaren gerçekleştirilen görüşmeler artış göstermiştir. Londra’da düzenlenen ilk toplantılara Kürtleri

temsilen KDP, KYB, Şiileri temsilen İİDYK ve muhalif diğer unsurlar iştirak etmiştir. Zamanla toplantılara katılan grupların sayısı artış göstermiştir. Ahmet Çelebi ise zamanla muhalefetin önde gözükken ismi haline gelmiş ve Baas sonrası Irak'ta Saddam'ın halefi olarak lanse edilmeye başlanmıştır. (Bookmiller, 2004, sf.153).

Londra toplantılarının ardından alınan kararlarda kurulması planlanan yeni Irak'ın federal yapıda, demokratik ve çoğulcu olması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Kürt sorununun çözümü ve ülkenin normalleşmesi adı altında sürgündeki muhaliflerinin geri dönüşü gibi konular ise uzlaşmaya varılan diğer maddeler olmuştur. Toplantı sonunda kurulmasına karar verilen 65 kişilik İzleme ve Eşgüdüm Komitesi'ne 2'si ITC'den 1'i ise Türkmen İslami Hareketinden olmak üzere sadece 3 Türkmen girebilmiştir. Arapların ve Kürtlerin Irak'ta asli unsur sayılmalarının aksine Türkmenler azınlık statüsüne sokulmuştur. Bu nedenle ITC Türkmenleri dışlayan bu süreci tanımadığının ilan etmiştir (Şimşir, 2004, sf. 250).

2003 yılı içerisinde Kuzey Irak'ta iki toplantı daha yapılmış ve altı kişilik bir başkanlık konseyi oluşturulmuştur. Bu konseyde Barzani ve Talabani'de yer alırken hiç Türkmen üye konseye girememiştir (Erkmen, İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği, 2003, sf. 18). Toplantıların sonuç bildirisinde hangi nedenle olursa olsun Irak'a Türk askerinin müdahalede bulunulmasına karşı çıkmıştır (Şimşir, 2004, sf. 260). Ancak Saddam karşıtlığı hariç pek bir ortak yanları bulunmayan Irak muhalefetinin bu zoraki bir araya gelmesi Irak savaşına kadar ABD'nin istediği etkiyi sağlamamıştır (Erkmen, İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği, 2003, sf.13).

Washington sürecinden itibaren ve de Irak muhalefetini bir araya getirme toplantıları esnasında ABD yönetimi ile ilişkilerini geliştirme fırsatı bulan Kürt gruplar bu esnada birbirleri olan tarihi anlaşmazlıkları da giderme, daha doğrusu bir yana koyma fırsatı elde etmişlerdir (Yavuz, 2006, sf. 24). Yine bu dönem içerisinde 1996 yılında dağılan bölgesel Kürt parlamentosu 4 Ekim 2002 yılında tekrar toplanmıştır. Kürt gruplar siyasi birlikteliği

sağlamanın yanı sıra sahip oldukları büyük çaptaki peşmerge gücü sayesinde ABD'nin en önemli müttefikleri haline gelmiştir. Yine bu dönem içerisinde dile getirdikleri Federasyon taleplerini uluslararası düzeye taşıyıp legalleştirme fırsatı bulmuşlardır.

9.1.2. Ambargo ve Petrol Karşılığı Gıda Programı

BMGK'nin 6 Ağustos 1990'da almış olduğu 661 sayılı karar gereğince Irak'a uygulanan ekonomik ambargo oldukça kapsamlı ve uzun süreli olmuştur (Bostanoğlu, 1999, sf. 402-403). Uygulanan ambargo sonucunda temel gıda maddelerinin yokluğu ve ilaç sıkıntısı nedeniyle çocuk ölüm oranları çok yüksek rakamlara ulaşmıştır. UNICEF ve FAO'nun raporlarına göre, uygulanan ambargo yüzünden 500 bin çocuk hayatını kaybetmiştir. Birinci Körfez Savaşından sonraki dönemde Irak'lı çocukların %23'ü gelişme-büyüme bozukluğu gösterirken, çocuk ölümleri savaş öncesi döneme nazaran 5 kat artış göstermiştir. (www.un.org, 12 Kasım 2003). Ülkede su ve kanalizasyon alt yapısının büyük zarar görmesi sonucu, kolera, tifo, tifüs ve hepatit hastalıklarında büyük artış yaşanmıştır. Ülkedeki eğitim sistemi de yokluklardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Kısacası ambargo ülkenin sosyal ve ekonomik hayatını felç etmiştir (Arı, 2005, sf. 577-578).

Ambargo koşulların ağırlığından dolayı sivil halkın yaşadığı mağduriyeti azaltmak maksadı ile 1996 yılında alınan bir karar ile ambargonun koşulları hafifletilmiş ve alınan 986 sayılı karar gereğince petrol karşılığı gıda programı başlatılmıştır. Yürürlüğe giren "BM Petrol Karşılığı, İlaç ve İnsani İhtiyaç Maddeleri Programı (MOU)" gereğince Irak'a temel gıda maddelerini satın alabilmek maksadı ile her altı ayda bir 2 milyar dolar değerinde petrol satma hakkı tanınmıştır (Şükür, Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi, 2003, sf.392). Bu satıştan elde edilecek gelirin % 30'unun ise Körfez Savaşının tazminatı olarak kesilmesine karar verilmiştir. 1998 yılında 1153 sayılı kararla petrol satışının sınırı önce 5.256 milyar dolara çıkarılmış, ardından 1999 yılında 1284 no'lu kararla konulan satış sınırı kaldırılmıştır (www.un.org, 12 Kasım 2003 ; Arı, 2005, sf. 576).

9.1.3. Silah Denetimleri

Irak, İnan ile yaptığı savaş esnasında sık sık kimyasal silahlara başvurmuştu. Bu nedenle Kõrfez savaşı esnasında İsrail'e fırlatılan Scud füzelerine kimyasal başlık takılma ihtimali savaş boyunca dünya kamuoyunu meşgul eden konulardan birisi olmuştu. Savaştan sonra õnde gelen sorunlardan biriside Irak'ın sahip olduğu kitle imha silahlarının yok edilmesi ve yenilerinin üretilmesine engel olunmasıydı. Bu nedenle BMGK'dan çıkarılan 687 sayılı karar gereğince Irak'taki balistik füzeler de dahil olmak üzere kitle imha silahlarının denetimini ve imhasını õngõrmekteydi. Bu silahların imha ve denetimi BM Özel Komisyonu (UNSCOM) ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) sorumluluğuna verilmiştir (Pubantz, Moore, 2004, sf.90 ; Arı, 2005, sf.571-572).

Irak, alınmış olan bu denetim kararını 6 Nisan 1991'de kabul ettiğini BM'ye bildirmiştir. Ancak 31 Ekim 1998 tarihinde işbirliği yapmasına rağmen ülkesine uygulanan ambargonun kalkmamasını gerekçe göstererek UNSCOM ile daha fazla işbirliği yapmayacağını ilan etmiştir. Irak yönetiminin almış olduğu bu karar üzerine Amerikan ve İngiliz kuvvetleri 16 Aralık 1998 tarihinde Çõl Tilkisi adı verilen saldırıyı gerçekleştirmişler ancak Bağdat yönetimi UNSCOM' un Irak'a dönmesine izin vermeyeceği açıklamıştır. Çõl Tilkisi Operasyonu UNSCOM'un faaliyetlerini sona erdirmekle kalmamış, uçuşa yasak bölgelerin meşruiyetini de tartışmalı hale getirmiştir (Arı, 2005, sf. 574-575 ; Ritter, Pitt, 2002, sf.52).

13 Kasım 2002 tarihinde Irak tarafından kabul edilen BMGK 1441 sayılı kararı gereğince silah denetçileri 18 Kasım 2002'de Irak'taki denetimlerine tekrar başlamıştır. Irak, 7 Aralık 2002'de ülkede bulunan silahların envanterini BM'ye bildirmiştir. Silah Denetçilerinin 27 Ocak 2003'de yaptıkları çalışmaların sonucunu bildiren raporları sunmuşlardır. Yapılan araştırmalar neticesinde, herhangi bir kitle imha silahının varlığına dair bir bulguya rastlanamamıştır (Arı, 2005, sf.593).

Ocak 2001'de ABD'de yapılan başkanlık seçimlerinde Clinton yönetimi yerini W. Bush'a bırakmıştır. Bölgede giderek sertleşen ABD politikaları 11 Eylül 2001'de ki terörist saldırıların gerçekleşmesi ile yeni bir döneme girmiştir. 2001 yılında ABD yönetiminin terörle savaş kapsamında Afganistan'a yaptığı müdahalenin ardından bir sonraki hedef Irak olmuştur (Çelik, Gürtuna, 2005, sf. 33-34). Öne sürülen Önleyici Müdahale Doktrini kapsamında Saddam'ı devirmek isteyen ABD, Irak'ın kendisi ve bölge barışı için bir tehdit teşkil ettiğini iddia etmiştir. Bunun temeli olarak ise Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olması gösterilmiştir. Ancak BM silah denetçilerinin raporlarında savaştan önce bu tip bir bulguya yer verilmediği gibi, savaştan sonrada Irak'ta her hangi bir kitle imha silahı bulunamamıştır (Blank, 2004, sf.46).

9.2. İki Savaş Arasında ki Irak Türkmenleri

Soğuk savaş yıllarında Türkiye'nin uygulamış olduğu dış Türkler politikasında kapsamında Irak Türkmenlerine verilen destekte manevi desteğin ötesine geçmemiş ve somut bir şekle bürünmemiştir. Irak yönetiminin sekiz sene süren İran'la savaş, Körfez Harbi ve uluslararası tecrit ve bu dönemlerde geçirdiği bütün sıkıntılara rağmen, Iraklı Türkmenlere uygulanan baskı, asimilasyon, toplu tutuklamalar, yargısız infaz ve toplu katliamlar devam etmiştir. Körfez savaşından sonra Kuzeydeki Kürt ayaklanmasını bastıran Irak Ordusu'nun 28 Mart 1991 günü Altunköprü'de 87 Türkmeni kurşuna dizerek öldürmeleri Körfez krizindeki hengameden dolayı yeteri ölçüde dikkat çekmemiştir (Aslan, 1996, sf.219).

Ancak Birinci Körfez savaşı sonrası Irak'ın kuzeyinde meydana gelen otorite boşluğu ve o zamana kadar Irak Türkmenlerinin maruz kaldığı baskılar nedeniyle Türkiye, bölgede yaşayan Türkmenlere fiili destek vermeye başlamıştır. Türkmenleri temsil etmesi için kurulan ilk örgütlerden Irak Milli Türkmen Partisi 1991 yılında Ankara'da kurulmuştur. Bu tarihten sonra Türkmen toplumuna yönelik siyaset yapan birkaç parti daha kurulmuş, ancak

bu partiler arasında eş güdümlü bir çalışma sağlamak mümkün olmamıştır (Hasan, 2004, sf.33).

Irak Türkmenlerinin arasında siyasi bir birlikteliğin olmaması ve Türkiye'nin Türkmen siyasetinin taşıdığı en büyük handikaplardan birisi olmuştur. Türkiye, bu handikapa bir son verebilmek için bütün parti liderlerini bir araya getirmek için gayret göstermiştir. Bu kapsamda 24 Nisan 1995'te Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi, Türkmen Bağımsızlar Hareketi, Türkmen Kardeşlik Ocağı, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği gibi oluşumların tek çatı altında toplanması ile Irak Türkmen Cephesi (ITC) kurulmuştur. Bu durum Türkiye'nin Türkmenlere verdiği desteğin sosyal ve kültürel boyuttan, siyasi boyuta geçmesinin de miladını oluşturmaktadır (www.kerkuk.net).

Kurulan bu yeni partinin saptadığı hedefler Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, demokratik bir sistemin tesisi ve bu kapsamda Türkmenlerin ve diğer milletlerin meşru haklarına kavuşması, tüm etnik, mezhebi ve dini azınlıklar arasında eşitliğin sağlanması, siyasi ve idari yapının eşit haklar ilkesi esaslarına göre düzenlenmesi olmuştur (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf.51).

Birinci Körfez Savaşından sonra Kuzeyde kurulan Güvenlik Bölgesi'nin tesisinde 36. paralelin baz alınması nedeniyle iki parçaya bölünmüşlerdir. 36. paralelin güneyinde kalan ve Türkmenlerin çoğunluğunun yaşadığı bölge Saddam yönetiminde kalmış, paralelin Kuzeyinde ise uluslararası toplumun desteği ile kurulmaya çalışılan Kürt bölgesel yönetiminin idaresine bırakılmışlardır (Saatçi, 2001, sf.8; Nakip,1998, sf.88).

Körfez savaşının hitamında düzenlenen Huzur Operasyonu çerçevesinde, Kuzey Irak'taki güvenlik alanının sınırları çizilirken Musul ve Kerkük şehirleri Batılı ülkelerin değil, bizzat Türk Dışişleri Bakanlığı'nın ısrarlı baskıları ile güvenli bölgenin dışında tutulmuştur. Türk Dışişleri Bakanlığının bu yaklaşımının arkasındaki temel düşünce; "*Eğer Musul ve*

Kerkük gibi petrol bölgeleri güvenli bölgeye dahil olursa zamanla bağımsız bir Kürt devletine dönüşme ihtimali olan bu bölgede kendiliğinden, bu devletin bir parçası haline gelir.” Ayrıca o dönemde silahlı bir teşkilata sahip olmayan ve kendi aralarında güçlü bir örgütlenmeye gidememiş olan Türkmenlerin, yarım asırlık güçlü örgütlere, silahlı peşmergelere ve uluslararası desteğe sahip Kürt gruplar karşısında şanslarının olmadığı düşüncesi, Musul ve Kerkük’ün Saddam yönetiminde kalmasının daha iyi olacağı fikrinin kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylelikle sayıları 2.5 milyon civarında olan Irak Türkmenlerinin ancak Erbil kent nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan 200.000-250.000’i hariç güvenli bölgenin dışında kalmıştır. (Özdağ, 1999, sf. 162-163).

Kürt Parlamentosu’nun 1992 yılında kurulması ile gerçekleştirilen seçimlere Irak Milli Türkmen Partisi iştirak etmemiştir. Bu tutumun bağımsız devlet kurma peşinde olan Kürtlerin politikalarına meşruiyet kazandırmama adına doğru olduğu söylenebilir. Türkiye ve Türkmen toplumu her fırsatta Irak’ın toprak bütünlüğüne vurgu yapmıştır (Hasan, Irak Türkmenlerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları, 2005, sf.46).

1996 yılı Ağustos ayında KDP’nin çağrısı üzerine güvenli bölgeye giren Irak ordusu, Talabani kuvvetlerine saldırarak Erbil şehrini ele geçirmiş, bu esnada bazı yerel güçlerin ihbarı sonucunda gerçekleşen baskınlarda, Türkmenlere yönelik yayın yapan radyo, televizyon, gazete ve diğer kuruluşlar tahrip edilmiştir. Ayrıca şehirdeki Türkmenlerin ileri gelenlerinden 50 kişi tutuklanıp Saddam tarafından idare edilen güney bölgelere götürülmüştür. Tutuklanan Türkmenlerin çoğu, Iraklı askerler tarafından kurşuna dizilmiş diğerlerinden ise bir haber almak mümkün olmamıştır (Kerkük, 1999, sf. 9).

Türkiye’nin Kuzey Irak’a yönelik ilgisi sürekli olarak artmış özellikle eğitim ve kültürel alanda yatırımlar yapılmıştır. Güvenli bölgede yer alan ve Türkmenlerin en yoğun olduğu il olan Erbil’de 11 ilkokul, 5 ortaokul ve 1 lisenin açılışı yapılmış, ayrıca Türkçe yayın yapan televizyon ve radyo

istasyonları kurulmuştur. 1996 yılında KDP Erbil'i ele geçirdiğinde bu okulları kapattıysa da Türkiye'nin baskısı üzerine geri açmak zorunda kalmıştır. (Hasan, 2004, sf. 34).

Ancak KDP yönetiminin bu kurumlara baskısı sonra ki dönemlerde de değişik şekillerde sürmüştür. Türkiye Türkçesi ile ve de Irak devletinin resmî dili olan Arapça ile eğitim yapan okullara, yerel idare tarafından haftada 4 saat Kürtçe eğitim verilmesini de zorunlu hale getirilmiştir. Yani bir Türkmen öğrencisi Türkçe, Arapça ve Kürtçe eğitimi aynı anda görmek zorunda bırakılmıştır. Türkmen okullarında da yerel yönetimin bayrağı çekilmiş ve Kürt marşı söyleme zorunluluğu getirilmiştir. Türkmenlere ait yayın kuruluşlarında Kürtçe yayın yapma zorunluluğu getirilmiştir (Hasan, 2004, sf. 43).

10-11 Ağustos 1998 tarihinde 3000 civarında KDP Peşmergesi Irak Türkmen Cephesi'ne ait 16 adet kurum, kuruluş ve büroya silahlı saldırıda bulunmuş, binaları işgal ve halka yağma ettirmiştir. Bu saldırılar esnasında 86 Türkmen güvenlik personelini tutuklamıştır. 10 Mayıs 2000'de, KDP'liler Türkmen Talebe Birliği binasını işgal etmişlerdir. Binada bulunan koruma görevlileri tutuklanarak hapse atılmıştır. Ayrıca KDP, Erbil'de bulunan bina sahiplerini tehdit ederek, Türkmen kuruluşlarına binalarını kiralamamaları için tehdit edilmişlerdir. Türkmen Talebe Birliği'nin bu olaydan sonra kiraladığı 3 bina da KDP tarafından işgal ve yağma edilmiştir. 2000 yılının 11-12 Temmuz gecesi KDP peşmergeleri, ağır silahlarla ITC binasına saldırmışlar ve iki koruma görevlisini öldürmüşlerdir.

Yapılan bu saldırıların nedenlerinden birisi bölgede faaliyetlerini yoğunlaştıran ITC'nin, gelecek dönemlerde KDP'ye rakip olma ihtimaline karşı bu partinin sindirme amaçlı bir tutum benimsemesidir. Kürt gruplar Türkmenleri yanlarına çekebilmek için onlara cazip fırsatlar sunmuş olsalar başarılı olamamışlardır. Türkmenleri bölücülük yapmakla ve dış güçlerin (yani Türkiye'nin) aracısı olmakla suçlamışlardır. Baskı politikalarının bir devamı olarak ITC'ye Erbil'den çıkmaları konusunda tehdit etmişlerdir (Ketene, 2002, sf.108).

Bu dönemde Türkmenler maruz kaldıkları haksızlıkların karşısında Türkiye'nin desteğini tam anlamıyla görememişlerdir. Bunun başlıca iki sebebi olduğunu söyleyebiliriz: Bağımsızlık yolunda sürekli olarak kazanımlar elde eden Kürt gruplar karşısında Bağdat rejimi ile mevcut ilişkileri düzeltme isteği ve terörle mücadele kapsamında Kuzey Irak'ta Kürt gruplarla iyi ilişki kurma ihtiyacı (Olson, 2005, sf.101).

Türkiye, Irak'ta olası bir rejim değişikliğine devlet yapısında meydana getirmesi muhtemel değişikliklerden ötürü soğuk bakmıştır. Saddam rejimine karşı bir hoşnutsuzluk duyulsa da Irak'ın geçireceği bir sarsıntının sonuçlarının Türkiye'yi de etkilemesinden endişe edilmiştir. Irak'ın bugünkü yapısı ve bu ülkedeki yeni güç odaklarının Türkiye'ye karşı tutumları bu endişenin yersiz olmadığını göstermiştir. Ankara'nın Irak politikası üstü kapalı bir biçimde Saddam yönetimine karşı çıkmamayı getirmiş veya daha belirgin bir biçimde "Kürt Federasyonu"na karşı çıkma şeklinde olmuştur. Bu yüzden Ankara, geçmiş dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de Irak'ta ki Türkmenlere gerektiği ölçüde yardımcı olamamıştır (Aras, 2004, 163-166).

Ancak Türkiye'nin bölgede yapmış olduğu en büyük hatayı Prof.Dr. Ümit Özdağ şu şekilde dile getirmektedir; *"Kuzey Irak gibi, politikanın silahla yapıldığı bir coğrafyada Türkmen hareketinin hala silahlı bir hareket haline gelememesinde Türkiye'nin hatası olduğu şüphe edilemeyecek bir gerçektir"* (Özdağ, 1999, sf.231).

9.3. Türkiye'nin Tutumu

2003 yılına girildiğinde Türkiye ve ABD'nin Irak politikalarında ciddi farklılıklar olduğu ve iki ülkenin çıkarlarının bölgede uyuşmadığı iyice ortaya çıkmıştır. 2003 yılının başlarında Türkiye, Bağdat'la olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış. Mart ayı içerisinde Türk-Irak heyetleri Bağdat'da ekonomik konular üzerinde ikili görüşmeler düzenlemiştir. Türkiye bölgede daha güçlü bir Irak'a ihtiyaç olduğunu sürekli vurgularken, ABD yönetimi

ısrarla Irak'ın bölge için önde gelen tehditlerden birisi olduğunu öne sürmeye devam etmiştir (Bilgi, 2003, sf. 228 ; Bostanoğlu, 1999, sf.415).

Afganistan'a yapılan müdahalenin sona ermesi ve bu ülkede Taliban yönetiminin devrilip Hamid Karzai Başkanlığında Batı yanlısı bir rejim kurulması ile beraber Irak meselesi dünya gündeminin ilk sırasına yerleşmiştir. Afganistan'ın hemen ardından Bush yönetimi, elinde kitle imha silahlarının bulunduğu ve terörizme destek verdiği gerekçesi ile Irak'a müdahale kararı almıştır. Savaşın meşru zeminde gerçekleşmesi için ihtiyaç duyduğu BM kararını ise BMGK'ne üye olan Rusya, Çin ve Fransa'nın muhalefeti nedeniyle aldırnamamıştır. Bu aşamada İngiltere başta olmak üzere bazı devletler ABD'ye destek vermiştir (Freedman, 2004, sf.65).

Türkiye bu dönemde Kuzeyden ikinci cepheyi açmak isteyen ABD yönetiminin yoğun baskısına maruz kalmıştır. ABD yönetimi ile Türkiye arasında askeri, siyasi ve ekonomik konularda uzun süren müzakereler yapılmıştır. Görüşmelerin uzun sürmesi ve savaşın çıkmasını istemeyen Türkiye'nin ABD'yi oyalaması üzerine Amerikan basınında Türkiye aleyhtarı çok sayıda yayın çıkmış, özellikle ekonomik konularda sürdürülen görüşmeler ön plana çıkarılarak, istismar edilmiştir. Birinci Körfez savaşı sonunda büyük bir ekonomik zarara uğrayan Türkiye bu defa sağlam ekonomik garantileri ABD yönetiminden talep etmiştir (Aras, 2004, sf.171). Bu dönem içerisinde Amerikan askerlerinin Güneydoğu Anadolu'da konuşlanma ihtimali büyük bir rahatsızlığa yol açmıştır. Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Türkmenlerin siyasi haklarının verilmesi konusunda istediği garantileri ABD'den alamamıştır (Torun, 2005, sf.251). Yapılan bu görüşmelerde ABD'nin Kürt grupların Musul ve Kerkük'e girmemesini taahhüt etmesinden başka, Türkiye'nin talep ettiği başta Irak Türkmenleri olmak üzere hiçbir konuda somut bir güvence bulunmamakta idi (Şimşir, 2004, sf. 256).

Gerçekleştirilen uzun müzakereler neticesinde, Türk askerinin Kuzey Irak'a gönderilip savaşa dahil olmamızı ve de Türk hava sahasının müttefik güçlerce kullanılmasına dair, yabancı askeri personelin Türkiye'de

konuşlanmasını da içeren tezkere 1 Mart 2003'de TBMM'nde oylanmış, ancak reddedilmiştir. Bu ise Türk-ABD ilişkilerine büyük bir darbe vurmuştur (Yavuz, 2006, sf.26). Hatta savaştan sonra 4 Temmuz 2003'de Süleymaniye'de meydana gelen Çuval olayının tezkerenin reddine karşı bir misilleme olduğuna dair yorumlar yapılmıştır (Eslen, Ünal, 2006, sf. 86 ; Akgün, 2005, sf.20).

Aynı dönem içerisinde Kürt grupları en çok endişelendiren ihtimal Türkiye'nin bölgeye yapacağı bir müdahaleye ABD'nin izin vermesi olmuştur (Fouskas, 2004, sf. 20). Kürt gruplar bu ihtimali engelleyebilmek için her yolu denemişlerdir. Bu kapsamda Türkiye'yi tehdit etmekten de çekinmemişlerdir. KDP sözcüsü Hoşyar Zebari 23 Şubat 2003 tarihinde düzenlemiş olduğu basın toplantısında, bağımsız bir Kürt devleti kurma düşüncesinde olmadıklarını belirterek, *"Türk askerlerinin zorla Kuzey Irak'a girmeleri durumunda Kürtlerle aralarında kontrolsüz çatışmalar çıkabileceğini"* şeklinde ki beyanı dikkat çekicidir. (Yavuz, 2003, sf.430). Mesut Barzani savaştan sonra yaptığı bir açıklamada *"Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmemesi karşılığında bizde Kerkük ve Musul'a girmeme önünde ABD ile anlaşmaya varmıştık"* demiştir (Hasan, 2004, sf.38).

Türkiye'nin bu dönemde çok hassas olduğu Irak konusunda izlediği politikalarda başlıca üç temel hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar (Oran, 2001, sf. 268);

- Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması (yani, bir Kürt devletinin kurulmasının önlenmesi)

- Bölgedeki Türkmenlerin siyasi haklarının korunması, yeniden yapılandırılacak olan Irak'ta, geçmişte ki gibi baskıya maruz kalmalarının önlenmesi.

- Türkiye'nin meşru güvenlik endişesinin gözetilmesi (yani, Irak'ın Kuzeyinde kampları bulunan PKK'nın terör saldırılarının önlenmesi)

Türkiye'nin bu hedeflerini ve yaptıklarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür ;

a. Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunması :

Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyine yönelik politikasının en önde gelen stratejik amacı, burada bir Kürt devletinin kurulmasını önlemeye yönelik olmuştur. Çünkü milli bir Kürt devletinin kurulmasının, uzun vadede Türkiye 'de yaşayan Kürt kökenliler için kötü bir örnek teşkil edebileceği gibi, böyle bir devletin PKK terör örgütüne de destek sağlama ihtimali mevcuttur (Aras, 2004, sf.164). Aynı şekilde bu devletin kurulmasının İran ve Suriye gibi Kürt nüfusun yoğun olduğu ülkelerde karışıklık çıkmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir. Bu durumun ise bölge barışına ve istikrara katkı sağlamayacağı açıktır. Bağımsız Kürt devletinin diğer üç ülkedeki Kürtleri kendisine katmaya kalkışabileceği ve "*Pan-Kürdizm*"e yol açabileceği Türkiye'nin başlıca endişelerinden olmuştur (Özkan, 2003, sf.9-11).

Birinci Körfez savaşının hitamında 36. enlemin kuzeyinde Irak Ordusunun etkisiz hale getirilmesi Kürt liderlerde ki Saddam korkusunu bir nebze önlemiş ve onları Bağdat'a karşı cesaretlendirmiştir. Ayrıca savaştan sonra tüm dünyanın ilgisine mahzar olan Irak Kürtleri uluslararası korumaya alınmış, BM ve NGO'ların yoğun katkıları ile Kürt hareketi en aktif dönemini yaşamaya başlamıştır. Ayrıca "*zalim*" Saddam yönetimi karşısında, "*mazlum ve mağdur*" konumunda olmaları yaptıkları her türlü siyasi eylemde haklı görünmeleri gibi bir netice vermiştir. Irak'ın egemen bir ülke olduğu ve en nihayetinde sorunun bir ülkenin iç işlerine karışma anlamına geldiği gündeme hiç gelmemiştir (Akfırat, 2004, sf. 26).

Kuzey Irak'ta ABD'nin himayesi altında sürdürülen siyasi, askeri ve ekonomik faaliyetlerle, bağımsız Kürdistan hedefini ve onun nihai sınırlarını üç aşamalı olarak gerçekleştirmek istenmektedir. Bunlar ;

(1) Federe Kürdistan Devletinin kurulması (Savaştan sonra düzenlenen Irak anayasası ile bu hedef gerçekleşmiştir).

(2) Federe Kürt Devleti'nin bağımsızlığını elde etmesi (Türkiye'nin ve bölgenin bu yeni devletin kendileri için tehdit oluşturmadığı konusunda ikna edilmesi),

(3) Bağımsız Kürdistan'ın tabi sınırlarına ulaşması. Yani Türkiye'deki, İran'daki ve Suriye'deki Kürtleri de içine alacak biçimde genişleyip, birleşik Kürdistan'ın kurulması.

b. Bölgedeki Türkmen Varlığının ve Haklarının Korunması :

Türkiye'nin Irak'a yönelik sürdürdüğü politikasının ikinci ana hedefi Türkmen varlığının ve haklarının korunmasıdır. Türkiye uzun bir süre boyunca ilgi göstermediği Irak Türkmenleri'ne, Birinci Körfez Savaşı sonrasında ilgi göstermeye ve sorunları ile ilgilenmeye başlamıştır. Türkmenlerin nüfusu Irak devletinin sürdürdüğü asimilasyon politikaları doğrultusunda sürekli olarak gizli tutulmuş ve de haklarında gerçeği yansıtmayan rakamlar ortaya atılmıştır (Kazancı, Kerkük Sorunu Isınıyor, 2007, sf.18). Türkmenlerin Araplar ve Kürtler gibi Irak'ın asli unsurlarından birisi olduğunun kabul edilmesi gerektiğini istemiştir. Irak'ın 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmak için cemiyete vermiş olduğu memandum da, bu üç topluluk ülkenin asli unsurları olarak sayılmış olması Türkiye'nin bu konuda ki talebinin hukuki gerekçesini teşkil etmektedir (Hasan, 2004, sf. 39 ; Hasan, 2005, Irak Türkmenlerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları sf.47).

Türkiye 2003 yılında ki müdahaleden önce Kuzey Irak'ta ki problemin Kürt sorunundan ibaret olmadığını her platformda dile getirmiştir. Irak'ın geleceği veya yeniden şekillenmesi konusunda aranan çözümlerde Türkmenler başta olmak üzere bölgede yaşayan diğer halkların görüşlerine de başvurulması gerektiğini sık sık vurgulamıştır (Aras, 2004, sf. 172). Bu durumu göz ardı etmenin Irak'ta adil bir çözüm getirmeyeceği gibi bölgede

arzu edilen istikrar ve sükunun sağlanmasını da engelleyeceği ABD başta olmak üzere uluslararası platformlarda öne sürülmüştür.

Bölgede güçlü bir Türkmen varlığının bulunması, muhtemel bir Kürt Devleti kurulmasının önünde caydırıcı bir rol oynayacaktır. Esasında da Türkiye'nin birdenbire Irak Türkmenleri'ne gösterdiği bu ilginin altında da bölgedeki Kürtlerin artan gücü olmuştur. Türkiye'nin Irak Türkmenlerine olan ilgisi ve ITC ile olan ilişkileri Türkmenlerin bölgede Türkiye'nin beşinci kolu gibi görülmesine neden olmuştur ki, bu da Türkmen toplumunun aleyhine olan bir durumdur (Hasan, Kuzey Irak Medyasında Türkiye'nin Görüntüsü, 2003, sf. 298-303 ; Yılmaz, 2006, sf. 87).

c. Türkiye'nin Meşru Güvenlik Endişesi :

Türkiye'nin sahip olduğu güvenlik kaygılarının temelinde uzun bir süredir maruz kaldığı PKK terörü yatmaktadır. Birinci Körfez Savaşının sonunda Kuzey Irak'ta ki istikrarın bozulması ile burada kamplar kurma imkanını elde eden, Irak ordusunun bıraktığı silahlar ile gücünü artıran terör örgütü, 1990'lı yılların başında Türkiye'yi oldukça sıkıntıya sokmuştur. Aynı tehlikenin tekrar meydana gelmesi ise, Türkiye'yi endişelendiren belli başlı meselelerden birisi olmuştur. Bu nedenle bölgedeki PKK varlığını sona erdirmek ve terör örgütünün işine yarayan iktidar boşluğuna engel olmak, Türkiye'nin öncelikli hedeflerden olmuştur (Aras, 2004, sf.166).

Ayrıca 1988 yılında Irak ordusunun gerçekleştirdiği Enfal Operasyonu'nda ve 1991 Körfez Krizi sonrasında ülke sınırlarına yığılan sığınmacıların neden olduğu problemlerin tekrar yaşanma ihtimali Türkiye'nin önde gelen güvenlik endişelerinden birisi idi. Olası bir göçü önlemek maksadı ile Irak sınırından 20 km içeriye girilip güvenlik kuşağı tesis edilmesi fikri bu dönemde gündeme gelmiştir. Ancak savaş esnasında, Koalisyon güçlerinin Saddam'ı devirmesi ve de savaşın kısa sürmesi ile geçmişte meydana gelen göç hadisesi tekrar yaşanmamıştır (Yavuz, 2003, sf.437).

9.4. Savaş Sonrası Ortaya Çıkan Siyasi Manzara

ABD Başkanı George Bush'un 18 Mart tarihinde yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, Saddam Hüseyin ve oğullarına Irak'ı terk etmeleri için 48 saatlik bir süre tanıdığını, aksi takdirde belirlenecek bir zamanda askeri hareketin başlayacağını bildirmiştir. Saddam yönetimi ise bu ültimatomu reddettiğini duyurmuştur (Yavuz, 2003, sf.431).

Irak'a tanınan iki günlük sürenin ardından 20 Mart 2003 tarihinde İkinci Körfez Savaşı başlamış ve 9 Nisan 2003 tarihinde, Bağdat'ın ele geçirilmesi ile sona ermiştir. Bu savaş esnasında Umm-Kasr ve Nasiriye'de meydana gelen direniş hariç, Iraklıların ciddi bir direniş yaptığını söylemek zordur. Irak halkı ABD işgalini 35 yıldır iktidarını sürdüren Saddam Hüseyin rejiminin baskısından kurtulma fırsatı olarak görmüş ancak iddia edildiği gibi (Kuzey Irak hariç) Amerikan işgalini çiçeklerle de karşılamamışlardır (Çelik, Görtuna, 2005, sf. 48 ; Dilek, 2005, sf. 13).

Irak rejimini devirmek maksadı ile savaş çıkartılması, ABD yönetimlerinin şiddet yoluyla yapılan siyasi değişimlere karşı çıktığı argümanını geçersiz hale getirmiştir (Khalilzad, Mayıs 1998, www.rand.org). Ayrıca benzer bir şekilde BM'nin kuruluş sözleşmesi bir rejimin diğer bir rejimi güç kullanarak değiştirmesi anlayışını kesinlikle reddetmektedir. BM Genel Sekreteri'nin de böyle bir savaşın hiçbir meşruiyeti olmadığı şeklinde ki görüşleri oldukça yerindedir (Adem, 2004, sf.112).

1 Mayıs 2003 tarihinde ABD Başkanı George W.Bush, Abraham Lincoln uçak gemisinde düzenlenen bir törende Irak'ta çatışmaların artık resmen sona erdiğini açıklamış ve artık Irak'ın özgürlüğe kavuştuğunu ilan etmiş ve devrik lider Saddam Hüseyin 14 Aralık tarihinde Koalisyon güçlerince yakalanmıştır (Yavuz, 2006, sf.26 ; www.hurriyetim.com.tr, 14 Aralık 2003). Yönetimin Iraklılara devri planı çerçevesinde Geçici Irak Anayasası 8 Mart 2004 tarihinde imzalanmıştır. Buna istinaden 28 Haziran'da işgal güçleri ile yönetimin devir tesliminin gerçekleştirilmesi ve kurulacak olan hükümet

tarafından daimi Irak Anayasası'nın hazırlaması kararlaştırılmıştır (Kazancı, 2005, sf. 13).

Savaşın sona ermesi ile Irak topraklarına hâkim olan ABD yetkilileri Irak'ta kitle imha silahları olduğunu ispat edememişlerdir (Gaffney, 2004, 138). Irak'ta kitle imha silahları bulunduğu istihbaratının yanlış olduğu bizzat ABD Başkanı George W. Bush tarafından itiraf edilmek zorunda kalınmış ve uzunca bir süre BM silah denetçilerinin Irak'ta denetim yapmalarına izin verilmemiştir. ABD'nin savaşa gerekçe gösterdiği bu silahları bulamadığını resmi anlamda açıklaması uluslararası hukuk açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca Irak yönetiminin El-Kaide ile bağlantılı olduğu yolunda ki argümanların hiçbirisi de ispat edilememiştir. Savaşın meşru bir gerekçesinin olmadığı açıktır (Freedman, 2004, sf. 65 ; Arı, 2005, sf.597). Irak'ın işgalinin meşrulaştırmak için ortaya atılan tüm bu iddiaların geçersiz çıkması, ABD veya onun müttefiklerine yönelik bir tehdidin söz konusu olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Irak savaşı, harbi ancak nefsi müdafaa durumunda meşru kabul eden uluslararası hukuku açık bir şekilde çiğnemiştir (Adem, 2004, sf.113).

Savaştan hemen sonra başlayan kaos ortamı hakkında BM'in baş silah denetçisi Hans Blix, ABD işgalinin tam bir başarısızlık örneği olduğunu iddia ederek, Irak'ın Saddam döneminden daha kötü bir durumda olduğunu söylemiştir. Kendisinin yine Washington yönetiminin hatalı politikaları hakkında yaptığı tespitler şu şekildedir; *"Irak tam bir fiyasko. Amerikalılar çıksa bir bela, çıkmasa ayrı bir bela. Çıkarlarsa Irak'ın iç savaşa sürüklenme riski var. Kalırlarsa ABD'nin Irak'ı istikrara kavuşturma yeteneği yok. Hiç savaş olmasa idi Irak'ın durumu bundan daha iyi olurdu"* (Dilek, 2005, sf. 13)

ABD yönetimi savaşın sona ermesi ile birlikte siyasi, idari, ekonomik ve askeri alanda Irak'ın yeniden yapılandırılması çalışmalarına başlamış ve bu faaliyetler 28 Haziran 2004 tarihindeki egemenliğin devri süresine kadar devam etmiştir. Yeniden yapılandırma süreci içerisinde siyasi yapının etnik ve dini temellere dayandırılması, ülkede zamanla kutuplaşmalara neden

olmuş ve siyasi birliktelik kalıcı bir surette zayıf düşmüştür (Dilek, Etnik ve Dinsel Kabine, 2006,sf.4-5). Savaşın sona ermesi ile Irak'ın geleceği ile ilgili cevaplanması gereken şu sorular sorulmaya başlanmıştır;

- Irak'ın yeniden yapılandırılmasında BM'nin rolü ne olmalıdır,
- Yeni Irak' ta nasıl bir sistem kurulmalı,
- Koalisyon güçlerinin askeri idaresinin süresi,
- Mahalli idarelerin nasıl kurulacağı ve
- Irak'ın yeniden inşası ve bunda hangi ülkelerin rol oynayacağı.

Harekat öncesi ABD ve İngiltere'ye gerekli desteği vermeyen BM, Genel sekreteri Kofi Annan, geçiş hükümetinin meşruluğunun BM'ye bağlı olduğunu belirtmiş, Fransa Cumhurbaşkanı Chiraq'da harekatın sona erdiği dönemde, Irak'ın yeniden yapılandırılması çalışmalarında BM'nin merkezi bir rol oynaması gerektiğini dile getirmiştir (Yavuz, 2003, sf. 446).

Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda 10 Aralık 2003'de Amerika Savunma Bakanlığı'nın yapmış olduğu açıklama referans olarak kabul edilebilir. Yapılan açıklamada; Irak'ın işgaline karşı çıkan ülkelerin firmalarının, ülkenin yeniden yapılandırılması kapsamında açılacak ihalelere katılmalarına izin verilmeyeceği net bir şekilde vurgulanmıştır (www.ntvmsnbc.com, 11 Aralık 2003).

Irak'ın yeniden yapılanmasıyla ilgili Uluslararası Kalkınma Ajansı yöneticilerinden Timothy Beans'in Wall Street Journal gazetesine yaptığı açıklamada, "*Savaş koşullarında piyasaya çıkararak 4-5 ay boyunca en iyi teklifi verecek firmayı arayamıyorsunuz. Uluslararası Kalkınma Ajansı bu nedenle öncede belirlenmiş çok az sayıda firmayla temasa geçti ve bu iş,*

daha savaş kararı alınmadan Ocak ayı başlarında yapıldı” demektedir. Bu açıklama ile Irak'ın yeniden yapılandırılmasında kimin hangi rolü üstleneceğinin savaştan önce planlandığı anlaşılmaktadır (Taşkun, 2004, sf. 407).

ABD'nin girişimleri ile BM Güvenlik Konseyi, 6 Ekim 2003 tarihinde 1511 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu karara göre Irak devletinin bağımsızlığının altı çizilmiş, Irak halkının kendi siyasi geleceklerini özgürce belirleme ve kendi doğal kaynaklarını kontrol hakkı tekrar dile getirilmiştir. Irak halkının isteklerini yerine getirmek için bir anayasa taslağı hazırlanmasının önemine vurgu yapılmış ve Irak'ta ki şiddet olayları kınanmıştır (Freedman, 2004, sf.65). Alınmış olan bu kararla savaşa destek vermeyen BM Irak'ta meydana gelen yeni durumu kabullendiği resmi olarak ortaya çıkmış, bir nevi ABD işgali meşruiyet kazanmıştır. Bunun ardından Irak'la savaşa karşı çıkan çeşitli ülkelerin Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecine iştirak etmesi sağlanmıştır. (Adem, 2004, sf.113 ; El-Acemi, www.ulusalstrateji.com)

İşgalin arkasından gelen süreç hem işgalciler için hem de Irak halkı için savaştan daha zorlu geçmektedir. Problemlerin temel nedeni, Irak'ın sahip olduğu demografik yapıdan kaynaklanmaktadır. Ülkenin etnik ve mezhepsel yapısında fiili olarak mevcut olan Kuzey, Orta ve Güney olarak üç farklı kesimin mevcudiyeti ve bu kesimlerin birbirleri ile olan tarihi sorunları giderek içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Birçok ırk ve dini mezhebin farklı davranış, inanç ve beklentilerinin meydana getirdiği karmaşa, ülkeyi bir kaosa sürüklemiştir. Ayrıca işgal yönetiminin ülke halkını “Iraklılar” olarak değil Sünniler, Şiiler ve Kürtler olarak görüp, bu temelde muhatap alması ülkenin istikrar bulamamasının başlıca nedenlerindedir (Yaseen, 2006, sf.17).

Bu kaosu daha da radikalleştiren bir faktörde ülkede ki esas politika belirleyici unsur olan ABD'nin Irak siyasetidir. ABD daha savaş başlamadan önce Iraklı muhalifleri bir araya getirdiğinde, Kürt gruplar kendilerinin en büyük destekçisi olmuştu. Irak kurulduğundan beri çıkardıkları isyanların

sonu gelmeyen, geçen zaman içerisinde sürekli olarak Irak'ın düşmanları ile işbirliği yapan Iraklı Kürt gruplar bu savaşta da Bağdat'ın düşmanlarının yanında yer almışlardır. Savaş süresince ve sonrasında Kürt grupların yaşadığı bölgelerde işgale karşı hiçbir direniş meydana gelmemiş, bölge yönetimince ABD kuvvetlerine her türlü destek sağlanmıştır (Hasan, 2004, sf.38).

Iraklı muhalefetinin içerisinde Şii partilerde yer alsa da, bu partilerin ABD ile ilişkileri sınırlı ölçüde olmuştur. Şii grupların aynı zamanda İran'la da mevcut iyi ilişkileri ve bu ülkeden sürekli olarak aldıkları destek ABD ile olan ilişkilerinin seviyesinin sınırlı olmasına yol açmıştır. Savaş zamanında ise ülkenin güneyindeki Şii asıllı Arap halkı, o güne kadar ülkenin yönetiminde söz hakları olmamasına ve Saddam'a muhalif olmalarına rağmen, topraklarını işgalcilere karşı inat ve ısrarla savunmuşlardır. Savaştan sonraki dönemde de Şii gruplar ABD işgaline destek vermemişlerdir. Şiiilerin işgalcilere karşı takınmış olduğu bu tutum, işgalcilerin sahip oldukları kimlikten kaynaklanan bir husus olmayıp, tarihi bir tavır olduğunu söylemek mümkündür. Şiiilerin, ülkelerinin düşmanlarına karşı bu tutumu İran'la olan savaş sırasında da değişmemiştir. İran-Irak savaşı sırasında da Irak ordusunda alt kademe yer alan subaylarla, eratin 2/3'ü Şii kökenli olmasına rağmen savaş sırasında Irak ordusunda ayaklanma çıkacağı beklentisini boşa çıkmıştır. Hatta bu savaş esnasında bir ara İran Ordusu tarafından işgal edilen ve nüfusu Şiiilerden oluşan güneydeki sınır bölgelerinde halk, Bağdat'a bağlı kalmaya devam etmiş ve işgalcilerle işbirliği yapmayı reddetmiştir. İran'ın Irak'lı Şiiileri hedef alan ve onları İslâm devrimine iştirak etmeye çağırın propagandası neticesiz kalmıştır. Yine savaş sırasında bugünde Irak'ta ki etkin Şii örgütlerden olan İİDYK'ye bağlı Bedir Tugaylarının yapmış olduğu saldırı ve sabotajlar bunların arkasında İran'ın olduğu bilindiği için, Irak halkı tarafından desteklenmemiştir (Kaymaz, 2005, sf.12).

Birinci dünya savaşı sonrasında Irak'ı işgal eden İngilizlere karşı ilk isyanlar güneyde ki Şii din adamlarının öncülüğünde çıkmış ve o dönemde

de Şiiler İngilizlerle, yani işgalcilerle işbirliği yapmayı reddetmişlerdi (Armaoğlu, 1996, sf. 332). Hatta yeni kurulan Irak devletinde kendilerine söz hakkı verilmeyip, çoğunluğu teşkil ettikleri ülkede azınlık şeklinde yaşamalarına sebepte onların bu tavrı neden olmuştu. Bu dışlanmanın vermiş olduğu tarihi tecrübe, işgal sonrasında ki dönemde Şiilerin tutumunu etkilemiştir. Şii gruplar işgal sonrasında yeni kurulan ülkede söz sahibi olabilmek ve ülke yönetiminden yeniden dışlanmamak için doğrudan doğruya işgalcilerle çatışmaya girmekten sakınmıştır. ABD ve İngiliz işgalinin geçici olduğu gerçeği onları temkinli ve sabırlı olmaya zorlamış, ancak hain damgası yemelerine sebep olacak ölçüde onlarla işbirliğine gitmemişlerdir.

Şiiler, seksen yıllık ezilmişlikten kurtulmanın etkisi ile ve de ülke topraklarını, güçleri nispetinde de olsa savunmuş olmanın verdiği moral kuvveti ile ülke yönetiminde söz sahibi olmayı talep etmişlerdir. Şiilerin yeniden yapılandırılan ülkede en büyük beklentileri tekrar Sünnilerin idaresine girmemektir (Erkmen, 2006, sf.18). Bu kesimin istekleri işgalcilerin Irak'ı en kısa sürede terk etmesi ve kendilerinin tayin edeceği yöneticilerle yönetilmektir. Şiilerin büyük bir kesimi Irak'ta dini bir yönetim istemektedirler. Onların bu hayalleri ise bölgeden bir gün çekilecek olan ABD yönetiminin görmek istemediği bir Ortadoğu resmidir (Ritter, Pitt, 2002, sf. 16).

Irak'ın orta kesiminde yer alan ve ülke yönetimini her daim elinde bulundurmuş olan Sünni Arap kesim işgale karşı en şiddetli direnişi gösteren kesim olmuştur. Irak Muhalefeti adı altında ABD'nin işbirliği yaptığı kesim, özellikle Iraklı Kürtlerin takındığı tutum, Saddam iktidarı ile yaşadıkları problemlere rağmen Sünni Arapların Saddam'ın etrafında kenetlenmesine yol açmıştır. İşgalden sonra ki dönemde de Orta Irak'ta yer alan şehirler (Sünni üçgen olarak adlandırılan Ramadi-Bakuba-Tikrit) işgalcilerin en şiddetli direnişe maruz kaldıkları bölge olmuştur. Sünni Arapların bu dönemde, işgali reddetmeleri ve işgal yönetimi ile diyalog kurmamaları 1920'lerde Iraklı Şiilerin yaşadıkları sürecin benzerine maruz kalmalarına neden olmuştur (Erkmen, 2006, sf. 18-20).

İşgalden hemen sonra kurulan Irak'ın yönetiminin başına, savaşı koalisyon güçlerinin komutanı General Tommy Franks'in getirilmesi düşünülse de, alınan ani bir kararla emekli general Jay Garner bu göreve atanmıştır (Arı, 2005, sf.599). Garner özellikle Birinci Körfez Savaşı sonrasında gerçekleştirilen Huzur Operasyonu'nda görev almış ve bu dönemde Kürt gruplarla iyi ilişkiler kurmuş bir isimdi. Jay Garner bu görevinde uzun süre tutulmayarak atanmasından bir ay sonra görevden alınmış ve yerine emekli diplomat Paul Bremer atanmıştır. Bu değişikliğin sebebi olarak ise ABD'nin iç politik çekişmeleri gösterilmektedir. Pentagon'un Irak'ta fazla hareket serbestliğine sahip olmaması için Dışişleri'nden bir yetkilinin "*Irak Genel Valisi*" olması istenmiştir (Erkmen, İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği, 2003, sf.16).

Irak'ın yeniden yapılandırılması girişimlerine sürat veren ABD, bir yandan Ebu Gurayb cezaevinde ki işkence iddiaları ile uluslararası kamuoyunun önünde zor durumda kalırken, bir yandan da Irak içerisinde gittikçe şiddetini ve etkisini artıran direnişe maruz kalmış, ülkenin durumu içinden çıkılmaz bir hal almıştır (Kazancı, 2006, sf.19). 28 Haziran 2004 tarihine kadar olan dönemde, Irak'ın yeniden yapılandırma faaliyetlerine bir bakacak olursak;

13 Temmuz 2003 tarihinde Irak Geçici Yönetim Konseyi (IGYK) kurulmuştur. 25 kişiden meydana gelen bu konseyin üyelerinden 13'ü Şii Arap, 5'i Sünni Arap, 5'i Kürt, 1'i Türkmen ve 1'ide Asuri kökenli idi. Konsey içerisinde seçilen 9 kişinin (5 Şii, 2 Sünni Arap, 2 Kürt) birer ay süre ile dönüşümlü başkanlık yapmasına karar verilmiştir. Irak Geçici Hükümeti 3 Eylül 2003 tarihinde IGYK tarafından yapılan atama ile kurulmuştur. Bakanlar Kurulunda 14 Şii Arap, 3 Sünni Arap, 6 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Asuri bakan olmak üzere toplam 25 kişi yer almıştır. Türkmen temsilcisi, Teknoloji ve İletişim Bakanı olarak atanmıştır (Arı, 2005, sf.588).

15 Kasım 2003 tarihinde, IGYK ile koalisyon güçleri arasında belirli bir takvim çerçevesinde Egemenliğin Devri Anlaşması imzalanmıştır. 8 Mart

2004 tarihinde ise geçiş sürecinde yönetim esaslarını belirleyen Irak Devleti Geçici Yönetim Yasası oybirliğiyle kabul edilmiştir. Bu yasa 28 Haziran 2004 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya göre 31 Ocak 2005 tarihinde Geçici Ulusal Meclis'in seçimlerinin yapılması ve bu meclis tarafından en geç 15 Ağustos 2005 tarihine kadar daimi Irak Anayasasının taslağını hazırlaması kararlaştırılmıştır. Hazırlanan anayasanın 15 Ekim 2005'e kadar referanduma götürülmesine, referandumda halkın çoğunluğu tarafından kabulü yada  vilayette reddedilmeme şartı aranmasına karar verilmiştir. 15 Aralık 2005 tarihinde ise tekrar seçim yapılarak daimi meclis oluşturulmasına karar verilmiştir. (Arı, 2005, sf.607 ; Erkmen, 2006, sf. 24).

Irak Cumhurbaşkanı Gazi Ali El Yaver (Sünni Arap), Yardımcısı İbrahim El Caferi (şii Arap) ve Roj Nuri Saveys (Kürt) ye 1 Haziran 2004 tarihinde 33 bakandan oluşan hükümeti atama yoluyla ilan etmiştir. Daha önce tesis edilen Geçici Hükümette bu şekilde kendisini fesh etmiştir. Yapılan bu hükümet değişikliklerinde belirleyici unsur ABD olmuş, sürece BM'nin bir etkisi olmamıştır. ABD ile yeni Irak hükümeti arasında 28 Haziran 2004 tarihinde yönetim devir teslimi yapılmış, bu sayede görünürde olmakla birlikte egemenlik Iraklılara teslim edilmiştir (Bilgin, 2007, sf.41).

Savaş ncesi Irak muhalefetinin başını çeken ve ABD ile kurmuş oldukları iyi seviyede diyalog sayesinde Kürt ve şii unsurlar Irak yönetiminde büyük söz sahibi olmuşlardır. Savaş ncesinde Irak Muhalefetinin Başkanı olan Ahmet elebi, lke içerisinde yeterli desteğe sahip olmadığının anlaşılması ve Ürdün'n bu kişiyi ülkesinden meydana gelen bir yolsuzluk olayı ile ilgili suçlaması nedeniyle muhatap almayacağını açıklaması nedeniyle gözden çıkarılmıştır (Bookmiller, 2004, sf.153 ; zkan, 2003, sf.119).

Savaş sonrası dönemde Irak'ın iç siyaseti tamamen şiilerin ve Kürtlerin eline geçmiştir. şiilerin ülke nüfusunda ki ağırlığı bu durumu bir nebze normalleştirse de Kürtler nüfuslarının ötesinde yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Bunda ise Irak'ta savaş öncesinde ve sonrasında ABD'nin en iyi

müttefikleri haline gelen Kürt grupların kayrılmasının da büyük etkisi olmuştur(Arı, 2005, sf. 589). Sünni Araplar yönetimden dışlanmalarının da etkisi ile işgalcilere karşı büyük bir direniş başlatmışlardır. Türkmen toplumunun başlıca önceliği ülkenin kuzeyinde ki Kürtlerin gücünü dengeleme ve kendi varlıklarını anayasal teminat altına alarak koruma şeklinde olmuş, ancak yeterli ölçüde organize olmamaları, kendi içlerinde bile bölünmüş olmaları, ve güç alabilecekleri silahlı bir unsura sahip olmamaları nedeniyle bunda yeterli ölçüde başarılı olamamışlardır (Erkmen, 2006, sf.19).

İşgal yönetimi Irak'ta etnik ve mezhep çatışmasını adeta kışkırtan bir politika takip etmiştir. Bu politikalar bir taraftan etnik taleplerini en üst düzeyde tutan, taviz vermez bir tutum içerisinde olan ve oldukça organize bir durumda ki Kürt gruplara verdikleri siyasi, ekonomik ve askeri destek Kürtlerin bu alanlarda ki kazanımlarını artırırken, diğer taraftan ülkede Kürtlerin aşırı taleplerini dengeleyebilecek yegane unsur olan Şii Arapların kendi içlerinde bölünmelerine yol açmıştır. ABD yönetimi Türkiye ile aynı söylemi paylaşarak ülkenin bütünlüğünden yana olduğunu dile getirmesine rağmen, Irak'ın federal bir yapıda kurulması ilkesini benimsemiş, merkezi yönetimi zayıflatıcı bir çok karar aldırıştır (Kazancı, Şiddet Yükseliyor, 2007, sf. 9 , Arı, 2005, sf.600).

ABD, Irak'ta uyguladığı yanlış politikalar sonucunda şiddetli bir direnişle karşı karşıya kalmış, kısa sürede kurtarıcı pozisyonundan işgalci görüntüsüne bürünmüştür. Söz konusu direniş, Irak'ta bulunan Amerikan varlığına yönelik büyük güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Irak'taki güvenlik sorunu, ABD için gerek politik gerekse maddi problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Irak'a karşı açılan savaşın gerekçelerinin kanıtlanmaması, dış dünyada Irak'ta ki ABD varlığına karşı bir kamuoyu oluştururken, ülkede giderek artan Amerikan kayıpları da içte yönetime karşı büyük bir tepki doğurmuştur. Ayrıca Ebu Gureyb başta olmak üzere hapishanelerde Iraklı mahkumlara yapılan insanlık dışı davranışların ortaya çıkması, skandalların ard arda patlak vermesi ABD'nin demokrasi ve insan hakları konusunda ki uluslararası imajına ağır bir darbe vurmuştur. ABD'de yapılan senato

seçimleri sonrasında Kongrede çoğunluğu yitiren Bush yönetimi, ülke içinde daha çok sıkıştırılmaya başlanmıştır. Irak'taki Amerikan askerlerinin günlük harcamalarının giderek artması ve savaşın ABD ekonomisine yüklediği büyük maddi yükde tartışmaların odağına oturmuş ve Irak'tan geri çekilme fikri tartışılır hale gelmiştir (Kazancı, 2006, sf.19 ; Yavuz, 2006, sf.27-35).

ABD yönetiminin ortaya attığı BOP kapsamında, Ortadoğu'da ki köklü değişim yapma planları, Irak'ta uğranılan başarısızlık nedeniyle alt üst olmuştur (Kuloğlu, 2006, sf.18-19). ABD, Irak Ulusal Muhafızları'nın eğitimine hız vererek, ülkedeki güvenlik boşluğunu doldurmaya ve silahlı gruplara karşı koymaya çalışmaktadır. Bu şekilde ülkede giderek artan kayıplarını azaltmayı planladığı gibi direnişçi dahi olsa Irak'lularla doğrudan karşı karşıya gelmemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Irak'ı dış müdahalelerden korumak bahanesiyle ABD'nin ülkenin bazı bölgelerinde kalıcı askeri üsler inşa etmesi söz konusudur. Şimdiden 14 askeri üssün inşa edildiği bilinmektedir. Kurulacak diğer üsler için Kuzey Irak bölgesel yönetimi oldukça isteklidir ve ABD'yi üsleri kurması için davet etmişlerdir (Akgün, 2007, sf.10 ; Dumanlı, Bush'un Zafer Stratejisi, 2005, sf.6).

Taşıdığı petrol potansiyeli açısından Irak'ın en önemli şehirlerinden olan Kerkük bu dönem içerisinde gittikçe tartışmaların odağına oturmuştur. Gerek Irak'ın kuruluş döneminde, gerekse bu ülkenin yakın tarihinde paylaşılamayan bir şehir haline gelen Kerkük'te siyasi tansiyon sürekli olarak tırmanmıştır. Savaş esnasında, Türkiye'nin kesin tavrına rağmen, KYB'li peşmergeler tarafından işgal edilen şehirde, nüfus kayıtları tahrip edilmiş, tapu müdürlüğü yağmalanmıştır (Dilek, Pimi Çekilmiş Bomba: Kerkük, 2006, sf.17). Kerkük'ün demografik ve siyasî olarak Kürtleştirilmesi sürecine, Amerikalı yetkililerin destek olduğunu söylemek mümkündür. İşgalden sonra Irak yönetimine atanan Jay Garner'ın söylemiş olduğu "*Kerkük bir Kürt kentidir*" sözü kişisel bir ifadeden ziyade, Türkiye'ye karşı alınmış bir tavır niteliğindedir (Şimşir, 2004, sf. 596).

Kürt peşmergelerin, şehirde yaşayan Arapları göçe zorlamalarının yanı sıra şehrin boşalan yerlerine ve kamu arazilerine Kürt yerleşimcileri iskan etme planları seçim öncesinde dönemde su yüzüne çıkmıştır. Çeşitli yerlerden getirilen binlerce Kürt aile, Saddam döneminde Kerkük'ten sürüldükleri bahanesiyle şehre yerleştirilmiştir. Bu kişilerin sayısının 650 bini bulunduğu ifade edilmektedir (Hürmüzlü, 2006, sf. 3). KDP ile KYB tarafından söz konusu ailelere sahte ikametgahlar düzenlenmiş ve ilk etapta Kerkük'e yerleşecek her aileye 3000-5000 dolar yardım yapılacağı vaadinde bulunulmuştur. Ayrıca yerleşimcilerin en az 200 metre kare toprağın parsellenmesine yardımcı olunmuştur (Kazancı, ABD'nin Saddam Sonrası Irak Politikası ve Kerkük'ün Statüsü, www.tusam.org, 20 Eylül 2004).

Irak Geçici Yasasının 58 nci maddesi ile; 1976 yılında Baas Rejimince değiştirilen Kerkük'ün demografik yapısının, tekrar eski haline dönüştürülmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu karar Türkmenleri de kapsamına rağmen özellikle Türkiye'de yaşayan Türkmenlerin, bölgeye yeniden göç etme teamülünü göstermedikleri açık bir olgudur. Bölgeden sürüldükleri iddia edilen 227 bin kişinin (aileleri ile birlikte 600 bin) seçimlerden önce seçmen kütüklerine kaydedilmeleri ve bu kişilerin Kerkük'e yerleştirilmeleri ise şehrin demografik yapısının çok kısa bir sürede değiştirildiğini göstermektedir (Bilgin, 2007, sf.47 ; Tunç, 2006, sf. 15-16).

9.5. Irak'ta Parlamento Seçimleri ve Yönetim Yapısı

9.5.1. 30 Ocak 2005 Seçimleri

Saddam Hüseyin sonrası Irak'ta ilk seçimler, ABD işgali altında 30 Ocak 2005'te gerçekleştirilmiştir. Genel seçimlerin resmi sonuçlarına göre; Ayetullah Sistani'nin başını çekmiş olduğu Şii İttifakı oyların yaklaşık %48'ini alarak seçimin galibi olmuştur. Sistani'nin seçimlerden önce oy kullanmanın vacip olduğunu söylemesi Şii'lerin geniş ölçüde sandık başına gitmelerini

sağlamıştır. Seçimlerde ki en ateşli seçmen kitlesini oluşturan ve büyük bir katılım gerçekleştiren Kürtler ise KDP ve KYB'nin başını çektiği Kürdistan Koalisyon Listesi ile seçimlere birlikte girmişler ve genel oyların %25,7'sini alarak ikinci olmuşlardır. Irak Geçici Hükümeti'nin Başkanı olan İyad Allavi'nin laik politikalar izleyen Irak Ulusal Listesi ise oyların %13,8'ini kazanmıştır. Kürt Koalisyonu yaklaşık 2.2 milyon oy alırken, Allavi'nin partisinin aldığı oy sayısı 1.2 milyon olmuştur. Açıklanan resmi sonuçlara göre seçimlere katılım oranının yüzde 58 civarında olduğu belirtilmiştir (www.bbcturkish.com, 14 Şubat 2005 ; Vurmey, Cehennemin Kapıları Açılıyor, 2006, sf.13).

Irak'ta işgal güçlerinin namlularının gölgesinde yapılan sözde demokratik seçimlerde, seçimlerin galibi oy vermeyenin günah işleyeceği propagandasını yapan Sistani'nin başını çektiği Şii İttifakı ile ülkede ki nüfuslarına oranla yüksek bir temsil gücü elde eden Kürt Koalisyonu olmuştur. Sünni kesim arasında ise direnişçi gruplar tarafından oy sandığının başında ölenin cehenneme gideceği propagandası yapılmış, seçimlerden önce adaylara ve seçim günü sandıklara ve seçmenlere saldırılar düzenlenmiştir. Ayrıca Sünni Arapları büyük ölçüde temsil eden Irak İslam Partisi ile Müslüman Ulema Heyeti seçimleri boykot etmiştir. Başta Mukteda Es-Sadr grubu olmak üzere bazı Şii gruplar da Irak parlamento seçimlerine işgali meşrulaştırmamak için katılmama kararı almıştır. Türkmen nüfusun yaşadığı yerlerde yapılan seçim ihlalleri ve katılanlardan bir kısmının oylarının geçersiz sayılması gibi nedenlerle Türkmen partilerde seçimlerden istenilen oy oranını elde edememiştir (Erkmen ,2006, sf.18).

Seçim sonrası Irak'ta kurulan yeni hükümette Sünni Arapların ve Türkmenlerin yeterince temsil edilmemeleri, gerek bu unsurların gerekse Türkiye'nin aleyhine olan bir çok maddenin hazırlanan Irak Anayasasına eklenmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca meydana gelen bu gayrı tabi temsil durumu istikrarsızlığın ve ülke içinde ki çatışmaların artmasına da sebep olmuştur (Erkmen, 2006, sf. 18).

Kerkük vilayetinde seçimlere katılım % 70 oranında gerçekleşmiş ve Kürdistan Koalisyonu verilen oyların % 59.7'sini (237 bin), Irak Türkmen Cephesi % 16,5'ini (65,6 bin) ve Iraklılar Listesi % 5.7'sini (22.5 bin) almıştır. Kerkük'e seçimlerden önce gerçekleştirilen büyük oranda ki göç, şehrin demografik yapısının bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca seçimlerde Kürtler tarafından yapılan geniş ölçüde ihlaller, bu vilayette ki seçim sonuçlarına gölge düşürmüştür. Ancak tüm bunlar seçim sonucunda ilan edilen neticeyi değiştirmemiş, alınan seçim sonuçları Kerkük'ün geleceğine ilişkin müzakerelerde Kürtlerin pazarlık gücünün artmasına neden olmuştur (www.middleeastreference.org.uk).

Seçimlerden sonra kurulan ve "Ulusal Mutabakat Hükümeti" olarak adlandırılan yürütme organı, mutabakatla kurulmamış, ulusal bir hükümet olamamış, anti demokratik seçimlerle meşruiyet kazanmış partilerin etnik ve mezhep temelli güç gösterisine sahne olmuştur. Seçimler sonucunda Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani olurken, KDP'li Hoşyar Zebari Dışişleri Bakanlığı koltuğunu korumuştur. Şii İttifaktan Nuri El Maliki ise Başbakan olmuştur. Hükümette ki icracı bakanlıklar nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şii'lere verilmiş olup, bu kapsamda İç İşleri ve Maliye Bakanlığı elde ettikleri başlıca önemli bakanlıklar olmuştur. Kürt gruplar ise Dış İşleri Bakanlığı başta olmak üzere, Ulusal Güvenlik Bakanlığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Göç ve Göçmenler Bakanlığı gibi kendi gündemlerine ilişkin bakanlıkları elde etmişlerdir. Özellikle son iki bakanlığın Kerkük konusunda Kürtlerin sürdürdükleri siyasetle ilişkili olması dikkat çekicidir. Sünni kesime verilen tek dikkat çekici bakanlık görevi ise Adalet Bakanlığı olmuştur. Türkmenler ise sadece Gençlik ve Spor Bakanlığı ile kabinede yer bulabilmiştir (Dilek, Etnik ve Dinsel Kabine, 2006, sf.4-5).

Çizelge 9.1: 30 Ocak 2005 Seçim Sonuçları

Parti/Lider	Oy (Bin)	Oran %	Üye
Birleşik Irak İttifakı (Abdulaziz El Hekim, İbrahim Caferi, Ahmet Çelebi, Hüseyin El Şehristani)	4075.3	48.2	140
Kürdistan Koalisyon Listesi (Mesut Barzani, Celal Talabani)	2175.6	25.7	75
Irak Ulusal Listesi (İyad Allavi)	1168.9	13.8	40
Iraklılar (Gazi El Yaver)	150.7	1.8	5
Irak Türkmen Cephesi (Faruk Abdullah Abdurrahman)	93.5	1.1	3
Ulusal Bağımsız Kadro ve Elitler (Fatah El Şeyk)	69.9	0.8	3
Halk İttifakı (Hamid Mecid Musa)	69.9	0.8	2
Kürdistan İslami Birliği (Selahaddin Muhammed Bahattin)	60.6	0.7	2
Irak İslami Hareket Organizasyonu	43.2	0.5	2
Ulusal Demokratik İttifak (Abid Faysal El Sahlani)	36.8	0.4	1
Mezopotamya-Rafideyn Listesi (Asuriler) (Yonadem Kana)	36.3	0.4	1
Uzlaşma & Özgürlük (Mishan Ciburi)	30.8	0.4	1

Kaynak: [www.middleeastreference.org.uk/Nationalelections, 31January 2005.htm](http://www.middleeastreference.org.uk/Nationalelections,31January2005.htm)

Birleşik Irak İttifakı ile Kürdistan Koalisyonu arasında yürütülen koalisyon görüşmelerinde, Şii'lerin siyasî deneyimsizlikleri ve ABD'nin baskısı Kürt grupların birçok kritik isteğinin kabul edilmesine yol açmıştır. Bunlar arasında "Kürdistan Savunma Gücü" adı altında, İsrail tarafından eğitildiği iddia edilen 100 bin Peşmerge'nin varlığını hukuki olarak kabul etmek de bulunmaktadır (Akgün, 2005, sf.20). Koalisyon görüşmeleri sırasında ve de yeni Irak Anayasası'nın hazırlanması aşamasında devletin yapısının İslami ölçülere göre düzenlenmesi Şii grupların başlıca isteği olmuştur. Onların bu tutumları gelecek dönemde Irak'ı bekleyen bölünme tehlikesinin pek farkında olmadıklarını yada bu durumu çok önemsemediklerini göstermektedir (Kaymaz, 2005, sf.17)

Sünni kesim seçim sonucu ortaya çıkan siyasi yapıdan tamamen dışlanmaları ve Bağdat'ta kararların tamamen kendi aleyhlerine alındığını görmeleri ile birlikte tutumlarını gözden geçirmeye başlamışlardır. Bu kapsamda özellikle Sünni ulema yönetimle diyalog başlatmış, işgal güçleri ise bu durumun istikrara yardım edebileceği düşüncesi ile destek olmuştur. Sünni kesimin yönetim dışı kalmasının sonuçlarından bir tanesi, ABD yönetiminin hiç istememesine rağmen İran'ın etkinliğinin artması olmuştur. Bu nedenle Sünni grupların sürece dahil olması bir denge sağlayabileceğinden oldukça önemli bir gelişme olmuştur(Bulut, 2005, sf.7 ; Erkmen, 2006, sf.19).

9.5.2. 15 Aralık 2005 Seçimleri

Aralık ayında yapılan ikinci genel seçimler, Sünni kesimin nispeten daha yoğun katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle bu seçim sonucunda ortaya çıkan manzara ülkenin demografik dengelerini daha sağlıklı sergileme fırsatı sunmuştur. Seçimlere katılım ülkede deki siyasi tansiyonun ve kutuplaşmanın yüksek olması nedeniyle yoğun olmuştur.

Aralık ayında gerçekleştirilen parlamento seçimlerinin ortaya koyduğu gerçeklerden biriside ülkenin bölünmüşlüğü olmuştur. Ülkede mevcut Şii, Sünni ve Kürt bölgeleri arasında ki ayırım sandığa yansımış ve bu bölgelerde

tabanı olan partiler diğer kesimlerden destek alamamıştır. Şii İttifakı seçim zaferini ülkenin %60'ını teşkil eden Şiilere borçludur. Sünni yada Kürtlerden bu ittifaka destek verilmediği gibi Kürdistan Koalisyonuna yada Sünni partilerde diğer gruplardan destek sağlanmamıştır. Bu durum ülkedeki saflaşmanın ve cepheleşmenin, iyice belirginleştiğini bir kere daha ortaya ortaya koymuştur (Erkmen, 2006, sf. 22).

Ülkenin orta ve güney kesimlerinde mezhep fikrini savunanlar, kuzeyde ise etnik aidiyet fikrini ön plana çıkaran partiler seçimlerin galibi olmuştur. Sistani'nin liderliğini yaptığı Şii İttifakı Bağdat'ta ve Irak'ın güneyinde, işgale karşı silahlı direnişi destekleyen Sünni Arap partiler ise orta kesimde çoğunluğu elde etmişlerdir. Seçimlere katılan partilerden etnik veya mezhepsel aidiyet duygusunu işlemeyenler hayal kırıklığına uğramıştır. ABD ve İngiltere'nin destek verdiği laik ve milliyetçi adaylar halktan yeterli destek görememiştir. Şii İttifakı Bağdat'ta oyların % 56.6'ini kazanırken, İngiltere'nin güçlü bir şekilde desteklediği Laik kesimin temsilcisi İyad Allavi oyların sadece % 13.4'ünü kazanabilmiştir. Ülkenin ikinci en büyük şehri olan Basra'da ise seçmenlerin % 77.5'i Sistani'yi, % 11'i ise Allavi'yi desteklemiştir (www.middleeastreferanca.org.uk).

Yine savaştan sonra meydana gelen gelişmelere bakıldığında ve Iraklı seçmenlerin oy verme alışkanlıkları incelendiğinde İslami söylem benimsemiş partilerin güçlerini sürekli olarak artırdığını söylemek mümkündür. Bu nedenle ülkenin geleceğini şekillendirecek siyasî yapıdaki güç merkezlerinde bu tip partilerin etkin olacağını söylemek mümkündür. Seçimlerde gerek Şii gerekse Sünni Arap partileri arasında en yüksek oylar İslami partilere gitmiştir. Bu partilerden İİDYK ve Mukteda Es-Sadr gruplarının (her ikisi de Şii Arap) kendilerine bağlı silahlı güçleri de mevcuttur. Silahlı kanadı bulunmayan partilerden önde gelenler ise Dava (Şii Arap), Irak İslam Partisi (Sünni Arap) ve Kürdistan İslami Birliği (Kürt)'dir. İyad Allavi'nin başını çektiği laikler % 9 oy alabilmişlerdir.

Çizelge 9.2 : 15 Aralık 2005 Seçim Sonuçları

Parti/Lider	Oy (Bin)	Oran %	Üye
Birleşik Irak İttifakı (Abdulaziz El Hekim, İbrahim Caferi, Ahmet Çelebi, Hüseyin El Şehristani)	5021.1	46.5	128
Kürdistan Koalisyon Listesi(Mesut Barzani,Celal Talabani)	2642.2	19.3	53
Irak Mutabakat Cephesi (Adnan el-Duleymi)	1840.2	16.0	44
Irak Ulusal Listesi (İyad Allavi)	977.3	9.1	25
Irak Ulusal Diyalog Cephesi (Salih el-Mutlak)	500.0	4.0	11
Kürdistan İslami Birliği (Selahaddin Muhammed Bahattin)	157.7	1.8	5
Uzlaşma & Özgürlük (Mishan Ciburi)	129.8	1.1	3
Risaliyun	145.0	0.7	2
Irak Türkmen Cephesi (Faruk Abdullah Abdurrahman)	88.0	0.4	1
Mezopotamya-Rafideyn Listesi (Asuriler) (Yonadem Kana)	47.3	0.4	1
Mithat el-Alusi Irak Milleti Listesi	32.2	0.4	1
Reform ve İlerleme için Yezidi Hareketi	21.9	0.4	1

Kaynak: www.middleeastreference.org.uk/Nationalelections, 25 December 2005.htm

ABD yönetiminin BOP kapsamında kurmak istedikleri Irak hayalinin Şii yada Sünni din adamlarının yönettiği din eksenli bir devlet olmadığı açıktır. Ancak seçim sonuçları Irak'ta Batı yanlısı laik bir demokrasi kurma ümitlerinin de büyük ölçüde sonu olmuştur. Direnişte İslami referansların öne çıkması yine ABD'nin istemedi maruz kaldığı yan etkilerden birisi olmuştur (Dilek,

2005, sf. 13). Iraklı bir eleştirmen olan Hassan Attiyah işgal sonrasında ortaya çıkan bu durumu Şii ve Sünni grupları kastederek “*Bush, iki buçuk yıl içinde Irak'ta iki yeni Taliban ortaya çıkartmayı başardı*” şeklinde özetlemiştir (Cockborn, www.turksam.org).

Yeni Irak'ta yapılandırılan devletin laik bir devlet olma ihtimali çok düşüktür. Gerek Şiiler gerekse Sünni Araplar arasında ki eğilimler nedeniyle İslam-devlet ve İslam-toplum ilişkileri artması beklenmektedir. Özellikle ülke nüfusunda çoğunluğu teşkil eden Şiilerin din adamlarının tutumları ülke ölçeğinde siyasi ve toplumsal hayatı etkilemektedir. Irak'ta her şeye rağmen İran benzeri bir Velayet-i Fakih sisteminin kurulmasının zor olduğu düşünülmektedir. Yani din adamları ülkeyi ilk elden yönetmesi beklenmemektedir. Ancak bu durumun, ülkedeki en büyük Merci-i Taklit olan Ayetullah Sistani'nin siyasette oynadığı rol göz önüne alınırsa, Şii ulemasının ülkede belirleyici bir etkisi olmayacağı anlamına gelmez (Vurmay, Cehennem Kapıları Açılıyor, 2006, sf.13).

Şiî liderlerinin ısrarla kurulmasını istedikleri ve hayalini kurdukları Şii İslam inancına dayalı devlet anlayışı, etnik ve mezhepsel yönden bir çok farklı unsuru barındıran ve halihazırda aralarında çatışma bulunan Irak'a huzuru sağlamayacaktır. Bu tip bir sistemin ikame edilmeye çalışılması Sünni Arap kesim tarafından kabul edilmesinin mümkün olmadığı gibi, ayrılmak için bahane arayan Iraklı Kürtlere de mazeret teşkil edecektir (Kaymaz, 2005, sf.17). Her ne kadar Kürt gruplar ülkede laik bir sistemden yana olduklarını belirtse de, Şiiilere gerçek manada etkin bir muhalefet sergiledikleri söylenemez. Çünkü Şiilerin hedeflemiş oldukları din eksenli bir yapı kurmaları, Irak'ın parçalanmasının ve bağımsız bir Kürt devletinin dünya kamuoyunda meşru gerekçesini teşkil edecektir (Çetinsaya, www.harpak.tsk.mil.tr ; Koç, 2004, sf.54).

Bu seçimlerle birlikte gün yüzüne iyice çıkan ve kendisini gösteren sorunlardan biriside Türkiye'nin ITC'ye dayandırdığı Irak politikasının gerçekçiliğidir. Seçimlerden sonra Türkiye'de tartışma konusu olan bu

politikanın yanlışlığı gündeme getirilmiştir. Aralık seçimlerinin, Ocak ayında ki ilk seçimlerle karşılaştırılması durumunda, ITC'nin en güçlü tabana sahip olduğu iddia edilen Kerkük'te bile kötü bir performans ortaya koyduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Ocak seçimlerinde bu ilde alınan 75 bin oy, Aralık ayına gelindiğinde 59 bine düşmüştür. Kürt grupların Kerkük'te yaptıkları seçim usulsüzlükleri bile bu durumun mazereti olamaz. Çünkü yapılan usulsüzlükler çoğunlukla Kürt grupların mükerrer oy kullanmaları ve seçim günü şehir dışından kalabalık grupları şehre getirmeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak burada sürekli olarak artan siyasi gerilime rağmen düşen Türkmen oyları söz konusudur (Çandar, www.turksam.org ; Yeniçeri, 2006, sf. 13).

Bu başarısızlığın en temel nedenlerinden birisinin Irak Türkmenleri'nin Sünni/Şii nüfus olarak yarı yarıya bölünmüş olduğu gerçeği Türkiye tarafından sürekli olarak göz ardı edilmektedir. Şii Türkmenler bu seçimlerde Şii İttifakını desteklemiş, geri kalan Türkmen nüfusun ise ITC'nin etrafında toplandığını iddia etmek mümkün değildir. ITC'nin Sünni-milliyetçi bir Türkmen grubunun partisi olarak görülmesi kendisine verilen desteğin sınırlı kalmasına ve Türkmen tabanına yayılamamasına neden olmuş, ayrıca Türkiye'ye bağımlı olarak sürdürdüğü siyasette Irak içerisinde tepki doğurmuştur. ITC, Irak içerisinde Türkiye'nin beşinci kolu gibi görülmekte ve bu partinin faaliyetleri tüm söylemine rağmen Türkiye'nin Irak'ın iç işlerine karışılması gibi algılanmaktadır (Hasan, 2004, sf.46).

Kerkük Vakfı'ndan Prof. Dr. Mahir Nakip konu hakkında yapmış olduğu açıklamalar ile Türkiye'nin politikalarının başarısızlığını göstermekte ve farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Nakip'e göre, Türkiye'nin Irak politikalarına bir tepki olarak bugüne kadar yönetimde ITC'den kimseye görev verilmemiş, ancak diğer listelerden seçilen Türkmenler görev alabilmiştir. Bu ise Türkiye'ye ve ITC'ye bir mesaj niteliğindedir. Irak'taki Türkmenlerin de Türkiye'nin gölgesinden çıkarak, Bulgaristan Türkleri örneğinde olduğu gibi, Ankara'nın gölgesinden uzak, bağımsız bir örgütlenmeye yönelmelerinin gerektiği değerlendirilmektedir (Bila, www.itc.com.trr, 5 Şubat 2006).

Seçimler sonucunda elde edilen netice ABD Başkanı Bush tarafından demokrasinin bir zaferi ve ABD'nin Irak politikalarının başarısı olarak gösterilse de, çıkan sonuçlardan ABD'nin Irak'ın içindeki ve dışındaki düşmanlarının zaferi olduğu yorumunu yapmak daha gerçekçi bir yorumdur (Akgün, 2007, sf.10) Kürt grupların Irak'ın geleceği ile değil, "*Güney Kürdistan*"ın bağımsızlığı ile ilgilendikleri bilinmeyen bir sır değildir. Seçimleri ve elde ettikleri gücü ülkenin toparlanması ve birleşmesi yolunda değil, yarı bağımsız statülerinin devamı yolunda harcamaktadırlar. Seçim sonuçlarından Irak'ın geleceği hakkında çok ümit verici yorumlar yapmak mümkün değildir (Dilek, Etnik ve Dinsel Kabine, 2006, sf.4-5).

Günümüze bakıldığında, Irak'ın geleceğini tehdit eden en önemli meselelerden birisi ülke siyasetinin etnik/mezhepsel unsurlar arasında ki bölünmüşlüğü ve bir Irak milleti olma duygusunun kaybolmasıdır. Saddam rejiminin yıkılmasından sonraki süreçte ülkede ki etnik kimlikler daha da ön plana çıkmış, Irak-İran savaşı esnasında Şii-Sünni Araplar arasında oluşmaya başlayan millet olma duygusu tekrar kaybolmuştur (Kaymaz, 2005, sf.12). Yapılan bazı yorumlarda bu kopmanın zannedildiği kadar yoğun olmadığını, görünen problemlerin yüzeysel olduğunu ve Şii-Sünni Araplar arasındaki sorunun Kürtlerle olduğu gibi ayrı bir kimlik-milliyetçilik sorunu değil, siyasi alanda ki bir iktidar mücadelesi olduğunu iddia etmektedirler. Ancak şu da bir gerçektir ki günümüzde Irak'ta siyaset, kimliklerin ön plana çıkartıldığı bir zeminde yürütülmektedir. Amerikalı yetkililer de işgalin başından beri ülkede ki siyasi pozisyonları bu çizgide dağıtmışlardır (Erkmen, 2006, sf. 22 ; Dilek, Etnik ve Dinsel Kabine, 2006, sf.4-5).

Ülkede yaşanan şiddet olayları etnik kimlikleri belirginleştirmektedir. Bir tarafın yaptığı iddia edilen terör saldırılarını bir diğer misilleme takip etmekte, toplumlar arasında var olan uçurum ise her geçen gün daha da derinleşmektedir. Güvenlik güçleri içerisinde yer alan Şii Arap ve Kürtlerin, Sünni Araplara karşı kullanılması da bu farklılaşmayı derinleştiren hususlardan birisidir. Ayrıca yeni kurulmakta olan Irak Ordusu'nda, birliklerin etnik ve mezhep ayırımına göre teşkil edilmeleri, polislerin ait oldukları unsur

esasına göre suçlulara muamelede bulunup, zaman zaman bu tip suç eylemlerine de katılmaları ve yine bakanlıkların kendilerine ait silahlı gruplara sahip olması ve bunların yine kendi etnik/mezheplerinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri Irak toplumunda kapanması zor yaralar açmaktadır (Dumanlı, ABD Irak'ta Seyirci, 2006, sf.22).

Ülkenin içine düştüğü direniş ve şiddet sarmalının kısa vadede sona erme ihtimali çok zayıftır. Ayrıca ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi de yeni bir şiddet dalgasının ve işgal sonrası hesaplaşmanın bir habercisi olabilir. 15 Aralık 2005 seçimleri sonrasında olduğu gibi, bazı Sünni gruplar ABD ile diyalog kurup, siyasi sürece dâhil olurken, diğer yandan da silahlı direnişe destek vermeye devam etmiştir. Ayrıca ülkede yaşayan tüm Sünni Araplar siyasi sisteme tam olarak entegre olsalar bile, bazı ufak marjinal gruplar ve ülke dışından gelen yabancı savaşçıların şiddet eylemlerine devam edecekleri beklenmektedir.

9.6. Yeni Irak Anayasası ve Getirdikleri

İşgal sonrası dönemde yeni bir anayasa hazırlanması konusunda ki çalışmalar, 2004 yılında kabul edilen Geçiş Dönemi Yönetim Yasası'nın hazırlanması ile başlamıştır. İşgal yönetiminin kontrolünde hazırlanan bu yasa büyük ölçüde ABD'nin yönlendirmesi ile şekillenmiştir. Kurucu Anayasa'yı hazırlayacak olan kurucu meclis seçimleri Ocak 2005'de gerçekleştirilmiş, ancak seçimler sonrasında hükümet kurma çalışmaları yaklaşık 5 ay gibi uzun bir süre alınca anayasayı hazırlama komisyonunun kurulması güçleşmiştir. Yeni kurulan Meclis'te ki Şii ve Kürt ağırlığı anayasanın muhteviyatının belirlenmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu grupların çıkarlarını ve isteklerinin ön planda tutan anayasa metni taslağı, Irak Anayasa Komisyonu ve ABD Büyükelçiliği'nin katılımı ile hazırlanarak 19 Eylül 2005'de ilan edilmiş ve ardından referanduma götürülmüştür (Arı, 2005, sf.606-608 ; Erkmen, 2005, sf.28).

15 Ekim 2005 tarihli referandum ile kabul edilen yeni Irak Anayasası iç savaşı ve parçalanmayı kolaylaştırıcı bir metin olarak yorumlanabilir. Yapılan referandum sonucunda % 78 gibi bir oranla kabul edilse de Sünni toplumun büyük bir kısmı tarafından red oyu verilmiştir. Anayasanın hazırlanma sürecinde ki acelecilik iki olumsuz neticeyi ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi tüm ülkeyi kapsamaması ve tüm tarafların mütabakata varması ile oluşturulması gereken anayasa metni ülkedeki Sünni gruplara ve Türkmenlere adeta dayatılmıştır. İkincisi, anayasa çok önemli bazı meseleleri muallakta bırakmıştır. Ülkede federal bir yapı ön görmesine rağmen, bölge sınırlarını belirleme görevi 15 Aralık 2005 seçimlerinden sonra oluşturulacak meclise havale edilmiştir.

Irak'ta günümüzde hakim olan temel sorunlardan birisi iktidarın kimin elinde olacağı, idari teşkilatlanmanın şekli ve iç güvenliğin tesis edilmesidir. Yeniden yapılandırılan ülkede istikrar ve ekonomik durumun yanı sıra ülkenin kimliği de tartışma konusudur. Ayrıca ülkede karar verilen federasyon şekli, bölgesel milis güçlerinin varlığı ve petrolün paylaşımı konusu ülkenin istikrarını bozacak mahiyettedir. Ayrıca Anayasa metninin kısa bir sürede oluşturulması sıkıntıya neden olan hususlardan bir diğeridir.

Çalışmalar süresince Şii grupların önceliği kurulan yeni devletin İslami bir devlet olarak tanımlanması olmuştur. Ayrıca İLDYK'nin başını çektiği grup ülkenin güneyinde 9-10 vilayeti kapsayan büyük bir federal bölgenin teşkil edilmesine çalışmışlardır. Kürt gruplar ise hazırlanmakta olan Anayasa'nın ülkenin Kuzeyinde 10 senedir sahip oldukları fiili bağımsızlığa gölge düşürmesinden çekinmişlerdir. Ayrıca Peşmerge güçlerinin yasallaşması, toprak sorunlarının çözülmesi (Kerkük'ün statüsü), doğal kaynakların kontrolü (yani petrole sahip olmak), gümrük kapılarının kontrolü (yani Habur Sınır Kapısının) ve din devlet ilişkilerinde makul bir dengenin sağlanması gibi konular Kürtlerin diğer önemli beklentilerini oluşturmuştur. Sürece ABD'nin zorlaması ile sokulan Sünni Araplar ise Irak'ın toprak bütünlüğüne vurgu yaparak, petrol gelirlerinin

dağıtımının adil olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Ayrıca Irak'ta Arap kimliğinin korunması ve federalizmin genişletilmesine karşı çıkmışlardır (Erkmen, 2006, sf. 25).

Irak'ın resmî dilini düzenleyen dördüncü madde birinci fıkrasında "Irak Cumhuriyeti'nin resmî dilleri Arapça ve Kürtçe'dir" ifadesi, Irak'ın kurucu unsurlarının Araplar ve Kürtler olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bu ifadeler, başta Türkmenler olmak üzere diğer tüm unsurları azınlık durumunda bırakmaktadır.

Özellikle karma nüfusa sahip illerde yaşanan etnik problemler ve şiddet telafisi zor zararlara yol açmaktadır. 2005 yılında gerçekleştirilen iki genel seçim ve bir referanduma ile yaşanan diğer olaylara bakılırsa, Irak'ta artık etnik siyasetten dönüş çok zordur. Bu dönem içerisinde yönetimde büyük söz sahibi olan Kürt gruplar ülkenin bir Arap devleti olarak tanımlanmasına da karşı çıkmışlar ve her fırsatta Arap-Kürt kökenli Federal devlet vurgusu yapmışlardır. Kürt gruplar Irak'ın bir Arap devlet olarak tanımlanmasının Kürt halkını yok saymak manasına geleceğini vurgulayarak bu tip tanımlamalara sürekli karşı gelmişlerdir (Hasan, 2006, sf. 87). Arap devletleri ise "Arap Kimliği" konusunda ülke içerisinde gelen bu kuvvetli itirazlardan ve Şii unsurların ülke yönetiminde ağırlık kazanmasından oldukça rahatsızlık duymaktadırlar (Yaseen, 2006, sf.17).

Anayasa ile belirlenen sistem bölgelere geniş haklar tanıyan gevşek bir federasyon modeli olmuştur. Merkezi hükümetin gerek askerî gerekse malî gücü sınırlı tutulmuştur. Bu durum hem savaş sonrası meydana gelen gelişmelerin bir neticesi, hem Kürt grupların ve Şiiilerin bilinçli bir eğilimidir. Hazırlanan anayasaya göre, bir ya da birkaç eyalet bir araya gelerek bölge kurabilecek ve bu bölgeler yüksek derecede bir otonomiye sahip olabilecektir. Anayasa'nın 107 nci maddesi gereğince Merkezi Irak Hükümeti'ne sadece savunma, dış politika, maliye ve gümrük gibi konularda yetkiler tanınmıştır. Sağlık, eğitim, altyapı yatırımları, çevre ve gümrüklerin idaresi gibi konularda ise yetkiler Bağdat'la bölgeler arasında

paylaştırılacaktır. Bunun dışında kalan sahalarda ise bölgeler kendileri hükmedebilecektir.

Bölgelere dayalı gevşek federasyon esasına dayanan bu siyasal yapı, Irak gibi tarihi ciddi kısır döngüleri olan bir ülkede istikrarsızlık unsuru olması kaçınılmazdır. Mevcut anayasal sistem ve federal yönetim tarzı ülkede ki gerçek güç merkezin etrafında ki bölgelerde toplanacaktır. Bu durumda merkez kaçınılmaz bir biçimde zayıflayacak, günümüzde mevcut olan etnik/mezhep temelli ayrışma artarak devam edecektir. Yeni anayasanın öngördüğü federal sistemin boyutları etnik siyaset çizgisinin daha da kalınlaşmasına sebep olacaktır. Irak siyasetinde ki bu durum uzun vadede sadece ülkenin değil, bölgenin de kalıcı bir istikrara kavuşmasını engelleyecek bir potansiyele sahiptir. Özellikle Şii olgusu İran, Suudi Arabistan, Ürdün gibi ülkeleri, Kürt sorunu ise Türkiye, İran ve Suriye gibi ülkeleri birinci elden etkileme potansiyeli taşımaktadır (Bulut, 2005, sf. 8).

Yeni Irak Anayasası federal-bölgesel düzenlemelerin bir parçası olmayan illere de geniş idari ve mali yetkiler tanınmıştır. Bölge yetkilerinin ve federal yapının sınırları bu kadar geniş tutulmuşken, kurulmak istenen sistemin ayrıntıları ve uygulamada karşılaşılabilecek sorunlar çözüm bekleyen problemlerdir. Hazırlanmış olan bu anayasanın Iraklılara iyi bir gelecek sağlayabileceği ise şüphelidir. Irak'ın geleceğini belirleyecek olan anayasada temel hususlar üzerinde uzlaşma sağlanamaması, olumsuz senaryoların gerçekleşme ihtimalini artırmaktadır.

Bölgelerin kendi anayasalarını yapma, yargı sistemi kurma ve bütçe hazırlama yetkileri mevcuttur. Ayrıca kendi iç güvenliklerini sağlamaktan sorumlu olacak, polis ve bölgesel güvenlik güçlerini kendileri kurabileceklerdir. Anayasa'nın 9. maddesinde "*Silahlı Kuvvetler haricinde askeri milis kuvveti oluşturulamaz*" hükmü bulunsa da, 117. madde "*Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri, bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak üzere,*

bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumludur” hükümleri bulunmaktadır. Burada bahsi geçen bölgesel güvenlik gücü ifadesinin Kürt peşmergelere hukuki bir nitelik sağladığı ve varlıklarını Irak yasalarına göre meşru kıldığı açıktır. Ayrıca bölgelerin, çıkardıkları yasalar federal yasalarla çelişiyorsa, bunları değiştirme gibi bir hak ve yetkiye sahip kılınmıştır. Merkezle bölgeler arasında yetki paylaşımı konusunda bir anlaşmazlık yaşandığında öncelik bölgesel yasalara verilmektedir (Erkmen, 2005, sf. 33).

Hazırlanan yeni Anayasa’da taraflar arasında anlaşmazlığa neden olan problemlerden biriside Irak petroleridir ve 110. madde bu konuya değinmektedir. Bu madde’de yer alan *“Irak’ta bulunan petrol ve doğalgaz, çeşitli bölge ve vilayetlerde yaşayan bütün Irak halkının malıdır”* ifadesi ile petrol gelirlerinden sadece belirli bölgelerin istifade etmesinin önüne geçilmiştir. Yine bu madde ile ülkede ki petrol faaliyetleri Petrol Bakanlığı ve Irak Ulusal Petrol Şirketine bırakılmıştır. Ülkede hidrokarbon geliştirme faaliyetleri Federal ve bölgesel kanunlarla düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu kaynaklara yabancı şirketlerin sahip olmasını engelleyen bir husus olmadığı ise özellikle belirtilmiştir (Erkmen, 2005, sf. 32). Ülke petrollerinin Kuzeydeki Kürt bölgesi ile güneyde Şii nüfusun yaşadığı bölgelerde olması orta kesimde yer alan Sünni Arapları ise endişelendiren başlıca hususlardan birisini oluşturmaktadır (Emiroğlu, 10 Aralık 2006, Milliyet Gazetesi).

Saddam döneminde İran’da bulunmuş ve bu ülke ile yakın ilişkilere sahip Şii grupların güneydeki dokuz vilayeti bir federal bölge haline getirme planları ve anayasa taslağına buna yönelik maddeler koydurmaları ise bir başka sorunu meydana getirmiştir (Erkmen, 2006, sf. 25). Yeni Anayasa’nın merkezi güçsüz bırakan, bölgeleri ise geniş yetkilerle donatıp kuvvetlendiren hükümleri Sünni Arapların tepkisine yol açmıştır. İkame edilmek istenen bu yapının zaman içerisinde Irak’ı bölünmeye götürebileceği ve kendilerinin merkezî Irak’ta, petrol yoksunu, şiddetin hüküm sürdüğü, istikrarsız ve fakir bir devlette mahzur kalacakları endişesini taşımaktadırlar. Bu nedenle petrol gelirlerinin ülkede paylaşımı oldukça önemli bir konudur.

Bu anayasal yapı Irak'ın bütünlüğünü sağlamaktan çok zaman içerisinde ülkenin dağılmasına yol açacak bir tarzda hazırladığını öne sürmek iddialı bir yorum olmayacaktır. Irak işgal altındayken hazırlanan bu anayasanın herkesi memnun etmesi elbette ki beklenemez. Ancak anayasa ülkedeki etnik ve mezhepsel bölünmeye çanak tutacak bir mantıkla yazılmış olması da tartışılması gereken bir durumdur. Kısa vadede Irak'ın yeniden kuruluşu olarak takdim edilen yeni anayasa ve federal devlet, zamanla ülkenin parçalanmasının meşru vasıtası olabilecektir. Kürt grupların ülkenin bölünmesi konusunda bir endişe taşıdıkları söylenemez.

Irak'ta kurulmak istenen anayasal ve federal demokratik sistem bugüne kadar tam anlamı ile sağlıklı bir işleyişe kavuşamamıştır. Kuzey Irak'ta mevcut istikrar ortamına rağmen ülkenin geri kalan kısmı bugüne kadar huzura kavuşamamıştır. Farklı etnik/mezhep kesimleri arasında belli ölçüde uzlaşma sağlanabilmesi, Irak'ın normalleşmesi adına olmazsa olmaz şarttır.

İşgalden sonra Irak'ta yaşanan siyasi gelişmeler ve işgal güçlerinin tutumu göz önüne alındığında iyice yerleşen etnik ve mezhepsel bölünmenin önüne geçebilmek kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Irak'ın geleceğine ilişkin yapılacak yorumların bu yapı dikkate alınarak yapılması gereklidir.

İşgal sonrası geçen zamana rağmen Irak hem askeri hem de siyasi bakımdan güçsüz ve zayıf bir devlet haline gelmiştir. Irak'ta mevcut anayasal ve federal sistemde temel bazı değişikliklere gidilmediği takdirde, ülkenin içine düştüğü bu zayıf durumdan çıkması zor gözükmemektedir. Ancak Kürt gruplar Anayasanın düzenlenmesi konusuna şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Oldukça geniş kazanımlar elde ettikleri bu anayasanın kendi aleyhlerine düzenlenmesinin kabul edilemez olduğunu defalarca dile getirmişlerdir. Ayrıca Bağdat'ta ki merkezi yönetimin ve ülkedeki diğer grupların güçsüz kalmaları ve istikrarsızlık içinde birbirleri ile mücadele etmeleri de Iraklı Kürtleri rahatsız etmemektedir. Çünkü ülke içerisinde bugün elde ettikleri

konumu diğer grupların zayıflığı büyük rol oynamıştır. Gelecekte istikrara kavuşmuş bir Irak'ta Şii ve Sünni Arapların kendi aralarında ki problemleri çözme ihtimali merkezi yönetimin güçlenmesini ve Arapların Kürtlerle hesaplaşmasının yolunu açabilir. Tüm bu sebeplerden ötürü Kürt grupların Irak'ta istikrarı sağlama konusunda ki girişimlerinin ve isteklerinin samimiyetten uzak olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

10. DEĞİŞEN DENGELERİN TÜRKİYE'YE OLAN ETKİLERİ VE TÜRKİYE'NİN UYGULAMASI GEREKEN POLİTİKALAR

10.1. Harekat Sonrası Kurulan Dengelerin Türkiye'ye Etkileri

Irak savaşı, Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasının merkezine oturmuş durumdadır. Irak'da yeniden yapılandırılan ülkede dengeler Türkiye'nin aleyhine bozulmuş durumdadır. Türk dış politikasının bu ülkeye yönelik önceliklerine baktığımızda ise Iraklı Kürt grupların ayrılıkçı girişimlerini ve buna bağlı olarak Kerkük referandumu sorununu görmekteyiz. Bölgede ki hegemonyasını sürdürme ve kendi politikalarını dikte ettirme konusunda ısrarlı davranan ABD yönetimi, bu uğurda tartışmalı dahi olsa stratejik ortağı olarak lanse ettiği Türkiye ile ilişkileri bozmaktan çekinmemiş ve Türkiye'ye karşı dayatmacı bir tavır takınmıştır. Irak sorununun iki ülke arasında yol açtığı gerilim kısa vadede giderilmiş gibi gösterilse de, ortaya çıkardığı güvensizlik daha uzun yıllar ilişkileri gölgelemeye devam edecektir.

Türk askerinin Irak'a gönderilmesini, ülke hava sahasının koalisyon güçlerince kullanılmasını ve de yabancı askeri personelin Türkiye'de konuşlanmasını içeren tezkerenin 1 Mart 2003'de Meclis tarafından reddedilmesi Türk-ABD ilişkilerine büyük bir darbe vurmuştur (Yavuz, 2006, sf.26 ; Arı, 2005, sf. 622). Türkiye'nin 7 Ekim 2003 tarihinde İkinci tezkereyi Meclis'ten geçirmesine rağmen, ABD'nin asker talebini geri çekmesi ve ihtiyaç duyulan askeri birliklerin Kürt gruplardan temin edilmesine karar verilmesi, ilişkilere darbe vuran ikinci bir husus olmuştur. Savaştan sonra 4 Temmuz 2003'de meydana gelen Çuval olayı Türk-Amerikan ilişkilerini Johnson'ın mektubundan bu yana en kötü dönemini yaşatmıştır. Bu hadisenin tezkerenin reddi dolayısıyla meydana gelen bir misilleme olduğu

geniş kabul gören bir yorumdur (Eslen, Ünal, 2006, sf. 86 ; Akgün, 2005, sf.20).

Tüm süreç boyunca Türkiye'nin taşıdığı hassasiyetler ABD tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiş, kırmızı çizgi olarak adlandırılan ve ihlal edilmesi halinde Türkiye'nin savaş dahil her türlü tedbiri alacağı iddia edilen çekinceler adeta hiçe sayılmıştır. Örneğin, işgal sonrasında Haziran 2003'de ABD tarafından atanan 25 kişilik Geçici Irak Konseyi'ne Türkiye'nin itirazlarına rağmen İsrail ve PKK terör örgütüne yakınlığı ile bilinen Dr. Mahmud Osman'da üye seçilmiştir (Kazancı, ABD'nin Irak Stratejisinde Türkiye'nin Yeri, 2004, www.tusam.org ; Purtaş, 2006, sf.48).

Dönemin ABD Savunma Bakan Yardımcısı olan Wolfowitz, hareket sonrası yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Irak savaşına olan muhalefeti ve nedeniyle Washington yönetiminin yaşadığı hayal kırıklığını vurgulamış ve Türkiye'den hatasını kabul etmesini ve bundan sonra bölgede ABD'nin Suriye ile İran'a karşı olan politikaları ile uyumlu hareket etmesi gerektiğini açıklamıştır. Wolfowitz, ABD ile Türkiye arasında ki ilişkilerin ancak bu şekilde normalleşebileceğini imasında bulunmuştur. Bu küstahça yaklaşımın egemen iki devlet arasındaki ilişkide değil, hakim devlet ile bağılısı arasındaki bir ilişkide mümkün olduğu açıktır. Bu yaklaşım ve sözlü tacizlerin o günlerde Türk-Amerikan ilişkilerinin geldiği noktayı göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Özdağ, 2003, sf.27).

Bundan ilave olarak, Irak'ta hazırlanması büyük tartışma ve çekişmelere sahne olan Anayasa'da Türkmenlere, Arap ve Kürt'lere nazaran yeterli haklar tanınmaması, asli kurucu unsur olarak kabul edilmemeleri Türkiye açısından büyük problem teşkil etmiş ve bu konu hakkında Türkiye'nin yapmış olduğu öneriler ABD yönetimince önemsenmemiştir. Ayrıca, geçmişte Irak'ın kuzeyinde bulunan PKK terör örgütüne at kamplara rahatlıkla müdahalede bulunup, operasyon düzenleyebilen Türkiye, bugün Kandil, Kerkük ve Tuzhurmatu bölgelerinde faaliyet gösteren örgüte karşı müdahale etmek için ABD'den onay beklemektedir. ABD yönetimi, PKK'yı terör örgütleri listesine

almasına rağmen, kendi kontrolü altında bulunan bölgeden Türkiye'ye yönelen terör tehdidine seyirci kalmaktadır. Bu ise terörle savaştığını iddia eden ABD'nin, tezkere sonrası dönemde Türkiye'yi cezalandırma ve Irak konusunda görüşlerini dikkate almama politikasının bir diğer olumsuz yansıması olmuştur (Turgut, 2006, sf.60 ; Arı, 2005, sf.627).

Kuzey Irak'ta mevcut Kürt gruplarının savaş öncesinde ve sonrasında Saddam Hüseyin'e karşı oynadıkları aktif rol ve savaşa katkıları sayesinde ABD yönetiminin geniş desteğini sağlamışlardır. Yeniden yapılandırılan ülkede ABD işgal yönetimi ile bir çok konuda kendisine gösteren uyumlu tavırlar Kürt gruplarını, İsrail'den sonra ABD'nin Ortadoğu'da ki en iyi dostları yapmıştır. Tüm Irak'ta direnişçilerin yoğun saldırılarına maruz kalan Amerikan ordusu için Irak'ta ki tek güvenli bölgenin ülkenin Kuzey'i olması, Amerikan kamuoyunda da bölge insanına karşı sempati doğması ve Kürt gruplarının Amerikan Senatosu'nda desteklenmesi sonucunu doğurmuştur (Dehghanpisheh, Dickey, 2005, sf.14-15).

Tüm bu gelişmelerin yol açtığı sonuçlardan birisi, belki de birincisi Dünya'nın tek küresel gücü olan ABD karşısında Türkiye'nin stratejik öneminin azalması olmuştur. Türkiye'nin Irak savaşına olan muhalefeti, ülkede artan Amerikan aleyhtarlığı, tezkerenin reddi gibi nedenlerle iki ülke arasında ki ilişkiler hiç olmadığı kadar bozulmuştur (Bal, Çelik, 2006, sf.38). Irak'ta kalıcı hale getirilen ABD üsleri, özellikle İncirlik üssünün önemini azaltan bir faktör olmuştur. İncirlik üssünü ABD'ye karşı sürekli bir pazarlık unsuru haline getiren Türkiye'ye karşı, daimi ABD üslerinin kurulması için tekliflerde bulunan ve bunun için oldukça istekli olan Kürt Bölgesi tercih edilmeye başlanmıştır (Matthews, 8 Mayıs 2006).

Soğuk savaş döneminde uluslararası arenada bir denge unsuru olan ABD, Türkiye'nin en büyük dayanağı olmuş, ancak yeni dönemle birlikte iki ülke arasında ki ilişkiler bozulma teamülü göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin tek yönlü dış politika izlemesinin sakıncası Irak krizi ile birlikte bir kere daha kendisini göstermiş, sadece Avrupa'ya yada Amerika'ya dayalı bir dış

politikanın zararları bir kere daha ortaya çıkmıştır. Bu krizden sonra bilhassa Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkiler artırılmış ve bölgede daha aktif bir rol oynanmaya başlamıştır. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)'nün Başkanı seçilmesi izlenen aktif siyasetin ortaya çıkan sonuçlarından birisini oluşturmaktadır (Bal, Çelik, 2006, sf.38). Aynı şekilde kısıtlı düzeyde de olsa, Rusya ile artan ilişkilerin bir yansıması olarak Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'ne Türkiye'nin gözlemci ülke olarak katılması gündeme getirilmiştir (Erol, 2006, sf.92).

Irak'ta bir türlü tesis edilemeyen istikrar, her şeye rağmen Türkiye'nin ABD için mevcut önemini muhafaza etmesini sağlamıştır. Çünkü Irak'ta süregelen belirsizlik, ülkenin parçalanma riski ve bu ülkede gittikçe artmakta olan İran ve Şii etkisi ABD'nin planlarını bozmaktadır. Irak'ta giderek artan kayıplar ise ülke içi muhalefetin giderek büyümesine yol açmakta ve çekilmeyi gündeme getirmektedir. Karamsar bir geleceğin beklendiği ve iç savaşa sürüklenen Irak'ta, ABD dostu Kürt yönetiminin de ne gibi sürprizlerle karşılaşabileceği belirsizdir. Ayrıca potansiyeli oldukça büyük olan Türkiye'nin ilişkilerde sağlayabileceği katkının, Irak'ın bir parçası olan, kendi içinde dahi büyük problemlere sahip, devlet olma sürecini henüz tamamlayamamış, dış dünya ile bağlantısını sadece Türkiye üzerinden sağlayabilen bir oluşumdan daha fazla olacağı çok açıktır. Bu nedenle Türkiye, sadece Ortadoğu da değil bir çok bölgede ve sahada desteğine ihtiyaç duyulan bir ülke olmaya devam edecektir. Tüm bu nedenlerden ötürü Türk-Amerikan ilişkilerinin her şeye rağmen zaman içerisinde yeniden eski haline dönüp, istikrar kazanacaktır.

Irak'ın geleceğinin nasıl olacağı sorusu ise Türk-ABD ilişkilerinden daha önemli ve aciliyeti olan bir sorundur. Bu ülkenin içinde bulunduğu yapılandırma sürecinden nasıl bir şekilde çıkabileceği, bütünlüğünü muhafaza etmeyi başarıp başaramayacağı, yoksa içinde bulunduğu şiddet sarmalına teslim mi olacağı Türkiye için hayati önem taşıyan sorular ve sorunlardır.

Türkiye'nin neredeyse ITC bağlamında Iraklı Türkmenlere dayandırdığı ancak geçen süre zarfında başarısız olduğunu gördüğü Irak politikasında revizyona gitmeye ihtiyaç olduğu açıktır. Türkmenlerin haklarının korunması oldukça önemli ve vazgeçilemeyecek bir husus olmakla birlikte tüm Irak'ta kendi politikalarını geçerli kılmayı hedeflemek zorunda olan Türkiye'nin daha geniş, daha esnek ve daha rasyonel politikalara ihtiyaç duyduğu açıktır. Türkmenlerin Irak siyasetine kendi başlarına bir güç olarak sürülmeye çalışılmaları, ayrıca kendi içlerinde mevcut farklılıkların dikkate alınmaması uğranılan başarısızlığın en büyük nedenleri olmuştur.

Ülkede asırlarca hakim unsur olan, ancak işgal sonrası gelişen süreçte iktidardan ve karar alma mekanizmasından dışlanmış olan Sünni Arap kesim, Türkiye'nin Irak topraklarındaki potansiyel müttefiki konumundadır. Çünkü onlar hem Irak'ta artan İran etkinliğine kesin bir şekilde karşı çıkmaktadır, hem de Kürt gruplarla bir çok konuda anlaşmazlığa sahip bulunmaktadır. Türkmenlerle gözle görünür bir probleme sahip olmamaları ve kesin olarak ülkenin bütünlüğünden yana tavır koymaları Türkiye için potansiyel bir müttefik olmalarını sağlamaktadır.

Sünni kesim işgale en şiddetli tepkiyi veren ve hala direnişin başını çeken kesimdir. Bu tutumları işgali reddetmelerine ve Ocak 2005'te yapılan seçimleri boykot etmelerine neden olmuşsa da sürecin tamamen dışında kalmaları ve hazırlanan anayasada önceliklerini ve hassasiyetlerini diğer gruplara kabul ettirememeleri hatalarının farkına varmalarını sağlamıştır. İşgali inkar etmek yerine daha gerçekçi bir politika izlemeye karar vererek Aralık seçimlerine iştirak etmişlerdir. Bu şekilde direnişe devam etmekle birlikte sürece dahil olan Sünni kesim Türkiye'nin Irak politikalarında yeni açılımlara zemin hazırlayabilir.

Yeni anayasanın ülkeyi şekillendiren maddeleri ve işgal sonrası ülkenin keskin bir şekilde üç parçaya ayrılarak anarşiye yuvarlanması bir başka fiili durumu da beraberinde getirmiştir. Artık ülkenin merkezi bir idare ile yönetilmesinin imkanı bulunmamaktadır. Benzer şekilde coğrafi esaslara

dayalı bir federal yapılandırmada artık kimsenin bahsetmediği bir olgudur. Gelecekte Irak'ın etnik ve mezhepsel esaslara dayandırılmış bir yapıda olacağını görmek beklenmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu vaziyet Türkiye'nin isteklerini ve hassasiyetlerine zıt bir durum oluşturmakla birlikte, kabul edilmesi ve tedbir alınması gereken gerçek durum bu şekildedir.

10.2. Irak'ın Federal Yapıda Yeniden Yapılandırılması

Irak'ın işgali sonrası yeni bir yönetim kurularak idarenin Iraklılara devri konusunda gerçekleştirilen ilk geniş katılımlı çalışma 15 Nisan 2003 tarihinde Nasıriye kentinde bulunan Talil Hava Üssünde gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Irak muhalefetinden yaklaşık 100 temsilci, ABD temsilcisi Zalmay Halilzad ve savaştan sonra Irak yönetimine atanan Jay Garner katılmıştır. Toplantıda fikir birliğine varılan başlıca mevzu Irak'ın "*demokratik ve federal*" bir tarzda yeniden yapılandırılması olmuştur. Ayrıca toplantı sonrası yayınlanan bildiri de Irak'ın bağımsızlığına, kurulacak Irak hükümetinin etnik kimlik yapısına dayandırılmamasına ve ülkenin siyasi yapısının demokratik bir federasyon olmasına vurgu yapılmıştır (Arı, 2005, sf.600).

Müteakip dönemde ülke içerisinde meydana gelen bir başka önemli gelişimde 1 Mart 2004'te Temel Yasa veya Geçici Irak İdari Yasası adı verilen bir metnin işgal güçlerinin temsilcileri ve onların atamış olduğu Irak Yönetim Konseyi üyelerince imzalanması olmuştur. Bu metni değerli kılan en önemli husus kurulması planlanan Irak Meclisi'nin hazırlayacağı daimi anayasa için bir referans teşkil edecek olmasıdır. Temel Yasa veya Geçici Irak İdari Yasası'na göre Irak'ta siyasi sistemin federal bir cumhuriyet olmasına karar verilmiştir. Kürt grupları bu yasaı büyük bir zafer olarak yorumlamışlardır (Yılmaz, 2006, sf.82). Yasaya göre yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin federal hükümetin kurumları arasında ve de federal hükümet ile özerk vilayetler ve özerk bölge hükümetleri arasında dengeli bir şekilde dağıtımı ön görülmekteydi. Ayrıca federal sistemin etnik temelden ziyade coğrafi ve tarihi gerçeklere dayandırılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca bu metinde

Arapça ve Kürtçe'nin ülkenin resmi dili olacağı da belirtilmiştir. Ülke başkenti Bağdat'la ihtilafli il Kerkük haricinde ki üç vilayetin bir araya gelerek özerk bir bölge hükümeti kurabilmesine olanak tanınmıştır (Arı, 2005, sf. 608-609).

Irak'ta 2005 yılı oldukça hareketli geçen bir sene olmuş ve gerçekleştirilen iki genel seçim ile bir Anayasa referandumu, ülkenin geleceği konusunda oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Ocak ayında ki seçimler sonucunda ülkenin %60'lık çoğunluğunu meydana getiren Şii gruplar seçimden kesin bir zaferle çıkmış olsalar da beklentilerini karşılayacak seviyede yönetim erkini ele geçirememişlerdir. ABD'nin İran'la olan ilişkileri nedeniyle bu gruplara mesafeli davranması bu neticenin ortaya çıkmasında en büyük etken olmuştur. Seçimin diğer galibi olan Kürt gruplar ise nüfusları ile orantısız bir seviye etkinlik kazanmayı başarmışlardır. Bunda da ilişkilerini stratejik seviyeye çıkardıkları ABD'nin verdiği tam destek göz ardı edilemez. Sonuçta işgal altında ki Irak'ta yasama ve yürütme erki Şii'ler ve Kürt'ler arasında paylaştırılmış, Sünni Araplara, Türkmenlere ve de diğer etnik/dini azınlıklara süreç içerisinde siyasi figüranlık rolü verilmiştir. .

Seçilen Meclisin ve kurulan Hükümetin başlıca görevi kalıcı Irak Anayasası taslağını oluşturmak ve Ekim ayında referanduma sunmak olmuştur. Ülkenin demografik yapısını ve gerçeklerini yansıtmaktan uzak olan, kuvvet dengesinden söz edilemeyecek bu Meclisin yapmış olduğu Anayasa'da, Irak'ın gerçeklerinden uzak olmuştur. Kurulan Anayasa Hazırlama Komisyonu'nda ilk başta Sünni temsilciler hiç yer verilmese de, meşruiyet adına ABD'nin yapmış olduğu zorlamalar ile daha sonra Sünni toplumun temsilcileri görev almışlardır. Ancak diğer grupların baskısı karşısında karar alma mekanizmasında yeterince etkin olduklarını söylemek mümkün değildir. Netice de 15 Ekim 2005'te düşük katılımı bir referandumla oylanan yeni Irak Anayasası kabul edilerek onaylanmıştır (Erkmen, 2006, sf.18).

Anayasaya göre kurulan devletin adı "Irak Cumhuriyeti" olarak muhafaza edilmiştir. Anayasanın birinci maddesi devletin federal yapısından,

üçüncü maddesi ise federal makamlardan bahsetmektedir. 112. maddede, federal sistemin başkent, bölgeler ve bir bölgeye bağlı olmayan vilayetler ve yerel yönetimlerden oluştuğu vurgulanmış, 113 ve 115. maddelerde ise federal bölgelerin oluşturma şekline açıklık getirilmiştir. Anayasanın 6. maddesi ise egemenliğin el değiştirme şeklini tarif etmiştir. 46. madde de ise iki parçalı bir yasama organından bahsedilmiştir. Buna göre Temsilciler Meclisi ve Birlik Meclisi adı verilen iki adet meclis mevcut olacaktır. Temsilciler Meclisi her 100 bin kişiye bir temsilci olacak şekilde teşkil edilecek, Birlik Meclisi'nin statüsü ise Temsilciler Meclisi'nin çıkartacağı bir yasa ile (madde 62) belirlenmesine karar verilmiştir. Ancak anayasanın dördüncü bölümü "Bağımsız Kurumlar" başlığı altında merkez ile bölgeler arasında ki yetki dağılımını belirlemektedir ki, ülkenin geleceği açısından belki de en önemli kısım bu bölümde yapılan yetki dağılımıdır. Bu bölüme genel olarak bakıldığında ülkenin idari yapısının "*Gevşek Federasyon*" modelinde yapılandırıldığı kolayca anlaşılabilir. Merkezin sahip olduğu yetkiler bölgelere nazaran çok daha düşük seviyede tutulmuştur (Erkmen, 2005, sf.31-32).

Yeni Irak Anayasası'nın 137. maddesi ile 1992 yılında Kürt Parlamentosu'nun kurulmasından bu yana çıkartılan yasaların yürürlükte kalacağı teyit edilmiştir. Çıkartılan bu yasaların ve Kürt yönetimince alınan kararların, yine bölge yönetimi tarafından ortadan kaldırılmadıkça değiştirilemeyeceği güvence altına alınmıştır. Bu suretle Kürt bölgesine oldukça geniş ayrıcalıklar tanınmış ve bölgesel yönetim, tamamen meşru bir hale getirmiştir. 138. madde ise anayasanın hazırlanmasında temel bir metin olan Geçici İdari Yasa'nın yürürlükten kalktığı ilan edilmiş, ancak bu geçici yasanın 53/a ve 58. maddelerine istisna getirilmiştir. Bu yasalardan 53/a Kürdistan Bölgesel Hükümetini, Duhok, Erbil, Süleymaniye, Kerkük, Diyala ve Ninova vilayetlerinde ki toprakları idaresinde bulundurmakta olan resmi bir hükümet şeklinde tarif etmekte ve Kürt bölgesinin varlığına yasallaştırmaktadır. Kürdistan Bölgesel Hükümetinin Anayasasında ise bölgesel idare sınırları 1970 yılı öncesi sınırları olarak ifade edilmiştir. Buna göre Kerkük, Süleymaniye, Erbil ve Duhok vilayetleri ile Akra, Seyhan,

Sincar, Musul'a bağılı Zummar'ı, Diyala'ya bağılı Hanekin ve Mendeli ve Kut'a bağılı Badra'dan oluşacağı ifade edilmiştir. Irak Anayasası'nda Ninova vilayetinden ismen bahsedilmesine rağmen Kürt bölgesi anayasasında ismi geçmemektedir. Benzer şekilde Kut vilayetindeki Badra'dan Federal Anayasa'da bahsedilmemektedir (Tunç, 2006, sf.14).

Anayasa'nın 107. madde Bağdat'ta bulunacak Merkezi İdare'nin yetkilerini dış politika, savunma, maliye, ticaret, gümrük, su kaynaklarının yönetimi ve genel nüfus sayımı ile sınırlamıştır. Düzenlenen 110. madde ise diğer konularda geri kalan tüm yetkileri bölge idarelerine devretmiştir. Merkezi yönetimle bölgeler arasında doğabilecek bir yetki tartışmasında önceliğin bölge kanunlarında olacağı vurgulanmıştır. Anayasa'nın 100. maddesi merkezi idarenin yetkisine bırakılan dış ilişkileri düzenleme konusuna bir istisna getirerek, bu konuda da bölgelere hak tanımıştır. Ülkedeki yer altı kaynaklarının tüm Irak halkının malı olduğunun vurgulanması önemli bir husustur ve 110. madde ile net bir şekilde ifade edilmiştir (Erkmen, 2005, sf.31-32).

Tüm maddeler bir arada incelendiğinde tasarlanan gevşek federasyonun etnik temele dayandırıldığı ve en başta Kürt grupların zorlamaları ile parçalanmaya zemin hazırlayacak şekilde bir tasarım yapıldığı söylenebilir. Federalizm konusuna netlik kazandırılması ise Aralık ayında yapılacak olan seçimlerle kurulacak Meclis'e bırakılmıştır. Yapılmış olan bu anayasa ülkedeki etnik ve mezhepsel farklılıkları ön plana çıkarıp meşrulaştıran, uzun vadede ise etnik farklılık, merkezi idarenin işlemeyişi, demokrasi, gönüllülük esası gibi söylemlerle Irak'ın parçalanmasının önünü açan bir metindir.

Aralık seçimleri sonrasında oluşturulan yeni Irak hükümetinde Federasyona fikrine soğuk bakan İbrahim Caferi'nin Şii İttifak tarafından Başbakanlığa tekrar aday gösterilmesi ile büyük bir kriz çıkmıştır. Kürt grupların ve ABD'nin İbrahim Caferi'nin Başbakanlığına karşı çıkması üzerine yine aynı gruptan (Dava Partisi) Nuri El Maliki Başbakanlık görevine

getirilmiştir. Federasyon fikrine karşı çıkan bir başka Şii lider ise Mukteda Es Sadr olmuştur. Sadr, mezhepler arasında ayırım yaptığı gerekçesi ile Anayasa'yı, *“eğer Irak'ta bir demokrasi kurulmuşsa hiç kimsenin Irak'ın herhangi bir bölgesinde federal bir yapı kurulmasını istemeye hakkı yoktur”* diyerek de federalizmi reddetmiştir (www.radikal.com, 20 Şubat 2006).

Türkiye, 4 Ekim 1992'de kurulduğu ilan edilen Kürt Federe Devletini resmi olarak tanımamaktadır. Bu konuda Türkiye'nin izlediği politikayı Irak Özel Temsilcisi Büyükelçi Ömer Çelikkol şu şekilde açıklamaktadır ; *“özerk Kürt bölgesinin varlığı bugünkü şekliyle kalacaksa dahi onun tanınması söz konusu olmaz. Örneğin; ABD'nin Kaliforniya, Almanya'nın Bavyera eyaletleri Türkiye tarafından ayrıca tanınıyor mu?.. Barzani'ye gelince, kendisi başkan sıfatını kullanmak eğiliminde. Ancak Türkiye'nin bu konuda uygulayacağı kıstas da şu şekildedir : Yeni Irak Anayasası, kendisini nasıl tanımlayacaksa, o sıfat benimsenecektir”* (Davutoğlu, Çelikkol, 4 Mart 2006).

Kürt bölgesinde kurulan parlamentonun çalışmaları 1996 yılında çıkan çatışmalardan sonra kesintiye uğrasa da ateşkesin sağlanması ile 7 Eylül 2002 tarihinde tekrar toplanabilmiştir. Mesut Barzani, 14 Haziran 2005 tarihinde Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanlığına seçilmiştir. Ayrıca Irak'ın işgalinden sonra 21 Ocak 2006 tarihinde yapılan bir oturumun ardından iki yerel yönetimin birleştiği açıklanmıştır. “Kürdistan Ortak Hükümeti”nin Başbakanı ise Neçirvan Barzani olmuştur. Mesut Barzani yerel yönetimlerin birleşmesinin *“Kürtlerin, hala bölge yönetiminin egemenliğine girmeyen Kürdistan'ın diğer parçalarını geri alabilecekleri”* manasına geldiğini söyleyerek sadece Irak içerisinde ki grupları değil, çevre ülkeleri de tehdit etmiştir (Yılmaz, 2006, sf.85).

Halihazırda ülkenin kuzey kesiminde kurulmasından bahsedilen bir proje değil, tüm kurumları ile mevcut parlamentosu, bayrağı, anayasası, ordusu, yargısı bulunan bir federe devlet mevcuttur. Bu yapı dünya ülkeleri tarafından tanınmakta ve varlığı gerek Irak Anayasası ile gerekse uluslararası toplum açısından meşru olan bir yapı şekline bürünmüştür.

Türkiye her ne kadar bu yapıyı kabul etmese de, bu yapının varlığının göz ardı edildiği bölge politikaları rasyonel olmayacaktır.

Ülke anayasasının 111. ve 115. madde'leri bölgelerin oluşma şeklini ve koşullarına açıklık getirmiştir. Buna göre Irak'ta bir veya daha fazla vilayet bir araya gelerek, referandumla bir bölge oluşturabilmektedir. Referanduma gidiş şartı ise vilayet meclisinin üyelerinden 1/3'ünün isteği üzerine yada vilayetteki seçmenlerin 1/10'ünün talep etmesi üzerine gerçekleşen bir süreçtir. Anayasada tek bir vilayetin bile talep etmesi halinde bir bölge olacağı net bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca bir bölgeye bağlanacak il sayısı konusunda sınırlama getirilmemektedir. (Erkmen, 2005, sf. 33).

Irak'ın önümüzde ki dönemde, alacağı şekil açısından iki parçalı bir federasyon şekli akla gelebilir. Kuzeyde ki Kürt bölgesi ile güneyde yer alan Arap kesimin yer almakta olduğu şu anki fiili durumun devamı artan bir Arap milliyetçiliğini akla getirebilir. Ancak bu senaryonun sağlıklı bir şekilde yürüme ihtimali azdır. Mukteda Es-Sadr gibi federasyon fikrine karşı çıkan ve Irak'ın tüm vilayetlerini mümkün olduğu ölçüde bir arada tutmaya çalışan grupların muhalefetinin yanı sıra Şii bölgesinin savunuculuğu yapan gruplar da Güneyde ayrı bir yapının olması gerektiği fikrini savunmaktadırlar (Erkmen, 2006, sf. 24).

Şii gruplar Ocak seçimleri sonrası koalisyon görüşmeleri ve de sonrasındaki anayasanın hazırlanması sürecine kadar güçlü bir merkezi idare istemekteydiler. Şiilerin ülke nüfusunda ezici bir çoğunluğa sahip olmaları ve çoğulcu demokrasinin kendi lehlerine işleyecek olması ABD ile doğrudan karşı karşıya gelmekten sakınmalarına neden olmuştur. Çünkü demokrasi vaadi ile Irak'ı işgal eden ABD'nin, vaadini yerine getirmesi Şiilerin idare ettiği bir ülke manasına gelmektedir. Bu nedenle Şii gruplar ilk başlarda federalizm fikrine karşı çıkarak güçlü bir merkezi yönetim istediklerini vurgulamışlardır. Ancak meselenin görüldüğü gibi olmaması, yani demokrasi söylemine rağmen Şiiler arasında ki İran etkinliği nedeniyle ABD'nin sürece müdahale etmesi söylemlerinin değişmesine neden olmuştur. İİDYK ve Dava

Partisi, petrol kaynaklarına sahip büyük bir Şii bölgesi istediğini anayasa görüşmeleri sırasında dile getirmiştir. Bu grupların hedefi Şii nüfusu barındıran 9-10 vilayeti kapsayan büyük bir Şii bölgesinin kurulmasıdır (Erkmen, 2005, sf.29 ; Erkmen, 2006, sf. 25).

Federasyon fikrine Sünni gruplar tarafından da karşı çıkılmasına rağmen, ülkenin şu an içinde bulunduğu koşullar ve güç dengesinin değişmemesi durumunda bu durumu kabul etmek zorunda kalacakları tahmin edilmektedir. Çünkü ülkede ki karar alma mekanizması Sünni kesime rağmen işlemekte, yönetim erkinin aldığı kararlar bu kesime dayatılmaktadır. İkili bir yapı içerisinde Şiilerle baş başa kalacak olan Sünni kesimde bu durumu kabul edeceklerin yanı sıra şiddetle karşı çıkıp bir iç savaşı körükleyenlerde bulunacaktır. Kabul edenler en büyük dayanak noktası ülkenin Kuzey'inde bulunan kaynakların yani petrolün Kürtlerin eline geçmesi halinde, en azından Güney'de bulunan kaynaklardan mahrum kalınmaması fikri olabilir. Ayrıca konuya Arap milliyetçiliği nazarıyla bakıp, birlik fikrini savunanlar da mutlaka olacaktır. Ancak el-Kaide örneğinde olduğu gibi Şiileri düşman gören ve bunlara karşı savaş ilan etmiş kişilerin yapacağı provakasyonların arkasının kesilmeyebileceği ve şu anda ülkede akan kanın toplumlar arasında kin ve nefret fikrini büyük ölçüde yerleştirmiş olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir (Vurmay, Cehennemın Kapıları Açılıyor, 2006, sf.12).

Bu nedenle her türlü iyi niyete rağmen Federal bir Irak'ta Şii ve Sünni Arapların aynı bölgenin çatısı altında birlikte yaşayabilecekleri bir iyi niyet temennisinden ibaretmiş gibi gözükmektedir. Türkiye'nin ikili federasyon fikrine, alternatifleri olan projelerin daha olumsuz olması nedeniyle karşı çıkmayacağı düşünülebilir. Çünkü ikili yapıda, en azından Arap bölgesinde İran'ın etkisini sınırlayabilecek bir Sünni kesimin varlığı bölgede bir denge unsuru olabilecektir. Sadece Şiilerin yer aldığı bir bölge tamamen İran'ın nüfuz bölgesi haline gelmesi beklenmelidir. Bu nedenle de İran'ın ikili değil, üçlü federasyon fikrine sıcak bakacağı, Arap devletlerinin ise sırf bu yüzden ikili bir yapıyı tercih edeceklerini söylemek mümkündür.

İşgal yönetiminin Irak'ta en başından beri yapmış olduğu tüm girişimlerde ülkede üç parçalı bir yapıyı ikame etmeye çalıştığını ve Irak toplumunu üç parça halinde görmekte olduğunu söyleyebiliriz. Halihazırda ülke fiili olarak üçe bölünmüş durumdadır. Etnik ve mezhepsel olarak keskin bir farklılaşma Irak toplumunu işgalden bu yana bölmekte, toplumlar arasında ki ayrışma her türlü olayda kendisini göstermektedir. Ülkede yapılan genel seçim sonuçlarında tüm etnik ve mezhepsel gruplar (Türkmenler hariç) kendi partilerini desteklemişlerdir. Iraklı olma fikrini güden ve tüm toplumu kucaklama misyonu taşıyan partiler kabul görmemişlerdir. Bu nedenle ülkenin gelecekte hiçbir bölgeye bağlı olmayacak başkent Bağdat, Kuzeyde Kürt Bölgesi, Orta kesimde Sünni Arap Bölgesi ve Güneyde Şii Bölgesi olmak üzere üç parçalı bir yapıya bürünebileceği söylenebilir.

İkili veya üçlü federasyon fikirlerinin Türkmen bölgesini ikiye bölme gibi oldukça olumsuz bir durum ortaya koymasına rağmen, halihazırda aksini sağlayabilecek bir güç dengesi mevcut değildir. Her ne kadar ITC tarafından Irak federal bir yapıya sahip olacaksa Türkmenler için "*Türkmeneli*" adı verilen bir bölge kurulması fikrini savunuyor olsa da, bu fikri Türkiye'den başka destekleyen şu an için bulunmamaktadır. Ülkede ki Kürtler, Şii/Sünni Araplar, Arap ülkeleri, İran ve işgalci devletler bu fikre karşı çıkmaktadırlar.

Türkiye'nin Irak politikası en başından beri siyasi açıdan istikrarlı, toprak bütünlüğü sağlanmış ve Türkiye'ye tehdit oluşturmayacak bir Irak'tır. Ancak, anayasanın kurmuş olduğu dengeler Türkiye'nin görmeyi arzu ettiği bir yapı değildir. Bu yapının gerek ülke içinde gerekse bölgede istikrarı sağlayamayacağı ve Türkiye'ye tehdit teşkil edebileceği hususunda kaygılar mevcuttur. Özellikle Irak'ta etnik esasa dayanan gevşek bir federasyonun Türkiye'yi olduğu gibi komşularını da etkileyebileceği ve Irak'ta kısa vadede istikrar sağlansa bile zaman içinde daha büyük bir istikrarsızlığa yol açabileceği daima göz önünde tutulmalıdır. Hazırlanmış olan Irak Anayasası ülke bütünlüğünü sağlayacak değil, kendi içerisinde mümkün olduğu kadar küçük gruplara ayrılarak bölünmesini sağlayacak hususlar ihtiva etmektedir. Ancak nihai aşamada Türkiye başından beri karşı çıkmasına rağmen Irak'ta

federatif bir yapıyı kabul etmek zorunda kalmış, bölgede meydana gelen gelişmeleri uzaktan seyrederek müdahil olamamıştır.

İran her ne kadar Kürt bölgesinin varlığından rahatsızlık duysa da kendi içerisinde bölünmüş, birlik olmaktan uzaklaşmış bir Irak'ı kendi menfaatlerine uygun bulmakta ve daha fazla etki altına alma hesapları yapmaktadır (Turgut, 2006, sf.50). Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Kuveyt ve Körfez ülkeleri ise hiç kuşkusuz İran'ın artan etkinliğinden rahatsızlık duyan ve Şii nüfuz alanının genişlemesini kendi menfaatlerine uygun bulmayan ülkelerdir. Bölgedeki Arap ülkeleri Irak'ın güçlü bir Arap ülkesi olarak bölge denkleminde çekilmesini ve bu denklemin İran merkezli bir Şii kuşağı tarafından doldurulması ihtimalini endişeyle karşılamaktadırlar. Irak'ın güçlü ordusunu ve Arap kimliğini yitirmesi, bölgede İran'ı stratejik bakımdan daha da güçlü bir konuma sokacaktır.

Bush yönetiminin bütün planlarına rağmen, yeniden yapılandırılan Irak, Bölgesel Kürt Yönetimi hariç tutulursa, İsrail yanlısı bir ülke olmayacaktır. Tam aksine Ortadoğu'da bir denge unsurunun ortadan kalkmış olması ve artan Şii etkinliği İsrail'i eskisinden daha güvensiz bir ülke durumuna düşürmüştür. Zayıf Saddam yönetiminin varlığı, tüm söylemlerine karşın İsrail için bir tehdit oluşturmaktan uzaktı. İster Şii ister Sünni olsun, ülkedeki siyasi taraflar ve direnişçi gruplar İsrail karşıtlığı ortak paydasında birleşmektedirler. Ayrıca Orta Irak kesiminin El-Kaide'nin yeni üssü olması nedeniyle ve de dini söylemi temel alan örgütlerin Irak'ta kazanmış oldukları etkinlik sayesinde İsrail açısından daha büyük bir tehdit potansiyeli haline gelmiştir (Kasım, 2003, sf.140-141).

10.3. Etnik ve Mezhep Temelli İç Savaş

Irak'ta Amerikan işgali sonrasında yaşanmaya başlayan istikrarsızlık, giderek artan direnişin ve şiddetin, Koalisyon güçlerinin yanı sıra ülkede ki diğer grupları da hedef almaya başlaması şiddetin yayılmasına ve kontrolden çıkmasına neden olmuştur. Kimin gerçekleştirdiği belli olmayan provakatif

saldırlar sonrasında, takip eden misillemeler işgalcilerden çok Irak halkını vurmaktadır. İşgalden sonra başlayan kaos giderek derinleşerek, Irak içerisinde yaşayan farklı etnik köken ve inancı paylaşan toplulukları birbirlerine düşman etmiştir (Hasan, Irak'ta Güvenlik Sorunu ve Hükümete Etkileri, 2005, sf.14).

Ortadoğu'ya demokrasiyi getirme ve özgürlük vaadi ile "Irak'a Özgürlük Harekatı"nı gerçekleştiren ABD, ülkeyi derin bir kaosun ve anarşinin içine sokmuştur. Her ne kadar işgalden öncede Irak halkının Saddam rejiminden memnun olduğu söylenemezse de, şu an içinde buldukları durum nedeniyle Saddam'ı dönemini özleyenlerin sayısı giderek artmaktadır. Irak'ta geçmişte belirli dengeler altında, ancak bir arada yaşayan etnik ve dini gruplar bugün birbirinin düşmanı olmuş durumdadır. Bölgede ki varlığını demokrasi vaadine borçlu olan ABD ise adeta teröristleri ve halka şiddet uygulayanları himaye eden bir görüntü çizmektedir.

Yaşanan çatışmalar, bölgeye yeni müdahaleleri getirirken, birçok sivil insanın mağduriyetine ve etnik kan davalarının derinleşmesine yol açmıştır. Irak'a yönelik son işgalde açık biçimde görüldüğü gibi, Amerikan yönetimi kendi müttefiki olarak gördüğü Iraklı Kürt gruplar, merkezi otoritenin çökertilmesinde aktif olarak kullanmış ve bundan sonra kurulacak devletin niteliği ne olursa olsun Iraklıların arasına yıkılması kolay olmayacak duvarlar örmüştür. Söz konusu bölünme sadece etnik ve dini unsurlar arasında değil, aynı zamanda bu toplulukların kendi içlerinde de mevcuttur.

Irak'ta Saddam Hüseyin'in ardından geçen süreç içerisinde Sünni kesimde başlayan işgale karşı direniş, kısa bir sürede ülke dışından yabancı savaşıları ve El-Kaide'yi ülkeye çekerek yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Direnişin başını çeken Sünni kesim, kendi içinde çok parçalı bir görüntü sergilemektedir. Sünni gruplar arasında El-Kaide terör örgütü, kendilerini tekrar toparlayan ve etkinliklerini artıran Baas Partisi yanlıları ile her geçen gün güçlerini ve taraftarlarını artıran Irak İslam Ordusu (Al Cayiş Al İslami fil-Irak) ve 1920 Devrimi Tugayları (Ketaip Tavra El-İşrin) gibi İslami

ideolojiyi benimsemiş milliyetçi örgütlerde bulunmaktadır (Külebi, 2007, sf.15).

Şii kesim ise Sünnilere nispeten daha derli toplu görünmektedir. Ancak Es-Sadr'ın Mehdi ordusu ile El-Hekim'in Bedr Tugaylarının başını çektiği bir hizipleşme kendisini göstermektedir. Merci-i Taklid konumunda olan, Sistani'nin takınacağı tavır Şiilerin arasında çok önemli ve tayin edicidir. Ayrıca İyad Allavi'nin başını çektiği laik kesimde din eksenli Şii grupların alternatifidir. Şii gruplar içerisinde ise Amerikan işgaline açıkça tavır alan tek grup olan Mukteda Es-Sadr'ın Mehdi ordusu, direnişin önemli bir figürü haline gelmiştir. Aynı zamanda Şii kesimden, Kürt gruplarla hizipleşmeye giden tek grubu oluşturmaktadır. Bunun en başta gelen sebebi ise Kerkük sorunundan kaynaklanmaktadır. İşgalden sonra Şii Arapları ve Türkmenleri koruma bahanesiyle bir çok Mehdi ordusu mensubu Kerkük'e gittiği bilinen bir husustur (Kaymaz, 2005, sf.14).

Kürt gruplar ise en derli toplu ve birlikte hareket eden kesim olsa da Kuzey Irak gibi bir coğrafyanın geçmişine bakıldığında her şeyin görüldüğü kadar basit ve sade olmadığı anlaşılmaktadır. Bölgenin aşiretlere dayalı feodal yapısı her türlü provakasyona açık olup, her an görünürde ki istikrarı bozma potansiyeline sahiptir. Barzani ile Talabani'nin başını çektiği hizip bir süredir durulmuş gözükse de bitmiş değildir. Her iki grup arasında ki çekişme devam etmekte olup, çatışma potansiyeli ortadan kaldırılabilmemiş değildir. Her iki parti taraftarlarının daha on sene öncesine kadar savaştıkları ve birbirlerini her türlü ihanetle suçlamış oldukları unutulmuş değildir. Bugün Erbil'de birlik pozları veren Kürt liderler, savaşı kışkırtan ve birbirlerine karşı her türlü ithamda bulunmuş kişilerdir. Kürtlerin kendi aralarında ki "*Şeri Bra Kuji-Kardeşler Savaşı*" olarak adlandırdıkları iç savaş Türkiye'nin, İngiltere'nin, Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin ve de ABD'nin zorlamalarına rağmen senelerce sürmüş ve sona ermesi için çok sayıda arabuluculuk teşebbüsünün yapılması gerekmişti. Günümüzde KDP ile KYB arasında ki mevcut sorunlar giderilmemiş, sadece rafa kaldırılmıştır (Yılmaz, 2006, sf.82).

Ayrıca bölgede her iki partinin dışında Ensar el İslam gibi, PKK gibi terör örgütleri bölgedeki etkinliklerini artırabilmek için kendilerine müttefik arayacaklardır. Müslüman Kardeşler bağlantılı bir diğer Kürt örgütü olan ve 2005 yılındaki seçimlere tek başına katılan ve bölgede hatırı sayılır bir oy alan Selahaddin Muhammed Bahattin'in başkanlığını yaptığı Kürdistan İslami Birliği'nin varlığı da unutulmamalıdır. Bu parti Ocak 2005 seçimlerinde büyük kısmı Kuzey Irak'tan olmak üzere 60 bin oy alarak Irak Meclisi'nde 2 sandalye kazanmıştır. Aralık 2005 seçimlerinde ise aldığı oylar 160 bine, kazandığı sandalye sayısı ise 5'e yükselmiştir. Bu partinin zamanla bölgede kemikleşmiş olan KDP ve KYB'nin alternatifi olma potansiyeli mevcuttur.

İlk başlarda Amerikan ordusuna yönelik olan direniş faaliyetleri günümüzde daha çok Irak halkına zarar vermeye başlamıştır. Özellikle El-Kaide'nin 2005 yılında Şiilere karşı topyekün savaş ilan etmesi ile başlayan saldırıları, misillemeler takip etmiştir. Örneğin Mart 2006'da Irak'ta Şiiler açısından dört kutsal mekandan birisi olan Askariye Türbesine diğer adı ile Altın Kubbeli Camiye düzenlenen saldırı sonrasında Sünni-Şii provakasyonu doruğa tırmanmış ve misilleme olarak 200'den fazla Sünni Cami Şii militanlarca bombalanmıştır. Bu olayın Irak'ta mezhep savaşını başlatan bir milat olduğu söylenebilir. (Vurmay, Cehennem Kapıları Açılıyor, 2006, sf.12). Savunma Bakanı olan Sadun El Duleymi bu konuda "*Eğer iç savaş çikarsa hiçbir zaman bitmez*" tespiti önemlidir (Bektaş, 2006, sf.14). El Kaide'nin Ortadoğu'da Şiiler ile Sünniler arasında bir savaş çıkartmaya çalışan stratejisi başarılı olduğu takdirde, nerede biteceği belli olmayan bir yangının bütün bölgeyi sarma potansiyeli mevcuttur.

Her grubun farklı hesaplar peşinde koşması ve de şiddetin bir süre sonra yok ettiği akıl ve mantık ortaya bir kan gölünün çıkmasına neden olmuştur. Saddam Hüseyin'in adeta intikam alınırcasına Şii militanlar tarafından bir bayram sabahı apar topar idam edilmesi ve idam görüntülerinden ortaya çıkan manzara, Irak'ta ki Saddam Hüseyin karşıtlarının bile tepkisini çekmiş ve yeni bir kan davasının başlangıcı olmuştur (Ashab, 2007, sf.17).

Ülkede geçmiş dönemden kalma hesaplar, karşılık kin ve nefret ile güç paylaşımı nedeniyle bir çok kesim arasında çatışma alanları ortaya çıkabilir. Irak'ta ilk defa iktidara gelen Şiilerle tarih boyunca Bağdat'ta iktidarda kalmış Sünni kesimin mücadelesi gelecekte daha da şiddetlenebilir. Karşılıklı provakasyonlar önlenemez yada tahammül edilemez boyutlara çıkarsa Şiiler ile Sünni'ler arasında ki şiddet sarmalı tamamen kontrolden çıkmış bir iç savaşa dönüşebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu tip bir senaryoda ABD'nin, İran'ın, İsrail'in, Türkiye'nin ve de diğer Arap ülkelerinin tutumu ne olabilir? Komşu ülkelerin ve Irak'ta çıkarı olan ülkelerin taraflardan birisini diğerine karşı desteklemesi şiddetin uzun yıllar devam etmesinin, hatta bölgeye yayılmasının önünü açar. Böyle bir durumda, komşu devletlerin doğrudan ya da dolaylı olarak Irak'a müdahalesi gündeme gelebilir.

Bu durumda Kürt grupların ne yapacağı, bir kenara çekilip beklemeyi mi tercih edecekleri, yoksa taraflardan birine mi destek verecekleri sorusu da gündemdedir. ABD her geçen gün Kürt gruplardan daha çok peşmergenin ülkenin başkentine ve diğer kesimlerine gönderilmesini istemektedir. Buda ister istemez Kürtleri çatışmaların tarafı haline getirmektedir. Zaten Kerkük'te ki referandum problemi böyle bir çatışma potansiyelinin habercisidir. Kürtlerin bağımsızlık istemeleri ya da Kerkük'ü zorla almaya kalkışmaları durumunda Şii ve Sünni Araplarla Kürtler arasında bir iç savaş yaşanabilir. Güneyde birbirleri ile çatışan Sünni ve Şii Araplar Kerkük konusunda birbirlerini desteklemektedirler.

Ülkede istikrarsızlığın ve kaosun daha uzun yıllar devam etmesi halinde, Kızıldordu'nun Afganistan'ı işgali sırasında ki yaşanan sürecin bir benzeri Irak'ta yaşanabilir. Afganistan'da Rus işgali sırasında bu ülkeye cihat için gönüllü olarak gelen yabancı savaşçılar, birbirleri ile tanışıp El-Kaide'nin ilk kadrolarını oluşturmuştu. Şu anda da Irak'ta yabancı savaşçılar olarak adlandırılan çoğu sırf milliyetçi hislerle Irak'ı savunmak amacı ile veya cihat için gelip Amerikan ordusu ile savaşan insanlar mevcuttur. Bunun yanı sıra halihazırda El-Kaide'nin Irak kolu, özellikle Sünni Arap bölgeye iyice yerleşmiş durumdadır. Çatışma ve şiddetten beslenen bu örgüt bu yabancı

savaşçıları ve yerli direnişçileri de bünyesine katarak büyüyebilir ve Irak, Afganistan benzeri bir terör üssü haline gelebilir.

Irak'ta iki-üç yada taraflı bir iç savaş çıkması halinde bu durum Türkiye'yi bir çok açıdan etkileyecektir. Türkiye böyle bir durumda tarafsız kalma gibi bir lükse sahip olmadığı gibi, dış etkenler ve olayların gelişimi Türkiye'yi taraflardan birisi olmaya sürükleyebilir. Bu tip bir iç savaş durumunda ABD'nin ve AB'nin tutumu, Türkiye'nin kararını etkileme potansiyeline sahiptir. Ayrıca Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi durum ve Irak Türkmenleri'nin pozisyonu alınacak tavra etki edebilecek diğer önemli hususlar olacaktır.

Ülkede iki taraflı, yani Şii-Sünni iç savaşı çıkması halinde Türkiye'nin tutumu ne olmalıdır, nasıl bir politika takip etmelidir? Bu tip bir iç savaş senaryosu öncelikle ülkenin fiili olarak üç parçalı hale gelmesi manasına gelir. Ülke içerisinde ki bu tip bir saflaşma, Irak'ın komşularının da kısa sürede saflara ayrılmasına neden olabilir. Şii grupları geleneksel olarak destekleyen ve ülke içerisinde, işgalden sonra büyük bir etkinlik sağlayan İran'ın olaylara seyirci kalması beklenemez. İran'ın ayrıca ABD'ye karşı müttefiki olan ve İran-Irak savaşından beri kendisini destekleyen Suriye'yi yanına çekmesi beklenmelidir. Bu eksenin karşısında ise Suudi Arabistan'ın başını çektiği ve motivasyonunu İran karşıtlığı ile Şii düşmanlığından alan, Ürdün-Kuveyt-Mısır ve Körfez'de ki Arap devletleri gibi ABD'nin dostlarının oluşturduğu Sünni eksenin oluşması beklenmelidir. Türkiye'nin de bu eksene destek olması beklenebilir, çünkü güney komşusu Irak'ta İran'ın etkinliğini artırması, hatta bu ülkenin İran'ın bir uydusu haline gelmesi Türkiye'nin karşılaşmak isteyebileceği bir senaryo değildir (Çetinsaya, www.harapak.tsk.mil.tr ; Vurmay, 2007, sf.12-13).

ABD'de ise, Irak'ta en büyük direnişi gerçekleştiren ve El-Kaide gibi kendisinin baş düşmanı örgütlerin yer aldığı Sünni Arapların safında yer alması kesin gibidir. Çünkü Irak hareketinden sonra, nükleer faaliyetleri nedeniyle sürekli olarak tehdit ettiği ve BM'den uluslararası yaptırım kararları

aldırmaya çalıştığı İran'ın, Irak'ta etkinliğini artırması ABD'nin ve de İsrail'in tahammül edebilecekleri bir durum değildir. Hiç şüphesiz ABD, İkinci Körfez savaşını Irak'ı, İran'a teslim etmek için gerçekleştirmemiştir (Göçer, 2006, sf.6-7).

Bu tür bir iç savaş senaryosunda şüphesiz ülke içerisinde Sünni ve Şii olarak adlandırdığımız gruplar tek parça bütünlük arz eden taraflar olmayacaktır. Ancak genel manada bu tip bir ayrışmanın yaşanması beklenebilir. Kürt grupların günümüzde olduğu gibi Şii-Sünni anlaşmazlığına ilk başta tarafsız kalması beklenebilir. Ancak uzun vadede çatışmanın Kürt grupları da içine çekmesi beklenmelidir. Kürt grupların, aralarında fazla çıkar çatışması olmayan Şiiilerle Kerkük'ün geleceği, hatta bağımsızlık konusunda anlaşma sağlayabilirse Sünni Araplara karşı bir Şii-Kürt ittifakı ihtimali de mevcuttur. Sünni'lerle Kürtler arasında bir anlaşma ise ancak ABD'nin zorlaması ile mümkün gözükmektedir. Çünkü iki taraf arasında derin görüş ayrılıkları ve çıkar çatışması mevcuttur.

İkili bir iç savaş senaryosunda ikinci bir ihtimal ise Bağdat'la Kürt gruplar arasında patlak verecek bir çatışma olabilir. Şii ve Sünni'ler aralarında ki her türlü anlaşmazlığa rağmen Irak'lılık ve Arap kimliği ekseninde zoraki bir uzlaşma sağlayabilirlerse birlik olabilirler. Ülkenin parçalanmaması veya Kerkük'ün aidiyeti konusunda bir motivasyon her türlü anlaşmazlıklarına rağmen bu iki grubu bir araya getirme potansiyeli taşımaktadır. Zaten halihazırda ülke güneyinde birbirleri ile çatışan Arapların Kerkük'te birlikteliği söz konusudur. Ancak bu tip bir birlikteliğin oluşumu biraz da Kürt grupların politikalarına bağlıdır.

Kerkük konusunda taviz vermez bir tutum takınan Barzani'nin zorlamaları, şehirde yaşayan Arapların para karşılığında ülkenin güney kesimlerine gönderilmeleri, geçmişlerinde Filistin tecrübesi bulunan Arapları öfkeliendirmektedir. Ayrıca ülkenin işgali sırasında ve sonrasında ABD'nin yanında oynadıkları rol Arapların gözünde Barzani'yi, Talabani'yi ve peşmergelerini hain yapmaya yetmiştir. Özellikle Barzani'nin tüm süreç

boyunca takınmış olduğu tutum Saddam değil, Irak karşıtlığı ile açıklanabilir. Her ne kadar bu süreç içerisinde Şii gruplarda ABD ile işbirliği yapmış olsalar da, Şiilerin tutumu Saddam Hüseyin ve Baas karşıtlığından kaynaklanmaktadır. Şii grupların Irak devletine bir düşmanlığından söz edilemez. Geçmişte yönetimle yaşamış oldukları problemlerin rejim sorunundan kaynaklandığı açıktır. Zaten savaş esnasında ve sonrasında, ülkenin güneyinde ki Şii kesimlerinde de ABD ordusuna karşı direniş meydana gelmiş, Mukteda Es-Sadr'a bağlı Mehdi ordusu işgale karşı Şii direnişinin başını çekmiştir. Ayrıca Şii grupların ABD ile olan ilişkileri de her zaman sınırlı düzeyde olmuş, Kürtler gibi dostluk ve müttefiklik seviyesinde bir münasebet söz konusu olmamıştır.

Bu tip bir iç savaş senaryosu Ortadoğu'da Sünni-Şii blok olarak karşı karşıya gelmiş olan devletleri, aynı safta toplayıp bir araya getirme potansiyeli taşımaktadır. Irak'ın bütünlüğünden yana olan Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün gibi devletlerle, Kürtlerin tutum ve politikalarından rahatsız olan İran ve Suriye gibi devletleri Kürtlerin karşısında yer almaya itebilir. Irak savaşı esnasında kendi Kürtleri ile başı derde giren Suriye ile kurulacak bir Kürt devletinin varlığının uzun vadede kendisini de sıkıntıya sokabileceğini fark eden İran kesin bir tavır koyabilir (Orhan, 2006, sf.11). Zaten "Kürdistan"ın en büyük taraftarlarından birisi olan İsrail'in Erbil'e verdiği destek bile bu iki devlet için yeterli ve meşru bir sebep oluşturmaktadır. İran rejimi, doğuda Afganistan'ın ardından batıda da daimi Amerikan üslerini barındıran, her şeyi ile ABD ve İsrail'in uydusu olan bir devletin varlığına karşı çıkacaktır (Arı, 2005, sf.638).

ABD ve İsrail ise kurulması için ciddi emekler verip, çaba harcadığı "Kürdistan"ın ve Kürt gruplarının doğal destekçileri olacaktır. Her iki ülkenin de Kürtlere destek verebilmek için Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duyması beklenebilir. Böyle bir durumda Türkiye'nin tavrı açısından Türkmenlerin güvenliği ve PKK'nın durumu belirleyici olacaktır. Kerkük'ün statüsü ise başka bir belirsizliktir. Günümüzde Türkiye'nin Kürt gruplarla olan münasebetleri, bu grupların ABD müdahalesi esnasında ve sonrasında

Türkiye'ye karşı takındığı tutum, Barzani'nin Diyarbakır'a karışma tehditleri (Radikal Gazetesi, 4 Şubat 2005), PKK terör örgütüne himaye sağlamaları ve örgüte silah yardımıyla bulunmaları, Kerkük konusunda takındıkları tutuma bakıldığında Türkiye'nin hangi tarafta yer alacağı ilk başta rahatlıkla söylenebilir. Ancak durum incelendiğinde bunun o kadar kolay olmayacağı ortadadır.

Süreç içerisinde Türkiye'nin desteğinin kazanılması adına Türkmen varlığının korunması, her türlü haklarının verilmesi gibi vaatlerin yapılması beklenmelidir. Ayrıca ABD'nin ve Kürt grupların şu an bir türlü yanaşmayıp, direndiği PKK'ya karşı askeri operasyonun gündeme getirmesi ve terör örgütünün bölgede ki varlığının sona erdirilmesi gibi teklifler yapılması beklenmelidir. Dış politikada Türkiye için önem taşıyan bir çok argüman Türkiye'nin önüne baskı yapmak için getirilebilir. Örneğin Kıbrıs sorunu, AB üyeliği, Dağlık Karabağ sorunu, Washington'da Ermeni ve Rum lobilerine karşı Musevi lobisinin desteği, PKK'nın tamamen tasfiyesi, Hazar ve Karadeniz güzergahını takip eden doğalgaz ve petrol boru hatlarının Türkiye'den geçiş projelerinin desteklenmesi, silah satışı, teknoloji transferi gibi. Ayrıca Kürt Bölgesinin Irak'ın Türkiye'nin arka bahçesi ve ekonomik hinterlandı olacağı gibi vaatlerin verilmesi de beklenebilir. Barzani'nin bile dile getirmekten çekinmediği Türkiye'nin iç işlerine karışma mevzunun ise ABD ve İsrail tarafından da Türkiye'nin ikna edilmesi için kullanılacak bir argüman olması beklenmelidir. Kısacası Türkiye'nin ne olursa olsun ABD ve İsrail ikilisine karşısına alıp, politika yürütmesi zor ve riskli bir konudur. Bu nedenle böylesi bir senaryoda, Türkiye'nin Iraklı Kürtlere karşı doğrudan bir tavır alıp, Arapları desteklemesi kolay ve risksiz gözükmemektedir.

Her şeye rağmen günümüzde Irak'ı meydana getiren ve ülkenin fiili olarak üç gruba ayrılmış olduğu gerçeği karşımızdadır. Şiiler, Sünni Araplar ve Kürtler. Bu üç grup haricinde ki tüm etnik ve dini topluluklar, Türkmenler dahil, halihazırda figüran konumunda olup, Irak'ın mukadderatını yönlendirebilecek bir konuma ve güce sahip değildir. Kürtlere karşı bir Sünni Şii Arap koalisyonundan bahsetsek de, bu koalisyonu kısa vadede sona

erdirecek etmenler fazlası ile mevcuttur. Bu nedenle Irak'ın içine yuvarlanabileceği bir iç savaşın kısa bir sürede önce üç taraflı bir kavgaya dönüşme ihtimali mevcuttur. Daha sonra ise geçmişte Lübnan örneğinde olduğu gibi, çok parçalı kimin kiminle savaştığının belli olmadığı, ittifakların kurulup bozulduğu, partilerin ve örgütlerin bölündüğü, herkesin birbirine saldırdığı bir anarşik ortamda ihtimal dahilindedir (Davutoğlu, Çelikkol, 4 Mart 2006).

10.4. Kerkük Referandumu

Kerkük, sahip olduğu petrol yataklarının zenginliği nedeniyle, bölgede çıkarları olan emperyalist ülkelerin her daim hedefi olmuştur. Batılı ülkeler tüm petrol yataklarında olduğu gibi burada da güçlü egemen bir devletin mevcudiyetini kendi çıkarları açısından uygun bulmamışlardır. Bu nedenle de 19 ncu asrın başlarında Osmanlı Devleti'nden ve de Türkiye Cumhuriyeti'nden koparılan Kerkük günümüzde de Irak'tan koparılmaya çalışılmakta, bir nevi tarih tekerrür etmektedir.

Saddam Hüseyin'in Irak'ın güçlü ve bağımsız bir ülke olduğu zannıyla giriştiği ve gerçekteyse büyük bir kumar oynadığı Kuveyt'in ilhakı ile kendilerini petrolün gerçek sahibi zanneden batılı ülkelerin yaşamsal çıkarlarına müdahale etmiş ve bu nedenle de cezalandırılmıştır. Irak, Kuveyt petrolüne sahip olamadığı gibi bugüne kadar gelen hadiselerle de yol açarak, Kerkük petrolünü de kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır. Emperyalist ülkeler geçmişte Basra Körfezi'nde yaptıkları gibi tüm petrol kuyularının başına kendilerine bağımlı, güçsüz ve zayıf devletçikler kurma stratejilerine devam etmektedirler. Bu ülkelerin bölgede ki sırada ki hedeflerinin ise Kerkük petrolünü batıya bağımlı "Bağımsız Kürdistan"ın zimmetine kaydetmek olduğu yanlış bir olmayacaktır. Tabi ki bu durum Kürt yöneticilerin batılı ülkelerin petrolle ilgili çıkarlarını tehdit etmedikleri sürece devam edecektir.

Kerkük şehri sürekli olarak dış ülkelerin, Bağdat'ın, günümüzde ise Kürt grupların yapmış olduğu müdahalelerin hedefi haline gelmiştir. Şehre yapılan baskıların ve demografik yapıyı bozma amacı güden toplum mühendisliklerinin, sahip olduğu yer altı zenginliğinden kaynaklanması nedeni ile kentin 20 nci yüzyılda ki kaderinin petrolle çizildiğini söylemek mümkündür. Yapılan bu dış baskılara maruz kalarak mağduriyet yaşayanlar geçmişte bir dönem Kürtler, günümüzde ise Araplar olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesinden sonra her daim zulme maruz kalan ve Kerkük'te bir zamanlar ezici çoğunluğu teşkil eden Irak Türkmenleri'nin kaderinde değişiklik olmamış, sadece kendilerine karşı asimilasyon politikası uygulayanların adları değişmiştir.

1960'lı yıllarda %95'lere varan Kerkük'te ki Türkmen nüfusu, 1980'li yıllarda %75'e, günümüzde ise oldukça düşük seviyelere gerilemiştir. 29 Ocak 1976 tarihinde Kerkük'ün isminin "*El-Tamim*" olarak değiştirilmesi ile önemli bir aşama kaydeden Türkmen kimliğinden arındırma ve Arap kimliği kazandırma politikaları coğrafi düzenlemeler ile devam etmiştir. Saddam Hüseyin'in doğum yeri olan Tikrit il haline getirilerek, Kerkük'ün iki önemli ilçesi Tuzhurmatı ve Kifri bu yeni vilayete bağlanmıştır. Kerkük'ün 19.543 km² olan yüzölçümü 9.426 km² inmiştir (Beyatlı, 2000, sf.18 ; Dilek, Pimi Çekilmiş Bomba: Kerkük, 2006, sf.16 ; Yılmaz, 2007, sf.12). Bu bölgede yaşayan halka sadece Araplara gayrimenkul satma izni verilmiştir. On binlerce Bedevi ve Arap, bölgeye getirilerek iskan edilmiş, Türkmenler ise çeşitli baskı metotları ile şehirden sürülmüşlerdir (Şükür, Hasan, 2004, sf.19).

Özellikle Saddam Hüseyin'in iktidara gelmesi ile hız kazanan Kerkük'ün Araplaştırma siyaseti İran'la yapılan savaşa rağmen hız kesmeden devam etmiştir. Bu kapsamda 30 Ekim 1981'de DKK'nin almış olduğu 1391 nolu karar ile şehirde bulunan Türkmenlerin bir program dahilinde Irak'ın Güneyine tehcir edilmelerine karar verilmiştir. 20 Ekim 1981 tarihinde alınmış olan ve 1391 sayılı karar da zorla göç ettirme politikasının başlangıcı olmuştur. Güneye göç ettirilen Türkmenlerin buralarda ki iskan ve iş gibi problemlerini çözüm maksatlı bir adım atılmamıştır. Kuzeye göç edenler ise

aynı sıkıntılara maruz kalmanın yanı sıra, Kürt gruplar arasında ki iç savaşın ortasında kalarak can güvenliklerini de kaybetmişlerdir. Bu nedenle çareyi Türkiye'ye sığınmakta veya üçüncü ülkelere göç etmekte bulmuşlardır (Beyatlı, Iraklı Türklerin İnsan Hakları Beyannamesi, 1998, sf.42-43). DKK tarafından 27 Eylül 1984 tarihinde alınan 1081 nolu karar ile Türkmenlerin arazileri istimlak edilerek, Kerkük'e göç ettirilen Araplara dağıtılmıştır. 11 Eylül 1989 tarihinde alınan 41 nolu kararla ve de 8 Nisan 1984 tarihinde alınan 418 nolu karar ile Kerkük'te Türkmenlerin gayrimenkul satın almaları yasaklanmıştır (Beyatlı, Siyası Konjonktürde Irak Türkmenleri, 1998, sf.10).

Uluslararası Kriz Gubu Ortadoğu Projesi Direktörü Joost Hiltermann Washington'da Ortadoğu Enstitüsünde yapmış olduğu bir analizde şehrin demografik yapısı ile ilgili olarak şehir merkezinde Türkmenlerin yoğun olduğunu, ancak vilayete bağlı ilçeler göz önüne alındığında Kürt nüfusun ağırlıkta olduğu belirtmiş, Kürt ve Türkmen iddialarının da bu durumla ilgili olduğunu iddia etmiştir (Yavuz, 2006, sf. 30).

Türkmenler gibi şehrin kendilerine ait olduğunu iddia eden, bu konuda edindikleri güce ve sağladıkları uluslararası desteğe dayanarak taviz vermez bir tutum takınan Kürt gruplar şehrin kendilerine bağlanabilmesi için takip ettikleri stratejiden ödün vermemektedirler. Molla Mustafa Barzani'ye atfedilen bir söz, KDP tarafından sloganlaştırılarak Kürt grupların Kerkük politikalarının merkezine yerleştirilmiştir. Buna göre Kerkük'ün "*Kürdistan'ın Kalbi*" olduğu iddia edilmektedir. KYB'de benzer bir siyasetle "*Kerkük'ün Kürdistan'ın Kudüs'üdür*" söylemini benimsemiş durumdadır (Hasan, Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası, 2003, sf. 71).

Yakın geçmişe bakıldığında Kerkük konusunun, Irak'ta ki Kürt hareketinin değişmez gündemlerinden birisi olduğu göze çarpmaktadır. 1970 yılında Irak yönetimi ile yapılan anlaşmanın Kerkük'ün statüsü nedeni ile bozulması ve daha önceden yapılan bazı uzlaşma girişimlerinin bu şehrin statüsüne takılması nedeni ile başarısız olması akla gelen hadiselerdir.

Mesut Barzani, Kerkük'ün statüsü konusundaki uzlaşmaz tutumlarını şu şekilde açıklamaktadır; *“Kerkük bir Kürt kentidir. Bunu tarihi ve coğrafi belgelerde kanıtlamaktadır. Kerkük Kürdistan'ın bir parçasıdır. Kerkük'e hiç bir dış müdahaleyi kabul etmeyiz. Bu konuda da kesinlikle taviz vermeyiz. Barzani (Molla Mustafa), kendisini ve Eylül devrimini Kerkük'e kurban etti. Bundan dolayıdır ki, Kerkük konusunda taviz verme cüretini gösteremem. Kürt halkı, hiçbir devletin Kerkük planının başarıya ulaşmasına izin vermeyeceğinden emin olmalıdır”* (Dörtkardeş, Hürriyet, 10 Nisan 2007). Barzani'nin konuyla ilgili açıklama ve tehditleri bununla da sınırlı kalmayarak doğrudan Türkiye'yi hedef almıştır; *“Türkiye'nin birkaç bin Türkmeni desteklemek için Kerkük'e müdahale etmesi durumunda bizler de Türkiye'deki 30 milyon Kürt'e destek için harekete geçeriz”* sözleri konuya kendileri için verdikleri hayati önemi göstermesi açısından önemlidir. Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi gelecekte de kendilerini dış dünyaya bağlayan bir bağ olduğunu göz ardı ederek, meselenin Türkiye ile bir çatışma nedeni olabileceği açıkça telaffuz edilmiştir (Harrup, Radikal Gazetesi, 16 Nisan 2007).

Kürt grupların Kerkük konusunda ki bu ısrarının nedenini anlamak içinse geçmişe ve yerin altına bakmak gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşının ardından İran'da kurulan “Mahabat Kürt Devleti” gibi kısa ömürlü bir bağımsızlık istemeyen Kürt gruplar bağımsızlık ilanından önce bu devleti ayakta tutabilecek saikleri elde etme amacındadırlar. Bunlardan birincisi olan silahlı güç yani Kürt ordusu, peşmerge güçleri sayesinde büyük ölçüde tesis edilmiştir. Diğer önem taşıyan husus ise ekonomik güçtür. Bu konuda ise Kerkük'ün sahip olduğu yer altı serveti hayati önem taşımaktadır. Kürtler, Kerkük'e sahip olmakla Irak petrolünün %40'ına ve toplam dünya petrolünün %5'ine sahip olacaklardır. Bu ise pazarlama problemi bir yana bağımsızlık rüyası için çok önemli bir olguyu teşkil etmektedir. Bağımsızlık hayalleri gören Irak'lı Kürt liderlerin Kerkük konusunda ki tarihi iddia ve ısrarları tamamen petrolle ilgilidir (Yılmaz, 2007, sf.12).

Irak muhalefetinin savaştan hemen önce 19 Mart 2003 tarihinde Ankara'da yapmış olduğu son toplantısında Kürt peşmergelerin savaş esnasında Musul ve Kerkük'e girmemesi ve Kerkük'ün demografik yapısına müdahale edilmemesi karara bağlanmıştır. Ancak Ankara'da gerçekleştirilen bu son Irak Muhalefeti toplantısında alınan kararların hiç birisi uygulanmamış ve Türkiye'nin müdahalesini engellemeye yönelik olduğu zaman içerisinde ortaya çıkmıştır. Savaşın sonlarına doğru KYB'ye bağlı peşmergeler 10 Nisan 2003 tarihinde Kerkük'e, bir gün sonra da KDP'ye bağlı peşmergeler ise Musul'a girip tapu ve nüfus dairelerini yakmışlardır. Böylelikle Irak'ın kısa tarihi boyunca Bağdat yönetiminin ve bölge insanının huzurunu bozan Kerkük problemi yeni bir hal almıştır (Özdağ, Laçiner, Erkmen, 2003, sf.447). Savaştan sonra bu konu hakkında Mesut Barzani; *"Açıkça konuşalım. Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmemesi karşılığında, bizde Kerkük ve Musul'a girmeme yönünde ABD ile anlaşmaya varmıştık"* diyerek adeta itirafta bulunmuştur. Ancak ABD yönetiminin bu olaya göz yummasının başlıca nedeninin 1 Mart Tezkeresi'nin Meclis tarafından reddedilmesinin yol açtığı tepki olduğu da hatırlanmalıdır (Hasan, 2004, sf.34).

Bir zamanlar Bağdat yönetiminin uyguladığı Türkmen kimliğinden arındırma ve Araplaştırma politikaları yerini, ABD yönetiminin ve Kürt gruplarının Kürtleştirme baskısına bırakmıştır. Irak savaşından hemen sonra ise şehir Kürt göçmenlerin adeta istilasına uğrayarak kısa zamanda demografik dengesi altüst edilmiştir. Irak hükümetinin resmi verilerine göre 2005 yılı seçimlerinden önce 227 bin Kürt seçmen Saddam döneminde zorla şehirden sürüldükleri gerekçesi ile şehre yerleşip seçimlerde buradan oy kullanmışlardır. Bu seçmenlerin aileleri ile birlikte geldikleri hesaplandığında yaklaşık 900 bin kişilik bir nüfus artışının gerçekleştirildiği rahatlıkla söylenebilir (Kazancı, Kerkük Kuşatıldı, 2007, sf.6).

Maruz kalınan bu demografik bozulma Irak seçimlerinde bir kere daha kendisini göstermiştir. Ocak 2005 seçimlerinde şehirde kullanılan oyların % 59.7'si (237 bin) Kürt Koalisyonu'na, %16.5'i (65.6 bin) ise ITC'ye verilirken, bu oranlar Aralık 2005 seçimlerinde, oyların %53.4'ü (312.8) Kürt

Koalisyonu'na, %14'ü (82.1 bin) Sünni Arapların temsilcisi Irak Ulusal Diyalog Cephesi'ne ve %10.9'u (63.7 bin) ise ITC'ye verilmesi şeklinde değişiklik göstermiştir. Her ne kadar Kürtlerin aldıkları oy oranı sayı olarak aynı kalmış gözükse de oy sayısı itibariyle büyük bir artış söz konusudur. Ocak seçimlerinde Sünni grupların seçim sandığına gitmeyip, boykot uygulamış olmaları ise hatırdadır tutulmalıdır. Ülkedeki siyasi atmosfer nedeniyle etnik grupların keskin çizgilerle birbirinden ayrıldığı ve seçimlerde bir tarafın diğerini desteklemediği göz önüne alınırsa Kürt partilerin oylarında ki keskin yükselişin anormal bir durumu ortaya koyduğu göze çarpmaktadır. Bu demografik değişim sayesinde Kürt gruplar 2005 yılında gerçekleştirilen her iki seçimde ve de anayasa referandumunda istedikleri sonuca ulaşabilmişlerdir (www.middleeastreference.org).

Seçimler sonrasında kurulan hükümetlerde Kürt grupların elde etme konusunda ısrarcı oldukları bakanlıklardan olan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Göç ve Göçmenler Bakanlığı'nın Kerkük konusunda ki politikalarını destekleyebilecek konumda olması göze çarpmaktadır. Kürt gruplar işgalden bu yana istikrarlı bir tarzda izledikleri stratejiyi takip etmektedirler. Kerkük'e Süleymaniye Üniversitesi'nden bir çok öğretim görevli transfer edilmiş ve bu kişiler şehrin Kürt kimliğini öne çıkarma gibi milli bir misyonla geldiklerini açıklamışlardır. Ayrıca şehirde valilik, il meclisi, emniyet müdürlüğü gibi bir çok önemli kurumun başına Kürt kökenli kişiler atandırılmıştır. Kürt yönetiminin uyguladığı strateji söylemlerine destek olmuş ve referandum öncesi büyük bir fiili durum oluşturmaya muvaffak olmuşlardır (Dilek, Etnik ve Dinsel Kabine, 2006, sf.4-5 ; Erkmen, 2006, sf. 29).

Ekim 2005'te kabul edilen Irak Anayasası'nda Kürt grupların istekleri belirleyici olmuş Kerkük'ü yakından ilgilendiren bir çok konuya değinilmiştir. Anayasa'ya göre ülkede, gevşek federasyon modelini benimsenmiş ve ülkenin yapılandırılmasında bu ilke baz almıştır. Ülkeyi meydana getiren bölgelerin teşkili hakkında ise anayasanın 115. madde'si "*bir veya daha fazla vilayetin, aşağıda belirtildiği şekilde talep gelmesi durumunda referandumla bir bölge oluşturması mümkündür*" şeklinde açıklık getirilmiş, talep edilmesi

halinde tek bir vilayetin dahi, bir bölge olabileceği açık bir şekilde vurgulanmıştır. Anayasa'nın 112. maddesi "*Irak Cumhuriyeti'ndeki federal sistem başkent, bölgeler, bir bölgeye bağlı olmayan vilayetler ve yerel yönetimlerden oluşur*" demek sureti ile tek bir ilin bile hiçbir bölgeye dahil olmadan da, doğrudan merkeze bağlı kalabileceğini vurgulamıştır.

Bahse konu bu maddelerde ismi hiç anılmasa da, Kerkük'ün statüsü konusunda oldukça önemli tanımlamalar yapılmıştır. Anayasa'ya göre Kerkük tek başına bir bölge statüsü kazanabileceği gibi, merkeze yani Bağdat'a bağlı bir il konumunda da kalabilecek veya bir başka bölgeye (yani Kürt bölgesine) katılabilecektir. Anayasa bir bölgeye bağlanacak il sayısı konusunda sınırlama getirmemektedir. 111. madde'de bölge oluşturmak isteyen vilayetlerin başvurusu konusunu düzenlemiştir. Buna göre vilayet meclisinin üyelerinden 1/3'ünün isteği üzerine yada vilayetteki seçmenlerin 1/10'ünün talep etmesi sonucunda bir vilayetin bölge olabilmesi referanduma götürülebilecektir (Erkmen, 2005, sf. 33).

Irak Anayasası, Geçici İdari Yasayı 138. madde ile yürürlükten kaldırmış olsa da Kürt bölgesinin sınırlarını tarif eden geçici yasanın 53/a maddesi ile Kerkük'ün statüsünü düzenleyen 58. maddeleri iptal etmeyerek, istisna getirmiştir. Buna göre Irak Anayasası'nın 140. maddesi teşkil edilecek yürütme organını Geçici İdari Yasanın 58. maddesini tüm fıkraları ile uygulaması konusunda sorumlu tutmaktadır. Buna göre Kerkük ilinde gerçekleştirilecek çalışmalarla normalleştirme, nüfus sayımı ve vilayette yaşayan insanların iradesini tespit etmek maksadı ile en geç 31 Aralık 2007 tarihine kadar referandum düzenlenmesi olarak net bir şekilde tarif edilmiştir (Dilek, 2007, sf 13).

Kürt gruplar Nuri El Maliki tarafından kurulan hükümetin programına Kerkük konusunda bağlayıcı maddeler koydurmayı muvaffak olmuşlardır. Hükümet programının 21. maddesi, Türkiye'nin Kerkük konusundaki beklentilerinin tam tersini oluşturmakta ve referandum için bir takvim ortaya koymaktadır. Şehrin özel bir statü taşımasının isteyen Türk tezini dikkate

almaksızın, Kerkük konusunda kesin bir takvim ortaya konmuştur. Bu maddede, *"Hükümet, Geçici Dönem için Irak Devleti Yönetim Yasasının 58. maddesine dayanan anayasanın 140. maddesini uygulamakla yükümlüdür. Bu bağlamda adı geçen 58. maddenin tüm fıkraları uygulamaya konacaktır. Bu maddenin uygulanması Kerkük ve ihtilafli bölgelerde ; normalleştirme, sayım ve referandum olarak üç aşamalıdır"* denilmektedir. Ayrıca şehirde 31 Temmuz 2007 tarihine kadar nüfus sayımının yapılması ve 15 Kasım 2007 tarihinden öncede referandumun bitirilmesi hedeflenerek tarih saptanmıştır. Ayrıca hükümet programında, *"Ülkenin her tarafından zorunlu göçe tabi tutma uygulamalarının durdurulması ve göç ettirilenlerin esas yerlerine iade edilmesi"* görüşünün yer aldığı 30. madde, Kerkük'e Kürt göçünün önünü açan ve teşvik eden bir mahiyettedir (Dilek , Pimi Çekilmiş Bomba: Kerkük, 2006, sf.17).

Kerkük'ün statüsünün belirlenmesinin 2007 yılı sonuna bırakılması ise şehirde askeri anlamda üstün bulunan Kürtlere, şehirde nüfus yoğunluklarını artırabilmek ve demografik dengeyi istedikleri şekilde değiştirebilmek için zaman kazandırmıştır. Geçen süre zarfında Saddam zamanında Kerkük'e yerleştirilen Arapların geri gönderilmeleri, şehirden uzaklaştırılmış olsun yada olmasın Kürt göçmenlerin şehre yerleştirilmeleri hedeflenmiş ve bunda da büyük ölçüde muvaffak olunmuştur (Koç, 2004, sf.53).

Referandum için öne sürülen normalleşme koşulunun ise ne kadar gerçekleşmiş olduğu da tartışmalıdır. Süreci yönlendiren Kürt gruplara göre normalleşme ile şehirden çıkartılan Kürtlerin geri dönüşü kastediliyor olsa da, bu işlemin ne kadar hakkaniyet esaslarına göre yapıldığı çok şüphelidir. Saddam Hüseyin zamanında şehirden sürgün edilen Kürt nüfusun 45-60 bin civarında olmasına karşın geri döndüğü söylenen Kürt göçmenlerin sayısının 600 bini geçmiş olması maksadın eski yerleşiklerin geri dönmesi olmadığını açıkça göstermektedir (Dilek, 2007, sf.13).

Şehirde savaştan sonra tırmanan etnik gerilim sürekli olarak artmaktadır. Uluslararası Kriz Grubu'nun hazırlamış olduğu bir raporda bu

hususla dikkat çekmekte ve Kerkük'te giderek tansiyon yükselmekte olduğunu ve uluslararası topluluğun buna mani olmaması halinde Kerkük temelli bir iç savaşın çıkabileceği ve bunu dış ülkelerin müdahalelerinin izleyebileceğinden bahsetmiştir. Raporu hazırlayan Joost Hiltermann, Kürtlerin bu umutları ile kendi tuzaklarına düşebileceklerinden bahsederek referandum sonucunda şehrin Kürdistan'ın başkenti ilan edilemeyebileceğini vurgulamıştır. Nitekim raporda da buna Türkmenlerin yanı sıra Arapların ve diğer unsurların, Bağdat'taki merkezi hükümetin ve de Türkiye başta olmak üzere Irak'ın komşularının buna şiddetle karşı çıktığı belirtilmiştir (Kohen, www.milliyet.com.tr, 20 Temmuz 2006).

Kerkük'te büyük bir popüleriteye sahip olan Mukteda Es-Sadr'da şehrin referandumla Kürt Bölgesine bağlanmasına karşı çıkanlardandır. Sadr'ın temsilcisi olan Talal El Sadi; *“Kerkük Irak'ın bir parçasıdır ve biz Barzani'nin Kerkük'ü bir Kürt bölgesi olarak niteleyen açıklamalarını kesinlikle desteklemiyoruz”* sözleri ve Mehdi ordusuna bağlı çok sayıda milisin Şiileri koruma bahanesi ile şehre gelmiş olması, Sadr grubunun konuya bakışını ortaya koymaktadır (Adas, 2007, sf.13 ; Dilek, Pimi Çekilmiş Bomba: Kerkük, 2006, sf.17).

Türkiye, Kerkük sorununa Irak'ın toprak bütünlüğünü garantiye alma perspektifinden bakmaktadır. Türkiye'nin konu ile ilgili başlıca politikasını şehrin Kürt bölgesine bağlanmaması ve Kürt yönetiminin ekonomik olarak bir devleti ayakta tutacak imkanı kazanmasına engel olma şeklinde tarif etmek mümkündür. Bölgede meydana gelen gelişmeleri yönlendiremeyen Türkiye, Kerkük'ün her ne şekilde olursa olsun Kürt Bölgesine bağlanmasının Irak'ın parçalanmasına giden yolda atılmış önemli bir adım olacağını değerlendirmektedir. Bu nedenle de 2007 yılı içerisinde veya kentin halihazırdaki durumunda değişiklik olmadan yapılacak bir referanduma karşı çıkmaktadır. Demografik yapısı ile oynanan şehirde gerçekleştirilecek bir halk oylamasının sonucunun ne olacağı açık bir şekilde bellidir. Bu nedenle Türkiye gerçekleştirilecek bir referanduma karşı çıkmakta ve ertelenmesini talep etmektedir. Kente gerekirse özel bir statü verilerek geçmişte olduğu gibi

çok kültürlü yapısının muhafaza edilmesinden ve Irak'a bağlı kalması yönünde tavır sergilemektedir.

Türkiye, Irak'ın tamamında olduğu gibi, Kerkük'ün de yeraltı kaynaklarının tüm ülkenin istifadesine sunulmasının önemini farkındadır ve bu durumun en önemli destekçilerinden birisidir. Fiili olarak üç parçaya bölünmüş olan ülkede, Irak'ın kuzeyinde ki ve güneyinde ki petrol kaynaklarından mahrum kalan Sünni Arap kesim Türkiye'nin Kerkük meselesinde ki potansiyel müttefiki durumundadır. Kerkük'ün ve ülkedeki tüm doğal kaynakların anayasa gereği merkezi hükümetin kontrolünde verilmesi ve tüm ülkede hakkaniyet esaslı adil bir şekilde dağıtım mümkün olmadığı takdirde Sünni kesim içinde Kerkük şehri hayati bir önem kazanacaktır. Kürtlerin gelecekte ülkeyi bölmeleri yada Kuzey de bulunan yer altı kaynaklarına tek başlarına sahiplenmeleri gibi bir durumda Şii grupların güneyde kendi federal bölgelerini kurup Kürt grupları taklit etme riski bulunmaktadır. Bu durumda Sünni Araplar doğal kaynaklardan yoksun, fakir ve kendilerine rakip, hatta düşman iki siyasi oluşumun ortasında sıkışmış bir halde yaşamak zorunda kalacak, yada bu oluşumları engellemek için mücadele etmek zorunda kalacaktır.

Güney'de ki petrol kaynaklarının denetiminin tamamen Şii grupların eline geçmesi durumunda, Sünni Arap kesim için alternatif çıkış stratejilerinden bir tanesi belki de en başta geleni Kerkük petrolü üzerindeki haklarını kaybetmemeye çalışmak olacaktır. Burada ki petrol kaynakları Sünni bölgenin ayakta kalabilmesi ve ekonomisinin istikrarı için büyük bir öneme sahiptir. Buda onları Kürt yönetimi ile doğrudan karşı karşıya getirecek bir süreçtir. Her ne kadar bu şehirde Kürt grupların emri vakisi ile bir fiili durum meydana gelmiş olsa da, şehirde henüz referandum yapılmamış ve şehrin hukuki olarak mukadderatı belli olmamıştır. Bu nedenle şehrin akıbeti konusunda Türkiye'ye, Türkmenler ve Sünni Arap kesim hatta Es-Sadr aynı safta yer almaktadır (Erkmen, 2006, sf. 31).

Kerkük yapılması planlanan referandumunun günümüzde ki koşullar altında gerçekleştirilmesi durumunda şehrin Kürt bölgesine dahil edileceği kesin gibidir. Ancak bu durumun ne Kürtlere, ne Irak'a ne de tüm bölgeye barış ve huzur getirmeyeceği açıktır. Türkiye doğrudan bir askeri müdahalede bulunmaktan kaçınsa dahi, Irak'ın Güney ve Orta kesimlerinde mevcut etnik ve mezhep temelli çatışmalar Kuzey bölgesine de taşınacaktır. Bu ara kendi milis teşkilatına sahip olmayan Türkmen kesimin yaşanılacak çatışmada etnik temizliğe maruz kalma ihtimali mevcuttur. Çatışan taraflara doğrudan destek vermenin yanı sıra, Türk ordusunun bir sınır ötesi hareket gerçekleştirmesi de bölgeyi bekleyen tehlikeli senaryolardan birisini oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'nin istemediği bir sürecin gerçekleşmesi ve Kerkük'ün Kürt yönetimine bağlanması Türkiye için daha ileriki zamanlarda çok daha tehlikeli bir durumun meydana gelmesine sebebiyet verebilir.

Türkiye, Türkmenlerin haklı talepleri ve demokratik tepkilerini dünya kamuoyuna yansıtmalı ve Türkmenlere sağladığı desteği devam ettirmek zorundadır. Ayrıca sadece Sünni kesimlerle değil Irak'ta Şii Araplarla ve de Irak'ın komşuları ile de görüşülmelidir. Kerkük'ün Kürt bölgesine dahil edilmesinin gelecekte Irak'ın komşularını ve tüm bölge halklarını tehdit eden bir istikrarsızlığa ve çatışmaya neden olabileceği ihtimali konusunda konsensus sağlanmalı ve ortak bir tutum belirlenmelidir.

10.5. Irak'ın Parçalanması ve Bağımsız Kürt Devleti'nin Kurulması

Günümüzde Irak'ın içerisinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, ülkenin yakın bir gelecekte parçalanıp küçüleceği ihtimali bir varsayımdan öte büyük bir olasılıktır. Bu ihtimale mani olma, yani Irak'ın toprak bütünlüğünü muhafaza Türkiye'nin Irak politikasının temelini oluşturmaktadır. Irak'ın gelecek yıllarda şu anki siyasi yapısını koruması yada parçalanarak bir Kürt devletinin hayat bulması olasıdır. Bu senaryo Türkiye'nin, Irak'la olan ilişkilerinin geleceğine büyük ölçüde etki edecektir.

Irak, sahip olduğu çok farklı etnik yapı nedeniyle bölünme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ülkenin Kuzey kesimlerinde ki dağlık bölge ile orta kesimlerde yer alan düzlükler arasında ki bölge Kürt ve Arap topluluklarını birbirinden ayırmakta olan tabii bir sınır durumundadır. Bu tabii sınırın varlığı tarih boyunca bu iki topluluğun birbirleri ile kaynaşmasını büyük ölçüde sınırlamıştır. Irak'ın kuruluşundan bu güne kadar Bağdat'ın otoritesi ile sorunlar yaşayan Iraklı Kürtler, bağımsızlık konusunda oldukça istekli olduğu bilinen bir husustur. İşgalden sonra dahili yapısı ve ülke içi güç dengesi büyük bir değişime uğrayan Irak'ta, hazırlanan Anayasa ile Kürt liderlerin istekleri büyük ölçüde gerçekleşme imkanı bulmuştur. Yeni Anayasası'nın ülke birliğini sağlamaya yönelik değil olası bir parçalamayı meşru kılmak üzere kritik maddeler ihtiva ettiğini önceki bölümlerde açıklanmıştı. Irak Anayasa'sının önsözünün her ne kadar bağlayıcı olmadığı vurgulanmış ise de, bu kısımda yer alan Irak içerisinde bir araya gelmenin gönüllülük esasına dayalı olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu ifade her ne kadar kendi kaderini tayinden (self-determinasyon) bahsetmiyor olsa da, gelecekte ayrılıkçı kesimler tarafından istismar edilebileceği ve bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına Irak içerisinde hukuki bir gerekçe olarak ileri sürülebileceği değerlendirilmektedir Irak'ın mevcudiyetinde ve sahip olduğu siyasi sistemde, Kürt Parlamentosu'nun onayı alınmadan bir değişiklik yapılması halinde, Kürdistan için bir kendi kaderini tayin hakkının doğacağı Kürt Anayasasının girişinde ifade edilmiştir. Bu şekilde Kürt yönetiminin bağımsızlık hayallerine Anayasa'da atıfta bulunulmuştur (Erkmen, 2005, sf. 30).

Kürt gruplar, Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra Duhok, Erbil, Süleymaniye kentlerinde kurmayı başardıkları siyasi, sosyal ve ekonomik yapıyı savaş sonrası süreçte anayasal bir statü kazandırarak tüm ülkeye kabul ettirmiş olmaları büyük bir başarıdır. Ayrıca ülkenin federal bir yapıya dönüşmesi Kürt grupların zorlamaları ile gerçekleşmiş ve bağımsızlık yolunda oldukça önemli bir kazanım olmuştur. Dünyada Federal bir yönetim tarzını benimsemiş devletlerde savunma, dış ilişkiler ve ekonomi ile ilgili konular federal devletin yetki alanına giren hususlar olmasına karşılık, halihazırda Irak'ta ki mevcut durum bu tanıma kesinlikle uymamaktadır. Anayasa'nın

100. maddesi dış ilişkiler, 117. maddesi ile de savunma konusunda bölgelere önemli ayrıcalıklar tanımıştır (Erkmen, 2005, sf.32).

Günümüzde Bağdat'ta ki merkezi yönetimin fiili olarak Kürt Bölgesel Yönetimi üzerinde otoritesi bulunmamaktadır. Kürt Bölgesinin sahip olduğu haklar, davranış tarzı ve merkezi idareye karşı kurmuş olduğu baskı hegoman bir görüntü sergilemektedir. Bu süreç içerisinde Kürt gruplar etkinliklerini Irak'ın Kuzeyinden Bağdat'a taşımayı başarmışlar, seçimler sonucunda oldukça güçlü bir biçimde temsil edildikleri Meclis'te ve Hükümet kabinesinde etkin bir rol oynamışlardır. Mesut Barzani'nin "*Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı*" sıfatı ile Washington'da ABD Başkanı W.Bush ile görüşmesi ve yine aynı sıfatla Mayıs 2007'de Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'nda ağırlanması kazanmış olduğu uluslararası meşruiyeti de göstermektedir (Erkmen, 2006, sf.29 ; www.ntvmsnbc.com, 20 Mayıs 2007).

Günümüzde Iraklı Kürtlerin, 19. yüzyılda uluslaşma sürecini geç tamamlayan ve bu nedenle tüm Avrupa'yı huzursuz eden Almanya'ya benzediği şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Gerçektende günümüzde Kürt liderler ve yazarlar Birinci Dünya Savaşı'nın hitamında Kürtlerin bir ulus olmaması nedeniyle büyük haksızlıklara maruz kaldıklarını ve 20. yüzyıl boyunca büyük acılar çektiklerini iddia etmektedirler. Önceleri daha dikkatlice bahsedilen diğer ülkelerde ki Kürt toplulukları hakkında, günümüzde elde etmiş oldukları kazanımların vermiş olduğu motivasyonla daha pervasız açıklamalar yapılabilmektedir. Bu nedenle 20. asrın başlarında mevcut olan, yalnız tüm Avrupa'nın değil tüm dünyanın huzurunu bozan saldırgan Alman militarizmine benzetilmeleri bir haksızlık sayılmamalıdır. Bu nedenle Iraklı Kürtlerin uyguladıkları siyasetin, Balkanlar'da bir dönem Sırp'ın uygulamış oldukları siyasete benzediğini söylemek mümkündür. "*nerede bir Sırp varsa orası Sırbistan'dır*" şeklinde olan düşünce Balkanları savaşa sürüklediği gibi Sırp'lara da bir faydası dokunmamıştır. Bu nedenle de Kürt yönetiminin Bağdat yönetimi hariç tutulursa, üç bölge devletine karşı takındığı şovenist tavrın kendilerine ve bölgeye yarar getirmeyeceği açık bir husustur (Koç, 2004, sf. 59).

Iraklı Kürt liderler Alman seleflerinin uygulamalarını sadece tüm komşularını tehdit eder tutumları ile taklit etmemekte, onların etnik köken birliğine ve kana dayalı ırkçılığı da benimsemiş gözükmektedirler. Düne kadar kendilerine uygulanan asimilasyon politikalarından ve baskılardan şikayet eden Kürt yönetimi bugün aynı uygulamaları Iraklı Türkmenler başta olmak üzere diğer toplumlara da uygulamakta, feodal yapının egemen olduğu bu coğrafyada Kürt aşiretlerinden etnik köken temelinde bir millet meydana getirebilme gayretindedirler. Mesut Barzani, 2007 yılının Nisan ayında Selahaddin Üniversitesi'nde katıldığı bir konferansta Kürdistan'da farklı lehçelerin konuşulduğunu vurgulayarak *“En çok dil birliğine önem vermekteyim. Hiç kimse keyfi olarak eğitim dilinde lehçe belirleyemez. Açıkça şunu söylüyorum; eğer bir halk dil birliğini sağlamışsa, hedefine ulaşmıştır”* şeklinde konuşarak Kürtler arasında birlik oluşturabilmek maksadı ile sahip olduğu görüşü ve vizyonu ortaya koymuştur. Kürtler arasında dil birliği oluşturabilmek maksadı ile dil bilimcileri acil olarak harekete geçmeye çağırmıştır. Yine bu konferansta Kürt devletinin kurulmasının doğal bir hak olduğu ve bu hakkın bugün veya yarın mutlaka gerçekleşeceğini iddia etmiştir. Bunun silaha sarılacakları manasına gelmediği, hedeflerini sakin ve barışçı bir biçimde gerçekleştireceklerini ifade etmiştir (Dörtkardeş, Hürriyet Gazetesi, 10 Nisan 2007).

Irak'taki Kürt hareketinin, 2003 yılında ki işgalinden önceki tarihi seyrini incelediğimizde, komşu ülkelerde bulunan Kürtlerle ilgili meselelere doğrudan müdahaleden kaçınıldığını görmekteyiz. Zaten genel olarak aşiret temelinde yapılandırılmış olan ve milli bir karakterden ziyade bölgeciliğin hüküm sürdüğü bir hareketin böyle bir eğilim içerisinde girmesi bölgenin gerçekleri ile bağdaşmamaktadır. En başta bölgenin dünyadan izole bir mevkide olması ve sürdürdükleri mücadelenin dış desteğe bağlı olması bunu zorunlu kılmaktadır. Ayrıca pankürdist bir meydan okumanın bölge ülkelerini bir araya karşı cephede toplayacağı siyasi gerçeği de bulunmaktadır ki bu da Kürt mücadelesini daha en başından başarısızlığa mahkum etme potansiyeli taşımaktadır (Kurubaş, 2003, sf. 43 ; Yıldırım, 2007, sf.202).

Kürt gruplar, Arap'larla ortak bir gelecek kurma konusunda gönülsüz olmaları, her fırsatta bağımsızlığın kendileri için bir hak olduğunu öne sürmelerine yol açmaktadır. İşgalden sonra ülkeyi etkisine alan etnik ve mezhep eksenli iç çatışma nedeniyle Şii ve Sünni Arap kesim içerisinde de Iraklılık kavramı oldukça zayıflamış ve mezhepsel gruplar birbirlerini düşman olarak görmeye başlamışlardır. Ortak bir kimliğe sahip olmadan ve ülkü birliğine varılmadan demokrasinin yerleşebileceği söylemek mümkün değildir. Sünni ve Şii kesim arasında mevcut ihtilaflar, Kürtlerin Irak'ın bir parçası olmayı kabul etmeleri halinde aşılamayacak kadar büyük olmadığı söylenebilir. Ancak Kürt grupların bu tip bir sahiplenmesi günümüz koşullarında pek mümkün gözükmemektedir (Şen, 2007, sf.10).

Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasının yanı sıra Şii ve Sünni ekseninde bir ayrışma dahi ihtimal dahilindedir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde Ortadoğu ciddi bir cepheleşmeye kayabilir. Bu yüzden Irak'ın toprak ve demografik bütünlüğünü koruması tüm bölge ülkeleri açısından, özellikle Türkiye için önem arz etmektedir. Bölgesel barışı temin etmeden iç barışı sağlamanın oldukça güç bir mesele olduğu açıktır. Türkiye'de bu gerçeğin farkında olduğundan bölgede ki dengelerin ve sınırların değişmesine karşı çıkmaktadır (Davutoğlu, 2004, sf. 442).

Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinin başlangıcı sayılabilecek Birinci Körfez Savaşı'nın sonrasında ki olayların gidişatı Kürt grupların lehine olmuştur. Enfal'de ağır bir darbe alan Kürt hareketinin bir daha kolay toparlanamayacağına öne sürüldüğü, adeta her şeyin bitmiş olduğunun düşünüldüğü bir anda Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ile olayların şekli değişmiştir. Elde ettikleri sağlamış oldukları dış destek ve uluslararası koruma sayesinde bugünkü kazanımlarının temelini atmaya muvaffak olan Iraklı Kürt gruplar, bağımsız bir devlete sahip olmaya günümüzde ki kadar hiç yaklaşmamışlardır (Hasan, Irak Türkmenlerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları, 2005, sf.44).

Ancak bugünlere gelmelerinde büyük etkiye sahip uluslararası konjektörün uygunluğunun ve Irak'la problemi olan ülkelerin sağladıkları desteğin, bağımsız bir devlet ilanı söz konusu olduğunda tamamı ile yanlarında olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Günümüzde Irak'ta ABD'nin ülke içerisinde en büyük destekçisi ve dostu olan Kürt yönetiminin Anayasa'da yer alan "*Gevşek Federasyon İlkesi*" doğrultusunda edindikleri federatif yapıyı bir adım daha ileriye yani bağımsızlığa götürmelerine engel olan etken, ülke içerisinde değil ülke dışında bulunmaktadır. Kürt bağımsızlığına ve Irak'ın bölünmesine en güçlü itiraz Türkiye'den gelmektedir.

Batılı ülkelerce hayati önem verilen enerji kaynaklarının kontrol edilmesi, bu kapsamda petrol yataklarının bulunduğu bölgelerde kendi çıkarlarını tehdit edemeyecek küçük uydu devletçiklerinin tesisi günümüzde Irak'ta ve tüm Ortadoğu'da oynanmakta olan oyunun başlıca hedefidir. Irak'ta bu hedefin somutlaşmış adı Kerkük'tür. Bu vilayette yer alan Rumeyla petrol sahasının rezervinin 22 milyar varil civarında olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle petrol zengini Kerkük'ün Irak'tan koparılarak Kürt bölgesine bağlanması hiç kuşkusuz bağımsız bir Kürt devletine yaşama şansı verecek, aynı zamanda bu devletin muhtemel saldırgan politikalarının da finansmanını sağlayacak bir olgudur (Şükür, Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi, 2003, sf.392).

Irak'ın parçalanmasının bölgesel seviyede çıkaracağı olumsuz sonuçlar az değildir. Kurulacak bir Kürt devletinin Arap dünyası için aynı zamanda ikinci bir İsrail manasına geleceği yakıştırmaları da yapılmaktadır. Zaten İsrail'li yöneticilerin de Kürt hareketine duydukları ve saklamaya gerek duymadıkları sempati de bu durumdan kaynaklanmaktadır. İsrail Irak'ın parçalanmasının yanı sıra İran'ın da zafiyet içerisine düşmesini beklemektedir ki, bölgede kurulacak bir Kürt oluşumu bu tip bir bunalımı tetikleyebilecek potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle de bölgede Arap olmayan ve Araplarla sorunları olan Kürtler, İsrail'in doğal bir müttefiki olarak görülmektedirler (Tasni, 2007,

sf.6 ; Ergin, www.hurriyetim.com.tr, 24 Şubat 2004; Yetkin, www.radikal.com, 24 Şubat 2004).

Arap dünyasının dikkatinin bir nebze kendi üzerinden uzaklaşarak Irak'ın kuzeyine yoğunlaşması hiç şüphesiz İsrail'in memnun kalacağı bir gelişme olacaktır. Hayfa Üniversitesi Modern Ortadoğu Tarihi Bölümü'nden Prof.Dr. Amatzia Baram'ın bu konuda ki yorumu şu şekildedir; *“İsrail, Türkiye'yi üzmemek için bir Kürt devletine karşı olmamakla birlikte, kendi güvenliği açısından Kürt özerkliği konusunda ısrarcıdır”* (Yavuz, 2006, sf.24).

Kürt devletinin kurulması ve Irak'ın parçalanması Arap ülkelerinde, Türkiye'de ve hatta diğer Müslüman ülkelerde ABD ve İsrail karşıtlığının zirveye ulaşmasına neden olabilecektir. Laik ve Amerikan yanlısı Arap aydınlarının dahi radikal örgütlere destek verme ihtimali mevcuttur. Arap dünyasında başlamış olan, yavaş tempoda süren demokratikleşme eğilimi yok olacak, Amerika yanlısı rejimler dahi, Washington ile aralarına mesafe koymak zorunda kalacaklardır (Özdağ, 2003, sf.11-12 ; Hasan, 2004, sf. 43).

İran'ın bu tip bir oluşuma tepki duyacağını söylemek mümkündür. Çünkü kendi içerisinde Kürt muhalefeti ve PKK terörü ile uğraşan İran, bu oluşumun uzun vadede kendisini de sıkıntıya sokacağı farkındadır. Ayrıca Kürt yönetiminin ABD ile olan yüksek seviyede ki ilişkileri ve bu ülkenin uydusu olarak verdiği görüntü İran'ın elbetteki hoşuna gitmemektedir. İran, ABD ve İsrail'in bu oluşumu kendi aleyhine kullanabileceği ve uzun vadede İran içerisinde ki Kürt kesimleri kışkırtabileceğinden endişelenmektedir (Keskin , 2003, sf.133).

Ancak meselenin bir diğer boyutu da Irak'ın parçalanması ile İran-Irak dengesinin kesin olarak son bulacağı gerçeğidir ki, muhtemelen ABD yönetimini bir Kürt bağımsızlığını tanıma konusunda son adımı atmasını engelleyen hususlardan biriside budur. 1979 yılında İran devrimi ile başlayan Körfez bölgesinde ki devrim ihracı çabalarını Irak'ın engellediği gerçeği unutulmamalıdır. Irak'ın Kuzeyde ve belki de güney bölgesinde parçalanması ile bu denge yerini İran'ın bölgesel

üstünlüğüne bırakacak, İran Körfez'deki başat güç haline gelecektir. Kürtlerin kopması ile Irak, büyük ölçüde Şii nüfus ağırlıklı bir devlet haline dönüşecek, ülkedeki Şii oranı %65'ten yaklaşık %85'e çıkacaktır. İran ve Irak Şii'leri arasındaki muhtemel bir işbirliği bütün Körfez'in Şii nüfus alanı haline dönüşmesine yol açacaktır. İran ile Şiileşmiş bir Irak arasındaki bu işbirliği, Basra Körfezi'nin bir Şii nüfus alanına dönmesine ve Ortadoğu'daki güç dengesinin temelinden sarsılmasına neden olacaktır. Bu ise Türkiye'nin güneyden bir Şii bloku ile kuşatılmasına neden olacaktır ki, Ankara için bu durumun bir kabus manasına geleceği açıktır (Vurmay, 2007, sf.12-13). Washington'da bazı Think-Tank kuruluşlarınca Kürt bağımsızlığından sonra iyice bozulan Sünni-Şii nüfus dengesini düzeltmek maksadı ile Filistin'lilerin Irak'a göç ettirilmesi gibi oldukça ileri seviyede sosyal mühendislik önerileri (!) yapılmaktadır (Özdağ, 2003, sf.11).

Bağımsız Kürt devleti, İsrail Devletinin kurulmasının yol açtığından çok daha büyük bir çatışma ve kaos ortamına yol açabilecektir. Çünkü İsrail Devleti'nin karşısında esas itibarıyla yalnızca Araplar vardı. Kürdistan Devletinin karşısında ise, tüm bölge ülkeleri yer alacaktır. Ortaya çıkacak çatışma ve kaostan tüm Ortadoğu halkları zarar görecektir. Fakat kuşkusuz en ağır bedeli yine Kürtler ödeyecektir. ABD'nin çekilmesi durumunda Kürtler, onları "hain" olarak damgalamış olan diğer bölgesel güç karşısında çok zor bir durumda kalacaktır. Bölge halklarının Kürt toplumunu İsraililer gibi görmeye başladığını söylemek yanlış bir iddia olmayacaktır. Bu nedenle Kürt yönetimi güvenliklerini garanti alma konusunda ABD yönetiminden işgal sonrasında da faaliyet göstermek üzere, Kuzey Irak'ta kalıcı üsler kurmasını talep etmektedir (Glass, www.news.independent.co.uk, 23 Kasım 2004).

Kürt devleti kurulmasına taraftar olan çevrelerin söylemi, demokrasi ile yönetilen ve AB üyeliği konusunda ilerleme kaydetmiş bir Türkiye'nin Irak topraklarında kurulmuş bir Kürt devletinden korkmaması gerektiği şeklindedir. Buna göre demokrasi vasıtası ile tüm toplumun parlamento başta olmak üzere kendisini alabildiğine temsil etmesi, bölgede zenginliğin ve refahın artması Türkiye içerisinde ki problemin kalıcı olarak çözülmesine olanak verecek ve Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için Erbil, bir cazibe merkezi haline gelmeyecektir. Ancak

Yugoslavya'dan ilk kopan ülkenin Slovenya olduğu ve Sloven'lerin Sırp, Hırvat yada Boşnak'larda olduğu gibi bir düşmanlığın tarafı olmadığı, Sloven bölgesinin dağılan Yugoslavya'nın en gelişmiş ve refah seviyesi yüksek olan bölgesi olduğunu hatırlanmalıdır. Aynı şekilde Çekoslavakya'da da iki toplum arasında ciddi bir problem olmamasına ve refah seviyesinin gelişmiş olmasına rağmen parçalanmanın önüne geçilememiş, Doğu Bloku'ndan ilk ayrılan ülke olan Doğu Almanya'nın da ekonomik açıdan Sovyet Bloku'nun en gelişmiş ülkesi olmasına rağmen şartlar oluştuğunda kendisi için cazibe merkezi olan Batı ile birleşmesine engel olunamamıştır. Sovyetler Birliği'nin bölünmesi de benzer şekilde en gelişmiş bölgeler olan Baltık ülkelerinden başlamıştır. Bu nedenlerden ötürü zenginliğin ve demokrasinin PKK terörünü ve bölücülüğünü sona erdireceğini iddia etmek doğru değildir (Davutoğlu, 2004, sf.447).

ABD'nin desteğiyle bir Kürt devleti ilan edilmesi ve bu devletin uluslararası planda tanınması halinde, Türkiye'nin veya bölge ülkelerinin, Kuzey Irak'ı işgal veya ilhak etmesi de dahil olmak üzere alacağı hiçbir önlemin, bağımsız Kürt devletinin kurulmuş ve tanınmış olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Türkiye, bir Kürt Devleti'nin bütün Irak halkının özgür iradesiyle gerçekleşmesi durumunda, hangi gerekçeyle olursa olsun bu durumu değiştirmeye yönelik bir strateji izleyemez. Türkiye'nin bu durumda Türkmenlerin haklarının korunmasının garanti edilmesini istemek ve gerektiğinde bu yönde sınırlı bir müdahalede bulunmak dışında bir seçeneği kalmayacaktır.

Kürt Bölgesel yönetiminin, Bağdat'a rağmen bağımsızlık ilan etmeleri halinde, Türkiye'nin izleyeceği stratejiyi belirleyecek olan temel unsur, Irak içerisinde doğacak tepkinin şekli ve ölçüsü olacaktır. Türkiye'nin uygulamaya koyacağı stratejinin belirlenmesinde, ulusal güvenlik/çıkar/tehdit değerlendirmeleri ve iç kamuoyunun tutumunun yanı sıra hayati önem taşıyan bir diğer faktörde, ABD'nin ve uluslararası kamuoyunun Kürt devleti kurulması karşısında sergileyecekleri tutumdur. Türkiye, gerekli gördüğü takdirde böyle bir gelişme karşısında, kendisine benzer bir risk değerlendirmesi yapan bölge ülkeleri ile (örneğin İran gibi) işbirliği halinde aktif ya da pasif bir strateji izleyebilir.

Askeri güç kullanımını kapsayacak aktif bir stratejide ise, sınırlı askeri harekattan işgale, işgalden bir devlet mekanizmasını oluşturmaya yarayan (peşmerge gücü, meclis, ekonomik altyapı vb.) kurumların yok edilmesine ve Bağdat'ın otoritesinin yeniden tesisine uzanan bir yol takip edilmesi gibi bir strateji akla gelebilir. Her ne kadar ABD tarafından 2003 yılında ki müdahalede hiçe sayılmış olsa da, uluslararası hukuk, devletler arası ilişkilerde güç kullanımını reddetmektedir (Adem, 2004, sf.113). Bu nedenle meşru müdafaa haricinde Türkiye'nin "Bağımsız Kürdistan"a karşı güç kullanmasının uluslararası bir tepki doğuracağı kesin gibidir. Türkiye'nin yukarıda belirtilen riskleri göze alarak askeri güç kullanımına karar vermesi durumunda, harekâtın işgale veya ilhaka dönüşmesi çok düşük bir ihtimaldir. Zira, Türkiye'nin Kuzey Irak'ı işgal etmesi, Kürt devletinin tanınmış ve bağımsız bir devlet olduğu gerçeğini olgusunu değiştirmeyecektir. Kısacası işgal yolu ile hedeflenen sonucun elde edilmesi mümkün gözükmemektedir. İşgalci güç konumuna düşecek Türkiye'nin, bu işgali sürdürmesi askeri ve siyasi yönden oldukça güç ve pahalı olacak, bu seçenek Ankara'yı uluslararası alanda büyük bir sıkıntıya sokacaktır.

Pasif yollarla izlenebilecek bir stratejide, kurulacak Kürt devletine doğrudan müdahale etmek yerine, askeri harekâta varmayan, örneğin ekonomik ve siyasi ambargo gibi, önlemlere başvurulması kastedilmektedir. Ancak Türkiye'nin tek başına uygulayacağı siyasi ve ekonomik ambargo, istediği sonuçları elde etmesini sağlamayacağı gibi, Kürt devletinin İran ve Suriye eksenine kaymasına da sebep olabilecektir. Bu ise Türkiye'nin tercih etmeyeceği bir seçenek olacaktır. İran ve Suriye'nin de muhtemel bir ambargoya katılması durumunda denize çıkışı bulunmayan bir Kürt devletinin ekonomik açıdan yaşamını sürdürmesi imkânsız hale gelebilecektir. Ancak, bu ambargodan nedeniyle ülke içerisinde uzun vadede huzursuzluk çıkabileceği ve Ermenistan örneğinde olduğu gibi ABD ve AB tarafından siyasi baskı uygulanacağı göz önüne alınmalıdır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Kürt nüfusun ayrılması ile Şii nüfusun iyice baskın bir hale geleceği Irak, tamamen Şii karaktere bürünebilir. Irak'ın Ortadoğu'da Şii Bloku'na dahil olması Türkiye'nin güneyden adeta kuşatılmasına neden olabilecektir. Bu tip bir blok elbetteki Sünni bir nüfusa sahip olan ve Araplardan

olduğu kadar İran devletinden de hoşlanmayan Kürtler için bir tehdit anlamındadır. Muhtemel bir Kürt Devleti, en azından Türkiye ile Şii kuşak arasında bir tampon bölge haline gelecektir. Tarihi arka plan incelendiğinde 16. asırda Anadolu'yu tehdit eden Şah İsmail'in başında olduğu Şii akım, Doğu Anadolu'da bulunan Sünni Kürt aşiretlerini Osmanlı Devleti'nin safına itmişti. Anadolu'yu tehdit eden bir tehlike karşısında kendiliğinden meydana gelen birlikteliğin, 21. yüzyılda siyasi planda tekrar etmesi mümkün müdür? Anadolu'da ve Ortadoğu'da Türkiye, İran ve Kürtler arasında ki siyasi üçgeninde tarih tekerrür edebilir mi?

10.6. Sınır Ötesi Operasyon

Türkiye, PKK terör örgütü ile mücadelesi esnasında zaman zaman Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyonlar düzenlemek zorunda kalmıştır. Düzenlenen sınır ötesi askeri hareketlerin ardından her seferinde sürekli olarak bir yenisine ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde kalıcı olmaması, hareket sonrası geri çekilmesi, düzenlenen her harekatta bölgeden ayrılan terörist unsurların geri dönerek, kamplarına yerleşmeleri sonucunu doğurmuştur. Sayısı yaklaşık 50'yi bulan bu sınır ötesi operasyonlar nihai hedefine ulaşamamış, PKK terör örgütünün bölgede ki varlığı sona erdirilememiştir. Düzenlenen askeri hareketlerin her seferinde Avrupa ülkelerinden ve İran'dan büyük tepki alması ise Türkiye'nin dış politikasında sorun teşkil eden etmenlerden birisi olmuştur.

Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında büyük ölçüde etkisini yitiren PKK terörü, İkinci Körfez savaşı sonrası yeniden artış göstermeye başlamış, 2006 yılı ise olayların tırmanışa geçtiği yıl olmuştur. Irak'ın işgali öncesinde ve sonrasında ki dönemde ABD'li yetkililere her seferinde bu rahatsızlık iletirse de öne sürülen çeşitli mazeretlerle (ABD askerlerinin sayısının azlığı, Kürt gruplarla iyi ilişkilerinin bozulabileceği, Irak'ta daha öncelikli sorunları olduğu gibi) harekete geçme sürekli olarak ertelenmiş ve bugüne kadar ABD yönetimi her hangi bir fiili eylemde bulunmamıştır (Koç, 2006, sf.21).

Gerçekten de ABD şu ana kadar Irak'ta PKK konusunda yapabileceği şeyleri de yapmamış, ülkede güvenliği sağlama konusunda ki sorumluluğunu yerine getirmemiştir. Kendisine yapılan tüm başvuruları ise Kürt gruplar ile arasını bozmak istemesi nedeni ile geri çevirmiş, Türkiye'nin meşru güvenlik kaygıları ile yapmak istediği PKK'ya karşı sınır ötesi operasyon düzenlemek için Irak hükümetinden izin alması gerektiğini ileri sürmüştür (Dumanlı, Türkiye İle ABD'nin Çıkarları Örtüşmüyor, 2006, sf.22 ; Erol, 2006, sf.92). Savaş sırasında Amerikan ordusuna doğrudan tehdit oluşturmayan, ancak Kürt grupların, özellikle KYB'nin varlığından rahatsız olduğu Ensar El İslam adlı örgütün kamplarına yönelik hava saldırıları düzenlenmiş, ancak Türkiye'nin isteklerine rağmen PKK kamplarına yönelik hiçbir saldırı düzenlenmemiştir. ABD'nin bu tip hareketi Türkiye'den önemli bir istekte bulunacağı güne kadar erteleyip, bunu bir pazarlık konusu haline getireceği açıktır (Koç, 2006, sf.24).

Iraklı Kürt grupların bir zamanlar sürekli olarak çatışma halinde oldukları PKK'ya karşı askeri müdahaleye karşı çıkmalarının nedenleri çeşitlidir. Kürt gruplarla terör örgütü arasında ki ilk ilişkiler 1980'li yılların başlarında tesis edilmiştir. 1983'de KDP ile PKK arasında imzalanan Dayanışma İlkeleri sayesinde Kuzey Irak'ta ki ilk PKK kampları kurulabilmiştir. Ancak bölgede dengelerin sürekli olarak değişmesi sonucu örgütlerin arası kısa zamanda bozulmuştur. Bilhassa KDP'ye bağlı peşmergeler 1990'lı yıllarda PKK'ya karşı çok sayıda operasyona imza atmıştır.

Kürt grupların Türkiye'ye olan ihtiyaçlarını KDP'li Hoşyar Zebari "*Saddam'a karşı savaşımızda Batı'yla ve dünyayla tek yaşamsal bağımız*" şeklinde açıklamakta idi (Erkmen, Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası, 2003, sf. 281). Gerçekten de Birinci Körfez Savaşı sonrasında kazanılan fiili durumun devamını Ankara'nın iyi niyeti sağlamakta idi. KDP ile KYB'nin çatışmalarının bölgede güç boşluğu doğurmasından ve bu durumun PKK'nın işine gelmesinden endişelenen Ankara, her seferinde iki grubu barıştırmak için arabuluculuk yapmış ve bu gruplardan PKK'yı bölgelerinde barındırmamalarını istemiştir. Kendi aralarında ki çatışmalarda Türkiye'yi,

İran'ı hatta Saddam Hüseyin'i bile birbirlerine karşı kullanan Kürt gruplar PKK'dan da çoğu zaman faydalanma yoluna gitmişlerdir.

Ancak ABD'nin işgali sonrasında tüm Irak'ta olduğu gibi Kürt bölgesinden de dengeler tamamen ve de Türkiye aleyhinde olmak üzere alt üst olmuştur. Bugün Kürt gruplar kendilerinden çok daha emin ve geleceğe daha güvenle bakmaktadırlar. Saddam Hüseyin gibi bir düşmandan kurtulmanın yanı sıra, Irak ordusu da artık onlar için tehdit oluşturmamaktadır. Peşmergelerin sayısı ve gücü artmış, aynı zamanda hukuki olarak varlıkları da meşruiyet kazanmıştır. Çok sayıda Kürt Irak ordusu içerisinde yer alarak, peşmerge kıyafetlerini çıkartmış ve Irak ordusunun üniformasını giymiştir. Kendileri için tehdit oluşturma potansiyeline sahip Irak içerisinde ki rakip gruplar ise kendi aralarında bölünmüş durumdadır ve etkili bir tehdit teşkil edememektedirler. (Cordesman, 2006, sf.78 ; Yavuz, 8 Mayıs 2006).

Kürt liderler sık sık "Kürdistan"ın, "Güney Kürdistan"dan ibaret olmadığı şeklinde beyanat vermektedirler. Diğer ülkelerin yanı sıra Türkiye'de de yaşamakta olan Kürt'lere karşı da milliyetçi bir ilgi beslemekte oldukları gizli bir sır değildir. Mesut Barzani'nin Nisan 2006'da vermiş olduğu, "*Türkiye, halkımızın kazanımlarını ve ilerlemesini engellerse Türkiye'nin kendi istikrar ve güvenliği de sıkıntıya düşecektir*" şeklinde ki demeci, Ankara'nın sınır ötesi operasyon düzenlemesi halinde Türkiye içindeki PKK'nın eylemlerini destekleyeceğine dair açık bir tehdittir (Matthews, 8 Mayıs 2006).

Merkezi Irak Hükümetinin PKK ile mücadele etmesi halihazırda ki şartlarda mümkün gözükmemektedir. Kürt gruplar ise egemenlik iddiasında buldukları bölgede operasyon düzenlemeye karşı geldikleri gibi, terör örgütüne yönelik sınır ötesi operasyon fikrine kesinlikle karşı çıkmaktadırlar. Örgütü korumadıkları, PKK'nın bölgede ki varlığının üslenmiş oldukları Kandil dağıının kontrol edilememesinden kaynaklanan bir durum olduğunu öne sürmektedirler. Ayrıca söylemlerinde ileri giderek sorunun bir terör sorunu olmadığı, askeri yöntemlerle değil, siyasi yöntemlerle çözülebileceği

argümanını da Türkiye'ye karşı sık sık kullanmaya başlamışlardır (Tarakçı, 2007, sf.11).

Ayrıca terör örgütü PKK'nın İran'da ki kolu olan PEJAK'ın, özellikle Irak savaşı sonrasında İran'da düzenlediği saldırıları da artırması Türkiye ile İran'ı bu konuda birbirine yaklaştırmıştır. Terör örgütünün bu stratejisinin amacının Irak'tan sonra İran'a müdahaleyi dillendiren ABD yönetiminin dikkatini çekmek ve kendisinin İran'a karşı etkin bir rol oynayabileceği izlenimini doğurmaktır. Yani KDP ile KYB'nin Irak'ta oynadıkları rolü istemekte, bu sayede ABD'nin desteğini kazanmaya çalışmaktadırlar. Gerçektende nükleer faaliyetleri konusunda İran'a karşı askeri bir müdahaleyi dillendiren ABD'nin Kosova Harekatında Kosova Kurtuluş Ordusu, Afganistan'da Kuzey İttifakı ve de Irak'ta ise peşmergelerin oynadığı role benzer bir rolü oynayacak bir müttefike ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu nedenle PKK'yı tümüyle tasfiye etmekten kaçındığı, zayıflamasını istemediği öne sürülebilir. Halihazırda PKK ile ABD'nin arasında gözle görülür bir problem bulunmamaktadır.

2006 yılının yaz aylarında, sayılarının 200 bini bulduğu iddia edilen Türk askerinin Irak sınırında yapmış olduğu yığınak Kürt grupların tepkilerine neden olmuştur. Yine bu dönemde Habur Sınır kapısından geçişler yavaşlayarak, geçiş yapan kamyon sayısı günde 1000'den 200'e kadar düşmüştür. Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesi olasılığına karşılık, Barzani ve Talabani sert demeçler vererek adeta Türkiye'yi tehdit etmişlerdir (Matthews, 8 Mayıs 2006). Bu gelişmeler üzerine ABD Eylül 2006'da, PKK ile mücadele için emekli Org. Joseph Ralston'u koordinatör atayarak ne kadar ciddi olduğunu göstermeye çalışsa da bu harekette benzerleri gibi bir netice doğurmamıştır (Kohen, www.milliyet.com.tr, 13 Eylül 2006). Aradan geçen süre "*PKK ile Mücadele Özel Temsilcisi*" atamanın da Türkiye'yi oyalamaya dönük bir manevra olduğu anlaşılmıştır.

PKK terör örgütüne yönelik bu tip askeri hareketin düşünülmesi gereken son adım olduğu zaman zaman dile getirilse de, bu uygun siyaset tarz değildir. Askeri müdahale seçeneği her zaman masada tutulmalıdır. Diğer

seçeneklerin denenmeye devam edileceğini dile getirmek, baskın tarzında gerçekleşmesi gereken bir askeri hareketin o an için söz konusu olmadığını, kamplarında bulunan teröristlerin rahatça barınmaya devam edebileceklerini açıklamaktan farksızdır. Güç kullanma yolunda tehdit etmek, diplomasinin bir alternatifi değil, bir parçası olmalıdır (Erol, 2006, sf.92).

Bu konuda unutulmaması gereken hususlardan biriside 2006 yazında Hizbullah'a karşı askeri hareket düzenleyen İsrail, bütün dünyanın şiddetli tepkisini çekmekle kalmamış, askeri ve teknolojik üstünlüğüne rağmen savaşta da başarı sağlayamamıştır. Harekatın tüm faturası Hizbullah'a değil, İsrail'e çıkmıştır. Savaşın sebep olduğu zarar bir yana, İsrail ordusunun yenilmezlik miti de son bulmuştur. Artık bu tip bir hareket düzenleme konusunda İsrail'in yapacağı tehditlerinde ne işe yarayacağı, caydırıcı olup olamayacağı meçhuldür. Türkiye bu durumu iyi etüd etmek, adımlarını hesaplı atmak zorundadır. Hizbullah'a karşı İsrail'in karşısında yer alan dünya kamuoyu, PKK terör örgütüne, hatta Kuzey Irak'ta ki Kürt yönetimini hedef alan bir operasyonda Türkiye'nin yanında yer alır mı? Bu sorunun cevabı oldukça önemlidir.

Türkiye'nin daha önce PKK'ya yönelik yapmış olduğu sınır ötesi operasyonlar geçmiş dönemlerde ABD ve AB tarafından terör örgütü olarak tanınmasına rağmen, AB'den sert tepki almış, ABD ise bilhassa Çekiç Güç'ün varlığını devam ettirebilmek maksadı ile operasyonlara şartlı destek vermek zorunda kalmıştır. şu anda da AB'nin aynı tepkiyi, hatta fazlasını vereceğini düşünmek, ABD'nin de ona katılacağını söylemek mümkündür. Zaten Irak'ta yeterince problemlere sahip olan Bush yönetimi, bu tip bir operasyona karşı olduğunu defalarca yenilemiştir. Kendisine rağmen yapılan bir harekate orantısız bir tepki verme riski ise göz ardı edilemez. Çünkü Irak'a müdahale için bütün dünyayı karşısına alan, uluslararası kurumları ve hukuku hiçe sayan Bush yönetimi ve Neo-conlar, Türkiye'nin kendi planlarını bozmasını hoş karşılamaları beklenemez (Koç, 2006, sf.25).

Kuzey Irak'lı Kürt gruplar her ne sebeple olursa olsun, TSK'nın sınır ötesi hareket yapmasına karşı çıkmaları ise problemi zorlaştıran en önemli hususlardan birisidir. Bu tip bir durumda peşmergelerin Türk ordusu ile karşılaşmaları, sorunun mecrasını tamamen değiştirebilir. Ancak hatırda tutulması gereken sorulardan biriside, Türkiye'nin Kerkük referandumu sonucunda bu şehrin Kürt bölgesine bağlanması durumunda ne yapacağıdır?

Eğer dile getirildiği şekilde askeri bir müdahalede bulunulması, Kürt gruplarla savaş anlamına gelir. Bu tip bir durumda Türkiye KDP, KYB ve PKK ile savaşmak zorunda kalacaktır. Kürtlerin Bağdat'ta kazandıkları güç göz önüne alınırsa zayıf bir güç olmasına rağmen Irak ordusunun da Türk ordusunun karşısına çıkabileceği göz ardı edilemez. Her ne kadar Sünni yada Şii Arapların Türkiye ile çatışma konusunda bir menfaati olmasa da, Irak Cumhurbaşkanlığı, Dış İşleri Bakanlığı ve orduda ki bir çok karar alma mekanizmasında Kürtlerin elde ettikleri güç bu olasılığı gerçeğe dönüştürebilir.

Kürt yönetiminin sağlamış olduğu uluslararası destek göz önüne alındığında, belli başlı tüm dünya ülkelerinin Türkiye'nin karşısında yer alacağını söylemek mümkündür. ABD, AB, Rusya Federasyonu, İsrail ve hatta İran bile bu tür bir harekatta Kürt yönetimini destekleyecektir. Bu tip bir harekatta Arap ülkelerinin tutumu dahi belirsizdir. Dış politikalarında ABD'ye bağımlı olan bu ülkelerin hareketin Irak'ın iç işlerine bir müdahale olarak algılayabileceği yada ülkede artan Şii etkisini dengeleyen bir unsurun ortadan kalkmasının Irak'ı tamamen bir Şii devlet haline getirebileceğini hesaplamaları mümkündür. Ayrıca Arap kamuoyunda Musul ve Kerkük'e yönelik Türkiye'nin yayılmacı emelleri olduğu konusunda bir ön yargı mevcuttur. En nihayetinde bu devletlerin Türkiye'ye destek verseler dahi ne gibi bir somut katkı sağlayabilecekleri çok şüphelidir.

Kuzey Irak'ın zorlu coğrafi yapısı, Irak'ın işgali sonrasında peşmergelerin gerek sayı gerekse teçizat olarak kazandıkları güç ortadadır. Savunma sanayi açısından dışa bağımlı bir ülke olan Türkiye'nin Kıbrıs Barış

Harekatı benzeri bir silah ambargosuna maruz kalma riski de göz ardı edilemez. Türkiye geçmişte bir terör örgütü olmasına rağmen PKK'ya karşı düzenlediği askeri hareketler nedeniyle Almanya'nın silah ambargosuna maruz kalmıştır. Buna karşın Kürt peşmergelerin her türlü silahı temin etme konusunda sıkıntı yaşamaları beklenmemelidir. Hatta silah satın almak için para ödemek yada gayret göstermek zorunda bile kalmadan, kendilerine Türk ordusu ile savaşmaları için silah verilebileceği riski ise Türkiye'nin karşısında durmaktadır.

Geçmişte Vietnam'da ABD'nin, Afganistan'da ise Sovyetler Birliği'nin yaşadığı tecrübeler incelendiğinde coğrafyası savunmaya elverişli arazilerde düzenlenen gerilla hareketinde, dış destek sağlanmışsa uzun bir yıpratma savaşı sonunda düzenli orduların yenilgiye uğradığıdır. Ayrıca her iki örnekte de Amerikan ordusunun ve Kızıldoru'nun, sahip oldukları tartışma götürmez güce, ülke içinde sahip oldukları müttefiklere rağmen yenilgiye uğradıkları unutulmamalıdır. Sovyet ekonomisi Afganistan savaşının maliyetinin altından kalkamamış, 1990 yılında Sovyet rejimini çöküşe götüren sürece büyük etki yapmıştır.

Ayrıca bu konuda hatırlanması gereken bir diğer örnekte Taliban-İran gerginliğidir. 1998 yılı yazında Afganistan'dan Mezar-ı Şerif'i ele geçiren Taliban, şehirde bulunan İran Konsolosluğuna zorla girerek içerde bulunan 9 İran'lı diplomatı öldürmüştür. Bu olaydan sonra İran, Afganistan sınırına 200 bin asker yığsa da olası bir savaşta Taliban'ın başta Amerika olmak üzere birçok ülke tarafından destekleneceği ve kendisinin bir bataklığı saplanacağı gerçeği nedeniyle harekete geçememiştir (Olson, 2005, sf.84). Bu örnekte de görülebileceği gibi haklı olmanın, yada hukuki geçerliliği sağlamanın uluslararası ilişkilerde yeterli bir unsur olmadığı, dengelerin sürekli olarak gözetilmesinin ülke geleceğinin selameti açısından hayati öneme sahip bir husus olduğu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır. Saddam Hüseyin'in dengeleri gözetmeden 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi, bugün Irak'ı kimsenin tahmin edemediği bir konuma getirmiş, bu arada Irak halkının çektiği sıkıntılar ise tahmin edilemeyecek seviyelere ulaşmıştır.

Türkiye bu tip bir askeri harekatta ne ölçüde dış destek sağlayabilir? Akla ilk gelen seçenek olan Irak Türkmenlerinin, belki de Sünni Arapların katkısı ne seviyede olabilir? Türk ordusuna sağlanacak bu tip bir desteğin sonucunda bölgede yer alan Türkmenlere işbirlikçi, hain damgası vurulma ihtimali mevcuttur. Türk askeri geri çekildikten sonra, her fırsatta Irak'a olan bağlılıklarını dile getiren Türkmenler, etnik temizlikle karşı karşıya kalabilirler ve de bölgede ki varlıklarını tehlikeye düşebilir.

Ancak bölgeye düzenlenecek bir operasyonun sadece PKK terör örgütünü hedef alması halinde, alınması gereken en önemli tedbirlerden birisi belki de birinci düzenlenen operasyonun sadece PKK terör örgütüne yönelik olarak yapıldığının ve Kürt yönetimini hedeflemek gibi başka bir amaç taşımadığının herkese anlatılmasıdır. Bu konuda Türkiye bölge gerçeklerini kabul ederek Kürt yönetimini ve ABD'yi ikna etmek, hatta harekatı onlarla birlikte gerçekleştirmeye çalışmak zorundadır.

Tüm bu nedenlerden ötürü koşullar Türkiye'nin lehine düzelmedikçe ve Dünya kamuoyunun gözünde Türkiye'nin haklılığı ispat edilmediği sürece Iraklı Kürt gruplara karşı düzenlenecek bir harekatın büyük bir macera olma riski mevcuttur. Dünya ülkelerinin desteği kazanılmadan Türkiye'nin bu tip harekate kalkışması, uzun süreçte Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü tehlikeye düşürebilecek tehlikeli bir süreci tetikleme riski taşımaktadır.

Türkiye bu tip bir harekate girişmeden önce risk faktörlerini iyi hesap etmek ve yanlış adım atmamak zorundadır. Daha önce defalarca denenmiş olan sınır ötesi operasyonun, stratejik bir başarı getirip getirmeyeceği iyice hesaplamalıdır. Uzun vadede bu tip bir operasyon, Türkiye içerisinde Kürt milliyetçiliğini azdırabilir. Türkiye'nin askeri harekattan istediği neticeyi alamaması stratejik bir yenilgi doğurabilir ki, bu tip bir durum Türkiye'nin engel olmak istediği bir süreci hızlandırma tehlikesi taşımaktadır. Şu an için kısmi bir caydırıcılığı sağladığı söylenebilecek olan "*Kürt devleti kurulmasının savaş nedeni olacağı*" söyleminin inandırıcılığı tamamen ortadan kalkabilir.

Birinci Körfez Savaşından sonra Iraklı Kürt grupların mazlum ve mağdur konumuna düşmesi uzun vadede bir devletin alt yapısının inşa edilmesi ve Federal bir yapının kurulması kazancını sağlamışsa, benzer şekilde bir kere daha saldırıya uğramış, mağdur ve mazlum konumuna düşmeleri tamamen bağımsız ve egemen bir "Kürdistan"ın önünü açıp, bölgede ki haritaların bir kere daha değişmesine yol açabilecektir.

11. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve etkisini yitirmesi nedeniyle 19. yüzyıldan itibaren başlayan, sömürgeci Batılı ülkelerin Ortadoğu'ya olan ilgisi, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte işgale ve yeniden yapılandırmaya dönüşmüştür. İngiltere ve Fransa kendi çıkarları doğrultusunda bölge halklarını birbirinden ayırarak aralarında yapay sınırlar oluşturmuş, bölgede bulunan farklı etnik ve dini toplulukların arasına ise görünmez duvarlar örerek kendi çıkarlarını tehdit edebilecek bir birlikteliğin önüne geçmeye çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır. Geçmişte bu iki ülkenin yürütmüş olduğu siyasetin günümüzde en önde gelen temsilcisi ABD yönetimidir.

Bu kapsamda yapay bir şekilde kurulan Irak Devleti, kuruluşundan günümüze kadar gelen ağır sorunlar ve krizlerden bir türlü kurtularak istikrara kavuşamamıştır. Batılı ülkelerin petrol merkezli çıkarları nedeniyle günümüzde tekrar hukuk dışı bir müdahaleye maruz kalarak, iç çatışmanın ve bölünme tehlikesine maruz kalmış durumdadır. Irak'ın yakın bir gelecekte parçalanması için gerekli şartlar olgunlaşmış bir durumda olup, tüm kurumları ile bir devlet yapılanması tamamlanmış durumdadır. Bu nedenle bölgede haritaların yeniden çizileceği günlerin yakın olduğu değerlendirilmektedir.

İşgal sonrası Irak'ta yeniden kurulan ülkenin yapılandırılması henüz sona ermemiş olup, ülkede taşlar yerine oturmamıştır. Ülkede söz sahibi olan güç unsurları tüm süreç boyunca Türkiye'nin hassasiyetlerini göz ardı etmişler ve tüm dengeler Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde bozulmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin güney komşusuna yönelik bugüne kadar takip etmiş olduğu politikalarında yanlışlıklar olduğu net bir şekilde görülmüştür. .

Türkiye; bölgede sahip olduğu tarihi ve coğrafi derinlik ile bölgedeki olası bir parçalanmanın yol açabileceği bunalımları önceden görebilen ve gerçekçi bir şekilde değerlendirilebilen, aktif bir siyaset takip etmek zorundadır. Bölgedeki sıcak gelişmelerin uzağında ve olaylara seyirci kalmak

Türkiye'nin bölgesel etkinliğini yok etmenin yanı sıra, iç ve dış güvenliği ile ilgili ciddi riskler de doğurabilir. Türkiye, bölgedeki muhtemel oluşumlarla ilgili kararların alınma süreçlerini yakından takip etmeli ve bu sürecin dışında tutulma gayretlerine müsaade etmemelidir. Ortadoğu ve Irak üzerindeki küresel ve bölgesel dengeleri gözeten ve kapsamlı bir uygulama planına oturtulan bir dış politika stratejisi takip edilmesi zorunludur. Belirtilen riskleri bertaraf etmek amacıyla, Türkiye bölgedeki gelişmeleri şekillendiren, yönlendiren, aktif bir politika izlemek zorundadır.

Irak, asırlar boyunca Türklerin idaresinde kalmış bir bölge olarak ve günümüzde Türkiye için önemli bir komşu olması dolayısıyla İran'ın tesirine terk edilemeyecek bir ülkedir. Geçmişte bir çok Osmanlı-Safevi savaşına yol açan Irak ve Bağdat günümüzde Türkiye Cumhuriyeti için daha az öneme sahip bir toprak parçası değildir. Türkiye günümüzde Irak'ı içine çeken şiddet sarmalının sona erdirilebilmesi için aktif bir politika benimsemeli ve mesafeli bir tutum takındığı Şii gruplarla da sağlıklı bir diyalog kurabilmelidir. Türkiye'nin dışlanmış olduğu siyasi grupların dış destek sağlayabilmek maksadı ile İran başta olmak üzere diğer güçlerin kapısını çaldıkları unutulmamalıdır. Şiddet sarmalında zayıf düşen ülkede dış güçlerin tesirinin artması normal olduğu gibi bu durum ülkenin ikiden daha fazla parçalara ayrılmasının yolunu açabilecek bir sürecinden başlangıcı durumundadır. Ayrıca Ortadoğu gibi bir bölgede, bir ülkenin içerisinde meydana gelen anarşinin ve iç çatışmanın diğer bölge ülkelerini de etkilememesi beklenemez. Türkiye, merkezi yönetimi destekleyerek onun en kısa sürede güçlenmesini temin etmelidir. Bağdat'ın, tüm ülkede otoritesini sağlaması ve dış güçlerin tesirini azaltması yolunda kat edeceği mesafe, Türkiye'nin güvenliğini sağlama yönünde önemli bir kazanım olacaktır.

Toplumların ve devletlerin hayat damarlarından birisi olan ekonomi, Irak'a ve ülkenin Kuzeyinde ki Kürt yapılanmasına karşı Türkiye'nin sahip olduğu başlıca kozlardan birisi durumundadır. Türkiye geçmişte bilhassa Kürt gruplarla olan ilişkilerinde bu kozu kullanmış ve etki sağlamıştır. Günümüzde bir çok Türk şirketi Kuzey Irak'ın yapılandırılmasında aktif rol oynamaktadır.

Ayrıca Habur Sınır Kapısı da Kürt yönetimi için oldukça önemli bir gelir kaynağı durumundadır. Iraklı Kürt gruplar arasında 1996 yılında çıkan çatışmanın Habur'dan elde edilen gelirin paylaşımı meselesinden doğmuş olduğu hatırdta tutulmalıdır. Bilhassa yabancı petrol şirketlerinin Kuzey Irak'ta petrol arama faaliyetlerine başlaması ve de savaş sonrası dönemde Kürt bölgesinin göreceli istikrarlı durumu, bu kesimde ki refah seviyesini yükseltmiş olsa da ekonomik bir bağımsızlıktan söz etmek mümkün değildir. Habur'un önemi de 1990'lı yıllara nazaran azalmış olsa da halen Kürt Bölgesi'nin dünyaya açılabilirdiği yer konumundadır. Türkiye, kendisine rağmen politikalar izlenmesini önlemek için sahip olduğu ekonomik silahı iyi bir koz olarak kullanabilmelidir. Gerek Irak'ın gerekse farklı bir siyasi yapılanmaya sahip Kuzey bölgesinin ekonomisi üzerindeki etki artırılmalı, ekonomik olarak tam bir entegrasyon sağlanmalıdır.

Günümüzde Irak içerisinde siyaseten oldukça etkin olan ve ABD'ye rağmen bu ülkeye nüfuz etmeyi başaran İran, ekonomik olarak aynı başarıyı sergileme potansiyeline sahip bulunmamaktadır. Ekonomisi petrol ve doğalgaza dayalı olup ürün çeşitliliğine sahip olmayan İran, bilhassa Irak müdahalesinden sonra ABD'den kaynaklanan güvenlik kaygıları taşımakta ve ülke ekonomisi güvenlik harcamaları nedeniyle sıkıntılı bir durumdadır. Irak'a komşu diğeri bölge ülkelerinin de ekonomik olarak bu pazarı besleyebilecek ürün zenginliğine ve ekonomik potansiyele sahip olduğundan söz edilemez. Bu nedenle Türkiye, Irak'ın ve Kürt Bölgesinin dünyaya açılan penceresi olmaya devam edebilecektir. Tüm Irak'ın, Türkiye'nin ekonomik hinterlandı haline gelmesi mümkündür. Ekonomik bağımlılık, beraberinde siyasi etkiyi de getirecektir.

Ekonomik konunun taşıdığı öneme dair Irak'ta Türkiye'yi ilgilendiren bir başka hayati konuda Kerkük'ün statüsüdür. Türkiye'nin kendi güvenliği açısından yaklaştığı, Irak'taki Arap ve Türkmen kesim tarafından ise ülke bütünlüğü ile ilgili görüldüğü konu Kürtler tarafından esasında ekonomik bir konu olarak ele alınmaktadır. Kurmayı planladıkları bağımsız devletin yaşamını garanti altına alabilecek önemli petrol yatakları ihtiva etmesi bu

konuda ki ısrarın en önemli nedenidir. Ancak buradan çıkartılacak petrolün dünya pazarlarına ulaştırılması yine büyük ölçüde Türkiye'yi alakadar eden bir konudur. Türkiye'nin bilhassa Kerkük petrollerinin dünyaya pazarlanması konusunda sahip olduğu önem, bölgedeki yetkililerin hatırında kalmasını sağlamalıdır. Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının sahip olduğu önem, sadece petrol taşımacılığı ile ilgili bir konu olmayıp, aynı zamanda bölgenin Türkiye'ye bağımlılığının da bir simgesidir.

Türkiye; kısa ve uzun vadede Irak'ın Kuzeyinde bulunan Kürt Federal Bölgesi'nin siyasi, sosyal ve kültürel etkilerini hissedecektir. Türkiye'nin bu yapılanmadan endişe etmesinin temel nedeni, özellikle petrol kaynakları nedeniyle zenginleşebilecek bölgenin zamanla güç kazanması ve kendi vatandaşları üzerinde bir çekim merkezine dönüşme riski taşımasıdır. Siyasi etkileşimin yanı sıra, iki sınır arasında zaten güçlü olan aşiret ve dinî bağlarda bu süreci hızlandırabilecek etkenlerdir. Kuzey Irak'taki gelişmeler her halükarda Türkiye'yi doğrudan etkileme potansiyeline sahip durumdadır. Bu nedenle küreselleşmenin tanıdığı imkânlardan kitle iletişim araçlarından, televizyondan, gazete ve dergilerden, edebiyat ürünlerinden ve internet imkanlarından Türkiye'nin yararına faydalanmaya çalışılmalıdır. Özellikle Kürt bölgesinde Türk televizyonlarının merakla izlendiği bilinen bir konudur. Bu vasıtaların kullanılması ile Türkiye bölge için bir cazibe merkezine dönüşebilir (Çetinsaya, www.harpak.tsk.mil.tr).

Ekonomik olduğu kadar kültürel yönden de Türkiye ile alakalı bir Irak düşman değil bir ortak anlamındadır. Bu nedenle savaş gibi kısa vadeli sonuç getirebilecek, yüksek risk taşıyan ve uzun dönemde etkisinin ne olacağı çok tartışılır metotlar yerine Türkiye'nin uzun vadeli her yönden bütünleştirici ve bağımlılığı artırıcı politikalar izlemesi akıllıca olacaktır. Uluslararası bir destek kazanmış olduğu halde Türkiye tarafından tamamen dışlanmış bir yönetimin, izleyeceği politikalarda kaybetmekten endişe duyacağı bir konu olmayacağından daha pervasız politikalar yürütüp, rahatsız edici söylemlerine devam etmesi beklenmelidir. Bu nedenle bölge yönetiminin Türkiye'ye bağımlılığı sağlandıktan sonra PKK terör örgütünün varlığı gibi

konuların müzakere edilmesi bir sonuç getirebilecektir. Aksi takdirde terör örgütünün geçmişte başkaları tarafından olduğu gibi günümüzde de Kürt yönetimince Türkiye ile olan ilişkilerde bir koz olarak kullanılmaya devam etmesi beklenmelidir.

Ortadoğu'nun ve Irak'ın şu an içerisinde bulunduğu durum tek bir günün veya tek bir savaşın sonucu olmayıp, bölge halklarını ve Türkiye'yi dikkate almayan sömürgeci devletlerin siyasetinin bir neticesidir. Türkiye, tüm bölge ülkelerine yönelik politikasında etkinlik elde edebilmesi için kendi içerisinde siyasi istikrarı sağlamış, ekonomik bağımsızlığını elde etmiş ve büyük bir askeri güce sahip olmasının önemi büyüktür. Caydırıcılığın sağlamanın yolu ülke içi istikrardan geçmektedir.

Türkiye kendi güvenliğini sağlama, refahını devam ettirme ve beraber aynı coğrafya içerisinde yaşadığı komşu ülke halklarının huzurunu temin edebilmek için uzun vadeli, dengeli, adil ve gerçekçi bir stratejiye ihtiyaç duymaktadır. Türkiye sahip olduğu gücü tüm komşularına olduğu gibi, Ortadoğu'da kendi politikalarını dikte ettirmeye çalışan diğer devletlere de hissettirmelidir. Türkiye'ye rağmen bölgede siyaset yapmanın kısa veya uzun vadede kendilerine bir yansımasının olacağı mutlaka sergilenmelidir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

A. Kitaplar :

Akfırat, Fikret, 2004, **Kukla Devlet**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Akşin, Aptülahat, 1966, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasi**, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul.

Aras, Bülent ve Yel, Ali Murat, 2004, **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Tasam Yayınları, İstanbul.

Arı, Tayyar, 1998, **Basra Körfezi ve Orta Doğu'da Güç Dengesi (1978-1996)**, Alfa Yayınevi, İstanbul.

Arı, Tayyar, 2005, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınevi, İstanbul.

Arı, Tayyar, 2000, **Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Armaoğlu, Fahir, 1996, **Siyasi Tarih(1914-1995)**, Alkım Yayınevi, Ankara.

Bacinoğlu, Taner ve Bacinoğlu, Andrea, 2001, **Modern Alman Oryantalizmi**, ASAM Yayınları, Ankara.

Barnett, Thomas P.M., 2005, **Pentagon'un Yeni Haritası**, 1001 Kitap Yayınları, İstanbul.

Bostanoğlu, Burcu, 1999, **Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara.

Brzezinsky, Zbigniew, 1998, **Büyük Satranç Tahtası**, Sabah Yayınları, İstanbul.

Cömert, Servet, 2000, **Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji**, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul.

Çelik, Serkan ve Gürtuna, Anıl, 2005, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri**, Global Strateji Enstitüsü, Ankara.

Davutoğlu, Ahmet, 2004, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul.

Eroğlu, Cevat, 2003, **İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler**, Sayfa Yayınları, İstanbul.

Eroğlu, Hamza, 1990, **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara.

Gerger, Haluk, 2006, **ABD Ortadoğu Türkiye**, Ceylan Yayınları, İstanbul.

Izady, Mehrdad R., 2004, **Bir El Kitabı-Kürtler**, Doz Yayınları, İstanbul.

Karadağ, Raif, 1988, **Petrol Fırtınası**, Divan Yayınları, İstanbul.

Kaymaz, İhsan Şerif, 2003, **Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme**, Otopsi Yayınları, İstanbul.

Kissinger, Henry, 2000, **Diplomasi**, İş Bankası Yayınları, Ankara.

Kocaoğlu, Mehmet, 1995, **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Kocaoğlu, Mehmet, 1996, **Petrostrateji**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul.

Kuloğlu, Armağan, 2002, **11 Eylül Sonrası Değişen Dengeler Çerçevesinde Türkiye'nin Irak Politikası**, ASAM Yayınları, Ankara.

Lesser, Ian O. ve Fuller, Graham E., 2000, **Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu**, Alfa Kitapevi, İstanbul.

Olson, Robert, 2005, **Türkiye-İran İlişkileri 1979-2004**, Babil Yayıncılık, Ankara.

Oran, Baskın, 1998, **Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Oran, Baskın, 2001, **Türk Dış Politikası (1928-1980)**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Öke, Mim Kemal, 1995, **Musul ve Kürdistan Sorunu**, İz Yayıncılık, İstanbul.

Önder, Ali Tayyar, 2005, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Pozitif Yayınları.

Över, Kıvanç Galip, 1999, **Kuzey Irak Dosyası**, Papirüs Yayınevi, İstanbul.

Özdağ, Ümit, 1999, **Türkiye, Kuzey Irak ve PKK**, Asam Yayınları, Ankara.

Özdağ, Ümit, 2003, **Irak'ta Amerikan Türk Politikaları**, Asam Yayınları, Ankara.

Özdağ, Ümit, Laçiner Sedat ve Erkmen Serhat, 2003, **Irak Krizi (2002-2003)**, Asam Yayınları.

Özkan, Tuncay, 2003, **Bush ve Saddam'ın Gölgesinde Entrikalar Savaşı**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Özkan, Tuncay, 2004, **CIA Kürtleri Kürt Devletinin Gizli Tarihi**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Ritter, Scott ve Pitt William R., 2002, **Irak'a Savaş**, Metis Yayınları, İstanbul.

Saatçi, Suphi, 2003, **Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri**, Ötüken Neşriyat, Ankara.

Sander, Oral, 2000, **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara.

Şimşir, Bilal, 2004, **Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Taşkun, Tekin, 2004, **Babil Düşerken**, Q-Matris Yayınları, İstanbul.

Yavuz, Turan, 1998, **ABD'nin Kürt Kartı**, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Yıldız, Yavuz Gökalp, 2004, **Oyun İçinde Oyun-Büyük Ortadoğu**, IQ Yayıncılık, İstanbul.

B. Makaleler :

Adas, Asil, 19 Mart 2007, "Kerkük'te Tansiyon Yükseliyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 142, Sayfa: 12.

Adem, Seifudein, 2004, "Irak'ta ki Savaş ve Çatışmacılık İdeolojisi", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Tasam Yayınları, Sayfa: 57.

Adıbelli, Barış, 26 Haziran 2006, "Şangay İşbirliği Örgütünde Kurumsallaşma Kararı", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 104, Sayfa: 23.

Akgün, Birol, Ekim 2001, "Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör: Amerika'nın İşi Neden Zor?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 2 Sayı: 18, Sayfa: 34.

Akgün, Birol, 23 Mayıs 2005, "Irak Savaşı Gölgesinde Türk Amerikan İlişkileri", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 47, Sayfa: 8.

Akgün, Birol, 5 Şubat 2007, "ABD'nin Yeni Ortadoğu'su Çöktü", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 136, Sayfa: 17.

Aras, Bülent, 2004, "Türkiye ve Irak Krizi", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Tasam Yayınları, Sayfa: 45.

Armaoğlu, Fahir, 1998, "Lozan Konferansı ve Musul Sorunu", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Sayfa: 57.

Ashab, Muhammed, 8 Ocak 2007, "Neden Şimdi", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 132, Sayfa: 23.

Aslan, Muzaffer, İlkbahar 1996, "Irak Milli Türkmen Partisinin Görüşleri", **Avrasya Dosyası (Kuzey Irak Özel)**, Cilt 3, Sayı 1, Sayfa: 38.

Aybars, Ergün, 2002, "Türkiye'nin Etrafında Barış Kuşağı Nasıl Oluşturulur", **Orta Doğu'da Bölgesel Barışa Etki Eden Hususların Analizi Sempozyum Bildirisi**, İstanbul, Sayfa: 5.

Ayışığı, Metin, 2005, "Türkmen Meselesi ve Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası", www.balikesir.edu.tr.

Bal, İdris, Nisan 2001, "ABD'nin Orta Asya Politikasına Yön Veren İç ve Dış Dinamikler", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı.12, Sayfa: 25.

Bal, İdris, Çelik Belkıs Gülen, İlkbahar 2006, "2003 Irak savaşı Sonrası Gelişmeler ve Türk Amerikan İlişkilerine Bazı Yansımaları", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 5, Sayfa: 37.

Bektaş, İbrahim Özgür, 6 Mart 2006, "Kaos Yayılabilir", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 88, Sayfa: 32.

Beyatlı, Aydın, Kasım 1998, "Siyası Konjonktürde Irak Türkmenleri", **Kerkük Dergisi**, Sayı 6, Sayfa: 16.

Beyatlı, Aydın, 1998, "Iraklı Türklerin İnsan Hakları Beyannamesi", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Sayfa: 34.

Beyatlı, Aydın, Temmuz 2000, "Kuzey Irak, Türkmen Cephesi ve Çözüm Önerileri", **Kerkük Dergisi**, Sayfa: 67.

Bila, Fikret, 5 Şubat 2006, "Yeni Irak'ta Sünni Arap Faktörü", **www.itc.com.tr**.

Bilgi, Mustafa Sıtkı, 2003, "Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu (1534-2002)", **Irak Krizi (2002-2003)**, ASAM Yayınları, Sayfa: 123.

Bilgin, Mert, 2007, "Küresel, Bölgesel ve Yerel Eksende Irak Petrollerinin Ekonomik, Siyasi ve Stratejik Anlamı", **Akademik Ortadoğu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 25 .

Blank, Stephen, 2004, "Büyük Ortadoğu ve Stratejik Profili", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 46.

Bookmiller, Robert J., 2004, "Kral Abdullah döneminde Ürdün: Amerika'nın Endişeli Müttefiki", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 42.

Börklü, Meşkure Yılmaz, 2006, "Lozan Sonrası Irak Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", **www.hurgokbayrak.org**.

Bulut, Faik, 30 Mayıs 2005, "Güven ve Güç Arayışı", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı : 48, Sayfa: 34.

Cafersoy, Nazim, 2003, "Rusya'nın Ortadoğu Politikasında Irak", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 186.

Canbolat, İbrahim S., 2003, "Su Sorunu, Ortadoğu ve Türkiye", **Yeni Dünya Düzeninde Ortadoğu ve Türkiye Gerçeği**, Sayfa: 45.

Chalmers, Johnson, 29 Mayıs 2005, "America's Empire of Bases", www.japanfocus.org/article.

Cheney, Dick, 6 Şubat 2004, "The Greater Middle East-The Bush Administration's Perspective", www.theglobalist.com.

Cockborn, Patrick, "Irak'ta Seçim Sonucu: Bölünmüş Bir Ulus", www.turksam.org, 21 Aralık 2005.

Cordesman, Anthony H., Haziran 2006, "Irak'ı Bölmek: Önce Uzun Uzun Düşün", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 74, Sayfa: 45.

Crawford, Neta C., 2003, "The Best Defence, The problem With Bush's "Preemptive" War Doctrine", www.bostonreview.net.

Çandar, Cengiz, 23 Ocak 2006, "Irak Seçim Sonuçlarını Doğru Okumak", www.turksam.org.

Çaycı, Sadi, Ağustos 2005, "PKK'yle Mücadele; Sınır Ötesi Harekat ve Hukuk", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 64, Sayfa: 62.

Çetinsaya, Gökhan, "Irak'taki Yeniden Yapılanma Senaryolarının Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri ve Alınabilecek Tedbirler", www.harpak.tsk.mil.tr, Sayfa: 5.

Çitlioğlu, Ercan, Ağustos 2005, "PKK Ne Yapmak İstiyor?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 64, Sayfa: 25.

Davutoğlu, Ahmet, elikkol Oğuz, Cemal Hasan, 4 Mart 2006, "Irak'ın Lbnanlaşması Kürtleri de İçine Alır", **Milliyet Gazetesi**, Sayfa: 14.

Dedeoğlu, Beril, Kasım 2002, "ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri", **2023 Dergisi**, Sayfa: 27.

Dehghanpisheh, October 17, 2005, Babak and Dickey, Christopher, "Friends In The Mountains", **Newsweek Dergisi**, Sayfa: 9.

Dilek, Bahadır Selim, 11 Temmuz 2005, "BOP Irak'ta okyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 72, Sayfa: 5.

Dilek, Bahadır Selim, 12 Haziran 2006, "Etnik ve Dinsel Kabine", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 102, Sayfa: 13.

Dilek, Bahadır Selim, 24 Temmuz 2006, "Pimi ekilmiş Bomba: Kerkük", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 108, Sayfa: 14.

Dilek, Bahadır Selim, 29 Ocak 2007, "Kerkük'te Sonun Başlangıcı", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 135, Sayfa: 29.

Dörtkardeş, İhsan, 10 Nisan 2007, "Sadakayla Değil Kanımızla Geldik", **Hürriyet Gazetesi**, Sayfa:12.

Dumanlı, Cihangir, 18 Temmuz 2005, "Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya Yönelik Emperyalist Projeler", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 55, Sayfa: 16.

Dumanlı, Cihangir, 12 Aralık 2005, "Bush'un Zafer Stratejisi", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 76, Sayfa: 17.

Dumanlı, Cihangir, 3 Temmuz 2006, "Türkiye İle ABD'nin çıkarları örtüşmüyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı:105, Sayfa: 9.

Dumanlı, Cihangir, 25 Aralık 2006, "ABD Irak'ta Seyirci", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 130, Sayfa: 18.

Ekrem, Erkin, Nisan 2004, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Çin", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 48, Sayfa: 32.

El-Acemi, Fevaz, 24 Kasım 2004, "İşgalden Sömürüye Geçildi", Al-Şark Gazetesi, www.ulusalstrateji.com.

Emiroğlu, Sema, 10 Aralık 2006, "Kürtlerin Petrol İnadı", **Milliyet Gazetesi**, Sayfa: 15.

Ergin, Sedat, 24 Şubat 2004, "İsrail'in Kürt Devletine Bakışı", www.hurriyetim.com.tr.

Erkmen, Serhat, Sonbahar 2000, "İkinci Körfez Savaşından Sonra İran-Irak İlişkileri", **Avrasya Dosyası Irak Özel**, Cilt: 6 Sayı:3, Sayfa: 41.

Erkmen, Serhat, Ekim 2001, "11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 2 Sayı: 18, Sayfa: 34.

Erkmen, Serhat, 2003, "Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 78.

Erkmen, Serhat, 2003, "İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 285.

Erkmen, Serhat, 2003, "ABD'nin Ortadoğu'da Değişim İhtiyacının Nedenleri", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 249.

Erkmen, Serhat, Ekim 2005, "Irak Anayasası ve Türkiye", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 66, Sayfa: 47.

Erkmen, Serhat, Ocak 2006, "Irak Nereye", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 57, Sayfa: 39.

Erol, Mehmet Seyfettin, Ağustos 2006, "Türkiye'nin Müttefikleri ile İmtihanı", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 76, Sayfa: 62 .

Eslen, Nejat, 2 Şubat 2005, "Soğuk savaş sonrası Jeopolitik", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 32, Sayfa: 18.

Eslen, Nejat ve Ünal, Aykut, 2006, "Türk-Amerikan Jeostratejik İlişkilerinin Çelişki Mantığı", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 6, Sayfa: 67.

Fouskas, Vassilis, 2004, "Avrasya'da ABD'nin Macht-Politik'i (Güç Siyaseti) ve Büyük Ortadoğu'nun Yeniden Şekillenmesi", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 6.

Freedman, Robert O., 2004, "Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 38.

Gaffney Mark, 2004, "Sırada İran'ımı Var?", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 47.

Glass, Charles, 23 Kasım 2004, "Welcome to Kurdistan (While It Lasts)," www.news.independent.co.uk.

Göçer, Kenan, 31 Ekim 2005, "Ortadoğu Denklemine Yeni Bilinmeyenler", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 70, Sayfa: 17.

Göçer, Kenan, 25 Eylül 2006, "ABD İşgal Ediyor, İran Kazanıyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 117, Sayfa: 29.

Güleç, Mustafa ve Oğuz Gencay, Mayıs 2003, "Irak Savaşının Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri", www.dtm.gov.tr.

Hacısalıhoğlu, Yaşar, 2006, "Irak'tan Avrasya Jeopolitiğine Yansıyanlar ve Türkiye", www.jeopolitik.org.

Harrup, Muhammed, 16 Nisan 2007, "Barzani Kırmızı Çizgileri Aştı", **Radikal Gazetesi**, Sayfa: 16.

Hasan, Mazin, 2003, "Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 20.

Hasan, Mazin, 2003, "Kuzey Irak Medyasında Türkiye'nin Görüntüsü", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 175.

Hasan, Mazin, 2003, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği: Türkmenler", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 42.

Hasan, Mazin, Nisan 2004, "Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması Gerekenler", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 48, Sayfa: 38.

Hasan, Mazin, Ekim 2005, "Irak Türkmenlerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 66, Sayfa: 60.

Hasan, Mazin, Ekim 2005, "Irak'ta Güvenlik Sorunu ve Hükümete Etkileri", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 66, Sayfa: 57.

Hasan, Mazin, Temmuz 2006, "Yeni Dönemde Arapların Irak Politikaları", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 75, Sayfa: 39.

Hiçyılmaz, Ergün, 2007, "Ortadoğu'da Hilal ve Haç Savaşı", www.turksolu.org.

Hürmüzlü, Habib, 2006, "Ortadoğu Kaynıyor", **Global Strateji Dergisi**, Sayı:6, Sayfa: 46.

Kamel, Maggie, Quilliam Neil, 2004, "Meşruiyetin Modernleştirilmesi: Suudi Stratejileri", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 44.

Kane, Tim, Temmuz 2005, "ABD Birliklerinin Dünya Çapında Konuşlandırılması, 1950-2003", **Sarem Dış Basın Bülteni**, Yıl: 41, Sayı: 289, Sayfa: 7.

Kasım, Kamer, 2003, "Irak Savaşı'nın İsrail'in Bölgesel Konumuna Etkisi", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 295.

Kaya, İbrahim, 2003, "Irak savaşında Meşruiyet ve Cenevre Hukuku", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 302.

Kaymaz, İhsan Şerif, Haziran 2005, "Arap-Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt:1 Sayı: 1, Sayfa: 29.

Kaymaz, İhsan Şerif, 2007, "Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asuriler (Süryaniler)", **Akademik Ortadoğu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 137.

Kazancı, Hicran, 12 Nisan 2004, "ABD ve Irak Şiileri İlişkisinde Yeni Süreç", **www.tusam.org**.

Kazancı, Hicran, 12 Kasım 2004, "ABD'nin Irak Stratejisinde Türkiye'nin Yeri", **www.tusam.org**.

Kazancı, Hicran, 20 Eylül 2004, "ABD'nin Saddam Sonrası Irak Politikası ve Kerkük'ün Statüsü", **www.tusam.org**.

Kazancı, Hicran, 2 Mayıs 2005, "Ayrılıklarla Yönetilmeye Çalışılan Irak", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 44, Sayfa: 32.

Kazancı, Hicran, 17 Temmuz 2006, "ABD Irak Çıkmazında", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 107, Sayfa: 20.

Kazancı, Hicran, 8 Ocak 2007, "Kerkük Sorunu Isınıyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 132, Sayfa: 33.

Kazancı, Hicran, 5 Şubat 2007, "Şiddet Yükseliyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 136, Sayfa: 29.

Kazancı, Hicran, 19 Şubat 2007, "Kerkük Kuşatıldı", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 138, Sayfa: 13.

Kerkük, İzzettin, Ocak 1999, "İnsan Hakları Açısından Irak Türklerinin Durumu", **Kardaşlık Dergisi**, Sayı 1, Sayfa 9.

Keskin, Arif, 2003, "Irak Savaşında İran'ın Tutumu", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 315.

Ketene, Orhan, Şubat 2002, "Kuzey Irak'ı Irak'a Bağlayacak Yegane Güç: Türkmenler", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 22, Sayfa: 17.

Khalilzad, Zalmay, Mayıs 1998, "Sources of Conflict in the Near Middle East", www.rand.org.

Koç, Şanlı Bahadır, Nisan 2004, "Türkiye, Iraklı Kürtler ve Statükonun Meşruiyeti", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 48, Sayfa: 36.

Koç, Şanlı Bahadır, Haziran 2006, "Türk Amerikan İlişkileri: İkinci Bahar mı? Sonun Başlangıcı mı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 74, Sayfa: 27.

Kodaloğlu, Aydan, Kış 1994, "ABD'de Lobi ve Lobcilik", **Avrasya Dosyası**, Cilt.1, Sayı.4, Sayfa: 47.

Kohen, Sami, 20 Temmuz 2006, "Kuzey Irak Patlama Noktasında", **www.milliyet.com.tr**.

Kohen, Sami, 13 Eylül 2006, "PKK Koordinatörleri Ne İşe Yarayacaklar?", **www.milliyet.com.tr**.

Kösebalaban, Hasan, Kasım 2002, "Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler", **2023 Dergisi**, Sayfa: 9.

Kuloğlu, Armağan ve Saklaya, Fatma Elif, Nisan 2004, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 48, Sayfa: 31.

Kuloğlu, Armağan, 12 Haziran 2006, "İran ABD Gerginliğinin Mevcut Durumu ve Türkiye'ye Olası Etkileri- Çatışma Olasılığı Az", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 102, Sayfa: 26.

Kurt, Burcu, Mart 2007, "Dünden Bugüne Şattül Arap Sorunu", **Akademik Ortadoğu Dergisi**, Cilt: 1 Sayı: 2, Sayfa: 58.

Kurubaş, Erol, 2003, "İrak Kürt Hareketi, İç Çekişme-Dış Destek-Ayaklanma", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 13.

Külebi, Ali, 29 Ocak 2007, "Irak'ta İç Savaşa Doğru", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 135, Sayfa: 17.

Lekon, Christian, 2 Mayıs 2005, "Ortadoğu'da İngiliz-Amerikan Hegomanyasının Yüzyılı", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 44, Sayfa: 16.

Looney, Robert, Kasım 2004, "Genişletilmiş Ortadoğu Girişimi: Körfez'de Başarı İçin Gereken Şartlar", **Sarem Dış Basın Bülteni**, Yıl: 40, Sayı: 288, Sayfa: 19.

Matthews, Owen, 8 Mayıs 2006, "ABD, İki Dostu Iraklı Kürtler İle Türkiye Arasında Kaldı", **Radikal Gazetesi**, Sayfa: 18.

Mearsheimer, John and Walt, Stephan, 31 Temmuz 2006, "ABD'nin Ortadoğu Politikası İsrail Lobisi Tarafından mı Belirleniyor?" **www.turksam.org**.

Musaoğlu, Neziha ve Efeğil, Ertan, 2007, "Ortadoğu'da Büyük Ortadoğu Projesi Uygulanabilir mi?", **Akademik Ortadoğu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:2, Sayfa: 27.

Nermeen, Al-Mufti, 2003, "Turkomans Under Threat", **www.usiraqprocon.org**.

Nakip, Mahir, 1998, "Türkiye, Irak Türkleri Meselesine Nasıl Bakmalı?", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Sayfa: 45.

O'leary, Carol, 2002, "The Kurds of Iraq, Recent History Future Prospects", **www.meria.idc.ac.il**.

Orhan, Oytun, Nisan 2006, "ABD, Suriye İçin Kürt Kartını Hazırlıyor", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 72, Sayfa: 28.

Özdağ, Ümit, 7 Mayıs 2003, "ABD'den Özür Dilemek", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 10, Sayfa: 48.

Özmen, Hasan, İlkbahar 1996, "Kuzey Irak'ta ki Kürt Partiler Arasındaki İhtilafların Nedenleri", **Avrasya Dosyası Kuzey Irak Özel**, Cilt:3 Sayı:1, Sayfa: 44.

Özmen, Hasan, 1998, "Türkmen Hakları ve Türkmenlerin Statüsü", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Sayfa: 23.

Pamir, Necdet, Şubat 2005, "Irak Hem Gözden Hem Gönülden Irak mı?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayfa: 34.

Pubantz, Jerry and Moore, Jr. John Allphin, 2004, "Zamanların En iyisi, Zamanların En Kötüsü: Birleşmiş Milletler'in Ortadoğu Kaderi", **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, Sayfa: 26.

Purtaş, Fırat, 2006, "Soğuk Savaş Sonrası Türk Rus İlişkileri: Dışlanmışlar Eksenini mi? Avrasyacı Yaklaşım mı?", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 6, Sayfa: 65.

Rangwala, Glen, 2002, "Iraq and the West: The Politics of Confrontation", **www.usiraqprocon.org**.

Rice, Condelesa, 7 Ağustos 2003, "Transforming The Middle East", www.thewashingtonpost.com.

Saatçi, Suphi, Ekim-Aralık 2001, "Irak, Türkmenlerinin İki Ateş Arasındaki Kaderi Değişmeyecek mi?", **Kardaşlık Dergisi**, Sayı 12, Sayfa: 48.

Şahin, Mehmet, 5 Mart 2007, "Ortadoğu'da Saflar Netleşiyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 140, Sayfa: 32.

Şen, Levent, 5 Mart 2007, "Irak Bölünüyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 140, Sayfa: 26.

Şükür, Soran, 2003, "Uluslararası İlişkiler Bağlamında Irak ve Ortadoğu Petrolünün Stratejik Önemi", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 285.

Şükür, Soran, 2003, "ABD'nin Irak ve Ortadoğu'yu Demokratikleştirme Politikası", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 139.

Şükür, Soran ve Hasan Mazin, Mart 2004, "Kerkük Kerkük", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayfa: 27.

Tasni, Deniz, 5 Mart 2007, "Örtüşen ve Çelişen Yönleri İle Türk-İsrail İlişkileri, Çıkarlar Farklılaşıyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 140, Sayfa: 13.

Tarakçı, Nejat, 29 Ocak 2007, "İstikrasızlık Irak Dışına Taşabilir", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 135, Sayfa: 18.

Tunç, Hasan, İlkbahar 2006, "Yeni Irak Anayasasında Kürdistan ve Kerkük Sorunu", **Global Strateji Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 5, Sayfa: 49.

Torun, Esmâ, 2005, Türkiye, ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:3, Sayı:5, Sayfa: 39.

Turgut, Hasan, Aralık 2006, "Irak'ın Kuzey'i, Irak'ta Meydana Gelebilecek Muhtemel Oluşumlar ve Alınması Gereken Önlemler", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı: 4, Sayfa: 37.

Turhan, Ömer, 1996, "Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne Girerken Yayınladığı Deklarasyonda ve Anayasalarında Türk ve Diğer Azınlık Hakları", **Avrasya Dosyası (Kuzey Irak Özel)**, Cilt 3, Sayı 1, Sayfa: 46.

Veliev, Cavid, 20 Mart 2006, "ABD Karşılığı İran'a Yarıyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 90, Sayfa: 9.

Vurmay, H. Miray, 15 Ağustos 2005, "Tanımlanamayan Düşman Terör", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 59, Sayfa:4.

Vurmay, H. Miray, 6 Mart 2006, "Cehennem'in Kapıları Açılıyor", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 88, Sayfa: 7.

Vurmay, H. Miray, 26 Haziran 2006, "Filistin Felaketin Eşiğinde", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 104, Sayfa: 18.

Vurmay, H. Miray, 5 Şubat 2007, "Ortadoğu'da Şii-Sünni Cepheleşmesi", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 136, Sayfa: 24.

Yalçın, E.Semih, 1998, "Misak-ı Milli ve Lozan Belgelerinde Musul Meselesi", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Sayfa: 69.

Yaseen, Shadan, Nisan 2006, "Arap Dünyası'nın Korkusu: Irak'ta İç Savaş", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 72, Sayfa: 26.

Yavuz, Korkut, 2003, "Kronoloji ve Savaşın Güncesi", **Irak Krizi (2002-2003)**, Sayfa: 38.

Yavuz, Celalettin, 2006, "Irak'ın Kuzey'in de ki Gelişmelerin Bölge Jeopolitiğine Etkileri", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 6, Sayfa: 16.

Yavuz, Ramazan, 8 Mayıs 2006, "Kürtler Birleşti", **www.milliyet.com.tr**.

Yeniçeri, Özcan, 2006, "Tarihin Sarkacında Irak Türkleri ve Gelecek", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 6, Sayfa: 8.

Yetkin, Murat, 24 Şubat 2004, "Kürt Devleti Kurulabilir", **www.radikal.com**.

Yıldırım, Zafer, Mart 2007, "1932-1975 Dönemi Irak'ın Ulus Devlet" Yapısını Sarsıcı Bir Hareket Olarak Barzaniler ve Irak Kürdistan Demokrasi Partisi, **Akademik Ortadoğu Dergisi**, Cilt: 1 Sayı: 2, Sayfa: 65.

Yılmaz, Hasan, Sonbahar 2000, "Irak'ta Muhalefet ve ABD'nin Irak Politikası", **Avrasya Dosyası**, Cilt: 6, Sayı: 3, Sayfa: 20.

Yılmaz, Hasan ve Erkmen Serhat, Nisan 2001, "Ortadoğu Denklemi ve Düünden Bugüne ABD'nin Irak Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 1, Sayı 12, Sayfa: 43.

Yılmaz, Hasan, Haziran 2006, "Kuzey Irak'ta Ortak Yönetimin Geleceği", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı: 74, Sayfa: 53.

Yılmaz, Türel, 19 Şubat 2007, "Türkiye'siz Kerkük'te Çözüm Olmaz", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Sayı: 138, Sayfa: 19.

Yüce, Çağrı Kürşat, 2006, "1990 Sonrası Oynanan Yeni Büyük Oyun ve Hazar Havzası'nın Önemi", **Global Strateji Dergisi**, Sayı: 6, Sayfa: 17.

Zeidan, David, 2003, "People Groups in the Middle East: The Yazidis", **www.usiraqprocon.org**.

Zehra, Nasim, 15 Mart 2004, "The Greater Middle East Initiative", **www.mediasmonitors.net**.

C. İnternet Kaynakları ve Basın :

www.asam.org.tr, 27 Şubat 2007.

www.balikesir.edu.tr, 15 Mart 2007.

www.bbcturkish.com, 16 Mart 2007

www.bostonreview.net, 28 Nisan 2007

www.bp.com, 16 Ocak 2007.

www.die.gov.tr, 16 Mart 2007.

www.dtm.gov.tr, 15 Mart 2007.

www.energy.gov, 6 Ocak 2007.

www.globalsecurity.net, 13 Nisan 2007.

www.harpak.tsk.mil.tr, 25 Mayıs 2007.

www.hurgokbayrak.com, 15 Mart 2007.

Hürriyet Gazetesi, 10 Nisan 2007.

www.hurriyetim.com.tr, 26 Mart 2007.

www.irakhaber.com, 26 Mayıs 2007.

www.iraqiturkman.org.tr, 16 Nisan 2007.

www.itc.com.tr, 5 Şubat 2006.

www.japanfocus.org 12 Şubat 2007.

www.jeopolitik.org, 3 Nisan 2007.

www.kerkuk.net, 16 Nisan 2007.

www.lcweb2.loc.gov, 3 Mayıs 2007.

www.lib.utexas.edu, 6 Mart 2007.

www.middleeastreference.org.uk, 13 Nisan 2007.

www.mediasmonitors.net, 20 Nisan 2007.

www.meria.idc.ac.il, 18 Mart 2007.

www.milliyet.com.tr, 4 Mart 2006.

www.news.independent.co.uk, 6 Mayıs 2007.

www.ntvmsnbc.com, 6 Mayıs 2007.

www.politikalresources.net, 24 Nisan 2007.

www.radikal.com, 8 Mayıs 2006.

Radikal Gazetesi, 16 Nisan 2007.

www.rand.org, 18 Nisan 2007.

www.state.gov, 5 Şubat 2007.

www.theglobalist.com, 23 Nisan 2007.

www.turkmeneli.com, 24 Mart 2007.

www.turksam.org, 20 Aralık 2006.

www.turksolu.org, 13 Mayıs 2007.

www.tusam.org, 13 Ocak 2007.

www.ulusalstrateji.com, 13 Aralık 2006.

www.un.org, 13 Ocak 2007

www.washingtonpost.com, 24 Mart 2004.

www.whitehouse.gov, 16 Nisan 2007.

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Ankara'da doğdum. İlk ve ortaokulu Ankara'da tamamladım. 1994 yılında Deniz Lisesi'ne, 1998 yılında ise Deniz Harp Okulu'na girdim. 2002 yılında Deniz Teğmen olarak mezun oldum. Halen TSK'da görev yapmaktayım ve İngilizce bilmekteyim.

EK-1 YENİ IRAK ANAYASASI

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

(Biz Âdemoğullarını onurlandık)

Biz Irak milletinin, peygamberlerin anavatanı, gerçek imamların ikametgâhı, medeniyetin öncüleri, yazının mucitleri ve rakamları bulanların beşiği olan vatanında insanoğlu tarafından ilk defa kanunlar yapıldı, adil bir dış siyaset benimsenmesi için en eski tarihi sözleşmeler imzalandı, topraklarımızda Peygamberin ashabı ve evliyaları ibadet etti, filozof ve bilim adamları teorilerini ortaya koydu, şair ve yazarlar eşi benzeri olmayan eserler üretti.

Allah'ın üzerimizdeki takdirini ikrar ederek, ülkemizin ve vatandaşlarımızın bize olan çağrısını yerine getirerek, dini ve ulusal liderlerimizin, çağrısına ve yüce değerlerimizin, önderlerimizin, ıslahatçılarımızın, yurtsever güçlerimizin ve siyasetçilerimizin kararlılığına uygun hareket ederek, dostlarımızın ve bizi sevenlerin verdiği uluslararası desteğin ışığında müstebit yönetimin mezhep ayrımcılığına dayalı baskıları neticesinde insanlarımızın eziyet ve acılarını hatırd tutarak, Şii-Sünni, Arap-Kürt-Türkmen ve geriye kalan diğer bütün kardeş kesimlerden Iraklı şehitlerimizin trajedilerinden ilham alarak, Şabaniyye ve güney bölgelerinin yerle bir edildiği karanlık günleri hatırlayarak, bataklıklar (Ahvar), Dıcel ve başka bölgelerdeki toplu mezarların acısını içimizde hissederek, bütün bunlara Halepçe, Barzan ve Anfal'dekiler ile Feyli Kürtlere karşı gerçekleştirilen soykırımları ve ırk temelli baskıların acılarını ilave ederek, Türkmenlere karşı Beşir'de yapılan eziyetlerden ve Irak'ın diğer bölgelerindekilerle birlikte güneyli liderlerin, sembol şahsiyetlerin ve şehitlerin mezarlarının yok edilmesinden, yetenekli şahısları sürgüne

gönderilmesinden, ülkede düşünce ve kültür kaynaklarının kurutulmasından esinlenerek, toplumumuzda barış, kardeşlik ve işbirliğini tesis ederek mezhepçilik, ırkçılık, yerellik kompleksi, ayrımcılık ve dışlayıcılıktan arınarak geleceğin yeni Irak'ını yaratmak üzere tarihimizde ilk defa erkek-kadın, genç-yaşlı milyonlarca insan 30 Ocak 2005 tarihinde sandık başına koştuk.

Kafirlik suçlamaları ve terörizm, bir hukuk devleti yaratmak için yol almamızı durdurmadı. Mezhepçilik ve ırkçılık bizi, ulusal birliğimizi güçlendirmek için gayret sarfetmekten, egemenliğin barışçı yöntemlerle el değiştirmesini sağlama yolunda hareket etmekten, tabii kaynakların adil şekilde paylaşılması ilkesini benimsemekten ve herkese fırsat eşitliği tanımaktan alıkoymadı.

Biz Irak milleti, sendelediğimiz yerden ayağa kalkarken geleceğe cumhuriyetçi, federal, demokratik ve çoğulcu bir sistemden güvenle bakıyor ve kadın, erkek, yaşlı, genç bütün halkımızın gösterdiği kararlılıkla hukukun temellerine saygı gösterilmesi, şiddet yanlısı siyasetin bir kenara bırakılması, kadınların endişeleri ve haklarıyla, yaşlılar ve sorunlarıyla, çocuklar ve bunlarla ilgili işlerle ilgilenilmesi, çoğulculuk kültürünün yaygınlaştırılması ve terörizmin etkisiz hale getirilmesi hususlarını çözümlemiş bulunuyoruz.

Biz bütün kesim ve bileşenleriyle Irak halkı, kendi kaderimizi tayin etmek, yarın için dünden ders çıkartmak üzere medeniyet ve bilimin ortaya koyduğu eşsiz mesajlar ve bulguların değer ve idealleri ışığında bu anayasayı hazırlama sorumluluğunu üzerimize aldık. Bu anayasaya bağlılık Irak için halklarının, topraklarının ve egemenliğinin güvencesidir.

I. TEMEL İLKELER

Madde 1:

Irak Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir. Yönetim şekli cumhuriyetçi, federal ve parlamenter demokrasidir.

Madde 2:

Devletin resmi dini İslam'dır ve yasamanın başlıca kaynağıdır.

1.a) İslam'ın değişmez hükümleriyle çelişen yasa çıkartılamaz.

b) Demokrasinin temel ilkeleriyle çelişen yasa çıkartılamaz.

c) Bu anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerle çelişen yasa çıkartılamaz.

2. Bu anayasa Irak halkının çoğunluğunun Müslüman kimliği ile Hristiyanlar, Yezidiler, Mendai Subbiler gibi bütün Irak vatandaşlarının inanç ve dini vecibelerini yerine getirme özgürlüğünü teminat altına alır.

Madde 3:

Irak çeşitli milliyet, din ve mezheplerden oluşan ve İslam aleminin parçası olan bir ülkedir. Bünyesinde barındırdığı Arap kesim itibariyle Irak, Arap ulusunun da bir parçasıdır.

Madde 4:

1. Irak Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Arapça ve Kürtçe'dir. Irak halkının, mevcut eğitim kuralları çerçevesinde devlet okullarında çocuklarına Türkmençe ,Asurice ve Ermenice gibi anadillerin öğretilmesini sağlama hakları bu anayasayla güvence altına alınmıştır.

2. Resmi dil kavramının kapsamı ve bu hükmün uygulanma yolları aşağıda belirtilen şekilde bir yasayla gerçekleştirilir:

a) Resmi Gazete Arapça ve Kürtçe yayınlanır.

b) Millet Meclisi, Bakanlar Kurulu, bağımsız mahkemeler ve benzeri resmi kurumlarda resmi dillerden herhangi biri kullanılabilir.

c) Resmi belgeler her iki dilde tanzim edilir. Resmi yazışmalar her iki dilde yapılır.

d) Mevcut eğitim kuralları çerçevesinde, resmi dillerden herhangi birisinde eğitim veren okullar açılabilir.

e) Para, pasaport, pul ve benzeri eşitlik gerektiren alanlarda her iki dil de kullanılır.

3. Kürdistan Bölgesindeki federal kurum ve kuruluşlarda her iki dil de kullanılır.

4. Türkmençe ve Asurice bu iki toplumun nüfuslarının yoğun olduğu idari birimlerde diğer iki resmi dildir.

5. Bir bölge veya vilayette yaşayan ahalinin düzenlenecek bir referandumda çoğunlukla karar vermesi halinde bu üçüncü bir dil, resmi dil olarak benimsenebilir.

Madde 5:

Hukuk üstündür. Halk yetkilerin ve bunların meşruiyetinin kaynağıdır. Millet bu iradeyi gizli, genel ve doğrudan oy vererek, anayasal kurumlar aracılığıyla kullanır.

Madde 6:

Millet iradesinden kaynaklanan egemenlik yetkisi bu anayasada yer verilen ilkelere uygun olarak el değiştirir.

Madde 7:

1. Saddam Hüseyin'in Baası ve bütün sembolleri başta olmak üzere ırkçı, terörist, kökten dinci ve etnik ayrımcılığını benimseyen hiçbir program veya kurum teşkil edilmez. Bunların savunulması, desteklenmesi ve teşvik edilmesi yasaktır. Irak'ta tesis edilen çoğulcu demokratik düzenle bağdaşmayan bu unsurların faaliyetlerinin ne şekilde yasaklanacağı yasayla belirlenir.

2. Devlet, terörün bütün çeşitlerine karşı mücadele etmekle yükümlüdür. Topraklarının terör şebekeleri için bir üs, geçiş noktası ve/veya konuşlanma alanı haline gelmemesi için çalışır.

Madde 8:

Irak iyi komşuluk, başka devletlerin içişlerine müdahale etmeme ve anlaşmazlıklarını barışçı yollarla çözümüleme, diğer devletlerle ilişkilerini ortak çıkar ve karşılıklılık esasına göre tesis etme, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirme ilkelerini gözetir.

Madde 9:

1. a) Irak Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Güçleri, Irak milletini oluşturan kesimlerden ayrımcılık gözetmeksizin dengeli bir şekilde oluşturulur. Bu unsurlar sivil otoritenin komutasına bağlıdır. Silahlı Kuvvetler ve Emniyet Güçleri, Irak milletini korur ve halka karşı bir baskı aracına dönüştürülemez. Siyasetle ilgilenmez, yetkinin el değiştirmesinde rol oynamaz.

b) Silahlı Kuvvetler haricinde askeri milis kuvveti oluşturulamaz.

c) Savunma Bakanlığı ve bu Bakanlığa bağlı alt birimlerde çalışanlar dahil olmak üzere Silahlı Kuvvetler ve Emniyet Güçleri mensupları siyasi seçimlerde aday olamaz, adaylar için propaganda yapamaz, Savunma Bakanlığı yönetmelik ve düzenlemeleriyle yasaklanan işlerle iştigal edemezler. Bu yasaklar, sözü geçen yetkililerin kişisel ve görevleriyle ilgili bütün davranışlarını kapsar. Bu anayasada yer alan hiçbir hüküm söz konusu yetkililerin de seçimlerde oy kullanma hakkına hanel getirmez.

d) Irak Milli İstihbarat Teşkilatı bilgi toplar, milli güvenliğe yönelik tehditleri değerlendirir ve Hükümete tavsiyelerde bulunur. Teşkilat sivil otoriteye ve yasal denetime tabidir. Yasama organının gözetimindedir. Faaliyetlerini yasalar ve kabul edilen insan hakları ilkelerine uygun olarak yürütür.

e) Irak Hükümeti, Irak'ın nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar ve bunlarla ilgili malzemeleri yaymaması, geliştirmemesi, üretmemesi ve kullanmamasıyla ilgili uluslararası yükümlülüklerini kabul eder ve yerine getirir. Bu silahların geliştirilmesi ve kullanılmasına yarayan araç, gereç, malzeme, teknoloji ve bilişim sistemlerini yasaklar.

2. Askerlik hizmeti yasayla düzenlenir.

Madde 10:

Irak'taki kutsal türbeler ve kutsal mekanlar, dini ve medeni yapılardır. Devlet bunların saygınlığını korur, buralarda dini faaliyetlerin özgür bir şekilde gerçekleşmesini sağlar.

Madde 11:

Irak Cumhuriyeti'nin başkenti Bağdat'tır.

Madde 12:

1. Irak'ın bayrağı, sembolü ve milli marşı Irak'ın millet yapısını yansıtacak şekilde yasayla belirlenecektir.

2. Madalyalar, resmi tatiller, dini ve milli bayramlar ile hicri ve miladi takvim yasayla düzenlenir.

Madde 13:

1. Bu anayasa Irak'taki en üst yasa olup, Irak'ın istisnasız her bölgesinde geçerlidir.

2. Anayasayla bağdaşmayan yasa çıkartılamaz. Bölgesel anayasalarda veya diğer hukuki belgelerde Irak anayasasıyla çelişen hükümler yer aldığı takdirde, bunların tamamı geçersiz sayılır.

II. HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

I. HAKLAR

I. Medeni ve Siyasi Haklar:

Madde 14:

Bütün Iraklılar cins, ırk, milliyet, köken, renk, din, mezhep, inanç, görüş, iktisadi veya sosyal statü ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşittirler.

Madde 15:

Her fert yaşama, güvenlik ve özgürlük hakkına sahiptir. Yetkili yargı organları tarafından verilecek kararlar ve yasayla belirlenecek haller dışında bu haklardan mahrum bırakılma veya hakların sınırlandırılması yasaktır.

Madde 16:

Bütün Iraklıların fırsat eşitliği teminat altına alınmıştır. Devlet, fırsat eşitliğinin sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Madde 17:

1. Bütün vatandaşların ahlaka ve diğer vatandaşların haklarına saygılı olduğu sürece özel hayata sahip olma hakkı vardır.

2. Konut dokunulmazlığı ihlal edilemez ve yargı kararı olmadıkça konutlara girilmesi, arama yapılması veya konutların tehlikeye atılması yasaktır.

Madde 18:

1. Iraklı bir baba veya Iraklı bir anadan doğan herkes Iraklıdır.

2. Iraklı kimliği her Iraklı için bir haktır ve Irak vatandaşlığının temelidir.

3. a) Doğuştan Iraklı olanların hiçbir bir sebeple Irak vatandaşlığından ıskat edilmemesi esastır. Vatandaşlıktan çıkartılan bir Iraklı, vatandaşlığını geri almak için yasayla belirlenecek esaslara göre başvuruda bulunma hakkına sahiptir.

b) Irak vatandaşlığını sonradan kazananların yasada yer alan hususlara uygun olarak vatandaşlıkları sona erdirilebilir.

4. Iraklılar aynı anda birden fazla ülkenin vatandaşlığına sahip olabilirler. Cumhurbaşkanlığı veya yüksek düzeyli görevine gelebilmek için müktesep vatandaşlıklardan feragat edilmesi zaruridir. Bu hususun ayrıntıları yasayla düzenlenir.

5. Irak vatandaşlığı, Irak'taki nüfus dengelerini değiştirmek amacıyla verilemez.

6. Vatandaşlık hükümleri bir yasayla düzenlenir ve vatandaşlıkla ilgili şikâyetler ilgili mahkemeler tarafından çözümlenir.

Madde 19:

1. Yargı bağımsızdır ve yasalar dışında yargının üstünde güç yoktur.

2. Yasada belirtilmedikçe suç ve ceza yoktur. Ceza yalnızca işlendiği dönemde yasalar tarafından suç sayılan eylemler için verilebilir. Hiç kimseye

suçun işlendiği zaman geçerli olan yasayla belirlenenden daha ağır bir ceza verilemez.

3. Yargıya başvurma bütün Iraklılar için teminat altına alınmış bir haktır.

4. Savunma hakkı kutsaldır. Sorgulama ve yargılamanın tüm safhalarında bu hakka riayet edilir.

5. Herkes adil şekilde yapılacak yargılamayla aksi kanıtlanana kadar suçsuzdur. Sanıklar bir suçtan yargılanıp serbest bırakıldıktan sonra yeni deliller ortaya çıkmadıkça tekrar yargılanamazlar.

6. Her şahsın yargı ve idari işlemlerde adaletli bir şekilde muamele görme hakkı vardır.

7. Mahkeme celseleri Mahkeme tarafından aksi kararlaştırılmadıkça açık yapılır.

8. Cezalar şahsidir.

9. Aksi belirtilmedikçe yasaların geriye dönük olarak uygulanması mümkün değildir. Bu husus vergi ve harçlar yasasını kapsamaz.

10. Ceza yasası, sanığın menfaati doğrultusunda olmadığı sürece geriye dönük olarak uygulanamaz.

11. Sanığın avukatı yoksa mahkeme devlet hesabına kendisine avukat tahsis eder.

12. a) Hiç kimse mahkeme önüne çıkartılmadan süresiz şekilde tutuklu bulundurulamaz.

b) Hapis veya gözaltında tutma yerleri devlet tarafından sağlık ve sosyal imkânları haiz olacak şekilde tanzim edilir. Sanıklar ancak buralarda hapsedilebilir veya gözaltında tutulabilir.

13. Sanığın gözaltına alınmasını takip eden 24 saat içerisinde ön soruşturma evrakıyla birlikte hâkim karşına çıkartılması gerekir. Bu süre ancak bir defaya mahsus olarak 24 saat uzatılabilir.

Madde 20:

Vatandaşlar kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın seçme, seçilme ve aday olma dahil olmak üzere bütün siyasi haklardan yararlanırlar.

Madde 21:

1. Hiçbir Iraklı yabancı makamlara teslim edilemez.

2. Irak'a siyasi iltica yasayla düzenlenir. Siyasi bir mülteci kaçtığı ülkeye zorla iade edilemez.

3. Uluslararası bir cinayet işleyenlere, terör eylemleri gerçekleştirenlere veya Irak'a zarar vermekle suçlananlara siyasi iltica hakkı tanınmaz.

II. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar:

Madde 22:

1. Onurlu bir şekilde yaşayabilmeleri amacıyla "çalışmak", bütün Iraklılar için bir haktır.

2. Yasalar işçi ve işveren arasındaki ilişkileri sosyal adalet ilkelerine uygun olarak iktisadi temeller üzerinde düzenler.

3. Devlet, vatandaşların sendika ve meslek örgütleri kurma ve bunlara üye olma hakkını teminat altına alır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 23:

1. Özel mülkiyet güvence altındadır. Mülk sahipleri yasaların çizdiği sınırlar dâhilinde mallarından yararlanabilir ve dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir.

2. Hiç kimsenin özel mülküne, kamu menfaati için ve adil bir tazminat verilmediği sürece el konulamaz.

3. a) Iraklıların Irak'ın herhangi bir yerinde gayrimenkul edinme hakkı vardır. Irak vatandaşı olmayanlar yasalarla getirilen istisnalar haricinde gayrimenkul edinemezler.

b) Demografik yapının değiştirilmesi amacıyla gayrimenkul edinmek yasaktır.

Madde 24:

Devlet Irak çalışanlarının, mallarının ve sermayelerinin bölgeler ve vilayetler arasında özgür bir şekilde yer değiştirebilmesini güvence altına alır. Bu hususu bir yasa düzenler.

Madde 25:

Devlet, Irak'ın bütün kaynaklarından faydalanılmasını ve bu kaynakların çeşitlendirilmesini teminen modern iktisadi esaslara uygun olarak özel sektörün teşvik edilmesini ve geliştirilmesi sağlar, bu şekilde Irak ekonomisinin ıslah edilmesini güvence altına alır.

Madde 26:

Devlet çeşitli sektörlere yatırım yapılmasını teşvik eder. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 27:

1. Kamu mallarının dokunulmazlığı vardır. Bunları koruyup kollamak her vatandaşın görevidir.

2. Devlet mallarının korunması, yönetilmesi, bunlar üzerinde tasarrufta bulunulması ve/veya bunlardan hangi şartlar altında feragat edileceğinin esas ve sınırları yasayla düzenlenir.

Madde 28:

1. Yasada belirtilmedikçe vergi ve harç konulamaz, değiştirilemez, toplanamaz ve kimseye muafiyet tanınamaz.

2. Alt gelir seviyesine sahip olanlara, asgari yaşam standardı sağlamak üzere vergiden muafiyet tanınır. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 29:

1. a) Aile toplumun temelidir. Devlet ailenin yapısını, dini, ahlaki ve milli değerlerini korur.

b) Devlet ana, çocuk ve yaşlıları korumakla sorumludur. Yeni nesli ve gençleri himaye eder. Bunların yeteneklerini geliştirebilmeleri için uygun imkânları sağlar.

2. Çocukların anne-babalarından eğitim, öğrenim, bakım ve korunmaları talep etme hakkı vardır. Anne-babaların da özellikle ihtiyaç duyduklarında, sakat kaldıklarında ve yaşlandıklarında çocuklarından saygı göstermelerini ve kendilerine bakmalarını talep etme hakları vardır.

3. Çocuklardan ekonomik olarak sömürülmesi yasaktır. Devlet, çocukların korunması için gerekli tedbirleri almalıdır.

4. Ailede, okulda ve toplumda her türlü şiddet ve kötü muamele yasaktır.

Madde 30:

1. Devlet, fert ve aileye sosyal ve sağlık hizmetleri ile özgür ve onurlu bir şekilde yaşayabilmeleri için gereken temel ihtiyaçları sağlamakla yükümlüdür. Bunlara uygun ölçüde gelir sağlamak ve mesken tahsis etmekle de sorumludur.

2. Devlet, Iraklılar yaşlandığında, hastalandığında, çalışamayacak duruma geldiklerinde, evsiz, yetim veya işsiz kaldıklarında sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri sağlamak ve bunların göz ardı edilmelerinin, cahil kalmalarının, korku ve fakirliğe mahkûm bırakılmalarının engellenmesi için çalışmakla mükelleftir. Ayrıca, bu durumdaki Iraklılara mesken, bakım ve iyileştirilmeleri için özel programlar sağlar. Tüm bu hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 31:

1. Her Iraklının sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır. Devlet, önleyici sağlık tedbirler almak, hastane ve sağlık kurumları inşa etmek suretiyle genel sağlık hizmetlerini sunar. Hastalıklardan korunma ve tedavi imkânlarını sağlamakla yükümlüdür.

2. Fertlerin ve kurumların devletin gözetimi altında özel hastane, dispanser veya sağlık ocağı açmaları mümkündür. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 32:

Devlet, özürli ve özel bakıma ihtiyaç duyanları korur. Bunları, topluma kazandırılmaları için yetiştirir. Bu konu yasayla düzenlenir.

Madde 33:

1. Her şahsın güvenli bir çevrede yaşama hakkı mevcuttur.

2. Devlet çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve muhafaza edilmesiyle yükümlüdür.

Madde 34:

1. Eğitim toplumun ilerlemesi için temel faktördür ve Devlet tarafından güvence altında tutulan bir haktır. İlköğretim mecburidir. Devlet, cehalete karşı mücadele eder ve vatandaşların okuma-yazma öğrenmelerini sağlar.

2. Ücretsiz öğretim bütün Iraklılar için her kademedede (ilk-orta-lise-üniversite) bir haktır.

3. Devlet barışçı amaçlar için yapılan insanlığa, mükemmeliyete, yaratıcılığa, icat etmeye ve dâhiliğin farklı veçhelerine hizmet eden bilimsel araştırmaları teşvik eder.

4. Özel ve kamu öğretimi güvence altına alınmıştır ve yasayla düzenlenir.

II. ÖZGÜRLÜKLER

Madde 35:

1. a) İnsanların özgürlükleri ve onurları korunmalıdır.

b) Yargı hariç hiç kimse gözaltına alınamaz ve sorgulanamaz.

c) Her türlü psikolojik ve bedensel işkence ve insanlık dışı muamele yasaktır. Zorla, tehdit ve işkenceyle alınan itirafların geçerliliği yoktur. Bu eylemlerden zarar görenler, yasalar uyarınca uğradıkları maddi ve manevi zararların tazmin edilmesini talep edebilirler.

2. Devlet kişileri fikri, siyasi ve dini zorlamalara karşı korur.

3. Zorla çalıştırmak (ücretsiz), kölelik ve köle ticareti yasaktır. Kadın, çocuk ve seks ticareti yasaktır.

Madde 36:

Devlet genel kamu düzeni ve ahlaka aykırı düşmeyecek şekilde aşağıdaki hususları güvence altında tutar.

- Bütün şekilleriyle ifade özgürlüğü,

- Gazetecilik, basın, reklam, medya ve yayın özgürlüğü,

- Toplantı ve barışçı şekilde gösteri yapma özgürlüğü yasayla düzenlenir.

Madde 37:

1. Dernek ve siyasi parti kurma ve bunlara üye olma özgürlüğü güvence altındadır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.

2. Hiç kimseye bir partiye, derneğe veya siyasi oluşuma üye olması ve/veya üye olmaya devam etmesi şart koşulamaz.

Madde 38:

Posta, telgraf, telefon, elektronik haberleşme ve diğer iletişim ve haberleşme özgürlükleri güvence altındadır. Bir yargı kararı ve/veya yasal ve güvenlik zarureti olmaksızın hiç kimsenin ve haberleşme işleminin gözetlenmesi, dinlenmesi veya teşhir edilmesi mümkün değildir.

Madde 39:

Iraklılar din, mezhep ve inançları doğrultusunda özel kimliklerine bağlı kalma özgürlüğüne sahiptirler. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 40:

Her ferдин fikir, vicdan ve inanç özgürlüğü vardır.

Madde 41:

Bir din veya mezhebe bağlı olanlar aşağıda sayılan konularda özgürdürler:

- Şii Hüseyiniye törenleri dâhil, dini törenler düzenlemek,

- Vakıf işlerini ve dini kuruluşlarını idare etmek, bu husus yasayla düzenlenir,

- Devlet, ibadet özgürlüğünün ve ibadet yerlerinin korunmasını sağlar.

Madde 42:

1. Iraklıların Irak içinde ve dışında dolaşma, seyahat ve yerleşme özgürlüğü vardır.

2. Iraklıların sürgüne gönderilmesi, ülkeden uzaklaştırılması veya vatana dönmekten mahrum bırakılması mümkün değildir.

Madde 43:

1. Devlet, sivil toplum örgütlerinin rollerini meşru amaçlarını barışçı yollarla gerçekleştirmelerini sağlayacak şekilde güçlendirmeye, desteklemeye, geliştirmeye ve bunların bağımsız bir şekilde hareket etmelerini sağlamaya çalışır. Bu husus yasayla düzenlenir.

2. Devlet, Iraklı kabile ve aşiretlerin kalkındırılmasına özen gösterir. Bunların faaliyetlerini din, hukuk ve onurlu insan değerlerine uygun bir şekilde yürütmelerini güvence altına alır. İnsan haklarıyla bağdaşmayan aşiret gelenekleri yasaklanır.

Madde 44:

Bütün fertler, bu anayasada yer verilen ilke ve hükümlerle ters düşmediği sürece Irak'ın imzaladığı insan haklarıyla ilgili uluslararası anlaşma ve antlaşmalarda yer alan haklardan yararlanırlar.

Madde 45:

Bu anayasada yer alan bir hak veya özgürlükten faydalanmaya, yalnızca bir yasaya dayanılarak sınırlama getirilebilir. Ancak, söz konusu sınırlama hak ve özgürlüğün özüne dokunamaz.

III. FEDERAL MAKAMLAR

Madde 46:

Federal makamlar yasama, yürütme ve yargı makamlarından oluşur. Söz konusu makamlar güçler ayrılığı ilkesine göre görevlerini yerine getirir.

I. Yasama Organı:

Madde 47:

Federal Yasama organı Millet Meclisi ve Federal Meclis'ten oluşur.

Madde 48:

I. Millet Meclisi:

1. Millet Meclisi bütün Irak halkını temsil eden ve seçim bölgelerinden her 100.000 kişiye bir sandalye düşecek şekilde seçilen temsilcilerden oluşur. Milletvekilleri genel, gizli ve doğrudan oylama yoluyla seçilir. Seçim yapılırken halkın bütün kesimlerinin temsil edilmesine dikkat edilir.

2. Milletvekili adaylarının tam ehil Iraklılar olması gerekir.

3. Aday ve seçmen olma koşulları ile seçimlerle ilgili esaslar yasayla düzenlenir.

4. Seçim yasası, kadınlara Millet Meclisi'nde üye sayısının ¼'den daha az olmayan bir temsil imkanı sağlanmayı amaçlar.

5. Millet Meclisi çıkaracağı bir yasayla ölüm, istifa ve görevden azletme gibi sebeplerle boşalacak milletvekilliklerinin nasıl doldurulacağını belirler.

6. Millet Meclisi üyeleri milletvekilliğiyle birlikte eşzamanlı olarak başka bir resmi görev veya işle iştigal edemezler.

Madde 49:

Milletvekilleri Meclis'te göreve başlamadan önce aşağıda kayıtlı yemini ederler:

“Yasal görev ve sorumluluklarımı özveri ve sadakat içerisinde yerine getireceğime, Irak'ın bağımsızlığı ve egemenliğini koruyacağıma, halkımın çıkarlarını savunacağıma, topraklarını, havasını, sularını ve doğal servetlerini muhafaza edeceğime, demokratik federal rejimin selameti için çalışacağıma, genel ve bireysel özgürlüklere saygılı hareket edeceğime, yargının bağımsızlığını müdafaa edeceğime, yasaların dürüst ve tarafsız bir şekilde uygulanması için çalışacağıma Yüce Allah'ın huzurunda yemin ederim.”

Madde 50:

Millet Meclisi çalışma usullerini ortaya koymak üzere bir içtüzük hazırlar.

Madde 51:

1. Millet Meclisi, milletvekili seçilen üyelerin gerekli şartları taşımadığı yönünde alınan itirazları 2/3 çoğunlukla dilekçe alındıktan sonraki 30 gün içerisinde karara bağlar.

2. Meclis'in aldığı kararı takip eden 30 gün içerisinde Federal Yüksek Mahkeme'ye itiraz edilebilir.

Madde 52:

1. Millet Meclisi oturumları aksi gerekmedikçe açık yapılır.

2. Oturum tutanakları Meclis tarafından uygun görüldüğü şekilde yayınlanır.

Madde 53:

Cumhurbaşkanı genel seçim sonuçlarının onaylandığı tarihi takip eden 15 gün içerisinde yayınlayacağı bir bildiri ile Meclis'i toplantıya çağırır. İlk Meclis oturumu en yaşlı üyenin başkanlığında gerçekleştirilir ve bu oturumda Meclis Başkanı ile iki yardımcısı seçilir. Yukarıda belirtilen toplantıya çağırma süresi uzatılamaz.

Madde 54:

Millet Meclisi ilk oturumda bir başkan ve iki başkan yardımcısı seçmek zorundadır. Gizli ve doğrudan oylama yapılır ve mutlak çoğunluğu alan adaylar seçilir.

Madde 55:

1. Millet Meclisi 4 yıl süreyle görev yapar. Bu süre ilk oturumun yapıldığı tarihte başlar ve dördüncü yılın sonunda sona erer.

2. Millet Meclisi seçimleri, önceki Meclis'in görev süresinin dolmasından 45 gün önce yapılır.

Madde 56:

Millet Meclisi toplam sekiz aydan oluşan iki yasama dönemi içerisinde görev yapar. Meclis oturumları içtüzükle belirlenir. Genel bütçenin ele alındığı yasama dönemi bütçe kabul edilmeden sona ermez.

Madde 57:

1. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millet Meclisi Başkanı veya Millet Meclisi üyelerinin 50'sinin istemiyle Meclis olağanüstü toplantıya çağırılabilir ve yalnızca toplantıya çağırılmasına gerekçe gösterilen husus ele alınır.

2. Her bir yasama dönemi devam eden çalışmaların tamamlanması için 30 günden fazla olmamak kaydıyla uzatılabilir. Bu uzatma da Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millet Meclisi Başkanı veya Millet Meclisi üyelerinin 50'sinin talebiyle gerçekleşir.

Madde 58:

1. a) Millet Meclisi, üyelerinin mutlak çoğunluyla toplanır.

b) Toplantı yeter sayısı sağladıktan sonra Millet Meclisi oturumlarında kararlar aksi belirtilmedikçe basit çoğunlukla alınır.

2. a) Yasa tasarıları Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Millet Meclisi'ne sunulur.

b) Yasa tasarıları 10 milletvekili veya ilgili komisyondan biri tarafından Millet Meclisi'ne sunulur.

Madde 59:

Millet Meclisi'nin görevleri aşağıda maruzdur:

1. Federal yasaları çıkartmak,
2. Yürütme organının faaliyetlerini denetlemek,
3. Uluslararası anlaşma ve antlaşmaların onaylanması için 2/3 çoğunlukla yasa çıkartmak,
4. Cumhurbaşkanı seçmek,
5. Aşağıda belirtilen atamaları onaylamak:
 - a) Federal Temyiz Mahkemesi Başkan ve üyeleri, Yüksek Yargı Konseyi'nin mutlak çoğunlukla önerisi üzerine Genel Savcılık Başkanı ile Yargıtay Başkan ve üyeleri,
 - b) Büyükelçiler ve özel atamaya tabi diğer yetkililer
 - c) Bakanlar Kurulu'nun önerisi üzerine Genelkurmay Başkanı ve Yardımcıları ile tümen ve daha üst askeri birliklerin komutanları ve Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanı.
6. a) Millet Meclisi'nin mutlak çoğunluğunun öne sürdüğü bir gerekçeyle Cumhurbaşkanı yargılamak,
 - b) Milletvekillerinin mutlak çoğunluğunun talebi üzerine Federal Yüksek Mahkeme tarafından suçu sabit bulunduğu takdirde, aşağıdaki suçlardan herhangi birini işlemesi nedeniyle Cumhurbaşkanı görevden almak,

1. Anayasal yemini ihlal

2. Anayasa hükümlerini ihlal

3. Vatana ihanet

7. a) Milletvekilleri görev alanları konusunda Başbakan veya Bakanlara soru yöneltebilirler. Sorulara yanıt verilmesi gerekir. Yalnızca ilk soruyu yönelten milletvekilinin aynı konuda yorum yapma hakkı vardır.

b) Bakanlar Kurulu veya bir Bakanlığın uygulaması konusunda en az 25 milletvekilinin imzasıyla bir konu tartışılmak ve Kabine veya ilgili Bakanların bu konudaki politika ve performansını hakkında açıklayıcı bilgi almak üzere Meclis gündemine getirilebilir veya soru önergesi verilebilir. Bu husus Millet Meclisi Başkanı ve Başbakana sunulur veya ilgili Bakanlar bu konunun Millet Meclisi'nde görüşülmesi için tarih tespit ederler.

c) Millet Meclisi'nin en az 25 üyesinin imzasıyla Başbakan veya Bakanlar aleyhinde soru önergesi verilebilir. Soru önergesi Meclis Başkanlığına ulaştıktan 7 gün sonra bu konuda araştırma başlatılır.

8. a) Millet Meclisi mutlak çoğunlukla bir Bakan hakkında güvensizlik oyu verebilir. Böyle bir kararın alındığı tarihten itibaren oylamaya konu Bakan istifa etmiş sayılır. Bir Bakanla ilgili güven oylaması ancak ya o Bakanın şahsen talep etmesi, ya da 50 milletvekilinin yazılı istemiyle yapılır. Güven oylaması talebi ancak bu konuda Başbakana bir soru önergesi verildikten ve böyle bir talep Meclis'e ulaştıktan 7 gün sonra işleme konulur.

b) 1-Cumhurbaşkanı Millet Meclisi'ne başvuruda bulunarak Başbakan hakkında güven oylaması yapılması isteminde bulunabilir.

2- Milletvekillerinin 1/5'inin yazılı talebi üzerine Başbakan hakkında güven oylaması gerçekleştirilebilir. Bu talep yalnızca Başbakan aleyhinde bir gensoru önergesi verildikten ve Meclis gündemine getirildikten 7 gün sonra işleme konulur.

3- Millet Meclisi üyelerinin mutlak çoğunluğuyla Başbakan hakkında güvensizlik kararı alabilir.

c) Başbakan hakkında güvensizlik kararı verilirse, Bakanlar Kurulu istifa etmiş sayılır.

d) Bakanlar Kurulu hakkında güvensizlik oyu verildiği takdirde, mevcut kabine ve Bakanlar gündelik rutin işleri yürütmek üzere yeni Bakanlar Kurulu bu anayasanın 74. maddesinde yer alan hükümlere uygun olarak oluşturulana kadar en fazla 30 gün süreyle görevde kalır.

e) Millet Meclisi, özerk kurulların yetkililerini Bakanlar için uygulanan prosedürleri takip ederek sorgulama hakkına sahiptir. Mutlak çoğunlukla karar alındığı takdirde bunların görevlerine son verebilir.

9. a) Cumhurbaşkanı ve Başbakanın ortak talebi ve Millet Meclisi'nin 2/3 çoğunluğunun kabulüyle savaş ve olağanüstü hal ilan edilebilir.

b) Olağanüstü hal 30 gün süreyle ilan edilir. Bu süre her defasında Meclis tarafından onaylanarak uzatılabilir.

c) Savaş ve olağanüstü hal durumlarında Başbakan gerekli yetkilerle donatılır. Bu yetkiler anayasaya aykırı olmayacak şekilde yasayla belirlenir.

d) Başbakan savaş veya olağanüstü hal sona ermeden 15 gün içerisinde yapılan icraatları ve sonuçları Meclis'e sunar.

Madde 60:

1. Bakanlar Kurulu genel bütçe yasa tasarısını ve kesin hesabı onaylanmak üzere Millet Meclisi'ne sunar.

2. Meclis, gerekli olduğu takdirde genel bütçe tasarısının bölüm ve maddelerinin yerlerini değiştirme hakkına sahiptir. Bütçe miktarını görüşerek karar bağlayabilir veya Bakanlar Kurulu'na bütçenin artırılması tavsiyesinde bulunabilir.

Madde 61:

1. Meclis Başkan ve Yardımcıları ile Millet Meclisi üyelerinin sahip oldukları hak ve ayrıcalıklar yasayla belirlenir.

2. a) Millet Meclisi üyeleri yasama yılı içerisinde dile getirdikleri görüşler konusunda dokunulmazlığa sahiptirler.

b) Milletvekilleri bu görüşleri nedeniyle mahkemede sorgulanamazlar. Yasama dönemi içerisinde cinayetle suçlanmadıkça ve suçüstü yakalanmadıkça milletvekillerinin yargılanabilmeleri için Meclis tarafından mutlak çoğunlukla dokunulmazlıklarının kaldırılması gerekir.

c) Yasama dönemi dışında milletvekilleri cinayetle suçlanmadıkları, suçüstü yakalanmadıkları ve Meclis Başkanı tarafından bu yönde karar verilmediği sürece tutuklanamazlar.

Madde 62:

1. Millet Meclisi, üyelerinin 1/3'ünün istemi veya Başbakanın talebi ve Cumhurbaşkanının onayı üzerinde mutlak çoğunlukla karar alındığı takdirde fesh olunabilir. Bu durumda dahi, Başbakan hakkında verilen gensoru önergesi sonuçlandırılmadan Meclis feshedilmez.

2. Millet Meclisi feshedildiği takdirde, Cumhurbaşkanı 60 gün içerisinde ülkede genel seçimlerin yapılması çağrısında bulunur. Bu durumda Bakanlar

Kurulu da istifa etmiş sayılır ve günlük işleri yürütmek üzere seçimler yapılanaya kadar görevde kalır.

Madde 63:

II. Federal Meclis

Federal Meclis adı altında ikinci bir yasama Meclisi ihdas edilmiştir. Bu Meclis, bölgelerden ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerden gelen temsilcilerden oluşur. Millet Meclisi üyelerinin 2/3 çoğunlukla çıkartacağı bir yasayla yapısı, üyelik koşulları ve görev alanları düzenlenir.

II. Yürütme Organı:

Madde 64:

Federal Yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Bu makamlar görevlerini anayasa ve yasalara uygun olarak yürütürler.

I. Cumhurbaşkanı:

Madde 65:

Cumhurbaşkanı, Devletin Başkanıdır. Vatanın birliğinin sembolüdür. Ülkenin egemenliğini temsil eder. Anayasaya bağlılığın teminat altına alır. Irak'ın bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün yasalara uygun olarak korunması için faaliyet gösterir.

Madde 66:

Cumhurbaşkanı seçilmesi öngörülen adayların sahip olması gerekli nitelikler şunlardır:

- Iraklı ana ve Iraklı babadan doğmak, doğuştan Iraklı olmak,
- Tam ehil ve 40 yaşını bitirmiş olmak,
- İyi bir üne ve siyasi tecrübeye sahip olmak; nezih, dürüst, adil olması ve vatanına bağlılığıyla tanınır olmak,
- Yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş olmak.

Madde 67:

1. Cumhurbaşkanlığı için aday olma işlem ve prosedürleri yasayla düzenlenir.
2. Cumhurbaşkanına bir veya daha fazla sayıda yardımcı seçilme koşulları yasayla düzenlenir.

Madde 68:

1. Millet Meclisi, üyelerinin 2/3 çoğunluğu ile Cumhurbaşkanını seçer.
2. Adaylardan herhangi biri gerekli çoğunluğu oluşturacak sayıda oy alamadığı takdirde, ilk turda en fazla oy alan iki aday arasında ikinci tur seçim yapılır. Bu turda oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı ilan edilir.

Madde 69:

Cumhurbaşkanı anayasanın 49. maddesinde yer alan yemini Millet Meclisi'nde ederek görevine başlar.

Madde 70:

1. Cumhurbaşkanlığı görev süresi 4 yıla sınırlıdır ve aynı kişinin ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilmesi mümkündür.

2. a) Cumhurbaşkanının görev süresi Millet Meclisi'nin görev süresinin bitmesiyle sona erer.

b) Cumhurbaşkanı yeni Millet Meclisi için seçimler yapılana ve Meclis toplanana kadar görevde kalmaya devam eder. Ancak, Millet Meclisi'nin ilk oturumunu takip eden 30 gün içerisinde yeni Cumhurbaşkanı seçilmelidir.

c) Cumhurbaşkanlığı makamı herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde kalan görev süresi için yeni bir Cumhurbaşkanı seçilir.

Madde 71:

Cumhurbaşkanı aşağıdaki görevleri yerine getirir.

1. Başbakanın tavsiyesi doğrultusunda kişisel haklara tecavüz, uluslararası terör, cinayet, mali ve idari yolsuzluklar ile hüküm giyenler haricindeki suçlular için af ilan etmek,

2. Uluslararası anlaşma ve antlaşmaları Millet Meclisi tarafından kabul edildikten sonra onaylamak, bunlar teslim alınmalarını takip eden 15 gün içerisinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmadıkları takdirde, otomatik olarak onaylanmış sayılırlar.

3. Millet Meclisi tarafından çıkartılan yasaları onaylamak, yasalar Cumhurbaşkanına teslim edilmelerinden sonraki 15 gün içerisinde imzalanmazsa onaylanmış kabul edilir.

4. Seçim sonuçlarının onaylandığı tarihten sonraki 15 gün içerisinde Millet Meclisi'ni toplantıya çağırarak, ayrıca bu anayasada belirtilen diğer durumlarda Millet Meclisi'ni olağan veya olağanüstü toplanmaya davet etmek,

5. Başbakanın tavsiyesi doğrultusunda ve yasalara uygun olarak madalya ve şilt verilmesine karar vermek,

6. Irak'a atanan Büyükelçilerin güven mektuplarını kabul etmek,

7. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri yayınlamak,

8. İlgili mahkemelerin verdiği idam cezalarını onaylamak,

9. Resmi protokol ve törenlerde Silahlı Kuvvetlere komuta etmek,

10. Bu anayasada yer alan diğer bütün yetkileri kullanmak.

Madde 72:

Cumhurbaşkanı'nın aylık ve yan ödemeleri yasayla saptanır.

Madde 73:

1. Cumhurbaşkanı istifasını yazılı olarak Millet Meclisi Başkanına sunabilir. Bu mektup Meclis Başkanlığı'na sunulduktan 7 gün sonra geçerli sayılır.

2. Cumhurbaşkanı olmadığında Cumhurbaşkanı Yardımcısı yerine vekalet eder.

3. Cumhurbaşkanlığı makamı ölüm, istifa ve benzeri sebeplerle boşaldığı takdirde Cumhurbaşkanı Yardımcısı göreve vekâlet eder. Bu durumda Millet Meclisi, 30 gün içerisinde yeni Cumhurbaşkanı seçer.

4. Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldığında ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı bulunmadığında, Millet Meclisi Başkanı bu göreve vekâlet eder. Bu durumda da anayasanın hükümlerine uygun olarak yeni Cumhurbaşkanı seçilir.

II. Bakanlar Kurulu:

Madde 74:

1. Cumhurbaşkanı bu anayasanın 70. maddesinin b. paragrafının ikinci cümlesinde yer alan durum haricinde Millet Meclisi'nin ilk oturumunu takip eden 15 gün içerisinde seçimlerde en fazla oy alan siyasi partinin adayını Bakanlar Kurulunu oluşturmakla görevlendirir. Bu durumda görevlendirme Cumhurbaşkanı seçildikten sonraki 15 gün içerisinde yapılır.

2. Başbakan adayı bu görev kendisine tevdi edildikten sonraki 30 gün içerisinde Bakanları tespit eder.

3. Görevlendirilen Başbakan adayı ikinci maddede belirtilen süre içerisinde kabinesini oluşturamazsa, Cumhurbaşkanı yeni bir adayı 15 gün içerisinde Bakanlar Kurulunu kurmakla görevlendirir.

4. Başbakan adayı, Bakanlar Kurulu'nun listesini ve Hükümet programını Millet Meclisi'ne sunar. Bakanlar tek tek, program mutlak çoğunlukla onaylandıktan sonra Başbakan Meclis'ten güven oyu almış sayılır.

5. Bakanlar Kurulu güvenoyu alamadığı takdirde, Cumhurbaşkanı üçüncü maddede belirtilen süre içerisinde yeni bir Başbakan adayını hükümeti kurmakla görevlendirir.

Madde 75:

1. Başbakanın Cumhurbaşkanı olmak için gerekli olan koşulları taşımasının yanı sıra, üniversite veya dengi okul diplomasına sahip olması ve 35 yaşını tamamlamış olması gerekir.

2. Bakan olmak için ise milletvekili olmak için gerekli olan koşulların karşılanmasının yanı sıra, üniversite veya dengi okul diploması sahibi olmak gerekir.

Madde 76:

Başbakan devletin genel politikasının tayin edilmesi ve yürütülmesinden sorumludur. Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır. Bakanlar Kurulu'nu yönetir, toplantılarına başkanlık eder. Millet Meclisi tarafından kararlaştırıldığı takdirde Bakanları görevlerinden azledebilir.

Madde 77:

Başbakan ve Bakanlar anayasanın 49. maddesinde yer alan yemini ederek görevlerine başlarlar.

Madde 78:

Bakanlar Kurulu aşağıda kayıtlı yetkileri kullanır:

1. Devletin genel politikasını planlamak ve uygulamak, Bakanlıkların ve bir Bakanlığa bağlı olmayan kurumların çalışanlarının faaliyetlerini denetlemek,

2. Yasa tasarılarını hazırlamak,

3. Yasaların uygulanması için kararnameleri, talimatları ve diğer hukuki kararları hazırlamak,

4. Genel bütçe, kesin hesap ve kalkınma planlarını hazırlamak,

5. Bakanlık Müsteşarları, Büyükelçiler, Genelkurmay Başkanı ve Yardımcıları, tümen ve daha üst askeri birliklerin komutanları, Milli İstihbarat ve Emniyet Teşkilatı Başkanları ve özel statüyü haiz üst düzey devlet memurlarının atanması için gerekli onayın alınmasını teminen Millet Meclisi'ne tavsiyede bulunmak,

6. Uluslararası anlaşma ve antlaşmaları müzakere etmek ve imzalamak veya bu amaçla yetki vermek.

Madde 79:

1. Başbakanlık makamı herhangi bir sebepten dolayı boşalırsa Cumhurbaşkanı bu görevi de üstlenir.

2. Bu durumda Cumhurbaşkanı, anayasanın 74. maddesi uyarınca 15 gün içerisinde yeni bir aday Hükümeti kurmakla görevlendirir.

Madde 80:

Başbakan, Bakanlar ve eş dereceli üst yönetim kadrolarının maaş ve yan ödemeleri yasayla düzenlenir.

Madde 81:

Başbakan ve Bakanlar, Millet Meclisi'ne karşı ayrı ayrı ve kolektif olarak sorumludurlar.

Madde 82:

1. Emniyet ve Milli İstihbarat Teşkilatlarının çalışmaları, görev ve yetkileri yasayla düzenlenir. Bu kurumlar insan haklarına saygılı bir şekilde görevlerini yürütürler ve Millet Meclisi'nin denetimine tabidirler.

2. Milli İstihbarat Teşkilatı Bakanlar Kuruluna bağlı olarak faaliyet gösterir.

Madde 83:

Bakanlar Kurulu çalışmalarını düzenlemek üzere ayrı bir yönetmelik çıkartılır.

Madde 84:

Bakanlıkların yapısı, görevleri, sorumluluk sahaları ve Bakanların yetkileri yasayla düzenlenir.

III. Yargı Organı:

Madde 85:

Yargı organı bağımsızdır. Bu görevi çeşitli tür ve dereceli mahkemeler yürütür ve kararlarını yasalara uygun olarak verirler.

Madde 86:

Yargıçlar bağımsızdırlar. Yasalar haricinde hiç kimsenin yargı üzerinde yetkisi yoktur. Hiçbir makam yargı veya adalet mekanizmasının işlerine müdahale edemez.

Madde 87:

Federal yargı organı, Yüksek Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme ve Federal Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) ile Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Kurulu ve yasayla düzenlenen diğer federal mahkemelerden oluşur.

I. Yüksek Yargı Kurulu:

Madde 88:

Yüksek Yargı Kurulu, yargı kurumlarının faaliyetlerini denetler ve yönetir. Yapısı, ihtisas alanları ve çalışma kuralları yasayla belirlenir.

Madde 89:

Yüksek Yargı Kurulu aşağıdaki yetkileri kullanır:

- Yargı işlerini idare eder ve federal yargıyı denetler.

- Federal Temyiz Mahkemesi Başkanlığına, Başsavcılığa ve Yargı Denetim Kurulu Başkanlığına aday gösterir ve bunların atamalarının onaylanması için isimlerini Millet Meclisi'ne sunar.

- Federal yargı organının yıllık bütçe taslağını önererek, onaylanmak üzere Millet Meclisi'ne sunar.

II. Federal Yüksek Mahkeme

Madde 90:

1. Federal Yüksek Mahkeme mali ve idari bakımdan bağımsız bir yargı kurumudur.

2. Federal Yüksek Mahkeme birkaç yargıç, İslam fıkhi ve hukuk uzmanından oluşur. Millet Meclisi üye sayısının 2/3 çoğunluğu ile çıkartılacak bir yasayla üye sayısı ve nasıl seçilecekleri belirlenir.

Madde 91:

Federal Yüksek Mahkeme aşağıdaki yetkileri kullanır:

1. Yürürlükte bulunan yasa ve kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetler.

2. Anayasadaki hükümlerin nasıl uygulanacağını açıklar.

3. Federal yasaların ve federal otorite tarafından uygulamaya konulan karar, düzenleme, talimat ve emirlerin uygulanmasından kaynaklanan sorunları çözümler.

4. Federal Hükümet ile bölgesel hükümetler, vilayetler, belediyeler ve yerel idareler arasındaki anlaşmazlıkları çözümler.

5. Bölgesel Hükümetler ve vilayetler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları çözüme kavuşturur.

6. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlara yöneltilen suçlamaları karara bağlar. Bu hususlar bir yasayla düzenlenir.

7. Millet Meclisi için yapılan genel seçimlerin sonuçlarını onaylar.

8. a) Federal yargı ile bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklara bakmak,

b) Bölgeler ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklara bakmak,

Madde 92:

Federal Yüksek Mahkeme kararları kesindir, bütün diğer organlar için bağlayıcıdır.

III. Genel Hükümler

Madde 93:

Özel veya olağanüstü mahkeme kurmak yasaktır.

Madde 94:

Mahkemelerin yapısı, çeşitleri, dereceleri, ihtisas alanları ile yargıçların ve savcılarının atanması, görevleri ve emekliye sevk edilmesine ilişkin esaslar yasayla düzenlenir.

Madde 95:

Yargıçlar yasaların belirlediği durumlar dışında görevden alınamazlar. Yargıçlarla ilgili hükümler, uyarma, kınama ve benzeri cezalara çarptırılmaları yasayla düzenlenir.

Madde 96:

Yargıç ve savcılar aşağıda sayılan işlerle iştigal edemez:

- Yargı görevi yasama, yürütme veya başka bir görevle birlikte eşzamanlı olarak üstlenilemez.

- Hiçbir siyasi parti veya oluşuma üye olamaz. Hiçbir siyasi faaliyette bulunamazlar.

Madde 97:

Askeri yargı yasayla düzenlenir. Söz konusu yasa, Silahlı Kuvvetler ve Emniyet Teşkilatı mensupları tarafından işlenen askeri özelliğe sahip suçlara bakmakla sınırlı olan askeri mahkemelerin görev alanını yasayla çizilen sınırlar dâhilinde tespit eder.

Madde 98:

Yasalarda bir işe veya idari karara itiraz etme imkânını ortadan kaldıran hükme yer verilemez.

Madde 99:

Çıkartılacak bir yasayla idari yargının görevleri, yorumlanması, esaslarının hazırlanması, Devletin rolü konusunda uzmanlaşmış devlet ve çeşitli kamu kurumlarını yargı makamları önünde temsil etmekle görevli bir Devlet Meclisine icazet verilmiştir.

IV.Bağımsız Kurumlar:

Madde 100:

İnsan Hakları Yüksek Komisyonu, Bağımsız Seçim Kurulu ve Yüksek İdari Denetim Kurulu Millet Meclisi'nin denetimine tabi bağımsız kurullar olup, çalışmalarını yasayla düzenlenir.

Madde 101:

1. Irak Merkez Bankası, Mali Denetim Divanı, Enformasyon ve İletişim Kurulu ile Vakıflar Divanları mali ve idari bakımdan bağımsız kurum sayılırlar. Yasalar, her bir kurumun çalışma şeklini düzenler.

2. Irak Merkez Bankası, Millet Meclisi'ne karşı sorumludur. Mali Denetim Divanı ve Enformasyon ve İletişim Kurulu Millet Meclisi'ne bağlıdır.

3. Vakıflar Divanları Bakanlar Kurulu'na bağlıdır.

Madde 102:

Şehitler Kuruluşu adı altında bir kurum ihdas edilir. Bu kurum, Bakanlar Kurulu'na bağlı olur, faaliyet ve görev alanı yasayla düzenlenir.

Madde 103:

Bölgelerin ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlerin çeşitli federal devlet kuruluşlarının idaresinde, öğrenim burslarının dağıtımında, yurtdışına gönderilecek heyetlerde, bölgesel ve uluslararası kongrelerde adil bir şekilde temsil edilmelerini sağlamak üzere bir kamu kurumu kurulacaktır. Bu kurum federal hükümet, bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayet temsilcilerinden oluşacaktır. Bu kurumla ilgili hükümler yasayla düzenlenecektir.

Madde 104:

Çıkartılacak bir yasayla federal gelirleri denetleyecek ve tahsis edecek bir kamu kuruluşu kurulacaktır. Bu kuruluş, federal hükümet, bölgeler ve vilayetlerin uzman ve temsilcilerinden oluşacak ve aşağıdaki sorumlulukları üstlenecektir:

- Uluslararası hibe, yardım ve kredilerin, bölgeler ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetler arasında adil bir şekilde nüfuslarına göre dağıtıldığını denetlemek,

- Federal mali kaynakların iyi bir şekilde kullanılmasını ve paylaşılmasını sağlamak,

- Bölgesel hükümetler veya bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere belli bir oranda para tahsis edildiğinde, şeffaflık ve adalet ilkelerine riayet edilmesini sağlamak.

Madde 105:

Federal Kamu Hizmeti Konseyi adı altında atama ve terfi dahil olmak üzere federal kamu görevlerini düzenlemek üzere bir kuruluş ihdas edilecektir. Konseyin yapısı ve görev alanı yasayla düzenlenir.

Madde 106:

İhtiyaç ve zaruret olduğu takdirde, yasayla başka bağımsız kurullar da teşkil edilebilir.

IV. Federal Makamların Görev Alanları:

Madde 107:

Federal makamlar Irak'ın birliğini, bütünlüğünü, bağımsızlığını, egemenliğini ve demokratik federal düzenini korurlar.

Madde 108:

Federal makamlar aşağıdaki görevleri yerine getirir.

1. Dış politikayı ve diplomatik temsil faaliyetlerini belirlemek, uluslararası anlaşma ve antlaşmaları müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, dış borç politikasını müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, dış iktisat ve ticaret politikasını belirlemek,

2. Silahlı Kuvvetlerin teşkil edilmesi, Irak'ın sınır güvenliğini sağlanması ve ülkenin savunulması dahil olmak üzere milli güvenlik politikasını hazırlamak ve uygulamak,

3. Maliye politikası ve gümrük rejimini belirlemek, para basmak ve Irak'ta bölgelerin ve vilayetlerin sınırlarından yapılan ticaret politikasını düzenlemek, devletin genel bütçesini hazırlamak, para politikasını belirlemek, Merkez Bankasını kurmak ve idare etmek,

4. Ölçü ve ağırlık birimlerini belirlemek,

5. Vatandaşlığa kabul, ikamet ve siyasi iltica taleplerine ilişkin politikaları düzenlemek,

6. Yayın dalga boyutları ve posta siyasetini tayin etmek,

7. Genel bütçe ve yatırım projelerini hazırlamak,

8. Irak dışındaki su kaynaklarıyla ilgili siyaseti planlamak, Irak'a suyun belli bir seviyede akıtılmasını sağlamak ve bunu uluslararası hukuk ve prosedürler çerçevesinde hükme bağlamak,

9. Genel nüfus sayımı ve istatistiklerini düzenlemek.

Madde 109:

Irak'ta bulunan petrol ve doğal gaz, çeşitli bölge ve vilayetlerde yaşayan bütün Irak halkının malıdır.

Madde 110:

1. Federal Hükümet, mevcut yatlardan petrol ve doğal gaz çıkartılmasını Bölge Hükümetleri ve vilayetlerle eşgüdüm yaparak sağlar. Bunlardan elde edilen gelir, ülke sathının tamamında yaşayan nüfusa her bir vilayetin nüfus büyüklüğüne göre adaletli bir şekilde taksim edilir. Eski rejim tarafından haksız bir şekilde mahrum bırakılarak zarara uğratılan veya sonradan zarar gören bölgelere, diğer bölgelerin de dengeli olarak kalkınmasını sağlayacak şekilde ilave pay verilir. Bu husus yasayla düzenlenir.

2. Federal Hükümet ile Bölge ve Vilayet Hükümetleri biraraya gelerek, Irak milletine en fazla menfaati sağlayacak şekilde ve mevcut en ileri teknolojiyi kullanarak petrol ve doğal gaz yatlalarını geliştirmek için gerekli strateji ve siyaseti tayin ederler.

Madde 111:

Aşağıdaki görevler federal ve bölgesel hükümetler arasında paylaşılacaktır.

- Gümrüklerin yönetimi ve düzenlemeleri Bölgesel Hükümetle eşgüdüm sağlanarak yapılır. Bu husus yasayla düzenlenir.

- Elektrik enerjisi ana kaynaklarının düzenlenmesi ve dağıtımı,

- Çevre kirliliğinin önlenmesi ve bölgelerle işbirliği halinde çevrenin temiz tutulmasına yönelik çevre siyasetinin belirlenmesi,

- Kalkınma ve genel planlama siyasetinin belirlenmesi,

- Bölgelerle yapılacak işbirliği ile genel sağlık politikasının tayin edilmesi,

- Bölgelerle bilistişare eğitim, öğretim politikasının belirlenmesi.

Madde 112:

Federal Makamların görev alanı içerisinde sayılmayan bütün yetkiler Bölgelere ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere verilmiştir. Federal Makamlar ile Bölgesel ve Vilayet Yönetimleri arasında diğer yetkilerin kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde, Bölge ve Vilayet yasaları geçerlidir.

IV. BÖLGESEL MAKAMLAR:

IV.I. Bölgeler:

Madde 113:

Irak Cumhuriyeti'ndeki federal sistem başkent, bölgeler, bir bölgeye bağlı olmayan vilayetler ve yerel yönetimlerden oluşur.

Madde 114:

1. İşbu anayasa yürürlüğe girdikten sonra Kürdistan Bölgesini mevcut makamlarını federal bir bölge olarak kabul eder.

2. Bu anayasa, hükümleri uyarınca kurulacak yeni bölgeleri tanıır.

Madde 115:

Millet Meclisi ilk oturum tarihini takip eden altı ay içerisinde basit çoğunlukla çıkartacağı bir yasayla bölgelerin oluşturulmasına ilişkin yürütme yetkilerini tespit eder.

Bir veya daha fazla sayıda vilayetin, aşağıdaki belirtildiği şekilde talep gelmesi durumunda referandumla bir bölge oluşturması mümkündür.

1. Bölge oluşturmak isteyen vilayet meclislerinden her birinin üyelerinin 1/3'ününün talebi üzerine.

2. Bölge oluşturmak isteyen vilayetlerdeki seçmenlerin 1/10'un talebi üzerine.

Madde 117:

Bölgesel otoritenin görev alanları ve bunların uygulanmasını belirleyen bölgesel bir anayasa federal anayasaya tezat teşkil etmeyecek şekilde hazırlanır.

Madde 118:

1. Bu anayasada federal makamın kesin görev alanı içerisinde dahil edilen konular dışında, Bölgesel Makamlar anayasaya uygun olarak yasama, yürütme ve yargı erklerini kullanma hakkına sahiptirler.

2. Federal makamın görev alanına giren yetkiler dışındaki bir hususa ilişkin federal yasa ile bölge yasası arasında bir uyumsuzluk ortaya çıktığı takdirde, bölgesel makamlar bölgede federal yasanın uygulamasını düzeltme hakkına sahiptir.

3. Bölgelere üstlendikleri görev ve sorumlulukları yerine getirmelerine yetecek kadar federal makam tarafından toplanan kaynaklardan adil bir pay verilir. Bu yapılırken bölgenin kaynak ihtiyaçları ve nüfusu göz önünde tutulur.

4. Kültürel, sosyal ve kalkınmayı takip etmek üzere Irak Büyükelçiliklerinde ve diplomatik misyonlarında bölgeler ve vilayetler için ofisler açılır.

5. Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak üzere bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumludur.

IV. II. Bir Bölgeye Dâhil Olmayan Vilayetler:

Madde 119:

1. Vilayetler birkaç kaza, nahiye ve köylerden oluşur.

2. Bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere adem-i merkeziyet ilkesi temelinde geniş idari ve mali yetkiler tanınır.

3. Vilayet Meclisi tarafından seçilen Vali vilayetteki en yüksek yürütme merciidir ve Meclis tarafından kendisine tanınan yetkileri kullanır.

4. Vilayet Meclisi ve Vali'nin seçim ve yetkileri yasayla belirlenir.

5. Vilayet Meclisi, hiçbir Bakanlığın veya bir Bakanlığa bağlı olmayan kurum ve kuruluşların kontrol ve denetimine tabi değildir. Özerk bir mali statüyü haizdir.

Madde 120:

Federal Hükümet ve Vilayet makamlarının kararıyla yetki ve sorumluluklar yek diğerine devredilebilir. Bu husus yasayla düzenlenir.

IV. III. Başkent:

Madde 121:

Bağdat belediye sınırlarıyla Irak Cumhuriyeti'nin başkentidir. İdari sınırlarıyla Bağdat Vilayetini teşkil eder. Başkent in durumu bir yasayla düzenlenir. Başkent bir bölgeye dahil olamaz.

IV. VI. Yerel Yönetimler:

Madde 122:

Bu anayasa Türkmenler, Keldaniler, Asuriler ve diğer topluluklar gibi çeşitli milliyetlerin idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarını güvence altına alır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.

V. SONUÇ VE GEÇİŞ HÜKÜMLERİ:

V.I. Sonuç Hükümleri:

Madde 123:

1. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu birlikte veya Millet Meclisi üyelerinin 1/5'i anayasada değişiklik yapılması teklifinde bulunabilirler.

2. Anayasanın birinci bölümünde yer alan temel ilkeler ile ikinci bölümde yer alan haklar ve özgürlüklere ilişkin hükümler arka arkaya iki seçim döneminden sonra ve Millet Meclisi üye sayısının 2/3'ünün onayı, halkın referandumla kabulü ve Cumhurbaşkanı'nın yedi gün içerisinde onayı dışında değiştirilemez.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilmeyen maddeler, Millet Meclisi üyelerinin 2/3'ünün onayı, halkın referandumla kabulü, Cumhurbaşkanı'nın yedi gün içerisinde onayı dışında değiştirilemez.

4. Federal Makamların kesin görev alanı kapsamına girmeyen bölgesel yetkileri azaltacak şekilde anayasa maddelerinde değişiklik yapılması ancak ilgili bölgedeki yargı organının kabulü ve yapılacak bir referandumla bölge sakinlerinin çoğunlukla kabulü ile mümkündür.

5. a) Cumhurbaşkanı bu maddenin ikinci ve üçüncü alt maddelerinde belirtilen süre içerisinde değişikliklere onay vermese dahi, değişiklikler onaylanmış sayılır.

b) Değişiklikler Resmi Gazete'de yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Madde 124:

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Başkan ve üyeleri, Millet Meclisi Başkanı ve iki yardımcısı ile üyeleri, yüksek yargı makamları üyeleri, özel statüyü haiz üst düzeyli memurların görevlerini kullanarak devlet mallarını satın almaları veya kiralamaları, devlete şahsi mallarını satmaları veya kiralamaları veya bu amaçla Devlet'e karşı dava açmaları, ithalatçı veya müteahhit sıfatıyla devletle ticari sözleşme akıt edebilmeleri mümkün değildir.

Madde 125:

Yasalar ve yargı kararları milletin adına çıkartılır.

Madde 126:

Yasalar Resmi Gazete'de yayınlanır ve aksi belirtilmedikçe yayımlandıkları tarihte yürürlüğe girer.

Madde 127:

Yürürlükteki yasalar bu anayasaya uygun olarak değiştirilmedikleri ve iptal edilmedikleri sürece yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 128:

Bu anayasada zikredilen referandumlar, aksini belirtilmedikçe oy verenlerin basit çoğunluğuyla geçerli sayılır.

V.II. Geçiş Hükümleri:

Madde 129:

1. Devlet, eski dikta rejiminin haksız uygulamaları nedeniyle cezaevlerine konulan siyasi tutuklular ile bu uygulamalardan zarar görenleri korumakla yükümlüdür.

2. Devlet, şehit ailelerine ve terör eylemleri neticesinde yaralananlara tazminat ödemekle mükelleftir.

3. Bu maddenin birinci ve ikinci fıkrasında yeralan hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 130:

Millet Meclisi ilk oturumunda Ulusal Geçiş Meclisi'nin içtüzüğünü kendine yeni bir içtüzük hazırlayana kadar kullanır.

Madde 131:

Irak Yüksek Ceza Mahkemesi, bağımsız yargı kurulu sıfatıyla eski diktatör ve yandaşlarını işledikleri suçları soruşturmaya devam eder. Millet Meclisi, görevini tamamladıktan sonra Mahkeme'yi lağvetme hakkına sahiptir.

Madde 132:

1. Saddam'ın Baası Mensuplarını Görevden Uzaklaştırma Kurulu, bağımsız bir kurul sıfatıyla yargı organları, yürütme teşkilatları ve yasalar çerçevesinde gerekli eşgüdümü sağlayarak görevine devam edecektir. Kurul Millet Meclisi'ne bağlı olacaktır.

2. Millet Meclisi, görevini tamamladıktan sonra üyelerinin mutlak çoğunluğu ile bu Kurulu lağvetme hakkına sahiptir.

3. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, Millet Meclisi Başkan ve üyeleri, Federal Meclis Başkan ve üyeleri ile bölgelerdeki karıştıları, yüksek yargı kurulu üyeleri ile diğer makamlar için aday olanların Baas partisi mensuplarını görevden uzaklaştırma görevi kapsamında olmaları gerekir.

4. Bu maddenin üçüncü fıkrasındaki hükümler, bir kanunla iptal edilmedikçe yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 133:

1. Gayrimenkul İddialarını Soruşturma Kurulu, bağımsız bir kurum olarak yargı makamlarıyla ve yürütme teşkilatlarıyla eşgüdüm yaparak yasalar çerçevesinde çalışmalarına devam edecektir. Kurul, Millet Meclisi'ne bağlı olacaktır.

2. Millet Meclisi üyelerinin 2/3'ünün oyu ile sözkonusu Kurul lağvetme hakkına sahiptir.

Madde 134:

Federal Meclis'e ilişkin olarak bu anayasada yer verilen hükümlerin uygulanması, bu anayasanın yürürlüğe girmesini takip eden ikinci seçim döneminden sonra oluşturulacak Millet Meclisi üyelerinin 2/3 çoğunlukla karar vermesine kadar ertelenir.

Madde 135:

1. Bu anayasada yer verilen Cumhurbaşkanı deyimini Başkanlık Konseyi olarak okunmalıdır. Cumhurbaşkanı ile ilgili hükümler, bu anayasa yürürlüğe girdikten bir dönem sonra sadece Cumhurbaşkanı tarafından yerine getirilecektir.

2.a) Millet Meclisi, Devlet Başkanını ve iki yardımcısını seçer. Bunlar Başkanlık Konseyi adı altında bir konsey teşkil ederler. Konsey üyeleri tek liste olarak 2/3 çoğunlukla seçilirler.

b) Bu anayasada Cumhurbaşkanı'nın azledilmesiyle ilgili hükümler Başkanlık Konseyi Başkanı ve üyeleri için de geçerlidir.

c) Millet Meclisi, üyelerinin 3/4'ünün Başkanlık Konseyi üyelerinden biri hakkında yetersizlik veya dürüst olmama hükmünü vererek azledebilir.

d) Başkanlık Konseyi Başkan ve üyeliklerinden birisi herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde, Millet Meclisi bu makama üyelerinin 2/3'ünün oyuyla yeni bir üye seçer.

3. Başkanlık Konseyi üyelerinin Millet Meclisi üyesi olmak için gerekli şartları taşımanın yanısıra;

- 40 yaşını tamamlamış olması,

- İyi üne sahip ve dürüstlüğüle tanınır olması,

- Yasaklanan partinin bir üyesi ise, Baas Partisi iktidardan düşmeden 10 yıl önce istifa etmiş olması,

- 1991 yılında meydana gelen ayaklanmanın bastırılmasında ve Saddam Hüseyin'in Kürtlere karşı uyguladığı Enfal hareketine katılmamış olması, Irak milletine karşı bir suç işlememiş olması gerekir.

4. Başkanlık Konseyi kararlarını oybirliğiyle alır. Bir üye, diğer üyeleri yerine vekil tayin edemez.

5. a) Millet Meclisi'nin çıkarttığı yasa ve aldığı kararlar Başkanlık Konseyi'ne sunulur. Başkanlık Konseyi yasa ve kararların sunulmasını takip eden 10 gün içerisinde bunları onaylar ve yayınlara. Bölge oluşturulmasıyla ilgili 115 ve 116. maddeler bu hükme istisna teşkil ederler.

b) Başkanlık Konseyi, yasa ve kararları onaylamadığı takdirde bunlar yeniden görüşölmek üzere Millet Meclisi'ne iade edilir. Meclis, itiraz edilen maddeleri yeniden gözden geçirdikten sonra bu hususları oylar. Mutlak çoğunlukla kabul edilen yasa ve kararlar onaylanmak üzere tekrar Başkanlık Konseyi'ne sunulur.

c) Başkanlık Konseyi kendisine sunulan yasa ve karar tasarıları 10 gün içerisinde onaylamadığı takdirde, Millet Meclisi'ne yeniden geri gönderebilir. Millet Meclisi, bu defa bu yasa ve karar tasarılarını 3/5 çoğunlukla aynen kabul ettiği takdirde bunlar onaylanmış sayılırlar.

6. Başkanlık Konseyi, bu anayasada yer alan Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini kullanır.

Madde 136:

1. Yürütme organı Irak Geçici İdari Yasası'nın (GİY) 58. maddesinin tüm alt maddeleriyle uygulanmasının tamamlanması için gerekli adımları atar.

2. GİY'in 58. maddesinde yer alan ve Geçiş Hükümeti'nin sorumluluğunda uygulanan hususlar, bu anayasaya uygun olarak seçilecek yürütme organı tamamı yerine getirilene değin sürdürölür. Bu çalışmalar eski duruma getirme, nüfus sayımı ve nasıl idare edileceğinin saptanması için Kerkük'te ve diğer anlaşmazlık bölgelerinde referandum düzenlenmesine kadar (en geç 31.12.2007) devam ettirilir.

Madde 137:

1992 yılından bu yana Kürdistan Bölgesinde çıkartılan yasalar yürürlükte kalmaya devam eder. Mahkeme kararları ve ticari sözleşmeler dahil olmak üzere, Kürdistan Bölgesel Hükümeti tarafından alınan kararlar, Kürdistan Bölgesel Yasaları tarafından belirlendiği şekilde değiştirilmedikçe, iptal edilmedikçe ve bu anayasayla çelişmedikleri sürece yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 138:

Yeni Irak Hükümeti kurulduktan sonra Geçici İdari Yasa ve ekini teşkil eden belgeler 53/a ve 58. madde dışında iptal edilir.

Madde 139:

İşbu anayasa referandumla onaylanmasından, Resmi Gazete'de yayınlanmasından ve bu anayasa uyarınca hükümet kurulduktan sonra yürürlüğe girer.